

VALMIERAS RAJONA UZŅĒMĒJDARBĪBAS VIDE

Valmiera 2007

Pētījuma autori:

Pētnieki: Maira Blumberga, Dace Jansone, Vija Melbārde, Vineta Silkāne

Pētījuma asistenti: Lelde Gavare, Līva Folkmane, Diāna Kalačinska, Ineta Keiša, Guna Šulce, Anita Zušmane

Pētījums veikts ES finansētā “Valmieras rajona uzņēmējdarbības vides izpēte un analīze”

Id.Nr.VPD1/ESF/NVA/05/APK/3.1.5.2/0021/2 projekta ietvaros

Projekta vadītāja: Linda Lotiņa

Literārā redaktore: Zane Bērziņa

SATURS

Ievads	4
1. Valmieras rajona raksturojums	5
2. Valmieras rajona uzņēmēju aptauja un tās rezultāti	20
2.1. Pētījuma metode.....	20
2.1. Uzņēmumu izveidošana un vadība	22
2.1.1. Uzņēmumu dibināšana.....	22
2.1.2. Uzņēmuma attīstība	27
2.1.3. Uzņēmuma vadība.	33
2.2. Cilvēkresursi	36
2.2.1. Valmieras rajona demogrāfiskais raksturojums.....	38
2.2.2. Valmieras rajona vidusskolēnu viedokļi par karjeras izvēli un veidošanu	48
2.2.3. Cilvēkresursu vērtējums Valmieras rajona uzņēmēju skatījumā	68
2.3. Tehnoloģiju izmantošana Valmieras rajona uzņēmumos	80
2.4. Valmieras rajona uzņēmumu resursi, finanses, investīcijas.....	85
2.5. Vides faktoru ietekme uz Valmieras rajona uzņēmumiem	97
2.5.1. Tirgus un konkurence	99
2.5.2. Ārējās vides faktori	107
2.5.2.1. Sadarbībā ar valsts un pašvaldību institūcijām risināmie jautājumi	111
2.5.2.2. Sadarbība ar NVO sektoru	115
2.5.2.3. Sadarbība ar privāto sektoru	117
2.5.2.4. Sadarbība ar publisko sektoru	119
2.5.2.5. Informācijas pieejamība.....	123
3. Pašvaldību loma ekonomiskās attīstības veicināšanā	125
3.1. Ekonomiskās attīstības veicināšana Valmieras rajona pašvaldībās	128
3.2. Vietējās ekonomiskās politikas veidošanas iespēju izmantošana Valmieras rajona pašvaldībās	130
3.3. Ierobežojumi ekonomiskās attīstības politikas veidošanai un īstenošanai	136
Pētījuma rezultātu kopsavilkums	143
Pētījumā izmantotā literatūra	148
Pielikumi	152

Ievads

Projekta mērķis bija veikt izpēti un analizēt informāciju par Valmieras pilsētas un rajona uzņēmējdarbības vidi, un mazo un vidējo uzņēmumu attīstības iespējām Valmieras pilsētā un rajonā. Veiksmīga uzņēmējdarbība ir viens no darba tirgus attīstības galvenajiem priekšnosacījumiem. Uz detalizētu analīzi un jaunāko datu izpēti balstīts pētījums var kalpot kā pamats sabalansētas, plānotas, saskaņotas, uz sadarbību balstītas uzņēmējdarbības vides attīstībai, kas, savukārt, veicina nodarbinātību un labklājību.

Projekta īstenošanas gaitā iegūtie dati un analīze var tikt izmantoti attīstības plānošanas procesos, tādējādi dodot ieguldījumu ne tikai pilsētas, rajona un reģiona attīstībā, bet visas valsts attīstībā. Uzņēmējdarbības pieaugums un izaugsme ir iespējama tikai tam veselīgā vidē. Tās rezultāts ir nodarbinātības pieaugums un veselība, kas padara iespējamus gan augstākus dzīves standartus, gan arī augstāku dzīves kvalitāti. Laba uzņēmējdarbības vide ir pamats visa veida sociālajam progresam, ieskaitot pieejamas, kvalitatīvas un drošas skolas, tīru gaisu un ūdeni, labu veselības aprūpi un zemu noziedzības līmeni (Nickels, McHugh & McHugh, 2002: 10).

Lai izvērtētu mazo un vidējo uzņēmumu attīstības iespējas ir nepieciešama regulāra informācijas apkopošana un padziļināta datu analīze dinamikā par uzņēmējdarbības vidi un ietekmes faktoriem, kas balstīta uz jaunākajiem, visaptverošiem statistikas datiem konkrētā rajona līmenī. Lai sasniegtu projekta mērķi, tika apkopoti Valmieras rajona uzņēmējdarbības vidi raksturojošie dati un pieejamā statistiskā informācija, tika veiktas intervijas ar 196 Valmieras rajona uzņēmumu vadītājiem vai īpašniekiem, tika veikta Valmieras rajona 12.klašu skolēnu aptauja un tika analizēta Valmieras rajona pašvaldību loma ekonomiskās attīstības veicināšanā.

1. Valmieras rajona raksturojums

Latvijas uzņēmējdarbības politika pamatā ir vērsta uz uzņēmējdarbības aktivitātes un iniciatīvas palielināšanu, kā arī uzņēmumu konkurētspējas celšanu Latvijā. Uzņēmējdarbība tiek uzskatīta par neatņemamu ekonomiskās un sociālās politikas sastāvdaļu, jo būtībā tas ir komplekss pasākumu kopums, kas stimulē gan valsts ekonomisko izaugsmi, gan arī palīdz risināt daudzas sociālās problēmas, piem., ienākumu nevienlīdzīgu sadali, bezdarbu, sabiedrības mazu aktivitāti valsts ekonomiskajos procesos (Ekonomikas ministrijas mājas lapa, Uzņēmējdarbība, 04.06.2007).

Latvijā uzņēmējdarbība tiek definēta pēc Eiropas Savienībā spēkā esošās mazo un vidējo uzņēmumu definīcijas. Saskaņā ar Eiropas Komisijas 2003.gada 6.maija Rekomendāciju 2003/361/EK par mikro, mazo un vidējo uzņēmumu definīciju, uzņēmumu kategorijas ir šādas:

- mikro uzņēmums - maksimālais nodarbināto skaits ir deviņi, gada apgrozījums un/vai gada bilances vērtība nepārsniedz divus miljonus eiro,
- mazais uzņēmums - maksimālais nodarbināto skaits ir četrdesmit deviņi un gada un/vai gada bilances vērtība nepārsniedz desmit miljonus eiro, un
- vidējais uzņēmums - kur maksimālais nodarbināto skaits ir divi simti četrdesmit deviņi un gada apgrozījums nepārsniedz piecdesmit miljonus eiro un/vai gada bilances vērtība nepārsniedz četrdesmit trīs miljonus eiro. (Ekonomikas ministrijas mājas lapa, Uzņēmējdarbība, 04.06.2007).

Tātad, klasificējot komersantus pēc augstāk norādītajiem kritērijiem, jāņem vērā divi nosacījumi – darbinieku skaits (primārais rādītājs) un gada apgrozījums/gada bilances vērtība (sekundārais rādītājs). Tā kā darbinieku skaits ir primārais rādītājs, tad gada apgrozījums/bilances vērtība var komersantu tikai „iecelt” augstākā līmenī, bet nevar noteikt komersanta „iecelšanu” zemākā līmenī kā tajā, uz ko norāda darbinieku skaits (Ekonomikas ministrijas mājas lapa, Uzņēmējdarbība, 04.06.2007). Ekonomikas attīstība skar strukturālas un kvalitatīvās izmaiņas ekonomikā saskaņā ar tehnoloģiskā un sociālā progresa prasībām. Ekonomikas izaugsme ir process, kas nodrošina iespējas

palielināt preču un pakalpojumu ražošanu valstī, fiziskā, cilvēciskā un dabas kapitāla kvantitatīvu pieaugumu. Ekonomikas attīstība skar strukturālas pārmaiņas, kas sekmē ekonomikas izaugsmi, kas savukārt atkarīga no ekonomikas attīstības un balstās uz to (Bikse, V., 2003:58).

Ekonomikas izaugsmi raksturo nacionālais kopprodukts (NKP) jeb nacionālais kopienākums (NKI) un iekšzemes kopprodukts (IKP). Nacionālais kopienākums atspoguļo ienākumus, ko gada laikā no ražošanas un īpašumiem gūst pastāvīgie iedzīvotāji un uzņēmumi(rezidenti). Iekšzemes kopprodukts ir gada laikā valsts ekonomikā saražotais un pārdotais galaprodukts naudas izteiksmē tirgus cenās. (Bikse, V., 2003:22). Ir jāapzinās, ka IKP vai NKP pats par sevi nav attīstība, bet ir mainīgie, kas tieši korelē ar daudzšķautņaino attīstības procesu, jo šo rādītāju mainīšanās laika gaitā ir saistīta ar, piem., tādiem rādītājiem kā dzīves ilgums, lasītprasme, veselības aprūpe, kas jau norāda un skaidri raksturo attīstību. (Ray, 1998:9) Valsts mērogā iekšzemes kopprodukta pieaugums spēj nodrošināt arī strauju iedzīvotāju ienākumu palielināšanos kā nominālā, tā arī reālā izteiksmē. (Bela-Krūmiņa u.c., 2006:9) Ekonomikas izaugsmes raksturošanai lieto ikgadējā reālā IKP pieauguma tempu (%), reālā IKP pieaugumu (%) uz vienu iedzīvotāju. IKP reģionālajā aspektā (skat. 1. tabulu).

1.tabula

	IKP rajonos un reģionos			2004		
	2003	2003	2003	2004	2004	2004
	Pavisam, tūkst. latu	Pavisam, īpatsvars procentos	Uz vienu iedzīvotāju, latos	Pavisam, tūkst. latu	Pavisam, īpatsvars procentos	Uz vienu iedzīvotāju, latos
LATVIJA	6392778	100.0	2749	7434454	100.0	3214
Rīgas reģions	3589535	56.1	4869	4321466	58.1	5892
Pierīgas reģions	645362	10.1	1786	723849	9.7	1985
Vidzemes reģions	410760	6.4	1646	472774	6.4	1916
Kurzemes reģions	758429	11.9	2412	886411	11.9	2841
Zemgales reģions	457536	7.2	1574	480386	6.5	1662
Latgales reģions	527490	8.3	1418	547508	7.4	1493
Rīga	3589535	56.1	4869	4321466	58.1	5892
Daugavpils	202769	3.2	1812	206063	2.8	1860
Jelgava	120567	1.9	1829	144548	1.9	2186
Jūrmala	69159	1.1	1251	64540	0.9	1162
Liepāja	265506	4.2	3061	319436	4.3	3699
Rēzekne	110462	1.7	2946	96272	1.3	2601
Ventspils	220960	3.5	5014	241010	3.2	5468
Aizkraukles rajons	62094	1.0	1497	73995	1.0	1792
Alūksnes rajons	31047	0.5	1210	33030	0.4	1307

Balvu rajons	30124	0.5	1033	38525	0.5	1350
Bauskas rajons	74976	1.2	1433	74322	1.0	1432
Cēsu rajons	96853	1.5	1652	108932	1.5	1878
Daugavpils rajons	35776	0.6	867	35150	0.5	861
Dobeles rajons	60456	0.9	1534	62928	0.9	1616
Gulbenes rajons	38062	0.6	1381	39078	0.5	1437
Jelgavas rajons	48910	0.8	1315	44085	0.6	1189
Jēkabpils rajons	90533	1.4	1666	80508	1.1	1498
Krāslavas rajons	33584	0.5	945	39143	0.5	1122
Kuldīgas rajons	53621	0.8	1438	54356	0.7	1475
Liepājas rajons	57413	0.9	1261	64590	0.9	1435
Limbažu rajons	56672	0.9	1438	57388	0.8	1474
Ludzas rajons	33770	0.5	1004	38164	0.5	1158
Madonas rajons	66095	1.0	1464	80692	1.1	1815
Ogres rajons	85922	1.3	1362	99609	1.3	1575
Preiļu rajons	46942	0.7	1162	57133	0.8	1437
Rēzeknes rajons	34063	0.5	801	37058	0.5	883
Rīgas rajons	352466	5.5	2376	422664	5.7	2787
Saldus rajons	68872	1.1	1812	97836	1.3	2600
Talsu rajons	75770	1.2	1563	77209	1.0	1612
Tukuma rajons	81143	1.3	1468	79648	1.1	1440
Valkas rajons	60203	0.9	1816	69303	0.9	2118
Valmieras rajons	118500	1.9	1993	141739	1.9	2396
Ventspils rajons	16287	0.3	1135	31974	0.4	2256
Latvijas iedzīvotāju ārpus Latvijas saražotais	3666	0.1	2060	0.0

Avots : LR CSP

Statistiskie dati liecina, ka Valmieras rajonā IKP uz vienu iedzīvotāju 2004.gadā bija 2396 lati, kas bija trešais augstākais rādītājs starp rajoniem aiz Rīgas un Saldus rajoniem.

Nozīmīgs jebkuras teritoriālās vienības ekopnomiskās situācijas rādītājs ir teritorijas attīstības indekss. Kopš 2000.gada valstī tiek aprēķināts vispārinātais jeb sintētiskais teritorijas vērtējuma kritērijs — teritorijas attīstības indekss. Metodika ir samēra vienkārša, paredzot visas teritorijas sakārtot (saranžēt) pēc katra attīstību raksturojošā rādītāja un pēc tam izsverot vidējo rangu. Rangs parāda noteiktas administratīvās teritorijas vietu gan kopējā rangu tabulā, gan vispārējās noslāņošanās procesā.

Teritoriju attīstības indeksus aprēķina atsevišķi rajonu, pilsētu un pagastu grupām. Katrai teritorijai aprēķina standartizēto rādītāju svērto aritmētisko vidējo jeb teritorijas attīstības indeksu un teritorijas sakārto šo indeksu secībā.

Pašreiz lietotajā metodikā pagastu attīstības vērtēšanai ir izmantoti 6 rādītāji, pilsētu vērtēšanai - 7 rādītāji, rajonu un reģionu vērtēšanai - 8 rādītāji.

2.tabula

Īpaši atbalstāmo teritoriju noteikšanai nepieciešamie rādītāji un to svari

Rādītājs ¹⁾	Reģioni, rajoni		Pagasti		Pilsētas	
	+ vai - ¹⁾	svars	+ vai -	svars	+ vai -	svars
Iekšzemes kopprodukts uz vienu iedzīvotāju, latos	+	0,3	-	-	-	-
Bezdarba līmenis, %	+	0,15	+	0,25	+	0,3
Iedzīvotāju ienākuma nodokļa apmērs uz vienu iedzīvotāju, latos	+	0,1	+	0,25	+	0,3
Nefinanšu investīcijas uz vienu iedzīvotāju, latos	+	0,1	-	-	-	-
Demogrāfiskās slodzes līmenis	+	0,1	+	0,15	+	0,2
Ekonomiski aktīvo uzņēmumu un uzņēmēj sabiedrību skaits uz 1 000 iedzīvotājiem	+	0,1	-	-	-	-
Iedzīvotāju blīvums uz 1 km ²	+	0,05	+	0,1	-	-
Zemes vidējā kadastrālā vērtība, Ls/ha	-	-	+	0,1	-	-
Pastāvīgo iedzīvotāju skaita izmaiņas, %	+	0,1	+	0,15	+	0,2
Svaru summa	-	1,0	-	1,0	-	1,0

¹⁾ + nozīmē, ka rādītāju izmanto, - ka neizmanto.

Avots : Valsts reģionālās attīstības aģentūra

Analizējot nozīmīgākos teritorijas attīstības indeksu veidojošos pamatrādītājus (attīstības indeksa komponentes) piecu gadu periodā, var redzēt, kas ietekmējis attīstības indeksu izmaiņas attiecīgajā teritorijā. Šobrīd attīstības indekss tiek izmantots valsts mēroga programmas darbības nodrošināšanai, tai skaitā īpaši atbalstāmo teritoriju noteikšanai, valsts atbalsta intensitātes diferencēšanai (īpaši atbalstāmajās teritorijās), valsts budžeta dotācijas un pašvaldību finansējuma sadalei pagastiem, pilsētām, novadiem un rajoniem ES struktūrfondu līdzfinansētajos projektos (ne tikai īpaši atbalstāmajās teritorijās). Valmieras rajona attīstības situācijas dinamiku parāda 3. tabula.

Valmieras rajona pilsētu un pagastu attīstības indeksi							
Pilsētas	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Valmiera	0,106	0,031	0	0,071	0,828	0,310	0,278
Mazsalaca	-2,011	-1,91	-1,86	-1,803	-2,028		
Mazsalaca ar lauku ter.						-2,137	-2,341
Rūjiena	-1,383	-0,574	-0,461	-0,497	-0,692	-0,879	-0,867
Pagasti							
Bērzaines	-0,243	-0,026	-0,092	-0,081	0,116	0,027	0,019
Brenguļu	-0,138	0,173	0,349	0,247	0,268	0,089	0,275
Burtnieku novads							-0,149
Burtnieku	-0,208	-0,051	0,069	-0,139	-0,188	-0,263	-0,279
Dikļu	-0,276	-0,239	-0,159	-0,304	-0,309	-0,230	-0,187
Ipiķu	-0,512	-0,327	-0,418	-0,594	-0,644	-0,515	-0,499
Jeru	-0,051	0,095	0,114	0,181	0,093	0,009	-0,040
Kauguru	0,161	0,38	0,38	0,415	0,514	0,415	0,413
Kocēnu	0,235	0,34	0,317	0,372	0,382	0,324	0,368
Ķoņu	-0,633	-0,41	-0,215	-0,284	-0,255	-0,219	-0,246
Lodes	-0,749	-0,229	-0,122	0,127	-0,153	-0,219	-0,189
Matīšu	-0,222	-0,067	0,031	0,057	0,021	-0,144	
Naukšēnu	-0,203	-0,112	0,105	0,101	0,028	0,047	0,65
Ramatas	-0,799	-0,612	-0,48	-0,39	-0,388	-0,671	-0,465
Rencēnu	-0,105	-0,077	0,138	0,141	0,124	0,094	0,141
Sēļu	-0,542	-0,247	-0,281	-0,206	-0,12	-0,283	
Skaņkalnes	-0,507	-0,217	-0,261	-0,184	-0,154	-0,126	-0,60
Vaidavas	0,14	0,315	0,249	0,299	0,458	0,422	0,396
Valmieras	0,841	1,163	1,222	1,26	1,31	1,053	1,064
Vecates	-1,008	-0,359	-0,222	-0,229	-0,235	-0,227	
Vilpulkas	0,075	0,139	0,154	-0,017	-0,019	-0,072	-0,193
Zilākalna	-0,617	0,297	0,126	0,092	-0,001	-0,030	0,040

Avots: Valsts reģionālās attīstības aģentūras dati

2005. gadā deviņu Valmieras pagastu attīstības indekss ir pozitīvs un norāda, ka pagastos vērojama ekonomiskā aktivitāte. Vairumā pagastu -11 jeb 52%, vērojama indeksa paaugstināšanās tendence, kas liecina par saimnieciskās dzīves aktivizēšanos un dod cerības, ka rajona ekonomiskā izaugsme un attīstība kopumā turpināsies, aptverot arī pārējos pagastus. 2005. gadā negatīvu attīstības indeksu uzrādā arī jaunizveidotais Burtnieku novads (apvienojās Matīšu, Sēļu, Vecates pagasti). Viszemākais attīstības indekss ar tendenci pasliktināties ir Mazsalacas pilsētai ar lauku teritoriju, kas norāda

nepieciešamību papildus pētīt sociālekonomisko situāciju un nekavējoties meklēt risinājumus.

Ekonomikas attīstības identificēšanai var izmantot arī šādus rādītājus (Vanags u.c., 2004:43): iedzīvotāju ienākuma nodokļa lielumu, rēķinot vidēji uz vienu iedzīvotāju, kas netieši raksturo iedzīvotāju ienākumus (skatīt 8.pielikumu); ekonomiski aktīvo uzņēmumu un uzņēmēj sabiedrību skaits uz 1000 iedzīvotājiem, kas raksturo mazās uzņēmējdarbības aktivitāti (skatīt 6., 7.pielikumu). Tāpat var izmantot zemes kadastrālo vērtību (skatīt 26.pielikumu). Kā ekonomiskās izaugsmes indikatoru var izmantot arī iedzīvotāju vidējos ienākumus, lai gan dažādu autoru viedokļi par šo rādītāju atšķiras, jo tas neatspoguļo kopējos finansiālos resursus, kas ir pieejami vietējai pašvaldībai. Noteiktā teritorijā var pieaugt iedzīvotāju vidējie ienākumi, bet tajā pašā laikā būt ekonomikas stagnācija. Ja teritorijas ekonomika stagnē vai ir atkarīga no dažiem uzņēmumiem, kas maksā lielas algas, tad, tiklīdz bezdarbnieki pamet šo teritoriju, iedzīvotāju vidējais ienākumu līmenis pieaug. Tomēr, ja teritorija piedzīvo ekonomisko augšupeju, bet tiek radītas jaunas darbavietas ar relatīvi mazu darba samaksu, tad vidējais ienākumu līmenis samazināsies. Tāpat kopējais ienākumu līmenis nav objektīvs rādītājs, jo neatspoguļo finansiālās kapacitātes pieaugumu vietējā pārvaldē, ko var novirzīt dzīves līmeņa paaugstināšanai. Ericceks un Makkinnijs uzskata, ka teritorijas izaugsme ir atkarīga no tās ekonomiskās struktūras, cilvēkkapitāla resursiem, dzīves kvalitātes faktoriem, vēsturiskajām attīstības tendencēm, atrašanās vietas (Erickcek, McKinney, 2006:235).

Vidzemes plānošanas reģionā atrodas aptuveni 3005 aktīvi uzņēmumi (12 ir aktīvi uzņēmumi uz 1000 reģiona iedzīvotājiem). Lielākā daļa aktīvo uzņēmumu (49%) kā savu saimniecisko pamatnodarbošanos min mazum- un vairumtirdzniecību. 17% uzņēmumu darbojas ražošanā, 15% - apstrādes rūpniecībā, 6% - lauksaimniecībā un mežsaimniecībā, 5% - transportā, glabāšanā un sakaros, 4% - būvniecībā un 4% - viesnīcu un restorānu nozarē. (CSP dati)

Savukārt Valmieras rajona situācija par ekonomiski aktīviem komersantiem un komercsabiedrībām sadalījumā pēc galvenā darbības veida Valmieras rajona pašvaldībās 2005.gadā ir redzama 4. tabulā.

Ekonomiski aktīvie komersanti un komercsabiedrības sadalījumā pēc galvenā darbības veida Valmieras rajona pašvaldībās 2005.gadā

NACE sekcijas / Valmieras pašvaldības	Kopā	A	B	C	D	E	F	G	H	I	J	K	M	N	O
Valmieras rajons kopā	1030	74	5	5	146	15	70	401	42	55	8	138	10	14	47
Valmiera	662	17	1	0	64	5	52	285	27	39	6	108	9	11	38
Mazsalaca	26	2	0	0	4	0	0	16	0	0	0	2	0	1	1
Mazsalacas lauku teritorija	3	1	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Rūjiena	33	1	0	0	6	1	2	13	1	2	1	3	0	0	3
Bērzaines pagasts	9	3	1	0	2	0	0	0	2	0	0	1	0	0	0
Brenguļu pagasts	10	4	0	0	3	0	0	2	1	0	0	0	0	0	0
Burtnieku pagasts	9	5	0	0	0	0	0	2	1	0	0	0	0	1	0
Dikļu pagasts	18	2	1	0	4	1	1	3	1	2	0	1	0	1	1
Ipiķu pagasts	6	1	0	0	1	0	0	4	0	0	0	0	0	0	0
Jeru pagasts	13	6	0	0	5	0	0	2	0	0	0	0	0	0	0
Kauguru pagasts	33	1	0	0	6	1	4	9	4	3	1	3	0	0	1
Kocēnu pagasts	62	7	0	3	12	1	6	20	0	6	0	6	0	0	1
Ķoņu pagasts	17	2	0	0	8	0	1	5	0	0	0	1	0	0	0
Lodes pagasts	2	0	0	0	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0
Matīšu pagasts	18	2	0	0	4	1	0	6	2	0	0	3	0	0	0
Naukšēnu pagasts	12	3	1	0	3	0	0	3	0	0	0	2	0	0	0
Ramatas pagasts	2	1	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Rencēnu pagasts	19	5	1	0	3	1	0	5	1	1	0	2	0	0	0
Sēļu pagasts	2	1	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0
Skaņkalnes pagasts	9	1	0	0	4	0	0	1	0	0	0	1	0	0	2
Vaidavas pagasts	16	1	0	0	5	1	0	7	1	1	0	0	0	0	0
Valmieras pagasts	37	7	0	0	7	1	3	13	0	1	0	5	0	0	0
Vecates pagasts	3	0	0	1	1	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0
Vilpulkas pagasts	4	0	0	0	1	0	0	1	1	0	0	0	1	0	0
Zilākalna pagasts	5	1	0	1	0	1	1	1	0	0	0	0	0	0	0

Avots: CSP dati

NACE klasifikators ir paredzēts uzņēmuma darbības veidu noteikšanai pēc starptautiskas klasifikācijas.

A-lauksaimniecība, medniecība un mežsaimniecība

B-zvejniecība

C-ieguves rūpniecība un karjeru izstrāde

D-apstrādes rūpniecība

E-elektroenerģija, gāzes un ūdens apgāde

F-būvniecība

G-vairumtirdzniecība un mazumtirdzniecība; automobiļu, motociklu, individuālās lietošanas priekšmetu, sadzīves aparatūras un iekārtu remonts

H-viesnīcas un restorāni

I-transporta, glabāšana un sakari

J-finanšu starpniecība

K-operācijas ar nekustamo īpašumu, noma, datorpakalpojumi, zinātne un citi komercpakalpojumi

M-izglītība

N-veselība un sociālā aprūpe

O-sabiedriskie, sociālie un individuālie pakalpojumi

Avots: LR Uzņēmumu reģistrs

Tātad Valmieras rajonā pamatā komersanti darbojas vairumtirdzniecības un mazumtirdzniecības, automobiļu, motociklu, individuālās lietošanas priekšmetu, sadzīves aparatūras un iekārtu remonta (401 jeb 39%), apstrādes rūpniecības (146 jeb 14%), operāciju ar nekustāmo īpašumu, nomas, datorpakalpojumu, zinātnes un citu komercpakalpojumu (138 jeb 13%) jomās. Tikai 5 uzņēmumi nodarbojas ar zvejniecību un 5 – ar ieguves rūpniecību un karjeru izstrādi, kas kopā veido nepilnu procentu no ekonomiski aktīvajiem komersantiem. Neizmantotas iespējas ir finanšu starpniecības, izglītības un sociālās aprūpes jomās. Zilākalna, Vilpulkas, Vecates, Sēļu, Ramatas Lodes pagastos un Mazsalacas lauku teritorijā ir tikai daži ekonomiski aktīvie uzņēmumi. Situācija šajās pašvaldībās cieši korelē ar to attīstības indeksiem (skat. 4. tabulu), kas ir zemākie rajona pašvaldību vidū.

Lielākie Vidzemes reģiona uzņēmumi (pēc neto apgrozījuma) atrodas Valmieras rajonā, piemēram, a/s Valmieras stikla šķiedra, k/s Valmieras reģiona patērētāju biedrība, a/s Valmieras Piens , SIA Triāls, SIA Valmieras slimnīca, a/s Valpro Corp, SIA VTU Valmiera.

Līdzšinējos pētījumos vērtējot Vidzemes reģiona situāciju, tiek norādīts, ka liela šī reģiona problēma ir mazo un vidējo uzņēmumu zema ekonomiskā aktivitāte un reģiona atkarība no dažām lielām kompānijām. Savukārt, šo kompāniju attīstība ir atkarīga no daudziem gan iekšējiem, gan ārējiem faktoriem, piem., pasaules lielvalstu ekonomiskā attīstība, ko šiem uzņēmumiem ietekmēt nav iespējams. Arī investīciju ieplūšana reģionā ir atkarīga no šo kompāniju attīstības. Līdz ar to jebkuras grūtības vai lejupslīdes, kas ir iespējamās šajos uzņēmumos, automātiski ietekmēs arī visa reģiona attīstību. Tāpēc ir vitāli svarīgi Vidzemes reģionā veicināt MVU dibināšanu un attīstību (Pētījums par uzņēmējdarbības tendencēm Latvijas statistisko reģionu un tautsaimniecības griezumā 2000.-2004. gadā, 2005: 65).

Vidzemes reģionā laika posmā no 2000.līdz 2004.gadam samērā maz dibināti jauni uzņēmumi, kam ir vairāki iemesli. Pēc uzņēmēju domām, pārāk maz tiek piedāvāti tādi produkti kā personāla atlase, anketēšana, juridiskie pakalpojumi, informāciju tehnoloģiju spektra pakalpojumi, preču un pakalpojumu noieta tirgus piedāvājums.

Novērojama pārāk maza atbalsta struktūru savstarpējā sadarbība un citu konsultācijas organizāciju iesaistīšana MVU attīstībā. Tātad privāto un valsts iestāžu savstarpēja sadarbība MVU attīstībā ir neefektīva, kā arī informācijas pieejamība par vairākiem jautājumiem, kas skar uzņēmējdarbību, ir nepietiekoša vai vispār nav pieejama (Pētījums par uzņēmējdarbības tendencēm Latvijas statistisko reģionu un tautsaimniecības griezumā 2000.-2004. gadā, 2005: 66).

Uzņēmējdarbību atbalstošo institūciju trūkums ir vēl viens faktors, kas neļauj uzņēmējdarbībai attīstīties Vidzemes reģionā. Lai arī pastāv vairākas valsts atbalsta programmas, reģionā reāli nav iestādes, kur uzņēmums varētu saņemt visaptverošu informāciju par viņu interesējošiem jautājumiem. Var secināt, ka vairāku organizāciju pūles šajā virzienā ir nekoordinētas un neefektīvas. Arī liels tirdzniecības īpatsvars reģionālajā ekonomikā un zema pievienotās vērtības un inovāciju attīstība liecina par to, ka reģionā jāveicina to nozaru attīstība, kurās tiek pielietotas jaunās tehnoloģijas un zināšanas (Pētījums par uzņēmējdarbības tendencēm Latvijas statistisko reģionu un tautsaimniecības griezumā 2000.-2004. gadā, 2005: 66).

Pēc pēdējo gadu statistikas arī vērojams, ka tāds būtisks ekonomisko aktivitāti raksturojošs rādītājs kā ekonomiski aktīvo komersantu un komercsabiedrību skaits uz 1000 iedzīvotājiem Latvijā pēdējo piecu gadu laikā ir audzis no septiņpadsmit 2001.gada uz divdesmit četri 2006. gadā (LR Ekonomikas ministrija, 2006:135). Lursoft pieejamā statistika rāda, ka 2004.gadā kopumā reģistrēts 10221 jaundibināts uzņēmums, 2005.gadā – 11009 jaundibināti uzņēmumi, kas ir par 8% vairāk nekā 2004.gadā. 2006.gada vienpadsmit mēnešos, savukārt, reģistrēti 12497 jaundibināti uzņēmumi, kas ir par 21% vairāk nekā iepriekšējā gadā tādā pašā laika posmā, kas kopumā varētu liecināt par uzņēmējdarbības vides uzlabošanos un uzņēmējdarbības attīstības veicināšanas nodrošināšanai veikto pasākumu efektivitāti (LR Ekonomikas ministrija, 2006:135).

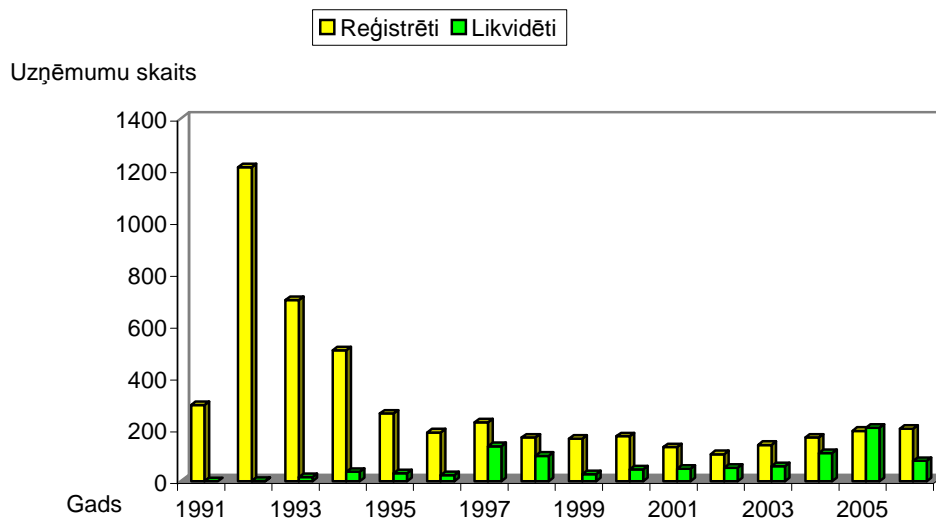
Ilgspējīgas attīstības nodrošināšanai nepietiek vien ar jaundibināto uzņēmumu dibināšanas veicināšanu, lai nodrošinātu konkurētspējas paaugstināšanu, šiem jaunajiem uzņēmumiem ir jābūt arī dzīvotspējīgiem. Statistikas dati liecina, ka kopējais uzņēmumu skaits pieaug aptuveni par pusi no jaundibināto uzņēmumu skaita pieauguma, tādējādi netieši norādot uz to dzīvotspējas problēmām (LR Ekonomikas ministrija, 2006:135).

Būtisks komercdarbības stabilitātes rādītājs ir arī reģistrēto maksātnespējīgo uzņēmumu skaits. 2007.gadā Latvijā pirmo reizi par 19,3% ir palielinājies maksātnespējīgo uzņēmumu pieteikumu skaits 4 mēnešu periodā: reģistrēts 461 maksātnespējas pieteikums, bet 2006.gadā līdzīgā periodā – 386. Lai noteiktu šīs tendences cēloņus būtu jāveic dziļāka analīze. Kaut arī šobrīd redzamas negatīvas tendences attiecībā uz uzņēmumu maksātnespēju, tuvākajā laikā šajā jomā gaidāmas pārmaiņas, saistītas ar jaunā Maksātnespējas likuma, kas paredz ievērojami palielināt maksātnespējīgā uzņēmuma tiesisko aizsardzību, ieviešanu (Lursoft mājas lapa, Jaunumi, 08.06.2007).

Attiecībā uz Valmieras rajonu *Lursoft* dati rāda, ka jau kopš 1995.gada jaunu uzņēmumu dibināšanas dinamika ir samērā stabila, ar nelielu kritumu līdz 2002.gadam, kam seko pakāpenisks jaundibināto uzņēmumu skaita pieaugums.

1.attēls

Uzņēmumu reģistrēšanas un likvidēšanas dinamika Valmieras rajonā

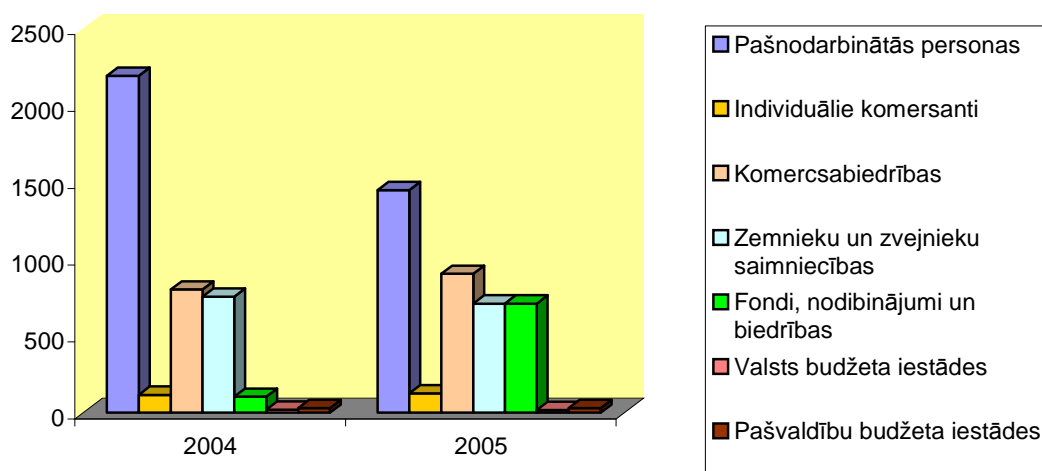

Avots: Lursoft dati

Ekonomikas izaugsmi kopumā noteiktā reģionā nosaka nevis reģistrēto, bet gan ekonomiski aktīvo uzņēmumu un iestāžu skaits. Situāciju ekonomiskās aktivitātes jomā Valmieras rajonā raksturo 2.attēls.

2.attēls

Ekonomiski aktīvās statistikas vienības Valmieras rajonā 2004.-2005.gadā .

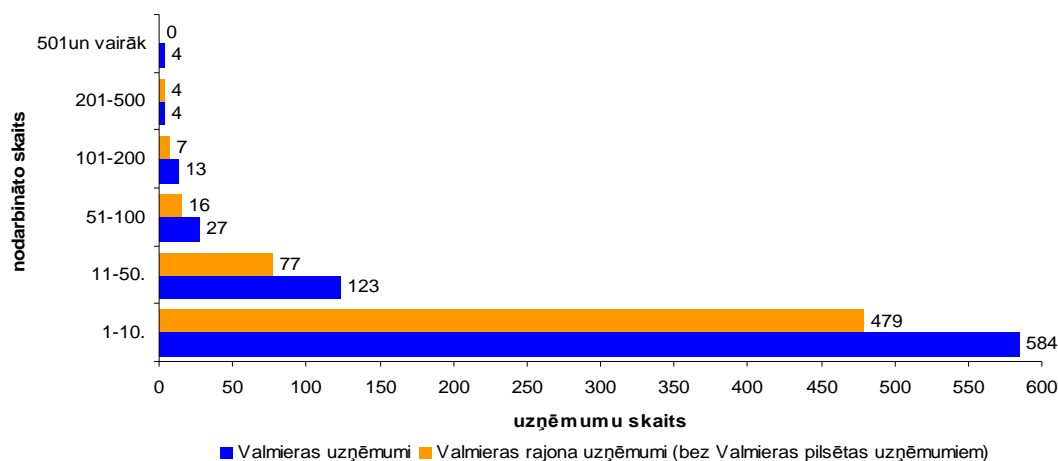
Avots - LR Centrālā Statistikas pārvalde

Statistikas dati liecina, ka Valmieras rajonā skaita ziņā dominē pašnodarbinātās personas, tām seko komerksabiedrības un zemnieku saimniecības. Rajonā aktīvi darbojas arī fondi, nodibinājumi un biedrības.

Valmieras pilsētā un rajonā ekonomiskā organizatoriskā aktivitāte ir augsta - tā atrodas 2. vietā aiz Rīgas uzņēmumu skaita uz 1000 iedzīvotājiem ziņā.

Ekonomiskās aktivitātes pieauguma tendence liecina par uzņēmēju augsto aktivitāti un spēju pielāgoties mainīgajām tirgus prasībām, arī netieši norāda uz labvēlīgu biznesa vidi, kas stimulē veidot jaunus uzņēmumus un paplašināt esošos.

Valmieras pilsētas un rajona uzņēmumi (nodokļu maksātāji) pēc nodarbināto personu skaita (uz 01.02.2006.)

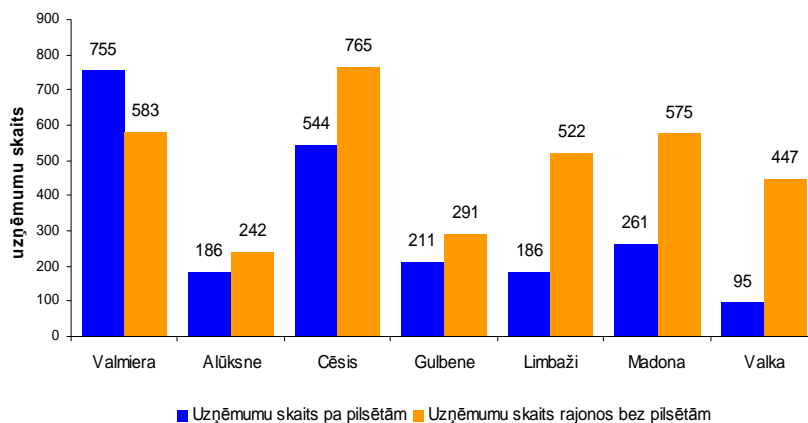
Avots: LR VID Vidzemes reģionālā iestāde

Apkopotie dati parāda Valmieras pilsētas un rajona uzņēmumus, kas 2006.gada 1.februārī bija iesnieguši gada pārskatus Valsts ieņēmumu dienesta Vidzemes reģionālajai iestādei vai iesnieguši VID Lielo nodokļu maksātāju pārvaldei (skat.3., 4., 5., attēlu).

No kopējā Valmieras pilsētas uzņēmumu (nodokļu maksātāju) skaita visvairāk ir mikro un mazie uzņēmumi (ar nodarbināto skaitu līdz 50), tāda pati tendence vērojama arī Valmieras rajonā kopumā. Tikai Valmierā darbojas uzņēmumi ar vairāk kā 100 nodarbināto. Šie lielie uzņēmumi reizē ir arī vieni no lielākajiem savas nozares uzņēmumiem reģionā un valstī (A/S„Valmieras stikla šķiedra”, „Valmieras Piens”, „Valpro Corp”, „Triāls” u.c.). Lielākā daļa no kopējā Valmieras rajona uzņēmumu skaita atrodas Valmierā.

Valmieras pilsētas un rajona salīdzinājums uzņēmuma skaita ziņā ar pārējām Vidzemes pilsētām un rajoniem, ļauj secināt, ka nevienā pilsētā nav koncentrēts tik liels skaits uzņēmumu, kā Valmierā (skat. 4.att.)

Uzņēmumu (nodokļu maksātāju) skaits pa Vidzemes pilsētām un rajoniem (uz 01.02.2006)

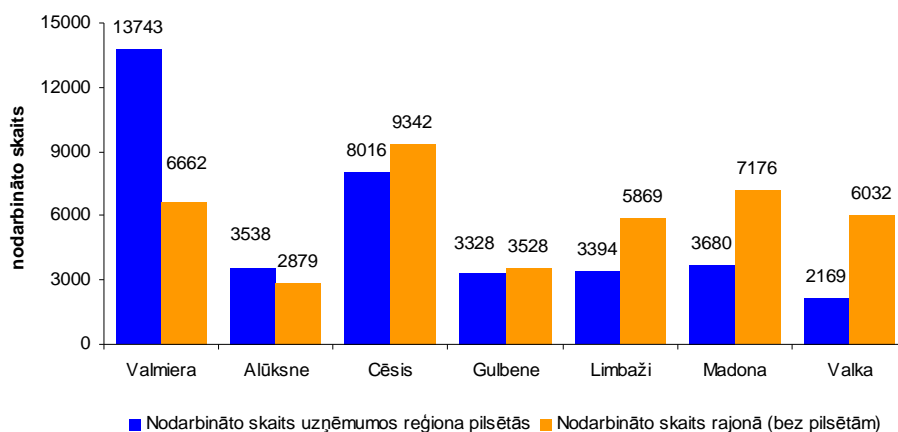

Avots: LR VID Vidzemes reģionālā iestāde

Valmieras pilsētā atrodas 755 uzņēmumi, bet 583 – pārējā Valmieras rajona teritorijā. Citos Vidzemes reģiona rajonos situācija ir pretēja, jo lielāks skaits uzņēmumu, kas maksā nodokļus, atrodas rajonu teritorijās nevis centra pilsētās. Kopumā visvairāk uzņēmumu – nodokļu maksātāju ir Valmieras un Cēsu pilsētā un rajonā. Situācija Valmieras rajonā liek secināt, ka uzņēmējdarbības vide kopumā ir pozitīva, bet zināmus draudus rajona līdzsvarotai ekonomiskajai attīstībai rada fakts, ka rajona ekonomiskais potenciāls turpina koncentrēties Valmieras pilsētā.

Valmieras rajona uzņēmēju ekonomiskā aktivitāte sekmē rajona un Vidzemes reģiona darba tirgus aktivizēšanos, piedāvājot jaunas darba vietas (skat. 5.att.).

Nodarbināto skaits uzņēmumos (nodokļu maksātāji) pa Vidzemes pilsētām un rajoniem (uz 01.02.2006.)

Avots: LR VID Vidzemes reģionālā iestāde

5.attēlā atspoguļotie rāda, Valmieras pilsētā un rajonā kopumā ir lielākais uzņēmumos nodarbināto skaits Vidzemē.

Tā kā lielākā daļa Valmieras rajona uzņēmumu atrodas Valmieras pilsētā, tad arī nodarbināto skaita ziņā Valmiera ir līderpozīcijās (skat. 5.tabulu). Vislielākais uzņēmumu skaits Valmieras pilsētā darbojas tirdzniecības sfērā – 36% no kopējā uzņēmumu skaita, un tikai 13%.- uzņēmumi, kas veic operācijas ar nekustamo īpašumu, nomu un citu komercdarbību, tikai 7% Valmieras pilsētas uzņēmumu darbojas ražošanas un rūpniecības sfērā.

**Valmieras uzņēmumu dalījums pa darbības veidiem un pēc nodarbināto skaita
(uz 01.02.2006.)**

Darbības veids	Uzņēmumu skaits, %	Nodarbināto skaits, %
Lauksaimniecība, medniecība un mežsaimniecība	5%	1.3%
Ražošana un rūpniecība	7%	22%
Elektroenerģija, gāzes un ūdens apgāde	2%	3%
Būvniecība	7%	6%
Vairumtirdzniecība un mazumtirdzniecība; automobiļu, motociklu, individuālās lietošanas priekšmetu un sadzīves aparatūras un iekārtu remonts	36%	18.4%
Viesnīcas, restorāni, slēgta tipa ēdnīcas, bāri	4%	3%
Transports, glabāšana un sakari	6%	2%
Finansu starpniecība, kreditēšana, apdrošināšana un pensiju finansēšana	1%	0.7%
Operācijas ar nekustamo īpašumu, noma un cita komercdarbība	13%	8%
Valsts pārvalde un aizsardzība; obligātā sociālā apdrošināšana; izglītība	3%	23%
Veselība un sociālā aprūpe	3%	7%
Pārējie komunālie, sociālie un individuālie pakalpojumi	8%	2%
Nevalstiskās organizācijas	3%	1%
Apsardze, sabiedriskā kārtība un ugunsdzēsība	1%	2%
Tūrisms un ar to saistīti pakalpojumi	1%	0.6%

Avots: VID Vidzemes reģionālā iestāde

Pēc nodarbināto skaita visvairāk - 23% ir nodarbināti valsts pārvaldē, aizsardzībā izglītībā un obligātajā sociālajā apdrošināšanā, 22% nodarbināto strādā ražošanas un rūpniecības uzņēmumos, bet tirdzniecībā - 19% nodarbināto.

Jāatzīst, ka Valmieras uzņēmējdarbība lielā mērā balstās uz apkārtējo pagastu cilvēkresursiem, kuriem labi attīstītā infrastruktūra rada visus nosacījumus, lai dotos darbā uz pilsētas uzņēmumiem. Šo tendenci pastiprina arī darbinieku atalgojums, kam ir tendence pieaugt. Vidējais atalgojums latos (pirms nodokļu nomaksas) 2002. gadā bija – 139,5, 2003. gadā - 157,16, 2004.gdā.- 172,34, 2005. gadā –195,21, 2006.gadā – 239,96 (LR VID Vidzemes reģionālā iestāde).

2. Valmieras rajona uzņēmēju aptauja un tās rezultāti

2.1. Pētījuma metode

Lai sasniegtu projekta mērķi, viens no uzdevumiem bija intervēt Valmieras pilsētas un rajona uzņēmumu pārstāvjus. Valmieras pilsētā un Valmieras rajonā 2006.gadā bija 1338 uzņēmumi (VID Vidzemes reģionālās iestāde, 2006). Intervējamo uzņēmumu izlase tika veidota proporcionāli, ņemot vērā uzņēmējdarbības formu, darbības nozari (NACE klasifikācija) un uzņēmuma lielumu pēc darbinieku skaita. Analizējot datus, noteiktos gadījumos tika ņemts vērā arī uzņēmuma darbības ilgums. Piemēram, praktiskās grūtības uzņēmējdarbības sākumā un uzņēmuma attīstības perspektīvas tuvākajos trīs gados tika analizētas, ņemot vērā uzņēmējdarbības uzsākšanas laiku.

Laika posmā no 2006.gada decembra līdz 2007.gada aprīlim tika veiktas intervijas ar 196 uzņēmumu vadītājiem vai īpašniekiem (35,6% uzņēmumu īpašnieki, 30,9% uzņēmumu vadītāji, 29,8% – vienlaikus uzņēmuma īpašnieki un vadītāji). Uz intervijām tika aicināti vairāk kā 500 uzņēmēji, tomēr daudzi no tām atteicās. Biežākie atteikuma iemesli bija laika trūkums, nevēlēšanās tikt intervētam vai atkārtoti piedalīties pētījumā kā respondentam (2006.-2007.gadā Eiropas Sociālā fonda līdzfinansētās Nacionālās programmas "Darba tirgus pētījumi" ietvaros tika veikti 13 pētījumi), kā arī nereti īpašnieku nebija iespējams sazvanīt.

Intervijās tika iekļauti gan atvērti, gan arī slēgti jautājumi par šādiem tematiem: informācija par uzņēmumu, uzņēmējdarbības uzsākšana, uzņēmuma attīstības perspektīvas, vadība, cilvēkresursi, tehnoloģijas, resursi, finanses un investīcijas, tirgus un konkurence, ārējā vide. Ar visiem intervijas jautājumiem var iepazīties pētījuma 2.pielikumā.

Lai izzinātu iespējamo Valmieras rajona nākotnes cilvēkresursu potenciālu un noskaidrotu skolēnu nākotnes plānus pēc vidusskolas beigšanas, profesijas izvēli ietekmējošos faktorus un citus, ar izglītības un profesijas izvēli, kā arī karjeras atbalsta sniegšanu saistītos jautājumus, tika veikta Valmieras rajona 12.klašu skolēnu aptauja (anketas paraugu skatīt pētījuma 1.pielikumā). Aptaujas mērķauditorija bija Valmieras

rajona vidusskolu 12.klašu skolēni 2006./2007. mācību gadā. Valmieras rajonā atrodas desmit vispārējās vidējās izglītības iestādes, no kurām sešas ir Valmieras pilsētas vidusskolas un četras Valmieras rajona vidusskolas. Pēc Valmieras rajona padomes Skolu valdes sniegtās informācijas šajās nosauktajās Valmieras rajona desmit vispārējās izglītības iestādēs 2006./ 2007.mācību gadā 12. klasēs mācījās 683 skolēni, no kuriem 566 mācījās Valmieras pilsētas vidusskolās un 117 bija Valmieras rajona vidusskolu audzēkņi. 2007.gada aprīlī un maijā kopumā tika aptaujāti 420 Valmieras rajona vidusskolu 12.klašu audzēkņi.

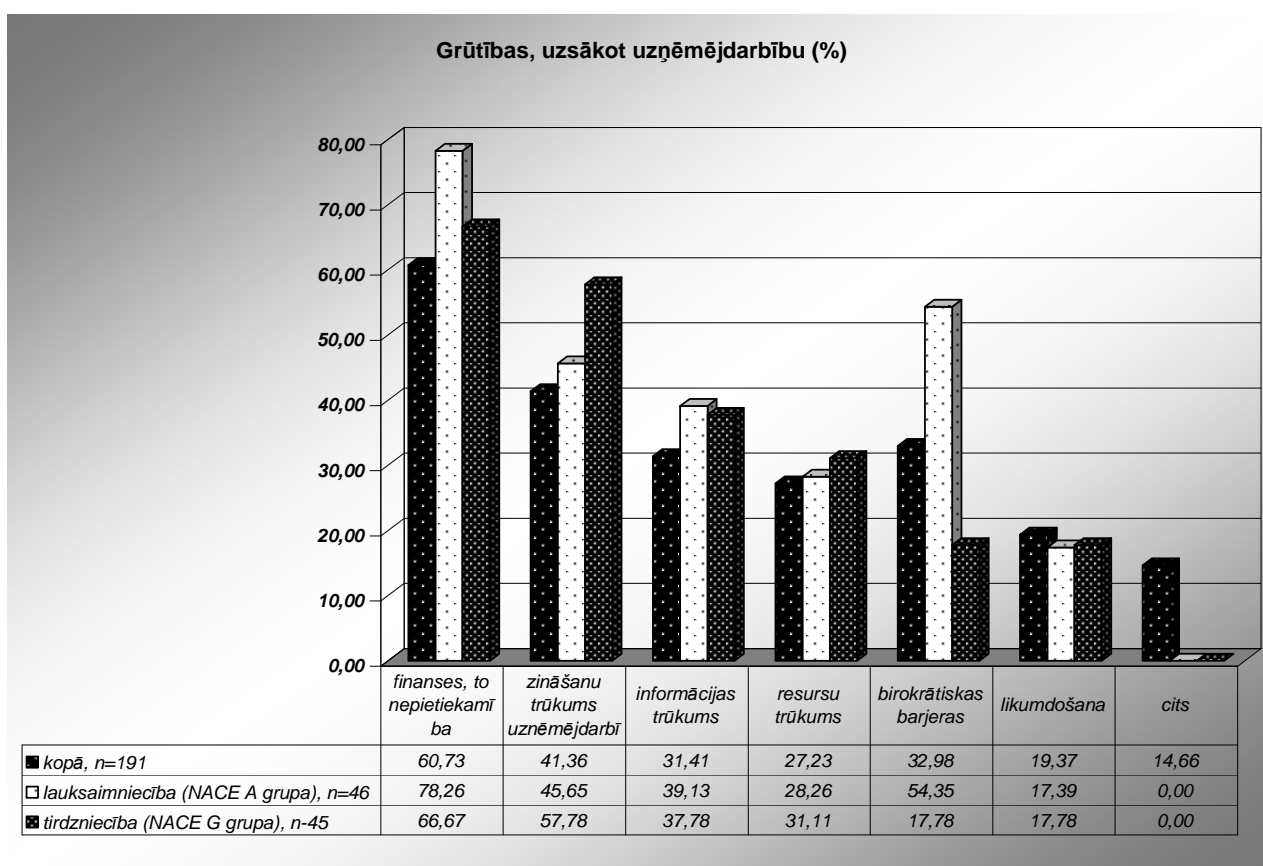
Situācijas plašākai izpētei tika analizēta arī cita pieejamā informācija par ekonomiskās attīstības politikas veidošanu un īstenošanu Valmieras rajona pašvaldībās (pašvaldību dokumenti, publicētā informācija), analizēti pašvaldību attīstības plānošanas dokumenti, kā arī tika intervēti Valmieras rajona atsevišķi pašvaldību pārstāvji (8), kuru kompetencē ietilpst ekonomiskās attīstības politikas veidošana un īstenošana.

2.1. Uzņēmumu izveidošana un vadība

2.1.1. Uzņēmumu dibināšana

Valmieras rajona uzņēmēji, komentējot savu pieredzi uzņēmuma dibināšanā, visbiežāk norāda, ka impulsu devis atgūtais vai iegūtais īpašums (18 respondenti), vēlme pelnīt (16 respondenti), vai izdevīgas situācijas izmantošana, kas pavērusi iespējas uzsākt savu biznesu (14 respondenti). Salīdzinoši bieži tiek minēti ar nodarbinātības izmaiņām saistīti iemesli, - zaudēts darbs (13), kolhoza likvidācija (10), reorganizācijas (8). Retāk tiek minēti tādi argumenti, kā motivācija un vēlšanās uzsākt savu biznesu (9 respondenti) vai vēlme pielietot praksē zināšanas, spējas, prasmes un pieredzi (7), vai sākt savu biznesu idejas vārdā (4 respondenti). Pārējos gadījumos sniegtās atbildes vairāk raksturo personisko pieredzi uzņēmuma veidošanas procesā.

6.attēls

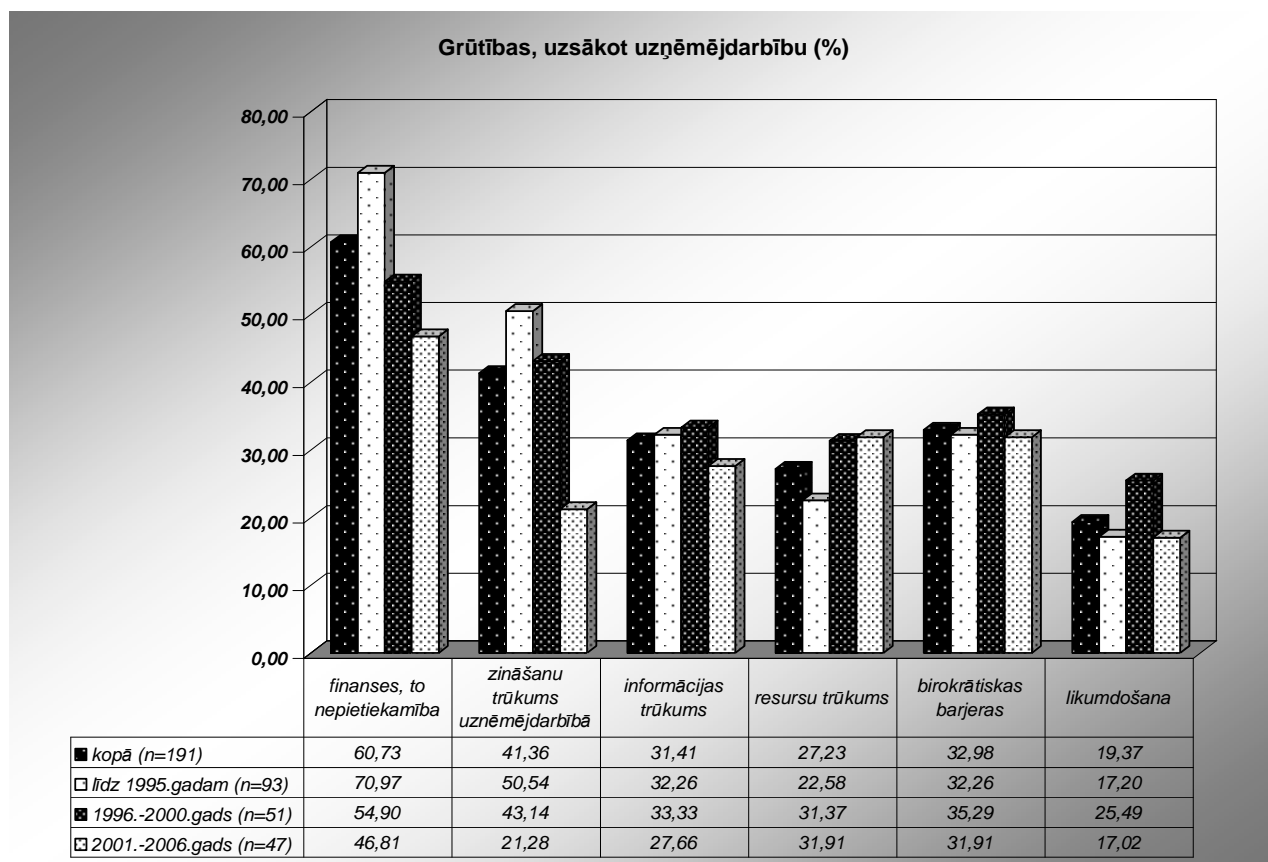
Uzsākot uzņēmējdarbību, lielākā daļa uzņēmēju ir saskārušies ar tādu problēmu, kā finanšu nepietiekamība. Šī problēma bijusi akūta tiem uzņēmējiem, kas darbojas tirdzniecības jomā (66,67%), tomēr visizteiktāk tā parādās lauksaimniecības sektorā, kur finanses kā būtisku problēmu norāda 78,26% respondentu. Redzams, ka lauksaimniecības un tirdzniecības sektoros uzņēmēji, uzsākot komercdarbību, ar finanšu problēmām saskaras biežāk nekā vidēji rajonā (60,73%).

Zināšanu trūkumu uzņēmējdarbībā kopumā kā nozīmīgu problēmu uzrāda 41,36% uzņēmēju. Visizteiktāk šo problēmu izjūt tirdzniecības sfērā, kur 57,78% respondentu to atzīst par otru nozīmīgāko. Lauksaimniecībā šī problēma ierindojas trešajā vietā nozīmības ziņā, to norāda 45,65% respondentu.

Kopumā trešā nozīmīgākā problēma, uzsākot uzņēmējdarbību, ir birokrātiskās barjeras (32,98%), no kā daudz neatpaliek arī informācijas trūkums (31,41%). Lauksaimniecības sektorā birokrātiskās barjeras uzrādās kā otra lielākā problēma (54,35%).

Kā mazāk nozīmīgu problēmu gan kopumā (19,37%), gan lauksaimniecībā (17,39%) gan arī tirdzniecībā (17,78%) respondenti min likumdošanu. Lai gan salīdzinoši šie ir zemāki rādītāji, tomēr būtiski ir tas, ka gandrīz piektā daļa uzņēmēju arī likumdošanu uzskata par zināmu barjeru.

Kā citi iemesli, kas apgrūtinājuši uzsākt komercdarbību ir minēti sabiedrības aizspriedumi pret uzņēmējiem, arī attieksme no citu uzņēmēju puses (5 respondenti), dažādu resursu (piem., telpas, darbinieki) trūkums (3 respondenti).

Ja salīdzina uzņēmējdarbības uzsākšanu kavējošos faktoros laika perspektīvā, tad redzams, ka finanšu nepietiekamība un zināšanu trūkums uzņēmējdarbībā ir bijis aktuālāks līdz 2000.gadam dibinātajiem uzņēmumiem, savukārt tie uzņēmēji, kas dibinājuši uzņēmumus laika intervālā no 1996. līdz 2000. gadam vairāk akcentē birokrātiskās barjeras, informācijas nepietiekamību, un ne-finanšu resursu trūkumu, kā arī izteiktāk nekā citi norāda uz likumdošanas problēmām. Uzņēmēji, kas veidojuši uzņēmumus pēc 2000.gada retāk kā citi norāda uz zināšanu trūkumu uzņēmējdarbībā, tomēr kā problēmu joprojām uzrāda finanšu un citu uzņēmējdarbības uzsākšanai nozīmīgu resursu pieejamību, kā arī norāda uz birokrātiskajām barjerām.

Lūgti izvērtēt savu pieredzi un komentēt, ko būtu darījuši citādi, ja sāktu vēlreiz, visbiežāk respondenti norāda, ka rīkotos drošāk, vairāk riskētu, īpaši attiecībā uz resursu piesaistišanu – ņemtu lielākus kredītus, nebaidītos ieguldīt attīstībā, piesaistītu investīcijas, vairāk pirktu zemi, ēkas utml., uzreiz veidotu apjomīgāku biznesu, darbotos ātrāk, straujāk. Daļa norāda, ka vairāk plānotu, vairāk pārdomātu ar cilvēkresursiem saistītus jautājumus. Tikai dažos gadījumos tiek norādīts, ka drīzāk dotos uz ārzemēm, nevis veidotu savu uzņēmumu, vai arī, ka izvēlētos citu nozari, piem., nenodarbotos ar lauksaimniecību.

Liela vienprātība uzņēmēju vidū ir atbildot uz jautājumu, kādas trīs lietas no savas pieredzes ieteiktu tiem, kuri tuvākajā nākotnē gatavojas sākt uzņēmējdarbību. 38 respondenti iesaka apgūt nozarē nepieciešamās zināšanas, iegūt izglītību uzņēmējdarbībā, apgūt grāmatvedību. 30 gadījumos uzņēmēji iesaka veikt izpēti par tirgus situāciju, konkurenci un to rūpīgi izvērtēt. Kā nākamais ieteikums (20 gadījumos) tiek minēts cilvēkresursu jautājums, - uzņēmēji iesaka veidot spēcīgu komandu, piesaistīt kvalificētus speciālistus. Tikpat daudzos gadījumos (20) tiek akcentētas vadītāja / īpašnieka īpašības, norādot, ka nepieciešama drošme, gribasspēks, uzdrīkstēšanās, izturība, neatlaidība, pārliecība, disciplīna, ticība, talants un uzņēmība. Tam seko ieteikumi sākt ar plānošanu, t.sk., rūpīgu biznesa plāna izstrādi, uzskaites sistēmu sakārtošanu (18).

Ne tik bieži tiek ieteikts, vērst uzmanību uz uzņēmuma mērķa un vīzijas izvirzīšanu (8), savlaicīgi veidot kontaktus ar partneriem un valsts institūcijām (7), domāt par marketingu un reklāmu, lai nodrošinātu jaunā uzņēmuma atpazīstamību (5), un būt realistiem, necerēt uz ātru peļņu, rēķināties ar grūtībām, kas būs jāpārvar (5); kā atsevišķi, dažos gadījumos minēti ieteikumi izskan arī nepieciešamība savlaicīgi apgūt likumus, izmantot jurista palīdzību kārtojot juridiskos jautājumus, pievērsties godīgam biznesam, fokusēties uz vienu darbības jomu un nedarīt vairākas lietas vienlaikus, meklēt savu nišu, ieguldīt attīstībā, rēķināties ar konkurenci, prognozēt attīstību, rakstīt projektus. Tikai vienā gadījumā tiek ieteikts nemaksāt nodokļus.

Aplūkojot jautājumus par uzņēmumu vadīšanu un ar to saistītās problēmas, ir jāraksturo uzņēmuma iekšējie procesi. Iekšējā vide ir tie galvenie organizācijas darbības nosacījumi un faktori, kas izveidojas tās menedžmenta darbības gala iznākumā un par

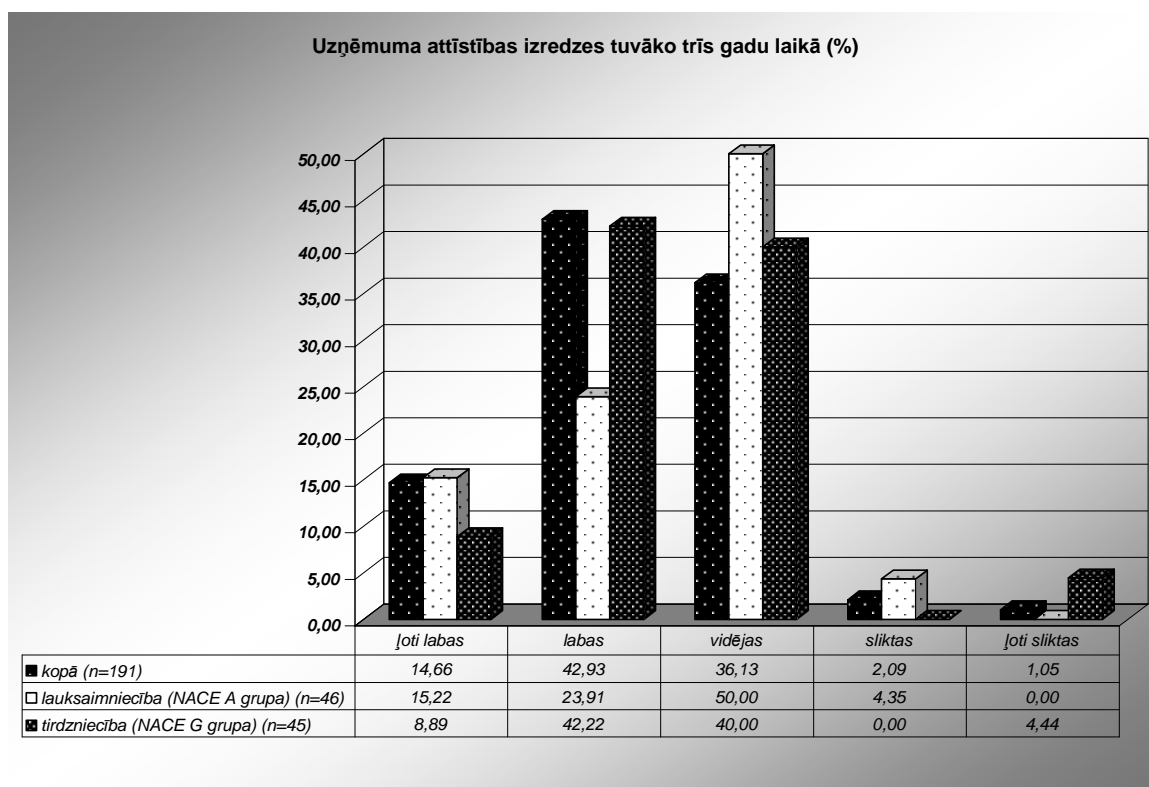
kuriem organizācijai ir kontrole (*Megginson, Mosley, Pietri, 1992: 82*). Organizācijas iekšējā vide identificē tās stiprās un vājās puses: tie ir tie aspekti, kas palīdz vai traucē pilnībā sasniegt organizācijas misiju un uzdevumus (*Bryson, 2004:136*).

Par iekšējās vides faktoriem tiek uzskatīti uzņēmuma mērķi, stratēģijas, vadības sistēmas, personāls, t.sk., tā zināšanas, prasmes, iemaņas un uztveri, struktūra, kas ietver darba dalīšanu, funkciju sadali un izpildi, uzņēmuma kultūras vērtības, darba stilu un tehnoloģijas, kas, savukārt, ietver iekārtu izmantošanu un informācijas sistēmas (*Praude, Beļčikovs, 2001:82; Forands, 2000: 27*).

2.1.2. Uzņēmuma attīstība

Atbildot uz jautājumu par uzņēmuma izredzēm tuvāko trīs gadu laikā attīstības ziņā kopumā, 42,93% respondentu uzskata, ka tās ir labas.

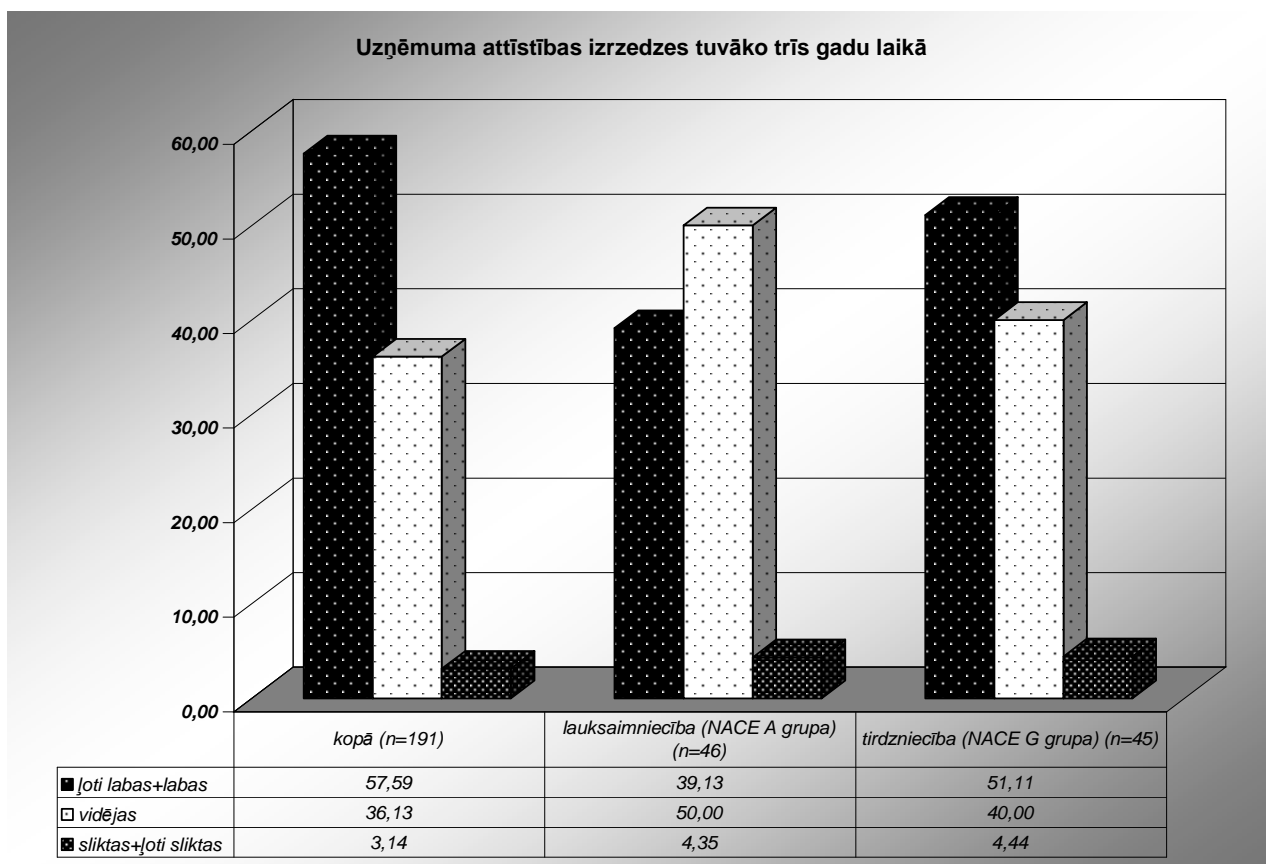
8.attēls

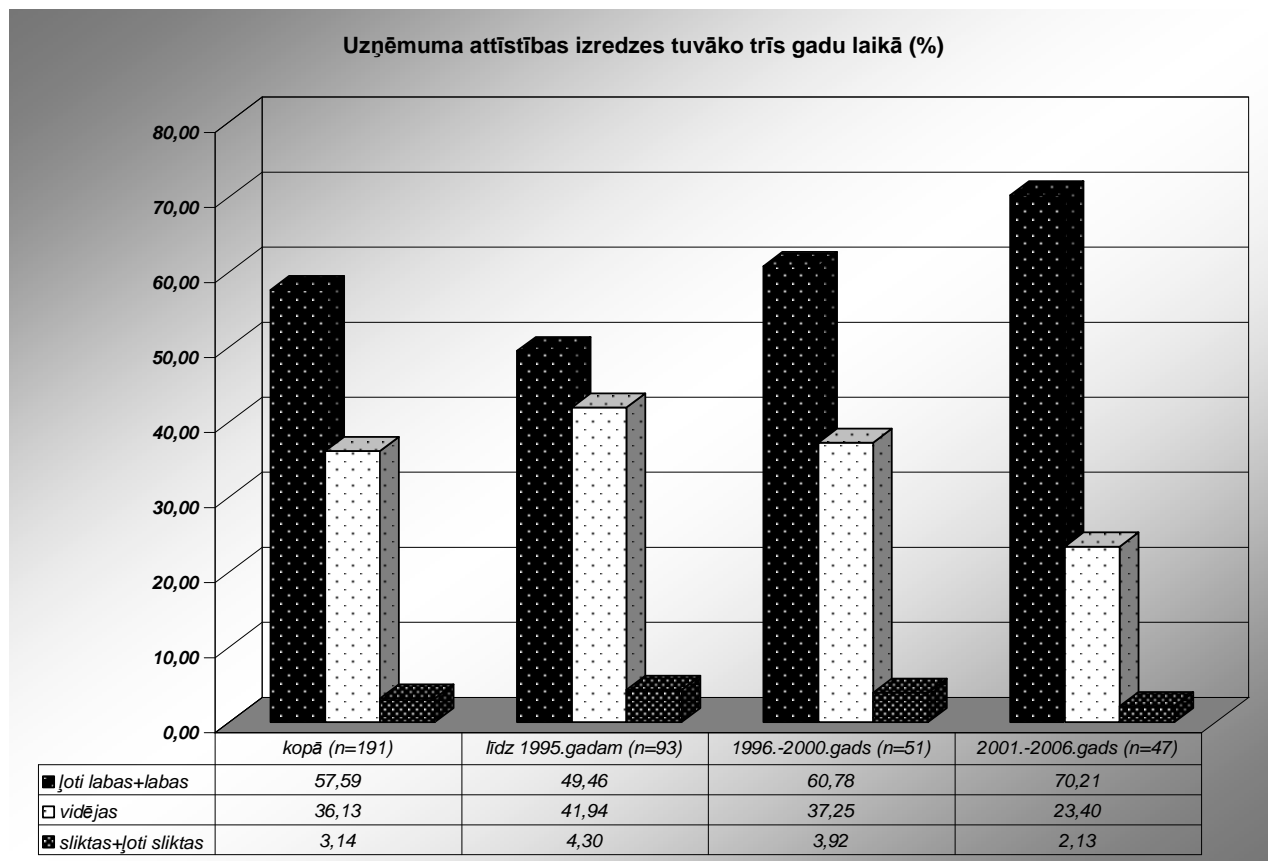
Savukārt 36,13% uzņēmēju attīstības izredzes tās vērtē kā vidējas, turpretī, kā ļoti sliktas vai sliktas tās prognozē tikai attiecīgi 1,05% un 2,09% aptaujāto uzņēmēju.

Lauksaimniecības sektorā puse respondentu uzskata, ka attīstības izredzes ir vidējas. Kā ļoti labas vai labas attīstības izredzes prognozē 39,13%, bet kā sliktas vai ļoti sliktas attīstības izredzes tuvāko gadu laikā norāda 4,35% respondentu.

Tirdzniecības sektorā 51,11% attīstības izredzes novērtē kā ļoti labas vai labas, kā vidējas tās prognozē 40% aptaujāto. Lai gan neviens no respondentiem nav norādījis, ka uzņēmuma izredzes attīstīties ir sliktas, tomēr 4,44% uzskata, ka izredzes attīstīties ir ļoti sliktas.

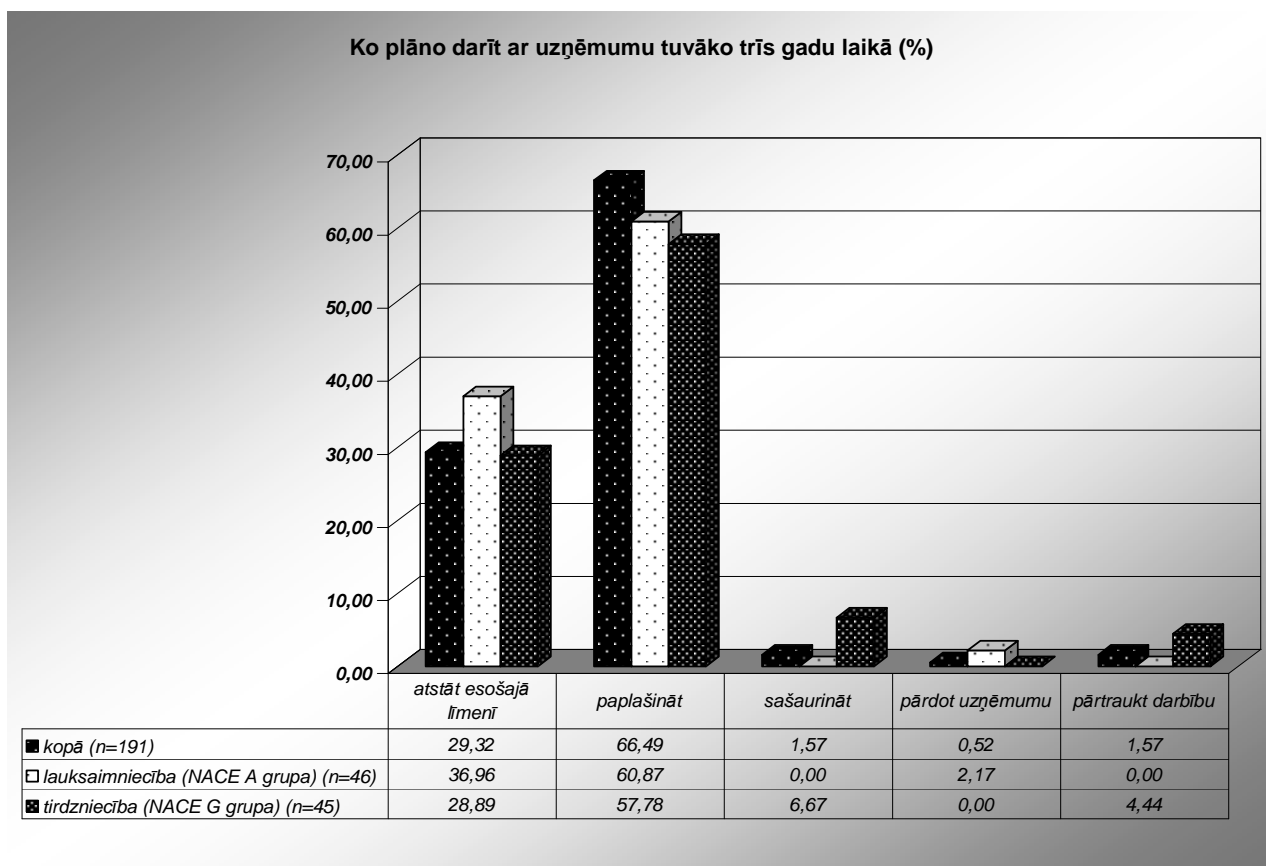

Vērtējot kopumā, lielākā daļa uzņēmēju, respektīvi, 57,59%, attīstības izredzes uzskata kā labas vai ļoti labas. Ievērojami mazāk aptaujāto uzskata, ka izredzes attīstīties ir vidējas. Tā domā 36,13% respondentu. Salīdzinoši maz, - tikai 3,14% aptaujāto, uzskata, ka attīstības izredzes ir sliktas vai ļoti sliktas. Lauksaimniecības sektora uzņēmēji ir piesardzīgāki attiecībā uz nākotnes prognozēm, 50% vērtē tās kā vidējas, savukārt tirdzniecības sektorā 51% respondentu dominē viedoklis, ka nākotnes izredzes ir labas vai ļoti labas.

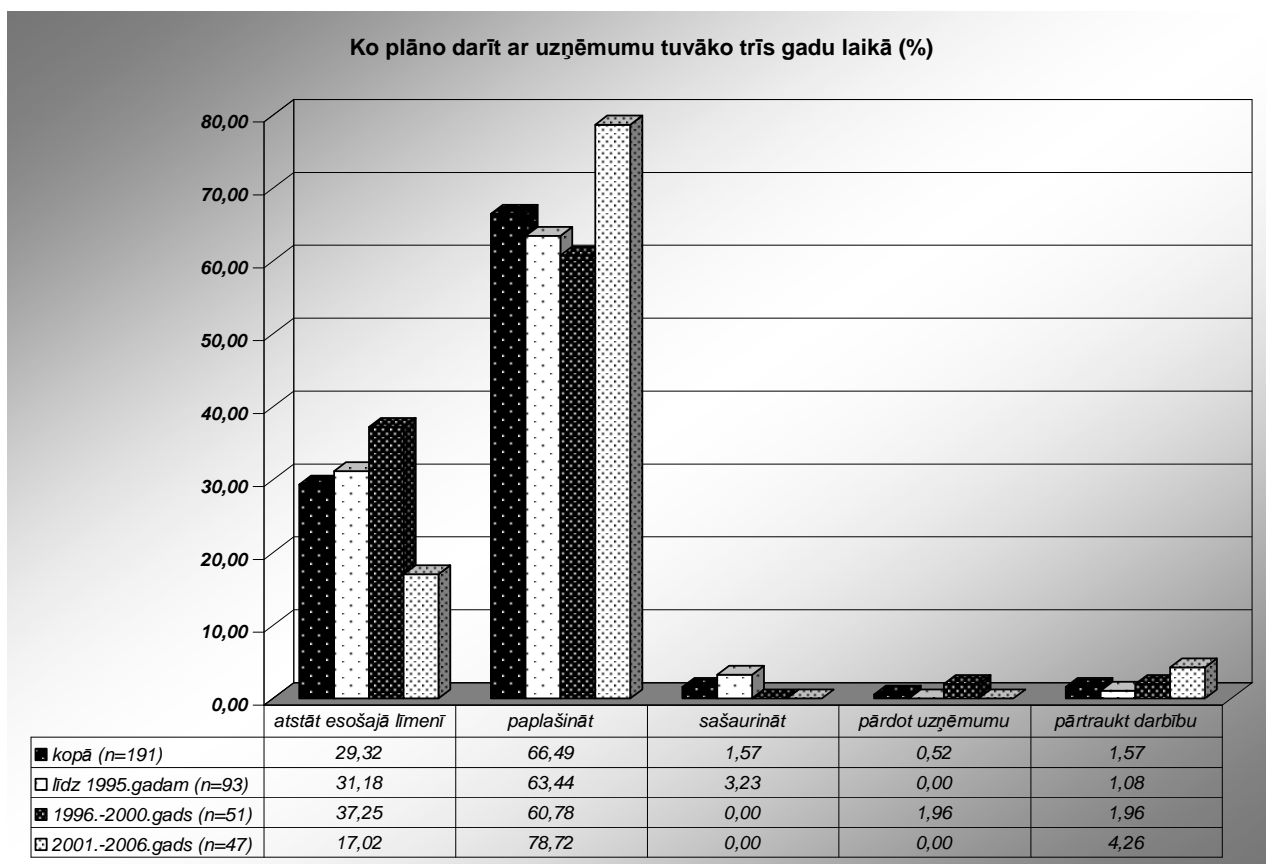
Ja salīdzina uzņēmēju viedokļus par attīstības izredzēm atkarībā no uzņēmuma darbības ilguma, tad ir redzams, ka līdz 1995.gadam dibināto uzņēmumu vadītāji vai īpašnieki ir mazāk optimistiski. Respondentu atbildes parāda, - jo jaunāks uzņēmums, jo nākotnes attīstības izredzes vērtē kā labākas.

Atbildot uz jautājumu par turpmākajiem plāniem attiecībā uz uzņēmumu tuvāko trīs gadu laikā, lielākā daļa uzņēmēju norāda, ka vēlas paplašināt uzņēmumu, respektīvi, kopumā 66,49% nolēmuši uzņēmējdarbību paplašināt, lauksaimniecībā šis rādītājs ir nedaudz mazāks, to plāno 60,87%, tirdzniecībā uzņēmumu plāno paplašināt 57,78% šīs nozares uzņēmēju.

Otra biežāk minētā atbilde uz šo jautājumu ir: uzņēmumus plāno atstāt esošā līmenī. To kopumā ir ieplānojuši 29,32% uzņēmēju, tirdzniecībā nedaudz mazāk, respektīvi, 28,89% uzņēmēju, taču lauksaimniecībā neko nemainīt plāno 36,96% aptaujāto.

Atbildēs uz šo jautājumu parādās atšķirības arī atkarībā no uzņēmuma darbības ilguma – jaunākie uzņēmumi, kas dibināti pēc 2001.gada izteiktāk norāda uz gatavību paplašināt savu darbību, savukārt starp tiem, uzņēmumiem, kas plāno saglabāt esošo situāciju un neko nemainīt, dominē uzņēmumi, kas dibināti laika posmā no 1996.līdz 2000.gadam.

Krasas atšķirības vērojamas attiecībā uz pārējām trīs iespējām, kādas pastāv attiecībā uz uzņēmuma nākotni. Lauksaimniecībā sašaurināt vai pārdot uzņēmumu nav ielānojuši neviens no aptaujātajiem, tomēr tirdzniecības jomā to vēlas darīt attiecīgi 6,67% un 4,44% respondentu. Turpretī pārdot uzņēmumu tirdzniecības jomā neplāno neviens, savukārt, lauksaimniecībā to plāno darīt 2,17% aptaujāto. Kopumā no rajona uzņēmējiem, tuvākajā laikā sašaurināt vai pārtraukt uzņēmuma darbību plāno tikai 1,57% uzņēmēju, taču pārdot uzņēmumu ir ielānojuši vēl mazāk – tikai 0,52% aptaujāto.

Uzņēmumi, kas plāno sašaurināt savu darbību ir dibināti līdz 1995.gadam, savukārt starp uzņēmumiem, kas plāno pārtraukt savu darbību vairāk ir tādu, kas dibināti salīdzinoši nesen, pēc 2001.gada.

Atbildot uz jautājumu, vai tiek plānots mainīt uzņēmuma darbības jomu, pārliecinoši lielākā daļa uzņēmēju, respektīvi, 91,10%, atbild noliedzoši. Tikai 5,24% darbības jomu plāno mainīt.

Lūgti paskaidrot, kāpēc plāno veikt šīs darbības, respondenti norāda dažādus pamatojumus.

Tie, kas plāno saglabāt uzņēmumu esošajā līmenī visbiežāk (21 atbilde) norāda uz resursu ierobežojumiem (piem., telpas, jāatmaksā kredīts, darbaspēka trūkums, ierobežota zemes platība utml.), kas neļauj attīstīties. Daudzos gadījumos tiek norādīts arī, ka apmierina esošais līmenis, nav nekādas vajadzības paplašināties, ka vairāk strādās pie esošā modernizācijas, uzlabojumiem (17 respondenti). Piecos gadījumos tika norādīts, ka paplašināšanās nav iespējama konkurences dēļ.

Tie, kuri ir pieļāvuši iespējamo paplašināšanos tuvāko gadu laikā, veido divas grupas. Vieni ir uzņēmēji, kas paplašināšanos saredz ģeogrāfiskā nozīmē – paplašinot savu darbību rajona (3), reģiona (8) vai valsts (8) mērogā. Daži saredz iespējas darboties Baltijas valstīs (3) vai vēl tālākās ārvalstīs (3).

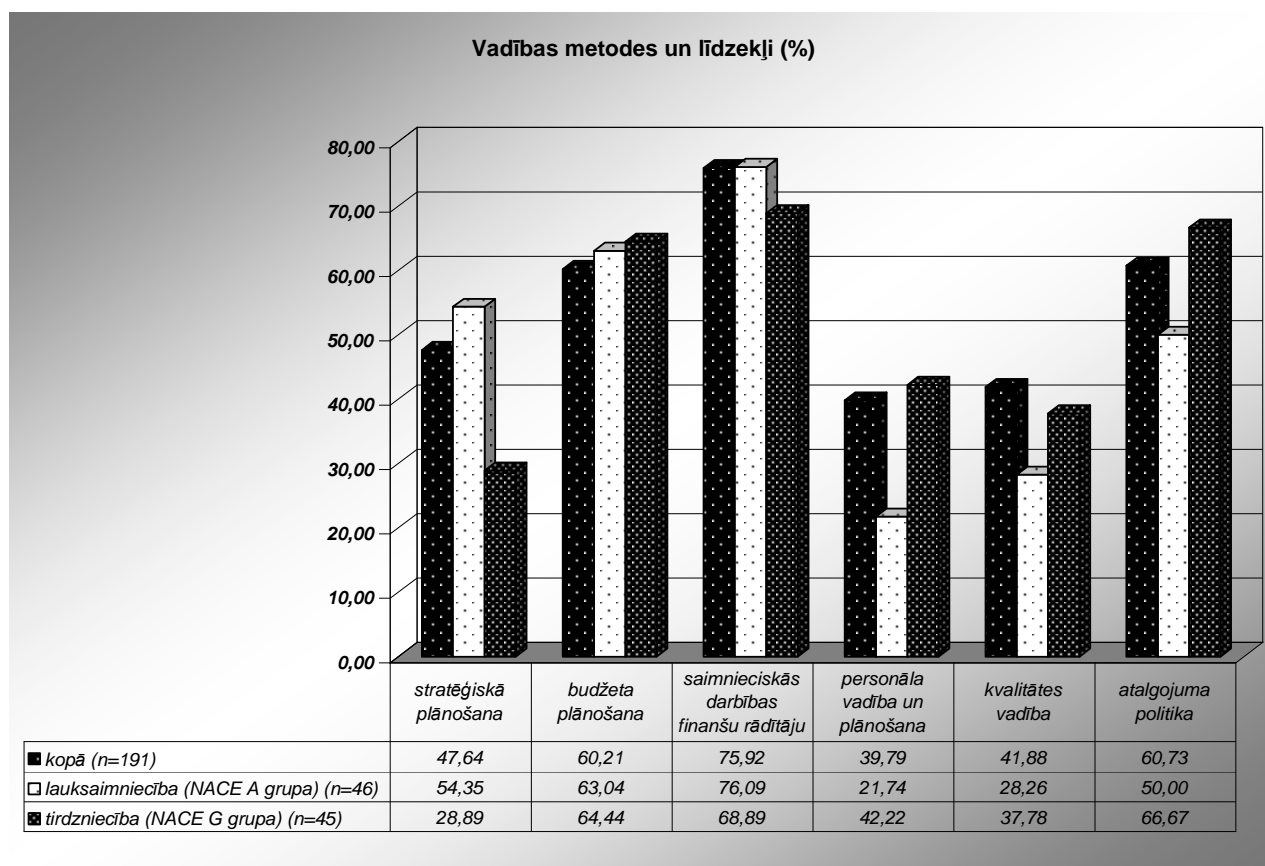
Otra grupa ir uzņēmēji, kas paplašināšanos saredz caur resursu paplašināšanu – paplašinot zemi, ganāmpulku, ražošanas telpas, palielinot darbinieku skaitu (26 respondenti). 16 gadījumos tika norādīts, ka plāno ieviest jaunus pakalpojumus vai produktus. Savukārt 12 uzņēmēji norādīja uz plāniem palielināt ražošanas jaudu, bet seši – palielināt ražošanas apjomu. 11 gadījumos tiks mainīts esošais darbības virziens; deviņos gadījumos uzņēmēji norādīja, ka strādās pie kvalitātes jautājumiem, astoņi – ka darbosies jaunu klientu piesaistīšanā, seši norādīja, ka paplašināšanos saista ar uzņēmuma modernizāciju, ar jaunu tehnoloģiju ieviešanu, viens kā savu nākotnes stratēģiju minēja specializēšanos.

Tie, kuri plāno sašaurināt savu darbību vai to pārtraukt kā iemeslus min vecumu (5) un dažādus ierobežojumus – konkurenci (2), finanšu problēmas (2) un ES prasības (1).

2.1.3. Uzņēmuma vadība.

Atbildot par vadības metodēm un līdzekļiem, kādi tiek izmantoti, ļoti krāsas atšķirības atbildēs nav vērojamas. Lielākā daļa uzņēmēju izmanto saimnieciskās darbības finanšu rādītāju analīzi (75,92%), Lauksaimniecībā un tirdzniecībā to izmanto attiecīgi, 76,09% un 68,89% respondentu.

13.attēls

Vērtējot kopumā, 2/3 uzņēmēju kā vadības instrumentu izmanto atalgojuma politiku, un budžeta plānošanu. Retāk tiek izmantota personāla vadība un plānošana, ko izmanto gandrīz 40% uzņēmēju.

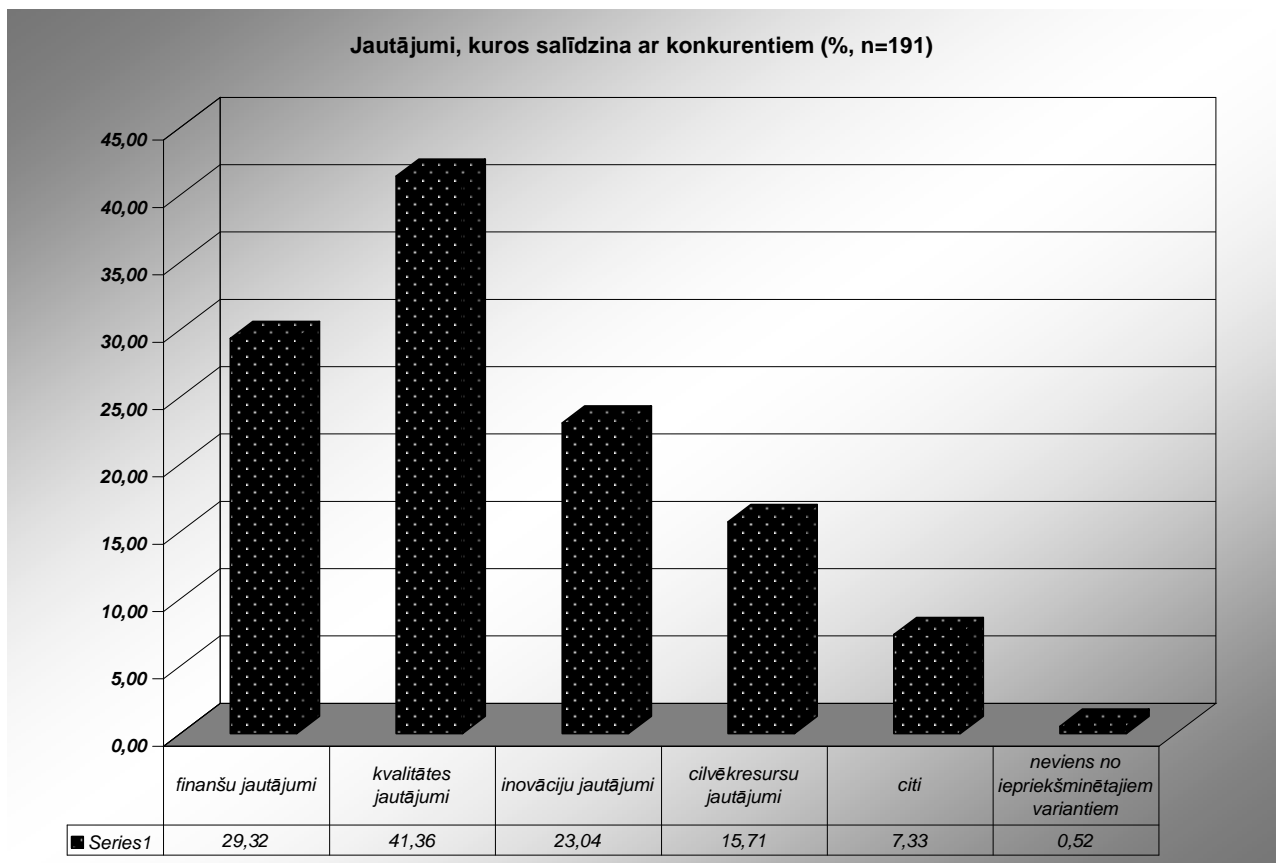
Arī lauksaimniecībā visretāk izmanto personāla vadību un plānošanu – tikai 21,74% respondentu. Budžeta plānošana lauksaimniecībā ierindojas kā otra biežāk minētā atbilde,

to norāda 63,04% respondentu. Nedaudz vairāk kā puse aptaujāto izmanto stratēģisko plānošanu, bet puse – atalgojuma politiku.

Tirdzniecības uzņēmumos stratēģisko plānošanu izmanto nedaudz mazāk kā 1/3 uzņēmēju. Plašāk izmantotas metodes ir atalgojuma politika un budžeta plānošana, ko praktizē attiecīgi 66,67 % un 64,44% respondentu.

Atbildot uz jautājumu, vai notiek sistemātiska uzņēmuma darbības salīdzināšana ar konkurentu uzņēmumiem, apstiprinoši atbild mazliet vairāk kā puse jeb 55,50% respondentu, bet noliedzoši atbild 43,98% aptaujāto.

14.attēls

Atbildot uz jautājumu par jomām, kurās tiek veikta salīdzināšana ar konkurentiem, visvairāk uzņēmēju norāda uz kvalitātes jautājumiem (41,36%). Finanšu jautājumu salīdzināšana vērojama gandrīz 30% gadījumu. Salīdzinoši mazāk respondentu (15,71%) norāda, ka salīdzināšanu ar konkurentiem veic cilvēkresursu jautājumos. No citām jomām vēl salīdzinoša analīze tiek veikta attiecībā uz cenu politiku, klientiem, piedāvājumu, realizācijas tirgu, reklāmas tirgu, konkurentu tehnoloģijām.

2.2. Cilvēkresursi

Viens no ekonomiskās attīstības stūrakmeņiem ir cilvēkresursi – to pieejamība, atbilstība darba tirgus prasībām. Cilvēkresursi ir organizācijas personāls (Ekonomikas un finanšu vārdnīca 2003:84)

Kā sinonīms cilvēkresursiem tiek lietots cilvēkkapitāls, ko raksturo organizācijas darbinieku zināšanas, prasme un spējas (Armstrong Becker). Pati vienkāršākā pieeja paredz sadalījumu demogrāfiskajos faktoros, kas sevī ietver iedzīvotāju skaitu, blīvumu, vecumu, dzimumu un citus demogrāfiju raksturojošus faktorus, un sociālajos, kas ietver sabiedrības vērtības, dzīves stilu vēsturiskās un kultūras tradīcijas un vērtības (Megginson, Mosley, Pietri, 1992: 86).

Cilvēkresursi uzskatāmi par svarīgāko resursu arī Latvijas tautsaimniecības attīstības vadlīnijās noteiktā mērķa- stabilas un straujas ekonomiskās izaugsmes nodrošināšana, vienlaikus sekmējot Latvijas iedzīvotāju dzīves kvalitātes pieaugumu-sasniegšanai. Cilvēkresursu attīstībai svarīgākie darbības virzieni ir darbaspēka kvalitātes (īpaši izglītības), motivācijas un demogrāfijas jomās

Demogrāfiskās izmaiņas var atstāt lielu iespaidu uz uzņēmumiem. Tās ietekmē ikviena uzņēmuma darbaspēku, cilvēku resursus, mārketinga stratēģijas un uzņēmuma izaugsmi. Piemēram, dzimstības samazināšanās un dzīves ilguma pagarināšanās tieši ietekmē darbaspēka resursus, kas savukārt ietekmē organizācijas mārketinga stratēģijas, kā arī valsts ekonomiku, jo aizvien mazāks cilvēku skaits ir nodokļu maksātāji, bet lielāks iedzīvotāju skaits ir pensiju saņēmēji, kas raksturīgi arī Latvijā (Caune, Dzedons, Pētersons, 47). Savukārt populācijai piedzīvojot lielas izmaiņas, tiek ietekmēts cilvēku dzīves veids, dzīves vieta, ko viņi pērk un kā pavada savu brīvo laiku. Nozīmīgas populācijas izmaiņas daļai uzņēmumu paver jaunas iespējas, bet daļai šīs iespējas liedz (Nickels, McHugh, McHugh, 2002: 21).

Sociālie faktori, kuriem var pieskaitīt arī kultūru, ģimeni un vērtības, ir tie, kas ietekmē visas citas sociālās, politiskās, tehnoloģiskās un ekonomiskās izmaiņas un nosaka visas izvēles, ko cilvēki izdara dzīves laikā (Stoner, Freeman, Gilbert, 1995:75).

Piemēram, ļoti svarīgs sociālais faktors ir karjeras pārtraukšana sakarā ar izglītības turpināšanu, ceļošanu, ģimenes pieaugumu vai elastīgāka darba laika pieprasījums no darba ņēmējiem, ja aprūpē ir mazi bērni vai veci cilvēki (Caune, Dzedons, Pētersons, 47).

Ekonomiskā attīstība ir cieši saistīta arī ar nodarbinātību, jaunradītām darbavietām, tomēr, kā atzīmē Bergards, uzlabojumi, pieaugums jaunu darba vietu skaitā vēl automātiski nenoved pie pārējiem „labumiem”: izmaiņām nodokļu sistēmā, ienākumu palielināšanās. (Beauregard, citēts pēc 1999 Reese, Fasenfest, 1999:4) Gadījumos, kad jaunradīto darbu neiegūst vietējie iedzīvotāji, vai gadījumos, kad tas atstāj negatīvu iespaidu uz apkārtējo vidi, vai, ja jaunās darbavietas ir parādījušās sektorā, kas pieejams tikai iedzīvotājiem ar augstu ienākumu līmeni, nepastāv saistība ar ekonomisko izaugsmi. (Reese, Fasenfest, 1999:4) Arī zināšanu ietilpīgā ekonomika un darba produktivitātes pieaugums automātiski nenozīmē darbavietu skaita pieaugumu. (Bela-Krūmiņa u.c., 2006:9) Tādēļ Felstenste un Perskijs piedāvā jēdzienu „darbu ķēde”, jo viena darbavieta rada arī citas darbavietas (ķēdes reakcija tirgū, kur rezidents pārvietojas no viena darba uz citu, atbrīvojot iepriekšējo). Tādēļ nevar koncentrēties tikai uz jaunradīto darbavietu skaitu, jo darbavietas savā starpā atšķiras arī ar pienesumu ekonomiskajai attīstībai. (Reese, Fasenfest, 1999:5) Svarīgi apzināties: kādas darbavietas radītas un kādos sektoros; kas iegūst darbu; kā jaunradītās darbavietas ietekmē ienākumu sadali sabiedrībā; vai tiešām vairāk darbavietu noved pie citiem labumiem un ir netiešu izmaksu sekas; kā darbavietu radīšanas plāni, politika ietekmē specifiskas sadzīves jomas, tuvējo apkārtni, noteiktas iedzīvotāju grupas (galvenokārt nabadzīgās); vai izvirzītie mērķi ir sabiedrībai tiešām svarīgi un sasniegs mērķauditoriju? (Reese, Fasenfest, 1999:6) Tātad, svarīgs ir ne tikai nodarbinātības un bezdarba līmenis, bet arī aktīvo darba meklētāju skaits un strādājošo skaits. (European Commission. Directory – General regional Policy, 2005:16

2.2.1. Valmieras rajona demogrāfiskais raksturojums.

Iedzīvotāju skaits Valmieras rajonā pēdējo gadu laikā samazinās. 2006.gadā tas sasniedza 58,742 tūkstošus kas veido 2,6 % no Latvijas iedzīvotāju kopskaita.

6.tabula .

Iedzīvotāju skaits Valmieras rajonā (1998.-2006.).

Iedzīvotāju skaits	1989*	1998	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Valmiera	29190	28732	27752	27459	27352	27445	27515	27550	27523
Mazsalaca	2801	2652	2551	2534	2503	2477	2412	2362	2308
Rūjiena	3982	3809	3744	3730	3710	3685	3679	3654	3617
Pagasti									
Bērzaines		692	710			696	690	676	663
Brenguļu		956	987			966	975	985	973
Burtnieku		1693	1743			1672	1609	1577	1552
Dikļu		1424	1406			1338	1301	1290	1277
Ipiķu		400	395			369	334	332	324
Jeru		1465	1503			1478	1451	1453	1438
Kauguru		1485	1562			1579	1610	1602	1613
Kocēnu		3035	3122			3084	3092	3040	3059
Ķonu		805	845			855	854	847	850
Lodes		458	434			426	421	418	409
Matīšu		1055	1122			1101	1105	1081	1063
Naukšēnu		1639	1706			1666	1625	1598	1597
Ramatas		602	612			591	566	553	546
Rencēnu		1862	1849			1808	1808	1785	1747
Sēļu		597	594			567	550	549	536
Skaņkalnes		900	918			891	878	862	879
Vaidavas		1147	1191			1182	1204	1190	1165
Valmieras		3023	3337			3426	3357	3337	3353
Vecates		585	625			626	601	604	594
Vilpulkas		764	777			760	752	754	747
Zilākalna		871	905			917	920	917	909
Kopā		60651	60390			59605	59309	59016	58742

* Tautas skaitīšana

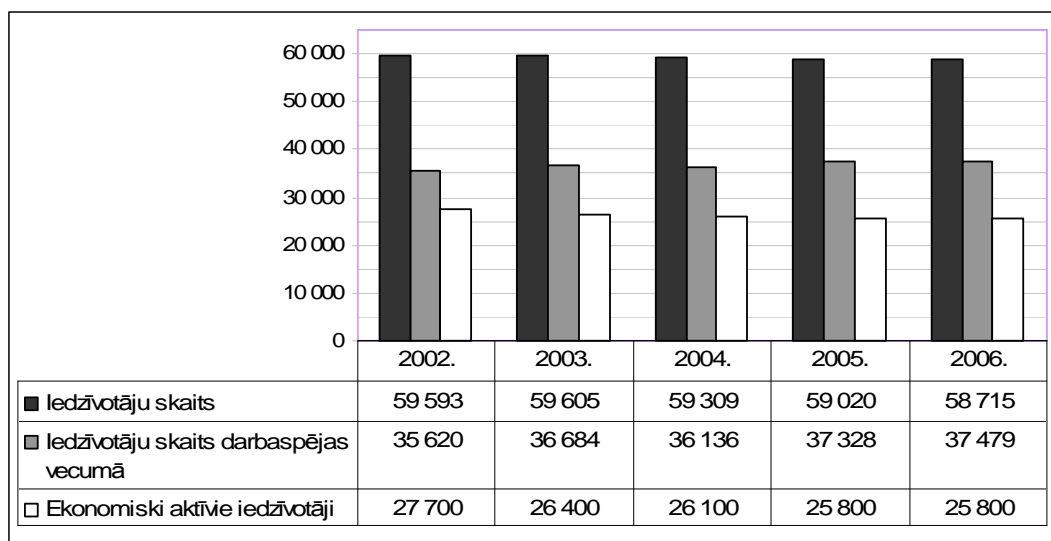
Avots: Dažādā Latvija

Kopumā iedzīvotāju skaita samazināšanās pagastos gada laikā ir neliela (mērāma dažos desmitos). Neliels iedzīvotāju skaita pieaugums vērojams tikai trijos pagastos - Kauguru, Kocēnu un Valmieras. To varētu skaidrot ar Valmieras pilsētas tuvumu, kas dod jaunas darba vietas un tādējādi sekmē gan rajona iedzīvotāju migrāciju, gan piesaista apkārtējo rajonu iedzīvotājus.

Pēdējos gados, sākot ar 2003.gadu, iedzīvotāju skaits gadā vidēji samazinājies par 0,5% jeb aptuveni 300 cilvēkiem, kamēr iedzīvotāju skaits darbaspējas vecumā (2005.g., 2006.g. – vīrieši 15 līdz 61 gadu vecumam, sievietes 15-59), ik gadu turpina pieaugt veidojot 37,5 tūkstošus (skat. 14.att.).

14.attēls

Ekonomiski aktīvo un iedzīvotāju darbaspējas vecumā īpatsvars kopējā iedzīvotāju skaitā Valmieras rajonā (2002.-2006.)

Avots: LR CSP dati, Spurdziņa Anita, 2007:33

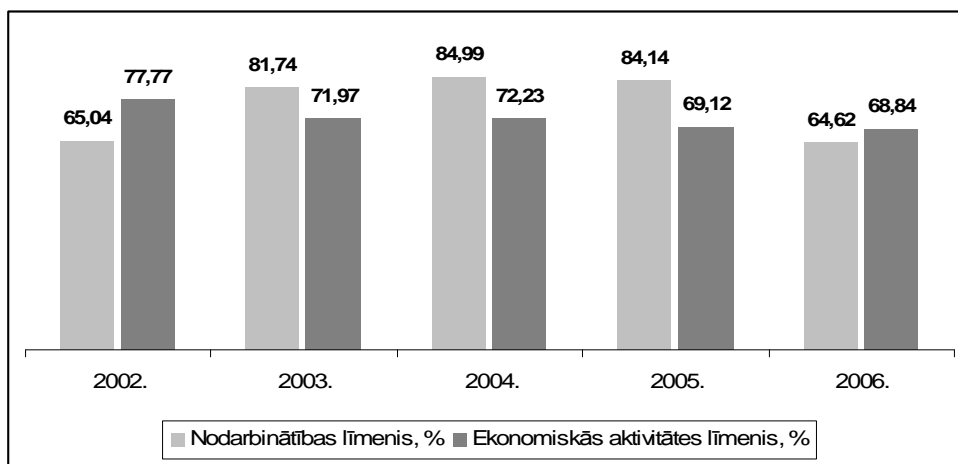
Ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaita samazināšanās varētu būt skaidrojama ar došanās labāk apmaksāta darba un augstāka dzīves līmeņa meklējumos uz valsts galvaspilsētu un ārvalstīm Pēdējos divos gados situācija stabilizējas, ko varētu skaidrot ar ekonomiskās aktivitātes pieaugumu un sociāli ekonomiskās situācijas uzlabošanos.

Nodarbināto skaits pašvaldību teritorijā pēc pašvaldības datiem 2004.gadā sasniedzis 30,7 tūkstošus, bet 2005.gadā - 31,4 tūkstoti, veidojot 84,99% nodarbinātības

līmeni 2004.g. un 2005.g. – 84,14% (skatīt 15.attēlu). Savukārt, 2006.gadā, kad nodarbināto skaits tika uzrādīts nevis pēc pašvaldību, bet gan pēc Valsts ieņēmumu dienesta (VID) rīcībā esošajiem datiem, tas sastādīja tikai 24,2 tūkstošus un veidoja 64,62% nodarbinātības līmeni. (Spurdziņa Anita, 2007:34)

15.attēls

Nodarbinātības un ekonomiskās aktivitātes līmenis Valmieras rajonā (2002.-2006.)

Avots :NVA dati, Spurdziņa Anita,2007:33

Ekonomiskās aktivitātes jeb līdzdalības līmenis 2004. gadā bija 72,23% , 2005. gadā - 69,12%, un 2006.gadā - 68,84% . Kā redzams, pašvaldību norādītais nodarbināto skaits ievērojami pārsniedza ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaitu, ko uzrādījusi Centrālās statistikas pārvalde, norādot uz datu neprecizitāti (ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaitā jau ietilpst nodarbinātie iedzīvotāji un nestrādājošie, kas meklē darbu). Līdz ar to ievērojamais kritiens par 7 tūkstošiem nodarbināto skaitā un 20% nodarbinātības līmenī 2006.gadā (salīdzinājumā ar iepriekšējiem gadiem) vērtējams kā adekvāts reālai situācijai, t. sk. arī vidējiem Latvijas rādītājiem.

2005. gadā Valmieras rajonā 56,4 % no visiem iedzīvotājiem darbaspējas vecumā, spriežot pēc komersantu un iestāžu kompleksajiem gada pārskatiem, ir bijuši nodarbināti (skat. 7.tabulu)

LR Statistikas pārvaldes dati nepārprotami liecina par stabilu nodarbināto skaita palielināšanās tendenci Valmieras rajonā no 2001. līdz 2006. gadam

7.tabula

Strādājošo skaits pamatdarbā, blakus darbā un pārējās nodarbinātās personas Valmieras rajonā, cilv. (pēc faktiskās darba vietas)

	2001	2002	2003	2004	2005
Strādājošo skaits pamatdarbā, blakus darbā un pārējās nodarbinātās personas, cilv.	18151	18671	18908	19133	21015
Pārējās nodarbinātās personas*, cilv.	43	48	92	123	123

Līdz 2003.gadam ieskaitot, nodarbināto skaits uzrādīts gada beigās, sākot ar 2004.gadu – vidēji gadā.

* 2001.-2003.g. pārējās personas ir darba devēji, pašnodarbinātie, ģimenes uzņēmumā strādājošie ģimenes locekļi bez aprēķinātās darba samaksas; no 2004.g. - vidējais pašnodarbināto skaits (ar un bez aprēķinātās darba samaksas).

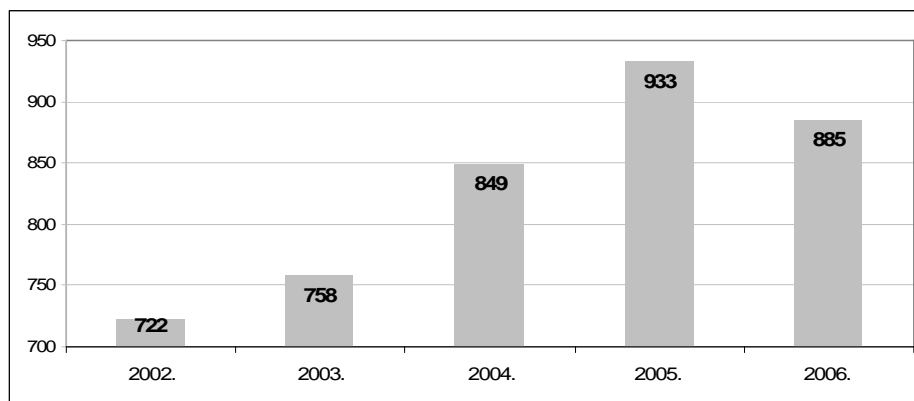
Apskojums neaptver zemnieku un zvejnieku saimniecības ar nodarbināto skaitu mazāk par 50.

Avots: CSP dati, Gada kompleksie pārskati par komersantu un iestāžu darbību.

Situāciju cilvēkresursu jomā raksturo darbaspēka pieprasījums, kas daļēji atspoguļojas brīvo darba vietu skaitā (skat.16. attēlu).

16.attēls

Reģistrēto brīvo darba vietu (vakanču) skaits (2002.-2006.)

Avots: NVA dati

2002.gadā darba devēji Nodarbinātības valsts aģentūras Valmieras filiālē bija reģistrējuši 722 vakances, un šis skaits pakāpeniski ir palielinājies (ar nelielu kritumu

2006.g.), ko varētu skaidrot gan ar darbaspēka aizplūšanu, gan darba devēju informētības līmeņa paaugstināšanos NVA aktivitāšu rezultātā, gan ar darba tirgus spiediena pieaugumu uz darba devējiem.

NVA Valmieras filiālē, veicot brīvo darba vietu reģistrāciju, tika veikta rajona darba devēju aptauja, kas parāda pieprasītākās profesijas Valmieras rajonā:

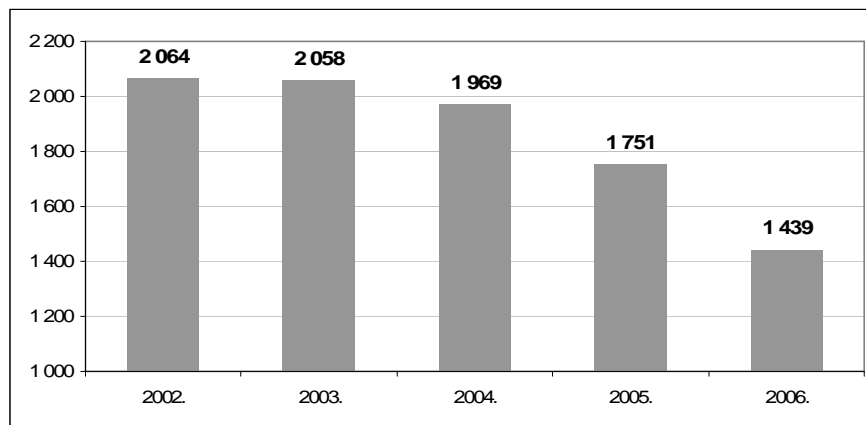
- mazumtirdzniecības veikalu pārdevēji
- sētnieki un apkopēji,;
- metinātāji;
- pavāri un konditori;
- lauksaimniecības vienkāršās profesijas - dārzeņu, labības un lopu audzētāji;
- kvalificēti celtniecības strādnieki – mūrnieki, flīzētāji, namdari, galdnieki, sanitārtehniķi, būvelektriķi un krāsotāji;
- rūpniecības nozarē nodarbinātie strādnieki.

(NVA valmieras filiāles dati)

Tātad darba tirgū pieprasīti vienkāršo profesiju pārstāvji, cilvēki ar profesionālo izglītību, visu līmeņu kvalificētie strādnieki un amatnieki.

Cilvēkresursi ir spēja būt ekonomiski produktīviem; tas ir komplekss jēdziens, tas ir cilvēka un viņa spēju, prasmju, iemaņu un veselības kopums (Garleja, R.,2006:14) Raugoties no šī aspekta, bezdarbnieki ir neizmantoti cilvēkresursi, kurus, pie labvēlīgiem nosacījumiem, iespējams un nepieciešams iesaistīt darba tirgū.

2006.gada decembrī Nodarbinātības valsts aģentūras Valmieras filiālē bija reģistrēti 1439 bezdarbnieki (skat.17.attēlu), no kuriem 13,5 % bez darba bija ilgāk par gadu, bet 7,92% - cilvēki ar invaliditāti (Spurdziņa Anita, 2007:38)

Bezdarbnieku skaita izmaiņas Valmieras rajonā (2002.-2006.)

Avots: NVA dati., Spurdziņa Anita, 2007:38

2002.gada Valmieras rajonā vērojama stabila reģistrēto bezdarbnieku skaita samazināšanās tendence un līdz ar to arī reģistrētā bezdarba līmeņa kritums (bezdarbnieku īpatsvars ekonomiski aktīvo iedzīvotāju kopskaitā). Bezdarba līmenis 2006.gadā noslīdēja līdz 5,6%.

Pozitīvā tendence skaidrojama gan ar NVA Valmieras filiāles aktivitātēm, gan pašvaldību centieniem radīt labvēlīgu vidi uzņēmējam un izmaiņām bezdarbnieka statusa piešķiršanā.

Valmieras rajonā bezdarbnieku nospiedošs vairākums (2006.gadā aptuveni 77% no visa kopējā skaita) ir vecumā no 20 līdz 49 gadiem.

Pēdējos gados, neskatoties uz bezdarbnieku skaita samazināšanos, tomēr palielinājies jauniešu-bezdarbnieku (vecumā no 15 līdz 24 gadiem) un pirmspensijas vecuma bezdarbnieku skaits.

Bezdarbnieku sadalījums pēc vecuma (2002.-2006.)

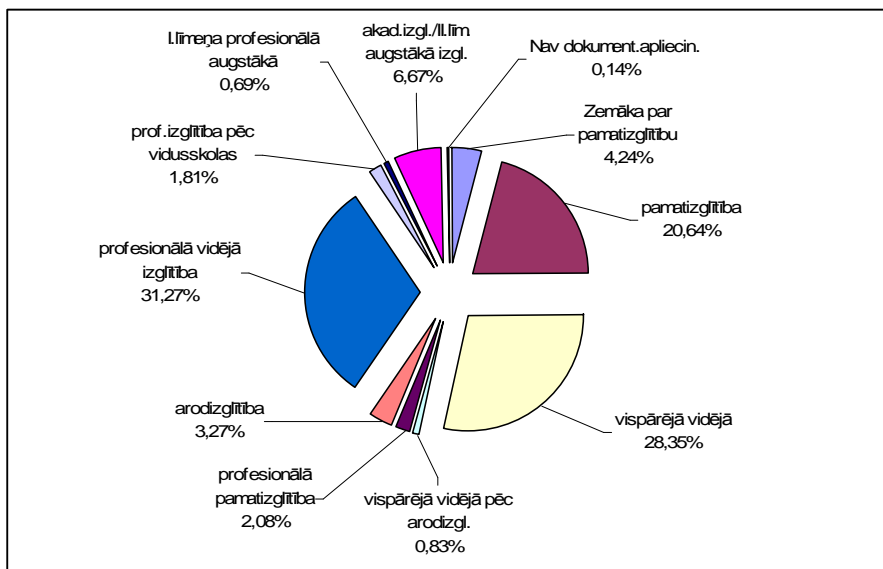
Bezdarbnieku sadalījums pēc vecuma	2002.	2003.	2004.	2005.	2006.
no 15 - 19	58	63	48	51	31
no 20 - 24	300	283	272	269	246
no 25 - 29	255	242	269	208	193
no 30 - 34	273	290	233	234	160
no 35 - 39	246	224	224	208	180
no 40 - 44	266	292	259	210	163
no 45 - 49	257	231	250	221	167
no 50 - 54	226	243	228	186	140
no 55 - 59	166	172	167	146	144
no 60 un vairāk gadiem	17	18	19	18	15

Avots: NVA dati, Spurdziņa Anita, 2007:40

Analizējot datus par bezdarbnieku sadalījumu pēc izglītības, vērojama zināma tendence – vairums bezdarbnieku ir ar pamatizglītību, vispārējo un profesionālo vidējo izglītību vai pat zemāku par pamatizglītību.

2004.gadā Nodarbinātības valsts aģentūra sāka izmantot detalizētāku uzskaiti bezdarbnieku sastāva pēc izglītības analīzei, sadalot tos piecās grupās. Šāds sadalījums ļauj precīzāk novērtēt bezdarbnieku izglītības līmeni, kā arī noteikt bezdarbnieku profesionālās apmācības nepieciešamību, pārkvalifikāciju vai kvalifikācijas nepieciešamību. Bezdarbnieku sastāvu Valmieras rajonā 2006.gadā pēc iepriekš minētā iedalījuma var redzēt 18.attēlā.

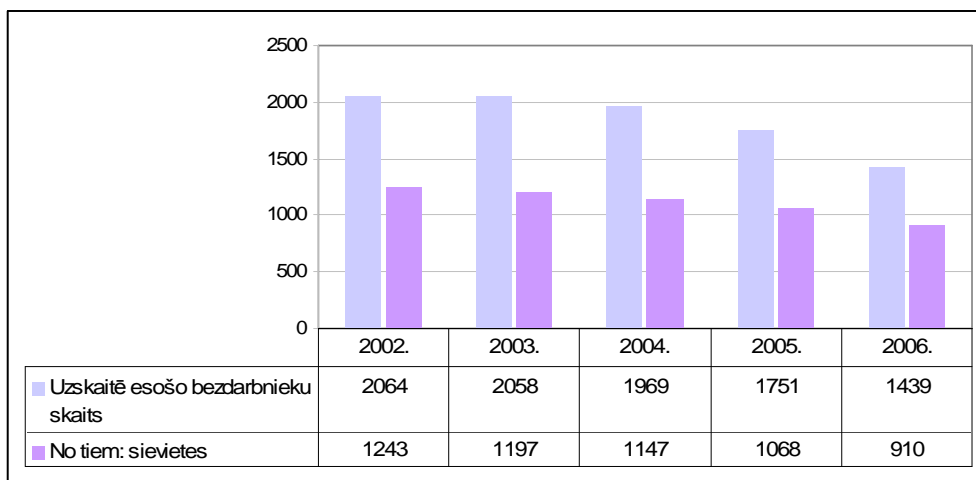
Bezdarbnieku sadalījums pēc izglītības 2006.gadā Valmieras rajonā

Avots: NVA dati, Spurdziņa Anita,2007:42

Jaunu tehnoloģiju ienākšana ražošanā pieprasa atbilstošas kvalifikācijas speciālistus, taču vairumam bezdarbnieku profesionālās zināšanas, prasmes un iemaņas neatbilst darba specifikai un darba devēju prasībām.

Sieviešu īpatsvars kopējā bezdarbnieku skaitā Valmieras rajonā (2002.-2006.)

Avots: NVA dati

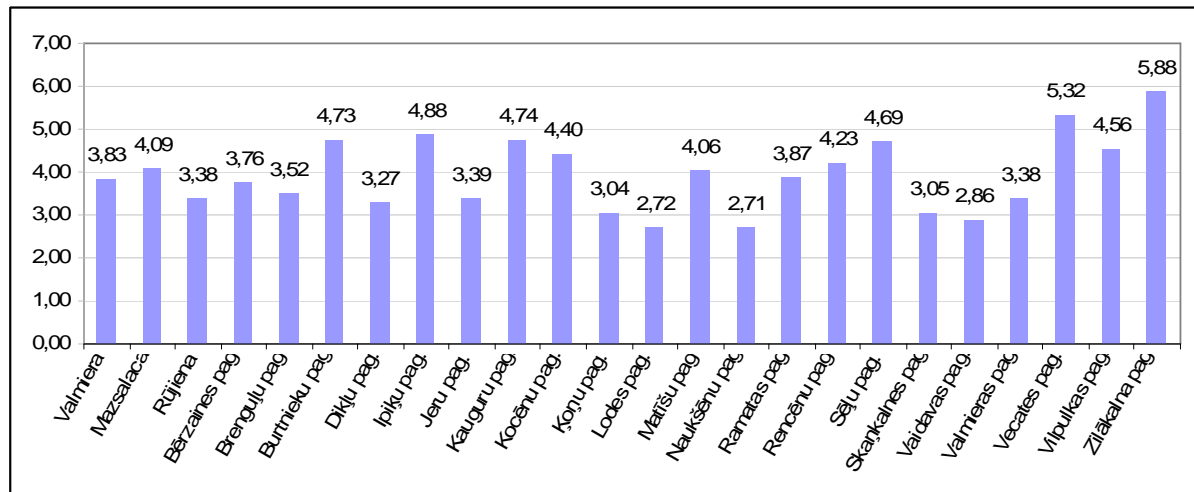
Bezdarbnieku sadalījums pēc dzimuma parāda, ka NVA Valmieras filiāles uzskaitē esošajiem bezdarbniekiem pēdējos gados aptuveni 60% veido sievietes.

Uzņēmumos esošās brīvās darba vietās, kuras NVA Valmieras filiālē piesaka darba devēji Valmieras rajonā, galvenokārt ir piemērotas vīriešiem, bet sievietēm piemērotu vakancu ir salīdzinoši maz. Attiecībā uz lielo sieviešu īpatsvaru bezdarbnieku vidū jāpiemin arī fakts, ka sievietes daudz aktīvāk par vīriešiem reģistrējas NVA un piedalās aktīvajos nodarbinātības pasākumos. (Spurdziņa Anita, 2007:43)

2006. gadā 1114 jeb 77,41% no visiem Valmieras rajonā reģistrētajiem bezdarbniekiem bija latvieši, 200 (jeb 13,90%) bija krievu tautības, 36 (2,50%) bezdarbnieki bija baltkrievi un 31 (2,15%) ukraiņi, bet pārējo tautību pārstāvju skaits atsevišķi nesasniedz pat 2% robežu. Tas izskaidrojams ar iedzīvotāju nacionālo sastāvu rajonā- 2006.gadā latviešu īpatsvars bija 83,8%, bet krievu- 10,4%. (NVA dati, Spurdziņa Anita, 2007:45).

30.attēls

Bezdarba līmenis Valmieras rajona pagastos un pilsētās (2006.gads)

Avots: NVA dati

Vislielākais bezdarba līmenis ilgstoši vērojams Zilākalna pagastā, Vecates pagastā, vietās, kur vāji attīstīta infrastruktūra, ir zema uzņēmējdarbības aktivitāte. Valmieras rajona pagastu vadības zemā aktivitāte, iesaistoties NVA nodarbinātības veicināšanas pasākumos, iedzīvotāju pasivitāte un motivācijas trūkums traucē daļai bezdarbnieku iekļauties darba tirgū (NVA Valmieras filiāles dati)

2.2.2. Valmieras rajona vidusskolēnu viedokļi par karjeras izvēli un veidošanu

Skolu jaunieši, kuri šobrīd apgūst vispārējo vidējo izglītību, veido iespējamo Valmieras rajona nākotnes cilvēkresursu potenciālu, tieši viņu profesionālā izvēle un tālākās izglītības ieceres būtiski ietekmēs situāciju darba tirgū rajonā. Tāpēc būtiski ir noskaidrot Valmieras rajona vidusskolēnu viedokli par karjeras izvēles un veidošanas aspektiem, kas varētu tikt izmantoti Valmieras rajona cilvēkresursu attīstības plānošanā.

Pētījuma mērķauditorija bija Valmieras rajona vidusskolu 12. klašu skolēni 2006./2007. mācību gadā. Valmieras rajonā atrodas desmit vispārējās vidējās izglītības iestādes, no kurām sešas ir Valmieras pilsētas vidusskolas (Valmieras Valsts ģimnāzija, Valmieras Pārgaujas ģimnāzija, Valmieras 2. vidusskola, Valmieras Viestura vidusskola, Valmieras 5. vidusskola, Valmieras vakara (maiņu) vidusskola) un četras Valmieras rajona vidusskolas (Mazsalacas vidusskola, Rūjienas vidusskola, Naukšēnu vidusskola, Burtnieku Ausekļa vidusskola) (Valmieras rajona mājas lapa; Izglītības iestādes). Visās nosauktajās Valmieras rajona vidusskolās tiek īstenotas vispārējās vidējās izglītības programmas - vispārizglītojošais virziens, humanitārais un sociālais virziens, matemātikas un datorzinību virziens, matemātikas, dabas zinību un tehnikas virziens, kā arī profesionālais virziens (piemēram, komerczinībās).

Pēc Valmieras rajona padomes Skolu valdes sniegtās informācijas desmit augšminētajās Valmieras rajona vispārējās izglītības iestādēs 2006./ 2007. mācību gadā 12. klasēs mācījās 683 skolēni, no kuriem 566 mācījās Valmieras pilsētas vidusskolās un 117 bija Valmieras rajona vidusskolu audzēkņi (Valmieras rajona padomes Skolu valde, Valmieras rajona vispārizglītojošo dienas skolu, internātskolu, vakarskolu, speciālo skolu un klašu Titulsaraksts (05.09.2006.)).

Laika posmā no 2007. gada aprīļa līdz 2007. gada maijam tika aptaujāti 420 Valmieras rajona vidusskolu 12. klašu audzēkņi. Par pētījuma respondentiem tika izvēlēti visu Valmieras rajona vidusskolas pārstāvoši 12. klašu skolēni, lai tiktu iegūts un pēc tam pētījumā atspoguļots plašāks viedokļu klāsts, kurš sniegtu precīzus pētījuma datus un gala rezultātu. Pētījuma gaitā tika aptaujāti skolēni, kuri attiecīgajā laika periodā (2007. gada aprīlis - 2007. gada maijs) bija pieejami konkrētā Valmieras rajona vispārējās vidējās

izglītības iestādē un attiecīgā Valmieras rajona vidusskolu vispārējās vidējās izglītības programmas klasē.

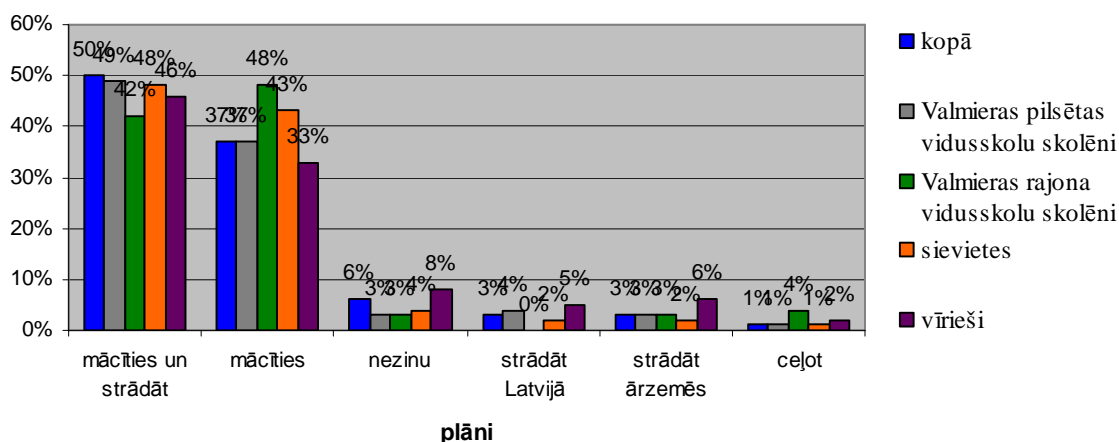
No pētījuma gaitā aptaujātajiem respondentiem 260 bija sieviešu dzimuma pārstāvji jeb 62%, bet 160 - vīriešu dzimuma respondenti jeb 38%. Aptaujātie respondenti bija vecuma grupā no 18 līdz 31 gadam. 218 respondenti (52% no visiem aptaujātajiem respondentiem) bija 18 gadus veci, 170 respondenti (40% no visiem aptaujātajiem respondentiem) bija 19 gadus veci. Vecuma grupā no 20 – 25 gadiem tika aptaujāti 20 respondenti (5% no visiem aptaujātajiem) un vecuma grupā no 21-31 gadam tika aptaujāti 12 respondenti (3% no visiem aptaujātajiem respondentiem).

Aptaujas rezultāti par Valmieras rajona vidusskolu 12. klašu skolēnu profesionālo orientāciju 2006./2007. mācību gadā sniedz ieskatu par desmit Valmieras rajona vispārējo vidējo izglītības iestāžu 12. klašu skolēnu profesionālās orientācijas sadalījumu un tās ietekmējošiem faktoriem, savukārt šis ieskats veido visaptverošu Valmieras rajona vidusskolu 12. klašu skolēnu profesionālās orientācijas sadalījumu 2006./ 2007. mācību gadā.

Vispirms tika noskaidroti respondentu plāni un ieceres pēc vidusskolas absolvēšanas.

21.attēls.

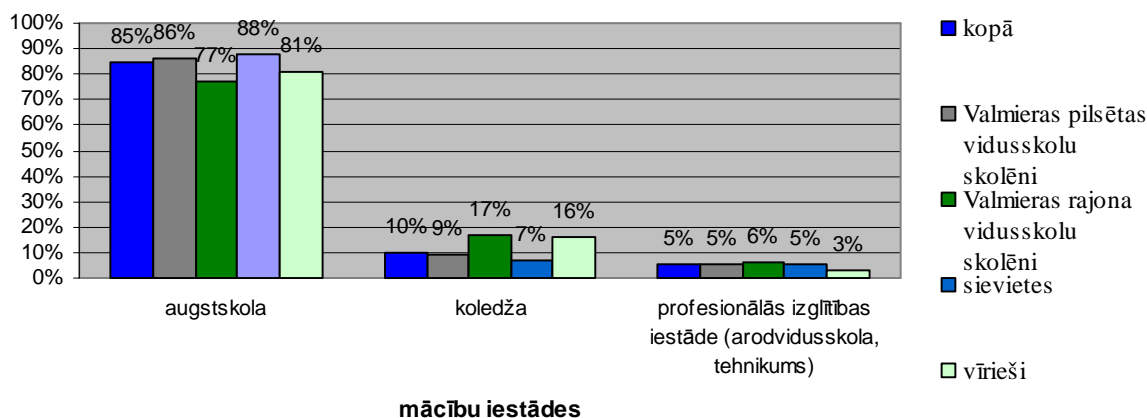
Respondentu plāni pēc vidusskolas beigšanas

Puse aptaujāto respondentu (50%) atzina, ka pēc vidusskolas beigšanas vēlas turpināt mācības, apvienojot tās ar darbu. Salīdzinot Valmieras pilsētas vidusskolu skolēnu ar Valmieras rajona vidusskolu skolēnu viedokli par plāniem pēc vidusskolas beigšanas, tad iegūtā informācija būtiski neatšķiras, jo Valmieras pilsētas vidusskolu skolēnu vidū liels skaits (49%) skolēnu pēc vidusskolas absolvēšanas iecerējuši vienlaikus mācīties un strādāt, līdzīgi Valmieras rajona vidusskolu skolēnu vidū (42%) daudzi pēc vidusskolas beigšanas nolēmuši mācības apvienot ar darbu. Salīdzinot aptaujāto vīriešu un sieviešu sniegto informāciju par plāniem pēc vidusskolas beigšanas, gan vīrieši (46%), gan sievietes (48%) visbiežāk atbildēja, ka pēc vidusskolas beigšanas iecerējuši mācības apvienot ar darbu. Tuvu tam - 37% respondentu atbildēja, ka pēc vidusskolas beigšanas turpinās tikai mācīties. Valmieras rajona vidusskolu respondenti biežāk atbildēja (48%), ka pēc vidusskolas beigšanas vēlas tikai mācīties. Lielāks skaits respondentu sieviešu (43%) atzina, ka pēc vidusskolas beigšanas vēlas tikai mācīties. Salīdzinoši mazs skaits aptaujāto respondentu (6%) atbildēja, ka nav vēl izlēmuši, ko vēlas darīt pēc vidusskolas beigšanas; šajā jautājumā viedoklis būtiski neatšķiras arī starp Valmieras pilsētas vidusskolu (3%) un Valmieras rajona vidusskolu skolēniem (3%). 3% respondentu atzina, ka iecerējuši neturpināt mācīties, bet strādāt Latvijā, taču salīdzinot Valmieras pilsētas vidusskolu respondentu viedokli ar Valmieras rajona vidusskolu respondentu viedokli, tad Valmieras rajona vidusskolu skolēnu vidū neviens nav atbildējis, ka pēc vidusskolas beigšanas strādās Latvijā. Lielāks skaits vīriešu respondentu (5%; 6%) atzina, ka pēc vidusskolas absolvēšanas strādās gan Latvijā, gan ārzemēs, tāpat lielāks skaits vīriešu respondentu (8%) atbildēja, ka nav vēl izlēmuši, ko darīs pēc vidusskolas beigšanas. Vismazākais skaits aptaujāto (1%) atbildēja, ka pēc vidusskolas beigšanas iecerējuši ceļot; Valmieras rajona vidusskolās lielāks skaits aptaujāto (4%) uzskatīja, ka pēc vidusskolas absolvēšanas ceļos, taču tikai 1% Valmieras pilsētas vidusskolu skolēnu vidū atbildēja, ka pēc vidusskolas beigšanas domā ceļot. Aptaujātās sievietes (1%) kā ieceri *ceļot* pēc vidusskolas absolvēšanas minēja retāk par respondentiem vīriešiem (2%).

Aptaujā respondentiem tika lūgts norādīt kādā izglītības tipa iestādē (augstskola, koledža vai profesionālās izglītības iestāde) tie vēlas turpināt mācīties pēc vidusskolas absolvēšanas.

Respondentu mācību iestādes izvēle pēc vidusskolas beigšanas (N = 370)

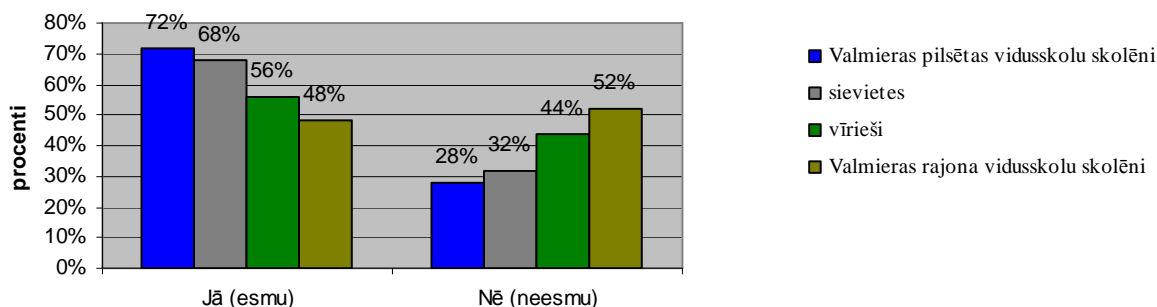

Lielākā daļa respondentu (85%) atzina, ka pēc vidusskolas beigšanas vēlas turpināt mācības augstskolas tipa iestādē. Lielāks skaits Valmieras pilsētas vidusskolu respondentu (86%) atzina, ka vēlas turpināt mācības augstskolā, taču mazāks skaits (77%) Valmieras rajona vidusskolu respondentu atbildēja, ka pēc vidusskolas beigšanas vēlas turpināt mācīties augstskolā. Salīdzinot aptaujāto vīriešu un sieviešu sniegto informāciju par mācību iestādes izvēli pēc vidusskolas absolvēšanas, tad būtiskas atšķirības nepastāv viedoklī, ka gan vīrieši (81%), gan sievietes (88%) pēc vidusskolas beigšanas iecerējuši mācīties augstskolā. Neliels skaits respondentu (10%) atbildēja, ka pēc vidusskolas beigšanas plāno turpināt mācības koledžā; salīdzinot Valmieras pilsētas vidusskolu (9%) ar Valmieras rajona vidusskolu respondentu (17%) viedokli, lielāks skaits Valmieras rajona vidusskolu respondentu uzskatīja, ka pēc vidusskolas beigšanas turpinās mācīties koledžā. Lielāks skaits respondentu vīriešu (16%) atbildēja, ka pēc vidusskolas beigšanas iecerējuši mācīties koledžā. Tikai 5%-6% respondenti pēc vidusskolas beigšanas iecerējuši mācīties profesionālās izglītības iestādē (arodvidusskola, tehnikums). Gandrīz vienlīdz liels skaits respondentu sieviešu (5%) un respondentu vīriešu (3%) uzskatīja, ka pēc vidusskolas absolvēšanas turpinās mācīties profesionālās izglītības iestādē.

Jautājumā par mācību iestādes izvēli vai neizvēli atklājās, ka lielākā daļa (63%) jau ir izvēlējušies izglītības iestādi, kurā vēlas turpināt mācības. Tendence vērtējama ļoti pozitīvi, jo rāda, ka lielākā daļa jauniešu pirms vidusskolas absolvēšanas, tomēr zina kurā mācību iestādē turpinās mācīties. Tomēr salīdzinoši liels skaits (37%) aptaujāto respondentu atzina, ka vēl nav izvēlējušies mācību iestādi, kurā vēlas turpināt mācības pēc vidusskolas beigšanas.

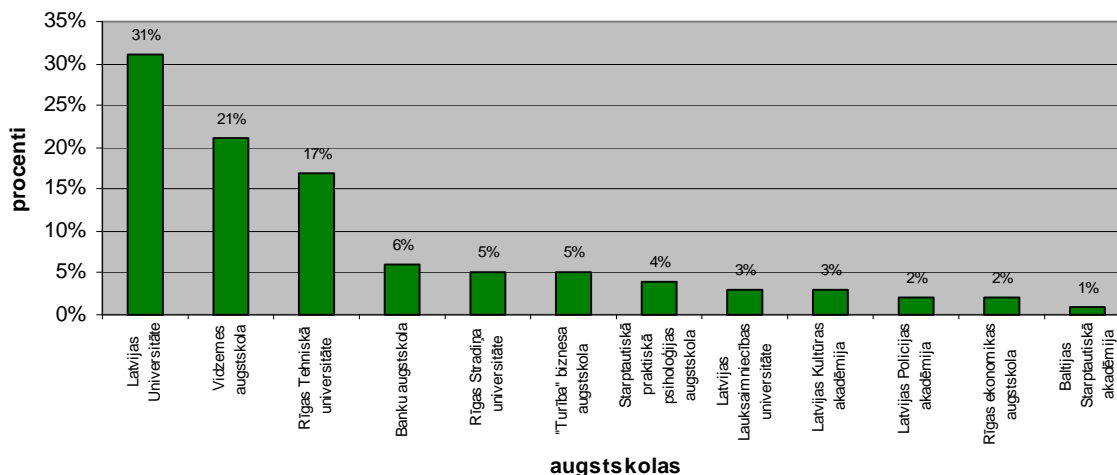
23.attēls

Respondentu viedokļi par mācību iestādes izvēli (N = 370)

23.attēlā redzams, ka sieviešu kārtas respondenti (68%) vairāk par vīriešu respondentiem (56%) ir izvēlējušies mācību iestādi, kurā vēlas turpināt mācīties pēc vidusskolas absolvēšanas. Interessants fakts novērojams, ja salīdzina Valmieras pilsētas vidusskolu skolēnu viedokli ar Valmieras rajona vidusskolu skolēnu viedokli par mācību iestādes izvēli pēc vidusskolas absolvēšanas, proti, Valmieras pilsētas vidusskolu respondenti daudz biežāk atbildēja (72%), ka zina kādā mācību iestādē turpinās mācīties, taču lielākā daļa Valmieras rajona respondentu atzina (48%), ka tomēr vēl nav izlēmuši kādā mācību iestādē turpinās mācīties pēc vidusskolas beigšanas.

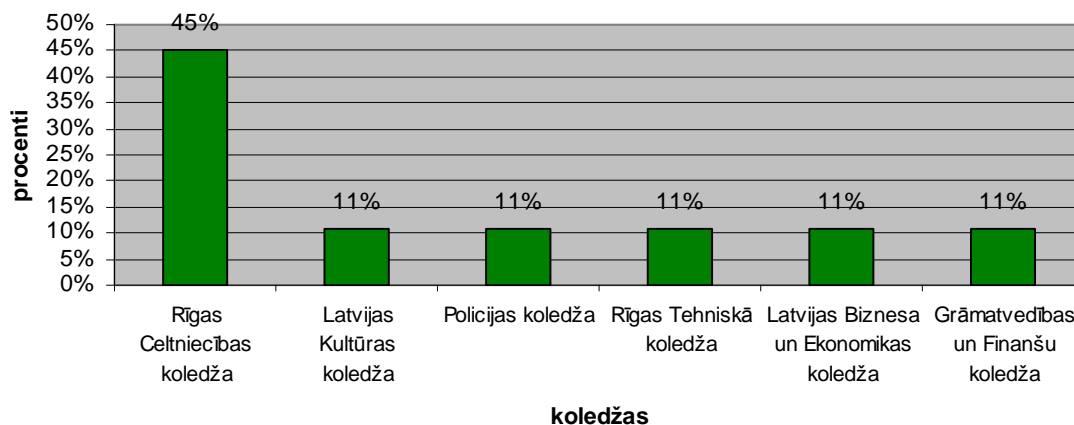
Populārākās augstskolas respondentu vidū (N = 300)

Liela daļa respondentu (31%) atbildēja, ka pēc vidusskolas beigšanas vēlas turpināt mācības Latvijas Universitātē. 21% aptaujāto atzina, ka iecerējuši turpināt mācīties Vidzemes augstskolā. Gandrīz tikpat daudz aptaujāto respondentu (17%) atbildēja, ka pēc vidusskolas beigšanas vēlas turpināt mācības Rīgas Tehniskajā universitātē.

Salīdzinoši mazs skaits aptaujāto respondentu uzskatīja, ka vēlas turpināt mācības Banku augstskolā (6%); Rīgas Stradiņu Universitātē (5%); Biznesa augstskola „Turība” (5%); Starptautiskajā praktiskās psiholoģijas augstskolā (4 %); Latvijas Lauksaimniecības universitātē (3%); Latvijas Kultūras akadēmijā (3%); Latvijas Policijas akadēmijā (2%); Rīgas Ekonomikas augstskolā (2%) un Baltijas Starptautiskajā akadēmijā (1%).

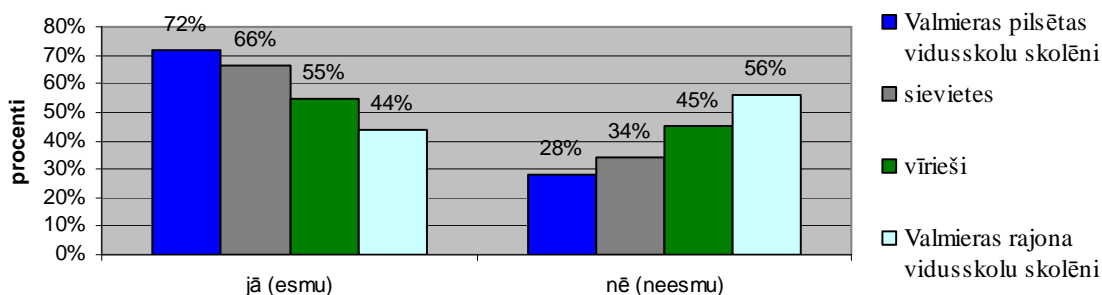
Populārākās koledžas respondentu vidū (N = 35)

Aptaujāto respondentu vidū populārākā koledža bija Rīgas Celtniecības koledža, jo gandrīz puse (45%) respondentu, kuri iecerējuši turpināt mācības koledžā atzina, ka pēc vidusskolas beigšanas vēlas turpināt mācības šajā koledžā. Pārējie aptaujātie, kuri domā turpināt mācīties koledžā atbildēja, ka darīs to Latvijas Kultūras koledžā (11%); Policijas koledžā (11%); Rīgas Tehniskajā koledžā (11%); Latvijas Biznesa un Ekonomikas koledžā (11%) un Grāmatvedības un Finanšu koledžā (11%).

Visvairāk aptaujāto respondentu (61%) atbildēja, ka zina kādu profesiju vēlas apgūt pēc vidusskolas beigšanas, kas vērtējams pozitīvi, jo nozīmē, ka Valmieras rajona vidusskolu 12. klašu skolēni domā par saviem nākotnes plāniem, taču tāpat salīdzinoši liels skaits respondentu (39%) atzina, ka tomēr vēl nav izlēmuši kādu profesiju vēlas apgūt pēc 12. klases absolvēšanas.

Respondentu lēmums par profesijas izvēli

Aptaujāto sieviešu kārtas respondenti biežāk atbildēja, ka zina kādu profesiju vēlas apgūt pēc vidusskolas absolvēšanas (66%) par aptaujāto vīriešu kārtas respondentiem (55%). Interesants fakts novērojams, ja salīdzina Valmieras pilsētas vidusskolu skolēnu viedokli ar Valmieras rajona vidusskolu skolēnu viedokli par profesijas izvēli, tad Valmieras pilsētas vidusskolu respondentu daudz biežāk atbildēja (72%), ka zina kādu profesiju vēlas apgūt, taču Valmieras rajona vidusskolu lielākā daļa respondentu atzina (44%), ka tomēr nezina kādu profesiju vēlas apgūt pēc vidusskolas absolvēšanas.

Aptaujā respondentiem tika piedāvāti dažādi profesijas izvēli ietekmējoši faktori, kas tiem bija jāizvērtē un jāatzīmē trīs – visvairāk viņu profesiju raksturojoši faktori.

9.tabula.

Respondentu viedoklis par profesijas izvēli ietekmējošiem faktoriem

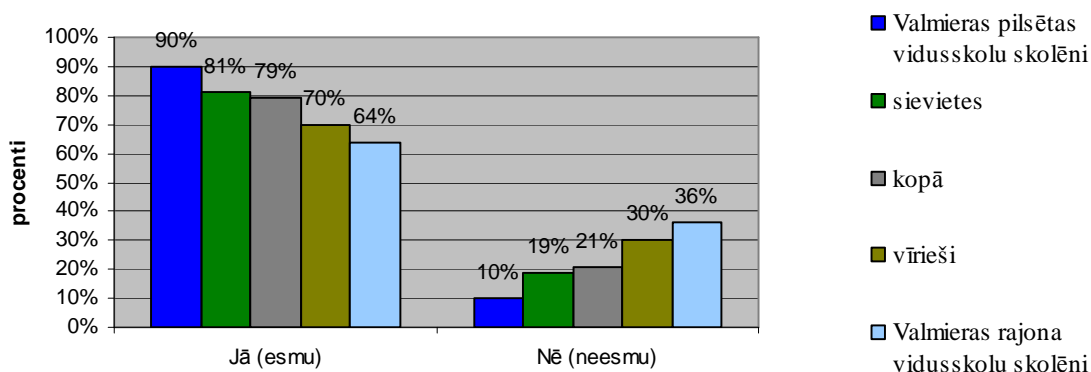
Profesijas izvēli ietekmējoši faktori	Kopā	Sievietes	Vīrieši	Valmieras pilsētas vidusskolu skolēni	Valmieras rajona vidusskolu skolēni	Humanitārā un sociālā virziena skolēni	Matemātikas un datorzinību virziena skolēni	Profesionāla (komerczinības) virziena skolēni	Dabas zinību, matemātiskas un tehnika virziena skolēni	Vispārizglītojoša virziena skolēni
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
1. Ģimene vai vecāki	8	8	6	8	5	10	5	2	4	8
2. Vienaudžu vai draugu viedoklis	2	1	3	2	10	2	1	6	3	2
3. Iepriekšējā darba pieredz (ja tāda ir bijusi)	4	2	7	4	5	4	4	2	4	5
4. Profesija, kura ir izteiktāka vīriešu vai sieviešu	1	1	1	1	1	1	1	14	1	0
5. Piedāvājums un pieprasījums darba tirgū	18	17	18	18	15	17	22	28	20	18
6. Mana interese par kādu jomu vai profesiju	25	29	23	26	28	29	27	19	20	25
7. Manas spējas noteiktā jomā	18	19	17	18	16	17	17	5	18	19
8. Izvēlētais vispārējās vidējās izglītības programmas virziens	2	2	2	2	2	1	2	0	4	2
9. Augstskolas (citas mācību iestādes) prestižs	1	1	1	1	2	1	1	0	1	2
10. Augstskolas (citas mācību iestādes) atrašanās vieta	2	2	2	2	2	1	1	0	4	2
11. Profesijas prestižs un atalgojums	16	16	16	16	19	14	17	24	21	15
12. Nejauši apstākļi	3	2	4	2	4	3	2	0	0	3

Lielākā daļa aptaujāto respondentu uzskatīja, ka viņu profesijas izvēli ietekmē interese par kādu jomu vai specialitāti (25%), būtiskas atšķirības šajā viedoklī nepastāv arī starp Valmieras pilsētas vidusskolu respondentiem (26%) un Valmieras rajona vidusskolu respondentiem (28%). Salīdzinot aptaujāto vīriešu un sieviešu sniegto informāciju par profesijas ietekmējošiem faktoriem, jāsecina, ka būtiskas dzimumatšķirības nepastāv, jo gan vīrieši (23%), gan sievietes (29%) kā visvairāk ietēmējošo profesijas izvēles faktoru minēja interesi par kādu jomu vai specialitāti; izvērtējot aptaujāto skolēnu viedokli, kuri mācās atšķirīgās vispārējās vidējās izglītības programmās, vislielākais skolēnu skaits no visām minētajām programmām, kā vispopulārāko atbildes variantu min - "profesijas izvēli ietekmē interese par kādu jomu vai specialitāti" (izņemot profesionālā virziena (komerczinībās) skolēnus, kurus visbiežāk minēja profesijas prestižu un atalgojumu 24%). 18% aptaujāto respondentu atzina, ka viņu profesijas izvēli ietekmē piedāvājums un pieprasījums darba tirgū, gan spējas kādā noteiktā jomā. Salīdzinoši liels skaits respondentu (16%) uzskatīja, ka profesijas prestižs un atalgojums visvairāk ietekmē profesijas izvēli; Valmieras rajona vidusskolu skolēnu vidū (19%) šis faktors dominēja mazliet vairāk kā Valmieras pilsētas vidusskolas skolēnu vidū (16%). 8% aptaujāto uzskata, ka ģimene vai vecāki ietekmē viņu profesijas izvēli, tikpat daudz aptaujāto respondentu Valmieras pilsētas vidusskolu skolēnu vidū uzskata, ka viņus profesijas izvēli vairāk ietekmē ģimene vai vecāki, nedaudz mazāk Valmieras rajona vidusskolu audzēkņi atzina (5%), ka šis faktors ir ietekmējis viņu profesijas izvēli. Ģimene vai vecāki kā faktors profesijas izvēlē visbiežāk tika minēts humanitārā un sociālā virziena respondentiem (10%), visretāk (2%) - profesionālā (komerczinībās) virziena respondentiem. Salīdzinoši mazs skaits respondentu uzskatīja, ka profesijas izvēli nosaka tādi faktori, kā izvēlētais vispārējās vidējās izglītības virziens (2%); augstskolas (citas mācību iestādes prestižs) (2%); augstskolas (citas mācību iestādes atrašanās vieta) (1%); un profesija, kura ir izteiktāka sieviešu vai vīriešu (1%), būtiskas atšķirības šajos viedokļos nebija arī starp Valmieras pilsētas vidusskolu un Valmieras rajona vidusskolu respondentiem. Lielāks skaits vīriešu respondentu (7%) atbildēja, ka iepriekšējā darba pieredze ir svarīgs profesiju ietekmējošs faktors, taču tikai 2% sieviešu dzimuma respondentu atbildēja, ka šis faktors ir svarīgs profesijas izvēlē. Salīdzinoši bieži par profesijas izvēles faktoru dažādu programmu skolēni minēja profesijas prestižu

un atalgojumu: tie skolēni, kuri mācījās profesionālā (komerczinībās) virziena programmā šo faktoru, kā profesijas izvēles ietekmējošu, minēja visbiežāk (24%). Dabas zinību, matemātikas un tehnikas virziena un profesionālā (komerczinībās) virziena skolēni nevienu reizi savās atbildēs neminēja, ka nejauši apstākļu ietekmē viņu būtu izvēlējušies savu nākotnes profesiju. Salīdzinoši bieži dažādu vispārējās izglītības programmu skolēni minēja, ka spējas noteiktā jomā ietekmē profesijas izvēli (17%; 18%; 19%), taču profesionālā (komerczinībās) virziena skolēni, šo atbildes variantu minēja, kā vienu no retākajiem (5%), savukārt šī virziena skolēni salīdzinoši bieži minēja, ka profesijas ietekmējošs faktors ir profesija, kura ir izteiktāka “vīriešu” vai “sieviešu” (14%).

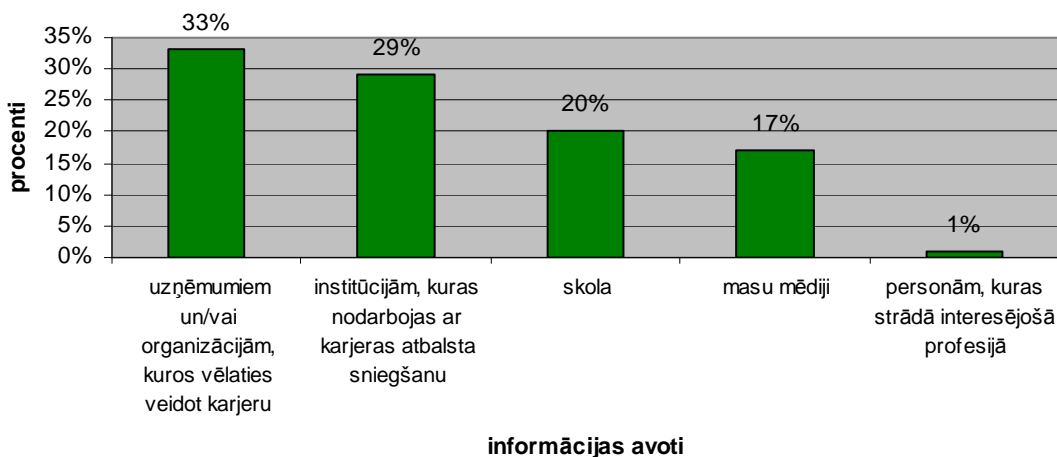
27. attēls

Respondentu viedoklis par palīdzības iespējām profesijas izvēlē

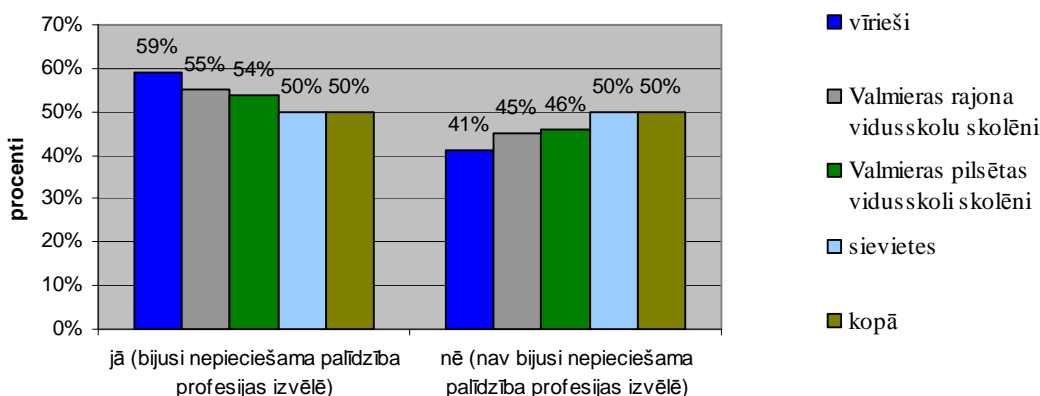
Lielākā daļa aptaujāto respondentu (79%) atbildēja, ka ir informēti par to, pie kā un kur vērsties, ja rodas problēmas profesijas izvēlē. Salīdzinot Valmieras pilsētas vidusskolu aptaujāto respondentu viedokli (90%) ar Valmieras rajona vidusskolu respondentu viedokli (64%), Valmieras pilsētas vidusskolu respondenti biežāk minēja, ka zina, kur iegūt informāciju, ja rodas problēmas profesijas izvēlē. Sieviešu kārtas respondenti biežāk (81%) par vīriešu kārtas respondentiem (70%) minēja, ka zina, ko darīt šāda veida situācijā.

Informācijas avotu par karjeras izvēlēs jautājumiem novērtējums

sniegtu ieskatu par karjeras iespējām savā organizācijā vai uzņēmumā būtu labākais informācijas avots, lai jauniešus iepazīstinātu ar interesējošo profesiju. Gandrīz tikpat liels skaits respondentu (29%) atzina, ka institūcijas, kuras nodarbojas ar karjeras atbalsta sniegšanu būtu labs informācijas avots, lai iepazītos ar profesiju. 20% aptaujāto atbildēja, ka skolai būtu jāsniedz informācija par profesijām un 17% uzskata, ka masu medijiem jauniešus vajadzētu iepazīstināt ar profesiju. Vismazākais skaits aptaujāto (1%) atbildēja, ka personas, kuras jau strādā interesējošā profesijā varētu būt labs informācijas avots kā iepazīties ar sev interesējošu profesiju.

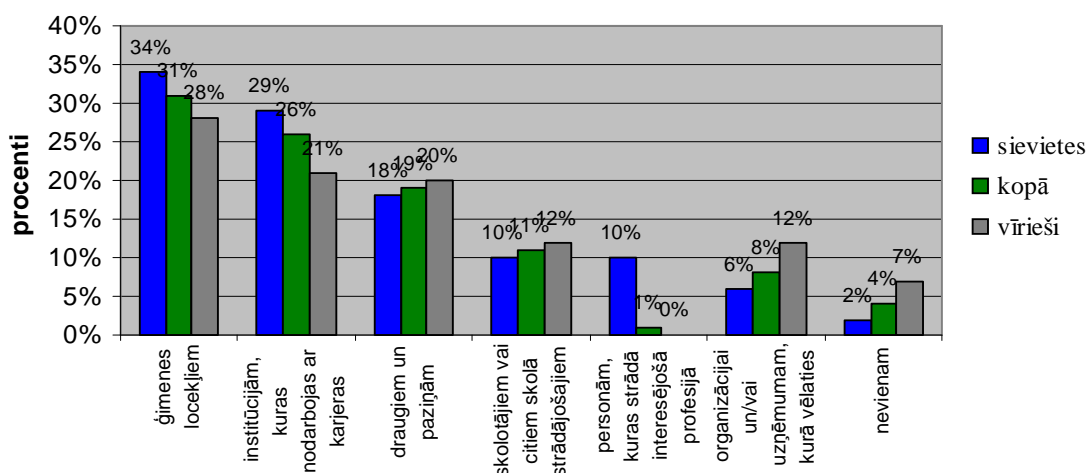
Respondentu viedoklis par palīdzības nepieciešamību profesijas izvēlē

Puse no aptaujātajiem respondentiem (50%) atbildēja, ka tiem ir bijusi nepieciešama palīdzība profesijas izvēlē, līdzīgi - puse aptaujāto (50%) atzina, ka nav bijusi nepieciešama palīdzība profesijas izvēlē. Aptaujātie vīriešu kārtas respondenti (59%) biežāk par sievietu kārtas respondentiem (50%) atzina, ka bijusi nepieciešama palīdzība profesijas izvēlē. Salīdzinot Valmieras rajona vidusskolu ar pilsētas vidusskolu aptaujāto skolēnu viedokli, Valmieras rajona respondenti biežāk minēja (55%) nepieciešamību pēc palīdzības profesijas izvēlē.

30. attēls

Respondentu viedoklis par iespējamajām konsultatīvajām institūcijām profesijas izvēlē

Visvairāk aptaujāto (31%) uzskatīja, ka palīdzību profesijas izvēlē lūgtu ģimenes locekļiem; aptaujātie sievietu dzimuma respondenti (34%) biežāk atbildēja, ka palīdzību profesijas izvēlē lūgtu ģimenes locekļiem. Liela daļa aptaujāto (26%) uzskata, ka situācijā, kurā būtu nepieciešama palīdzība profesijas izvēlē, palīdzību lūgtu institūcijām, kuras nodarbojas ar karjeras atbalsta sniegšanu, gandrīz tikpat daudz respondentu (19%) palīdzību lūgtu draugiem vai paziņām; aptaujātie vīriešu dzimuma pārstāvji (20%) palīdzību profesijas izvēlē vairāk lūgtu draugiem vai paziņām. Mazāka daļa aptaujāto (8%) palīdzību lūgtu organizācijai un/vai uzņēmumam, kurā vēlas veidot karjeru. Aptaujātās sievietes (6%) mazāk lūgtu palīdzību institūcijām vai organizācijām, kurā vēlas veidot karjeru. 11 % respondentu palīdzību lūgtu skolotājiem un skolā

strādājošajiem. Ja profesijas izvēlē rastos problēmas, nevienam palīdzību nelūgtu 4% aptaujāto respondentu; vīriešu dzimuma respondenti vairāk atbildēja (7%), ka nevienam nelūgtu palīdzību, ja rastos problēmas profesijas izvēlē. Tikai 1% uzskata, ka palīdzību šādā jautājumā lūgtu personām, kuras jau strādā interesējošā profesijā, taču neviens no aptaujātajiem vīriešiem neminēja šāda veida variantu, kā palīdzības sniedzēju profesijas izvēles gadījumā.

Aptaujā respondentiem tika lūgts izvērtēt dažādu darba veicēju karjeras iespējas.

10.tabula

Respondentu vērtējums par dažādu darba veicēju karjeras iespējām

Darba veicēji	Kopā	Vīrieši	Sievietes	Profesionālā (komerczinībās) virziena skolēni	Dabas zinību, matemātikas un tehnikas virziena skolēni	Vispārīgā izglītībā virziena skolēni	Humanitārā un sociālā virziena skolēni	Matemātikas un datorzinību virziena skolēni
	punkti	punkti	punkti	punkti	punkti	punkti	punkti	punkti
1. Darbs ar modernajām tehnoloģijām (informācijas tehnoloģijas)	4,3	4,3	3,8	4,7	4,5	4,3	4,3	4,2
2. Organizatoriskais darbs	3,9	3,9	3,3	4	4,6	3	4,3	2,9
3. Tirdzniecības darbs un pakalpojumi	3,9	3,9	2,5	4	3,8	3,9	3,8	3,5
4. Konsultēšana un darbs dažādos palīdzības dienestos	3,5	3,6	2,9	4	4,5	4	3,8	3,5
5. Pētnieciskais un analītiskais darbs	3,4	3,5	2,0	3,7	4,5	3,5	2,7	3,1
6. Roku darbs un darbs ar dažādām ierīcēm	3,3	3,6	2,9	3,2	4,2	3,1	3,2	3,1
7. Radošais un mākslinieciskais darbs	3,2	3,1	2,7	3,7	4,4	3,3	3,5	3
8. Darbs ar dzīvām būtnēm un brīvā dabā	3,0	3,0	2,5	2,7	3,2	3,2	3,1	3,4

Vērtējums tika atspoguļots piecu punktu sistēmā, kurā visaugstākais (ļoti labas karjeras iespējas) tika piemērotas pieciem punktiem un attiecīgi viszemākais (ļoti sliktas karjeras iespējas) vērtējums tika piemērots vienam punktam.

Visaugstāko vērtējumu (4,3 punktus) respondentu vidū guva darba veicēji, kuri nodarbojas ar modernajām tehnoloģijām. Tuvu tam 3,9 punktus ieguva divu grupu darba veicēji – darba veicēji, kuri darbojas tirdzniecības jomā un organizatoriskajā darbā. 10. attēlā redzams, ka tie skolēni, kuri mācās profesionālā (komerczinībās) virziena programmā, ir snieguši augstāku vērtējumu par visu darbu veicēju karjeras iespējām, nedaudz zemāk vērtējot to darba veicēju karjeras iespējas, kuri strādā ar dzīvām būtnēm un brīvā dabā (2,7 punkti) un darba veicējus, kuru darbs saistās ar roku darbu un darbu ar dažādām ierīcēm (3,2 punkti). Vīriešu kārtas respondenti augstāk vērtējuši visu darba veicēju karjeras iespējas. Visaugstākais vērtējums gan vīriešu (4,3 punkti), gan sieviešu (3,8 punkti) respondentu vidū ir piešķirts darba veicējiem, kuri strādā ar modernajām tehnoloģijām. Sieviešu kārtas respondentu vidū viszemāko punktu skaitu (2 punkti) jeb kā sliktas karjeras izaugsmes iespējas tika vērtētas darba veicējiem, kuri darbojas pētnieciskajā un analītiskajā darba jomā. Visaugstāko vērtējumi par dažādu darba veicēju karjeras iespējām ir devuši profesionālā (komerczinībās) virziena skolēni par darba veicējiem, kuru ikdienas darbs saistās ar modernajām tehnoloģijām (4,7 punkti). Matemātikas un datorzinību un vispārizglītojošā virziena skolēni vienlīdz augsti vērtējuši dažādu darba veicēju karjeras iespējas, piemēram, roku darbs ar dažādām ierīcēm - matemātikas un datorzinību, šo darba veicēju karjeras iespējas vērtējuši atbilstoši 3,2 punktu vērtējumam, bet vispārizglītojošā virziena skolēni vērtējuši kā 3,1 punktam atbilstošas karjeras iespējas. Humanitārā un sociālā virziena skolēni vienlīdz augsto vērtējumu (4,3 punkti) ir devuši darba veicējiem, kuri strādā informācijas tehnoloģijas jomā un organizatoriskajā darbā.

Tāpat aptaujā respondentiem tika lūgts izvērtēt dažādu nozaru strādājošo karjeras iespējas, vērtējums tāpat kā dažādu darba veicēju karjeras iespējas tika atspoguļots piecu punktu sistēmā, kurā visaugstākais (ļoti labas karjeras iespējas) tika piemērotas pieciem punktiem un attiecīgi viszemākais vērtējums (ļoti sliktas karjeras iespējas) tika piemērota vienam punktam.

Respondentu vērtējums par dažādās nozarēs strādājošo karjeras iespējām

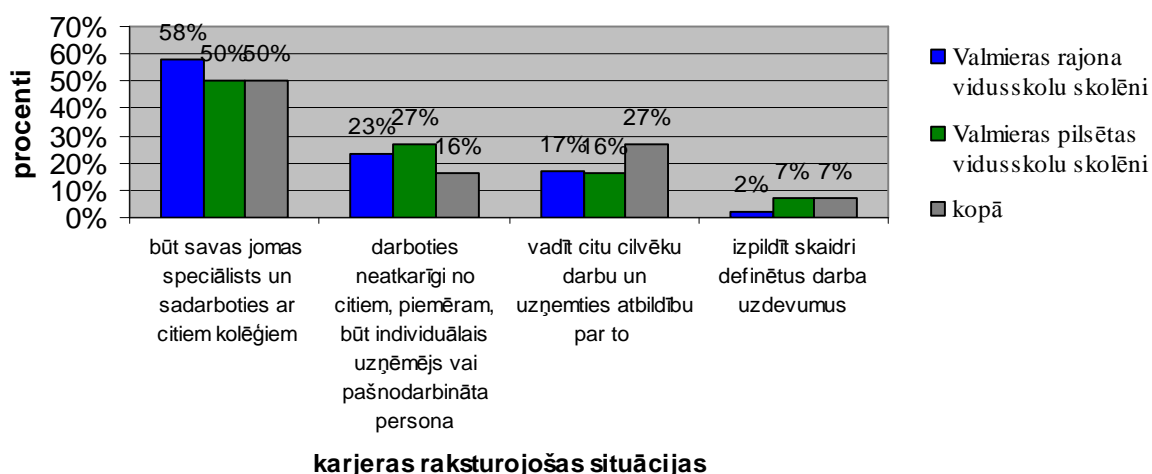
Nozares	Kopā	Sievietes	Vīrieši	Humanitārā un sociālā virziena skolēni	Profesionālā (komerczinībās) virziena skolēni	Dabas zinību, matemātikas un tehnika virziena skolēni	Vispārīgā virziena skolēni	Matemātikas un datorzinību virziena skolēni
1. Informācijas tehnoloģija	4,2	4,3	3,7	4,2	4,5	4,3	4,2	4,1
2. Celtniecība un būvniecība	4,2	4,2	4	4,1	4,1	4,4	4,2	4,2
3. Operācijas ar nekustamajiem īpašumiem un komercpakalpojumi	4,1	4,1	4,2	3,5	4,3	4	4,3	4,3
4. Ekonomika un finanses	4	3,5	3,6	4	4,2	3,9	3,5	4
5. Izglītība un zinātne	3,8	3,9	3,2	3,2	4	4	3,8	3,9
6. Aizsardzība un militārā joma	3,8	3,6	3,2	3,2	4	4	3	3,6
7. Tūrisms un sports	3,8	3,8	3,5	3,9	3,5	3,5	3,8	3,9
8. Jurisprudence	3,8	3,5	3,2	4,1	3	3	3,7	3,6
9. Farmācija	3,8	3,5	3,7	4	3,8	3	3,2	3,2
10. Sociālās palīdzības joma	3,7	3,4	2,6	3,3	3,2	3,2	3,7	3,1
11. Veselības aprūpe	3,7	3,2	3,5	3,4	3,6	3,2	4	3,8
12. Elektroenerģija, gāzes un ūdens apgāde	3,7	3,6	3,2	3,7	3,2	3,2	3,7	3,7
13. Viesnīcas un restorāni	3,7	3,7	3,8	3,7	2,3	4,2	3,9	3,6
14. Mežsaimniecība un medniecība	3,6	3,6	3	3	3,7	3,7	3,1	3
15. Tirdzniecības darbs un pakalpojumi	3,6	3,6	3,6	3,4	3,6	3,6	2,3	3,8
16. Ražošana (piem., apstrādes un ieguves rūpniecība)	3,5	3,4	3,4	3,4	3,6	3,6	3,4	3,5
17. Valsts pārvalde	3,3	3,9	3,3	2,9	4,3	3,7	4	3,9
18. Lauksaimniecība	3,1	3,2	2,6	3,1	2,7	3	3,1	3,1
19. Zvejniecība	2,8	3,8	2,4	3,3	2,5	3	3,2	3
20. Māksla un kultūra	2,7	2,7	2,7	3,3	3,7	3,1	2	3,1
21. Transports un pārvadājumi	2,6	3,2	3	3	3	3,4	3,3	3,3

Visaugstāko vērtējumu (4,2 punktus) respondentu vidū ieguva divu nozaru strādājošo pārstāvji – informācijas tehnoloģiju un celtniecības un būvniecības nozares. Tāpat augstu novērtējumu (4,1 punktu) saņēma nozaru pārstāvji, kuri darbojas nekustamo īpašumu sfērā un ekonomikas un finanšu jomā (4 punkti). Tuvu tam - 3,8 punktus ieguva

vairāku nozaru pārstāvji – jurisprudences, tūrisma un sporta, izglītības un zinātnes, aizsardzības un militārās jomas un farmācijas nozare. Viszemākos punktus respondentu vidū (2,6 un 2,7 punkti) ieguva transporta un pārvadājumu un mākslas un kultūras nozare. Visaugstākos vērtējumus dažādu nozaru strādājošo karjeras iespējām ir devuši profesionālās (komerczinībās) programmas virziena skolēni. Viszemākos vērtējumus dažādu nozaru strādājošo karjeras iespējām ir snieguši humanitārā un sociālā virziena skolēni. Visaugstākos vērtējumus visu programmu virziena skolēni bija devuši to nozaru pārstāvjiem, kuri darbojas nekustamo īpašumu sfērā, tāpat augstu vērtējumu visu programmu virzienu vidū ir saņēmusi būvniecības un celtniecības un informācijas un tehnoloģiju nozare. Viszemāk vērtētās nozares karjeras izaugsmes ziņā ir lauksaimniecība, mežsaimniecība un zvejniecība. Dažādu nozaru karjeras iespējas augstāk bija vērtējuši sieviešu kārtas respondenti. Sieviešu kārtas respondenti visaugstākos vērtējumu snieguši par karjeras iespējām informācijas tehnoloģijas nozarei (4,3), taču vīriešu kārtas respondenti visaugstāk vērtējuši (4,2) nekustamo īpašumu sfēras karjeras iespējas. Vīriešu kārtas respondenti kā viszemākās karjeras iespējas ir vērtējuši sociālās nozares strādājošo un lauksaimniecības jomā strādājošo iespējas(2,6 punkti), arī zvejniecības jomā strādājošo iespējas(2,4), savukārt sievietes viszemāko vērtējumu par karjeras iespējām devušas mākslas un kultūras nozarei (2,7 punkti).

31. attēls.

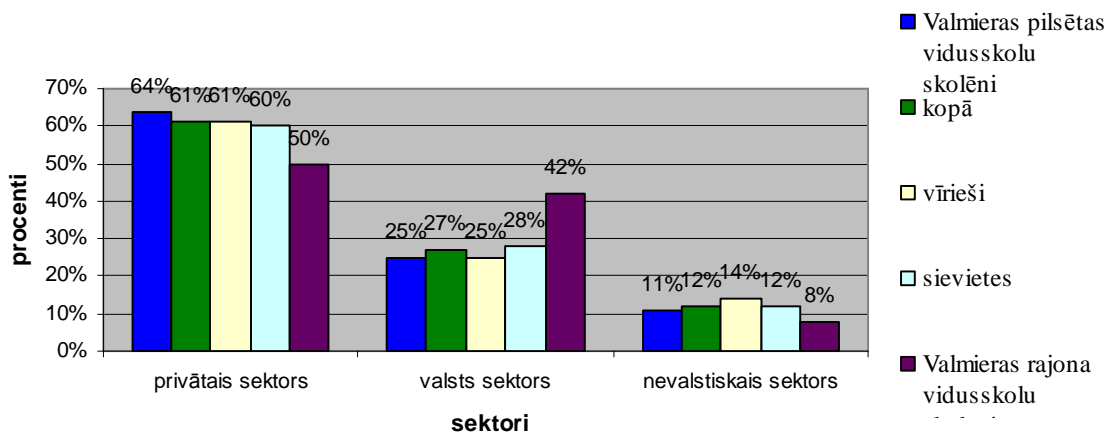
Respondentu viedokļi par galvenajiem darba satura un organizācijas aspektiem

Puse aptaujāto (50%) atbildēja, ka vēlas būt savas jomas speciālists un sadarboties ar citiem kolēģiem. Salīdzinot Valmieras pilsētas vidusskolu skolēnu vērtējumu ar Valmieras rajona vidusskolu skolēnu viedokli, būtiskas atšķirības šajā jautājumā nav, jo 56% Valmieras pilsētas vidusskolu respondentu un 58% Valmieras rajona vidusskolu respondentu visbiežāk izvēlējās šo atbildes variantu. Salīdzinoši liels skaits respondentu (16%) atzina, ka vēlas darboties neatkarīgi no citiem - būt individuālais uzņēmējs vai pašnodarbināta persona; Valmieras rajona vidusskolu skolēni vairāk (23%) atbildēja, ka vēlas darboties neatkarīgi no citiem. 27% atbildēja, ka vēlas vadīt citu cilvēku darbu un uzņemties atbildību par to. Vismazākā daļa aptaujāto (7%) atzina, ka vēlas izpildīt skaidri definētus darba uzdevumus, kas liecina, ka jaunieši tomēr vairāk vēlas darboties neatkarīgi savā profesijā.

32. attēls

Respondentu viedoklis par iespējamo karjeras veidošanas sektoru

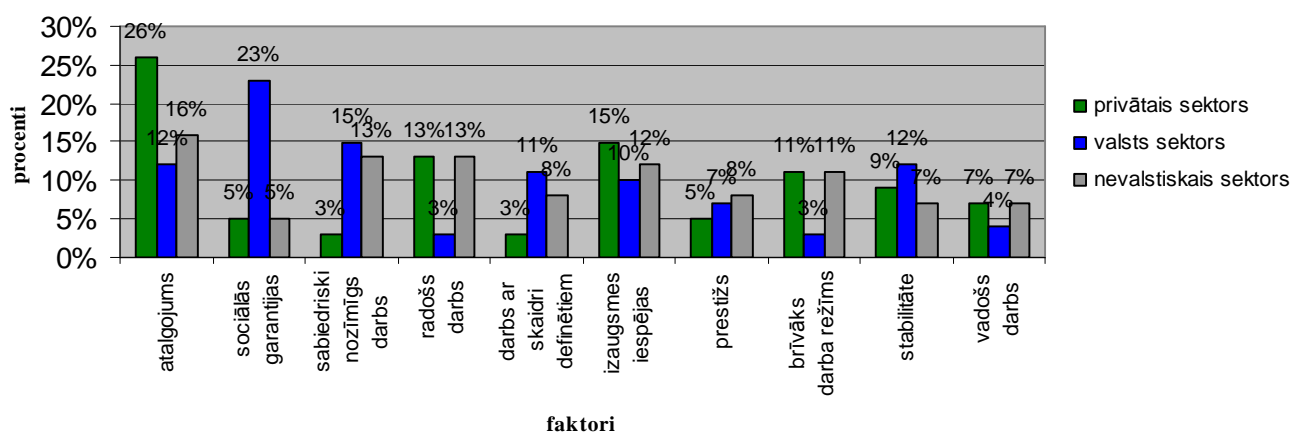

Vislielākais skaits aptaujāto respondentu atbildēja, ka vēlas savu karjeru veidot privātajā sektorā (61%). Valmieras pilsētas vidusskolu skolēni vairāk atbildēja (64%), ka savu karjeru vēlas veidot privātajā sektorā. Sievietes (60%) un vīrieši (61%) vienlīdz bieži atbildēja, ka savu nākotnes karjeru vēlas veidot privātajā sektorā. Liels skaits Valmieras rajona vidusskolu respondenti (42%) atzina, ka vēlas veidot karjeru valsts sektorā. Vīriešu kārtas respondenti (14%) biežāk atbildēja, ka savu nākotnes karjeru vēlas veidot nevalstiskajā sektorā.

Aptaujā tika piedāvāti dažādu publisko sektoru raksturojoši faktori. Respondentiem šie faktori bija jāizvērtē un jānosaka, kurš visvairāk raksturo privāto, valsts vai nevalstisko sektoru.

33. attēls

Respondentu vērtējums par nodarbinātības sektoru raksturojošiem faktoriem

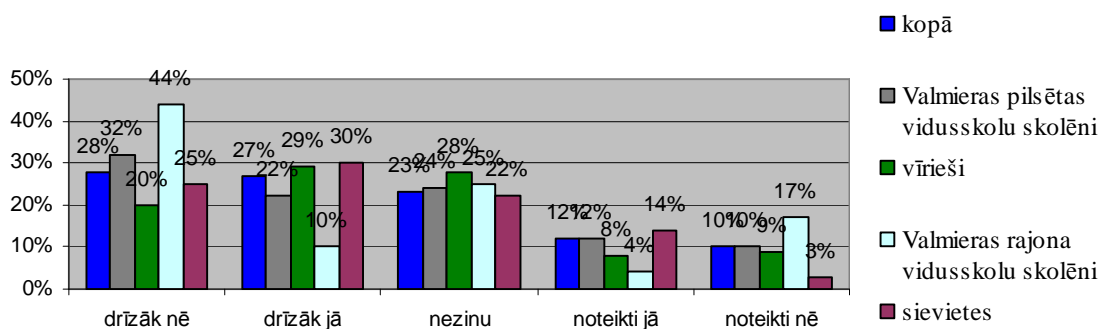

Lielākā daļa atbildēja (26%), ka atalgojums ir faktors, kurš visvairāk raksturo privāto sektoru. Visvairāk respondentu atbildēja (23%), ka sociālās garantijas ir valsts sektoru raksturojošs faktors. Liela daļa respondentu atbildēja (16%), ka atalgojums ir arī nevalstisko sektoru raksturojošs faktors. Salīdzinoši liels skaits aptaujāto respondentu (15%) uzskatīja, ka izaugsmes iespējas visvairāk raksturo privāto sektoru. Gandrīz tikpat daudz respondentu (13%) uzskatīja, ka sabiedriski nozīmīgs darbs un radošs darbs ir nevalstisko sektoru visvairāk raksturojoši faktori, līdzīgi respondenti (15%) bija vērtējuši valsts sektoru, jo uzskatīja, ka sabiedriski nozīmīgs darbs ir valsts sektoru raksturojošs faktors, savukārt, radošs darbs vairāk atbilst privātam sektoram (13%). Mazāks skaits (11%) respondentu uzskata, ka brīvāks darba režīms ir privāto sektoru raksturojošs faktors un tikpat daudz respondentu (11%) atzina, ka brīvāks darba režīms ir nevalstisko sektoru raksturojošs faktors. Liela daļa aptaujāto atzina (12%), ka atalgojums un stabilitāte ir faktors, kurš raksturo valsts sektoru. Mazāks skaits (11% un 10%) respondentu uzskata, ka izaugsmes iespējas un darbs ar skaidri definētiem uzdevumiem

visvairāk raksturo privāto sektoru. Vismazākā daļa aptaujāto respondentu atbildēja, ka stabilitāte (9%); vadošs darbs (7%); prestižs (6%); sabiedriski nozīmīgs darbs (3%); sociālās garantijas (5%) un darbs ar skaidri definētiem uzdevumiem (5%) ir privātam sektoram “piederoši faktori”, savukārt vismazākā daļa respondentu uzskatīja, ka prestižs (7%), radošs darbs (3%), un brīvāks darba režīms (3%) ir visvairāk valsts sektora raksturojoši faktori, kurus, respondenti vairāk minēja kā privāto sektoru raksturojošus faktorus. Tāpat vismazākā daļa respondentu uzskatīja, ka stabilitāte (7%); vadošs darbs (7%); un sociālās garantijas (5%) visvairāk raksturo nevalstisko sektoru.

34. attēls

Respondentu viedokļi par atgriešanās un karjeras veidošanas iespējām dzimtajā pilsētā/ pagastā (N=370)

Redzams, ka viedokļi par to, vai jaunieši vēlas pēc mācībām atgriezties strādāt savā dzimtajā pilsētā vai pagastā, ir ļoti atšķirīgi. Valmieras rajona vidusskolu respondenti visbiežāk atbildēja (44%), ka drīzāk nevēlas atgriezties strādāt savā dzimtajā pilsētā/ pagastā. Sieviešu kārtas respondenti visbiežāk (14%) minēja, ka noteikti vēlas pēc mācībām atgriezties strādāt savā dzimtajā pilsētā. Salīdzinoši liels skaits vīriešu kārtas respondentu (28%) atzina, ka nezina vai vēlas/nevēlas pēc mācībām strādāt savā dzimtajā vietā.

Svarīgi aptaujāto respondentu vidū bija noskaidrot, kādās specialitātēs vai nozarēs Valmieras rajona vidusskolu 12. klašu skolēni vēlas veidot savu nākotnes karjeru. Aptaujātie respondenti, kuri bija izvēlējušies savu nākotnes profesiju, kopumā minēja ap

50 iespējamo profesiju variantus, kā savas nākotnes karjeras veidotājus. Visbiežāk minētie varianti bija inženieris (20), inženieri, kuri saistās tieši ar būvniecības jomu vai specialitāti. Jurista (15) specialitāte tika minēta kā otrā vispieprasītākā profesija, kurā Valmieras rajona vidusskolu 12. klases audzēkņi vēlas veidot savu karjeru, bet un ekonomista profesija (10) tika minēta kā trešā vispieprasītākā. Būtiskas atšķirības šajās profesijas izvēles jomās nebija novērojamas ne starp Valmieras pilsētas un Valmieras rajona vidusskolu skolēniem, ne starp sieviešu un vīriešu dzimuma respondentiem, tāpat arī ne starp dažādu vispārējās vidējās izglītības programmu virzieniem, jo iepriekšminētās profesijas jomas guva vislielāko atbalstu starp visām nosauktajām grupām, nedaudz mainot profesijas izvēles kārtību (vispārizglītojošā virziena klase – ekonomista specialitāte, būvniecības joma un jurisprudences joma; Valmieras rajona vidusskolas – jurisprudences joma; ekonomista specialitāte un būvniecības joma).

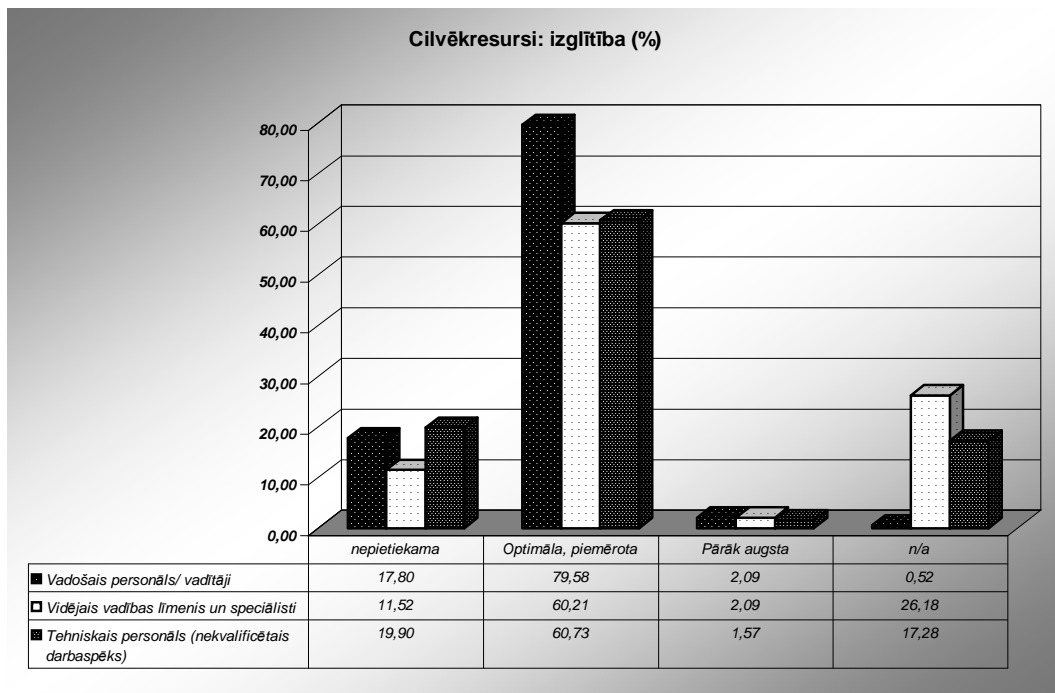
Aptaujā respondentiem tika lūgts nosaukt trīs, viņuprāt, vispopulārākās profesijas, jauniešu vidū. Respondenti par trīs populārākajām profesijām jauniešu vidū kā pirmo populārāko variantu atzina jurista specialitāti, kā otru populārāko jauniešu vidū minēja ekonomista profesija un kā trešā populārākā profesijas tika atzīta psihologa profesija.

2.2.3. Cilvēkresursu vērtējums Valmieras rajona uzņēmēju skatījumā

Latvijā mazie un vidējie uzņēmumi bieži sastopas ar problēmām personāla izvēlē. Kā lielākās problēmas identificētas nepietiekamas uzņēmējdarbības vadības prasmes, vadības, uzņēmējdarbības un tehniskās zināšanas, kas, savukārt traucē kvalitatīvu un augstvērtīgu biznesa plānu izstrādāšanā, kā arī nepietiekama līmeņa zināšanas par finanšu, naudas plūsmas vadību un vāja uzņēmējdarbības organizācijas kultūra, strādājot globālajā ekonomikā. Šīs problēmas liecina par to, ka novērojams ievērojams augsti kvalificēta darbaspēka trūkums (LR Ekonomikas ministrija, 2006:136).

Izvērtējot esošā personāla izglītību, Valmieras rajona uzņēmumu vadītāji un īpašnieki atzīst, ka kopumā uzņēmumu darbiniekiem izglītība ir optimāla vai piemērota.

35. attēls

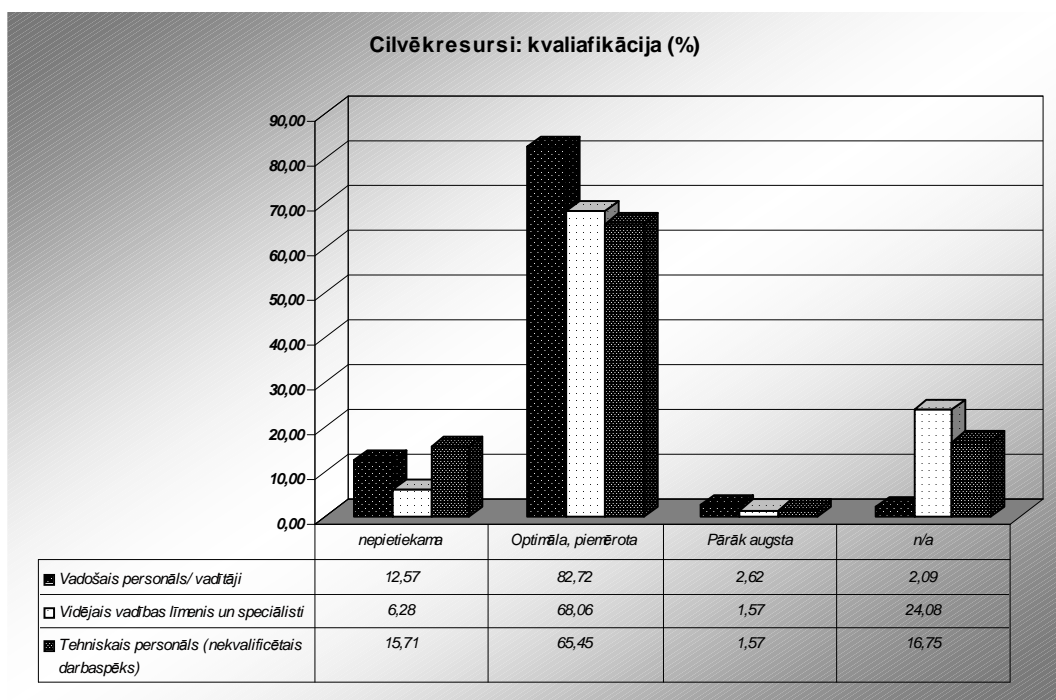

Visbiežāk tiek norādīts, ka optimāla vai piemērota izglītība ir vadošajam personālam, par ko pārliecināti 79,58% respondentu. 17,80% aptaujāto uzskata, ka vadītāju izglītība ir nepietiekama, taču tikai 2,09% domā, ka izglītība ir pārāk augsta.

Arī attiecībā uz vidējo vadības līmeni un speciālistiem, 2,09% respondentu uzskata, ka šo speciālistu izglītības līmenis ir pārāk augsts. 11,52% aptaujāto, turpretī, uzskata, ka vidējā vadības līmeņa un speciālistu izglītība ir nepietiekama. Kā optimālu vai piemērotu izglītību šim vadības līmenim uzskata nedaudz vairāk kā 60% uzņēmuma vadītāju un īpašnieku. Arī tehnisko personālu lielākā daļa respondentu novērtē ar optimālu un piemērotu izglītību, to norāda gandrīz 61% respondentu savās atbildēs. Nepilna piektdaļa, jeb 19, 90% respondentu, uzskata, ka tehniskā personāla izglītība ir nepietiekama, bet 1,57% domā, ka izglītība ir pārāk augsta. Izvērtējot uzņēmumā strādājošā personāla kvalifikāciju, respondenti to lielākoties atzīst par optimālu vai piemērotu.

Tikai 2,09% neatbild uz jautājumu attiecībā uz vadošo personālu, turpretī atbildot par vidējo vadības līmeni un speciālistiem un tehnisko personālu, atbildes nesniedz attiecīgi 24,05 un 16,75% respondentu - tas būtu skaidrojams ar to, ka mikrouzņēmumos šis personāla līmenis var arī nebūt.

36.attēls

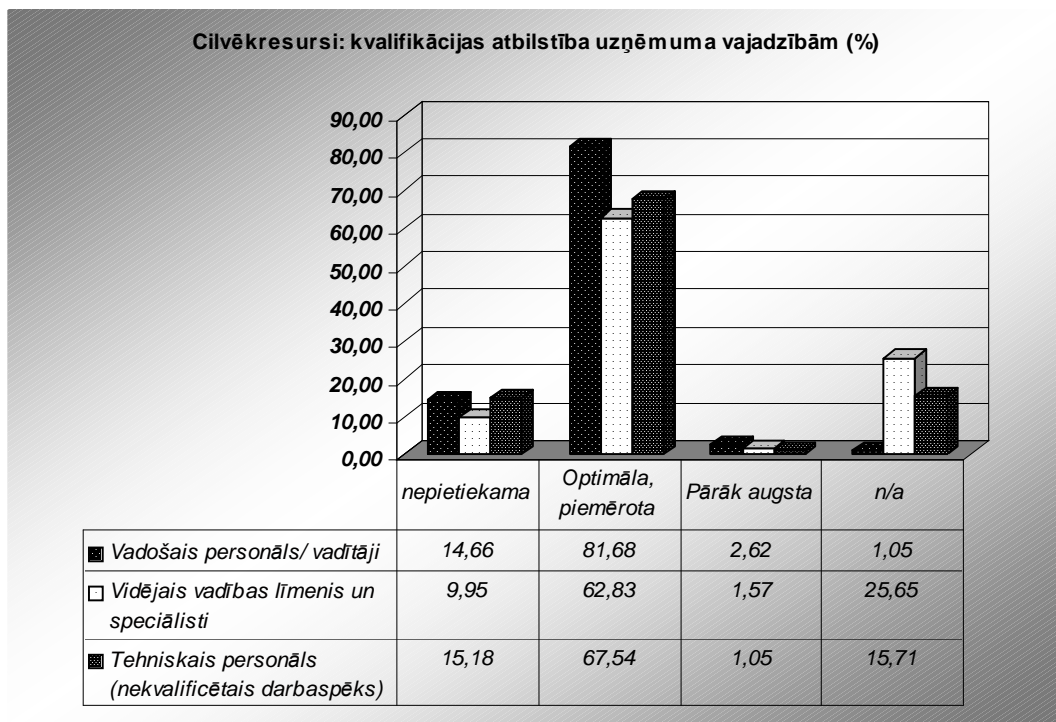

Vadošā personāla kvalifikācija tiek vērtēta kā optimāla vai piemērota 82,71% gadījumu, kā nepietiekama – 12,57%, bet kā pārāk augsta – tikai 2,62% gadījumu.

Vidējā vadības līmeņa un speciālistu kvalifikāciju kā vidēju novērtē vairāk kā 68%. Tehniskā personāla kvalifikāciju kā piemērotu novērtē mazāk respondentu nekā iepriekšējo divu līmeņu darbiniekiem, respektīvi, 65,45% aptaujāto uzskata, ka tehniskā personāla kvalifikācija ir piemērota uzņēmuma vajadzībām. Arī attiecībā uz nepietiekamu izglītību – gandrīz 16% aptaujāto uzskata, ka tehniskā personāla kvalifikācija ir nepietiekama.

Vērtējot kvalifikācijas atbilstību uzņēmuma vajadzībām, visaugstāk ir vērtēts vadošais personāls, jo 81,68% respondentu šī līmeņa darbinieku kvalifikāciju uzņēmuma vajadzībām uzskata par piemērotu vai optimālu.

37.attēls

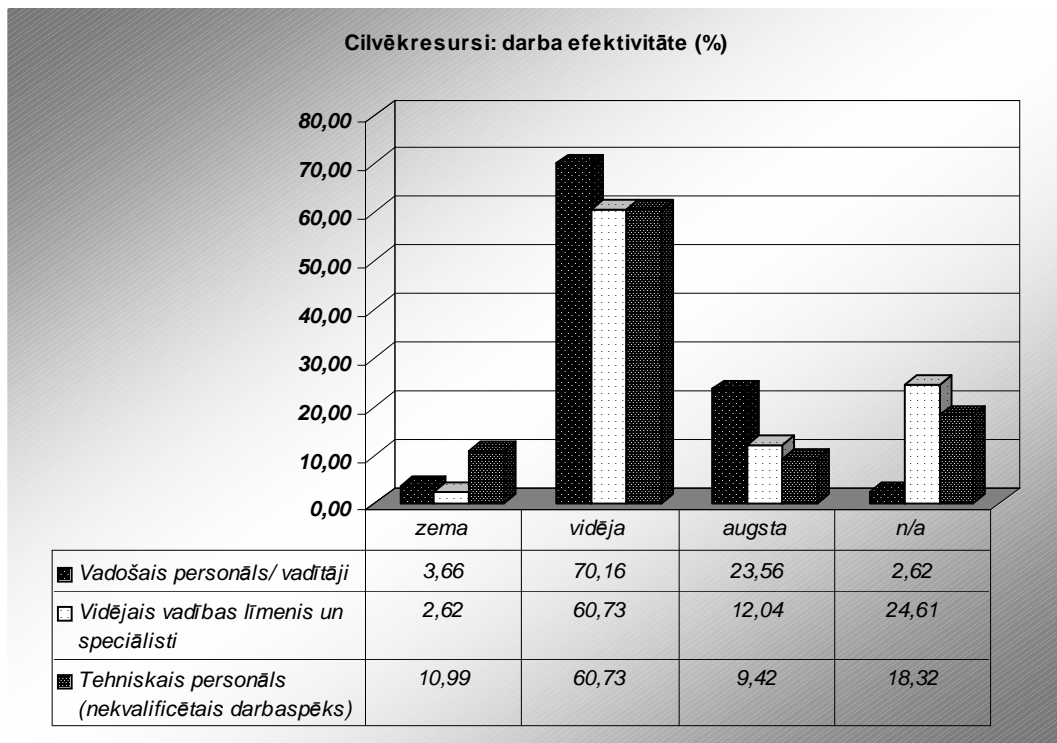

Kā nepietiekamu kvalifikāciju konkrētā uzņēmuma vajadzībām, vērtējot vadošo personālu, atzīst gandrīz 15% respondentu. Vidējais vadības līmenis un speciālisti piemēroti tiek novērtēti vismazāk gadījumos – tā uzskata 62,83% aptaujāto, tomēr vairāk kā ceturtda daļa atbildi uz šo jautājumu nesniedz. Tehniskais personāls kā optimāls vai

piemērots tiek atzīts 67,54% gadījumu. Kopumā tikai nedaudzi uzņēmēji apgalvo, ka darbinieku kvalifikācijas atbilstība uzņēmuma vajadzībām ir pārāk augsta.

Tas varētu būt skaidrojams ar to, ka augstākā izglītība ir viegli pieejama un jaunieši neizvēlas vidējo profesionālo izglītību, kā rezultātā darbaspēks trūkst tieši vidējā līmenī, un vidējā līmeņa darbinieku pienākumus nereti veic strādājošie ar augstāko izglītību.

38.attēls

Darba efektivitātes vērtējumā salīdzinoši augsti tiek novērtēts vadošais personāls, kura darba efektivitāti kā labu atzīst nedaudz mazāk par vienu ceturto daļu uzņēmēju, turpretī pārējos divus darbinieku līmeņus ar augstu darba efektivitāti novērtē vismaz uz pusi mazāk respondentu. Arī vadošais personāls vidēji tiek vērtēts ar augstu rādītāju – 70,16%, turklāt ar zemu darba efektivitāti vadošo personālu novērtē tikai nepilni 4% aptaujāto. Vidēja darba efektivitāte vienādi tiek vērtēta vidējam vadības līmenim un speciālistiem, kā arī tehniskajam personālam, ko uzrāda nepilns 61% respondentu.

Visretāk ar zemu darba efektivitāti novērtēts vidējais vadības līmenis, tomēr tehniskais personāls šajā ziņā novērtēts viskritiskāk – tam darba efektivitāti kā zemu vērtē 11% respondentu.

Izvērtējot respondentu atbildes, vērojams, ka uz jautājumiem par vidējā vadības līmeņa un speciālistu un tehniskā personāla izglītību, kvalifikāciju un tās atbilstību uzņēmuma vajadzībām, atbildes netiek sniegtas. To varētu skaidrot ar faktu, ka daļā uzņēmumu kāds no līmeņiem nepastāv un attiecīgā personāla kategorijas nav. Aptuveni 4/5 atbilžu vadītāja darbs tiek vērtēts kā optimāls un piemērots, kas liek domāt, ka aptaujātie īpašnieki ir arī uzņēmumu vadītāji un dod sev augstu (iespējams neadekvāti) novērtējumu, bet kritiski vērtē pārējo personālu. Ar vidējās vadības līmeni uzņēmēji pamatā ir apmierināti, bet gandrīz piektdaļu neapmierina tehniskā personāla izglītība, kvalifikācija un tās atbilstība uzņēmuma vajadzībām. Vadītāju darba efektivitāte tiek vērtēta daudz augstāk nekā pārējam personālam, bet tomēr pamatā apmierina uzņēmējus.

Aptaujā tika noskaidrota uzņēmēju viedoklis par darbinieku izglītības un kvalifikācijas celšanu. Pārliecinoši lielākā daļa respondentu atzīst, ka tiek izvērtētas uzņēmuma darbinieku izglītības un kvalifikācijas celšanas vajadzības. To apgalvo 81,68% aptaujāto uzņēmēju. Uzņēmuma darbinieku izglītības un kvalifikācijas celšanas vajadzības nevērtē 16,75% respondentu, kas ļauj domāt par noliedzošu attieksmi kvalifikācijas paaugstināšanas jautājumos. Intervētie Valmieras lielāko uzņēmumu vadītāji visi uzsvēra, ka liela vērība tiek pievērsta darbinieku izglītības vajadzību apzināšanai un kvalifikācijas paaugstināšanas nepieciešamības izvērtēšanai.

Atbildot uz jautājumu, vai darbinieku kvalifikācijas celšana, izglītošanās un treniņi tiek atbalstīti, lielākā daļa – 83, 77% uzņēmēju atbild apstiprinoši. 15,18% respondentu atbild noliedzoši, tādējādi apstiprinot, ka daļa uzņēmēju neuzskata par vajadzīgu izvērtēt darbinieku izglītības un kvalifikācijas pilnveidošanas vajadzības.

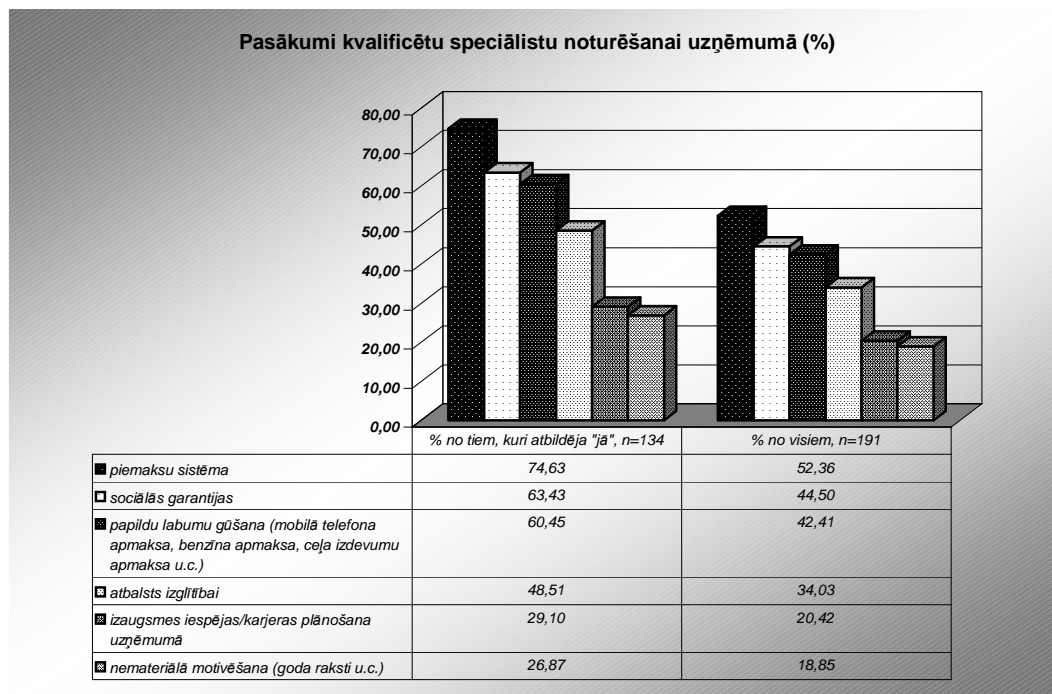
No uzņēmumiem, kas atbalsta darbinieku kvalifikācijas celšanu, izglītošanos un treniņus, lielākā uzņēmēju daļa dod priekšroku darbinieku apmācībai ārpus uzņēmuma - 86,88% respondentu atbalsta izglītošanos piemērotos izglītības centros, kuri nodarbojas ar apmācību un kvalifikācijas celšanu. Uzņēmuma ietvaros darbiniekus izglīto ievērojami mazāk – 39,38% respondentu. Valmieras lielākie uzņēmumi darbinieku kvalifikācijas

celšanai, izglītošanai un treniņiem izmanto gan apmācības centrus, gan apmāca uz vietas uzņēmumā. Kā uzsvēra intervētie vadītāji, uzņēmumi ir spiesti tā rīkoties, jo trūkst mācību iestāžu, kas veiktu nepieciešamā tehniskā personāla sagatavošanu.

Atbildot uz jautājumu, vai budžetā tiek plānoti līdzekļi darbinieku kvalifikācijas celšanai vai atbalstam darbinieku izglītošanai, atbilžu sadalījums ir samērā līdzīgs. Ar dažu procentu pārsvaru lielākā daļa, respektīvi, 51,31% respondentu plāno līdzekļus darbinieku kvalifikācijas uzlabošanai, tomēr 47,12% respondentu līdzekļus neplāno. Fakts, ka tikai puse uzņēmēju gatavi budžetā paredzēt līdzekļus personāla izglītošanai, norāda uz samērā tuvredzīgu personāla politiku un attieksmi pret uzņēmuma cilvēkresursiem. Tas neattiecas uz lielajiem uzņēmumiem, kuri regulāri paredz finansējumu personāla izglītošanai un apmācībai.

Nedaudz vairāk kā 70% aptaujāto apgalvo, ka veic īpašus pasākumus, lai kvalificētus speciālistus noturētu savā uzņēmumā. Gandrīz 30% respondentu īpašus pasākumus neveic.

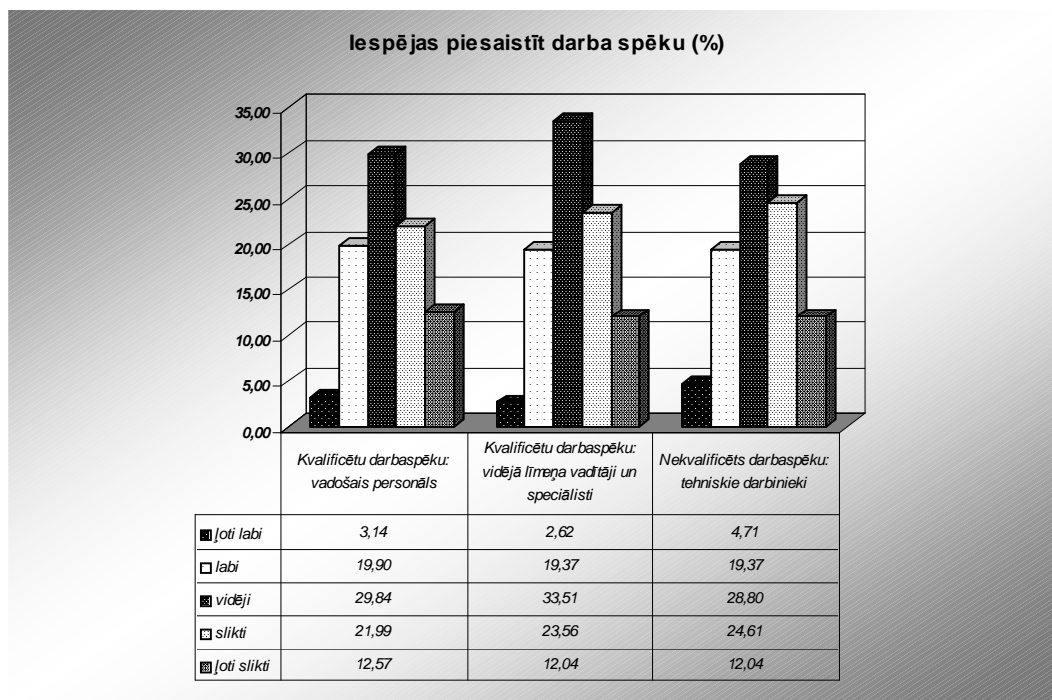
39.attēls

Lielākā daļa uzņēmēju (74,63% no tiem, kas atbildēja apstiprinoši jeb nedaudz vairāk par pusi no visiem respondentiem), lai noturētu kvalificētus speciālistus savā uzņēmumā, ir izveidojuši piemaksu sistēmas. 63,43% uzņēmēju no tiem, kuru atbildes bija apstiprinošas, nodrošina sociālās garantijas, bet 60,45% uzņēmēju saviem darbiniekiem nodrošina citus labumus, piem., mobilā tālruņa, degvielas vai ceļa izdevumu apmaksu. Visretāk izmantotais veids, kā noturēt uzņēmumā kvalificētus speciālistus, ir nemateriālā motivēšana, ko izmanto 26,87% respondentu. Kopumā Valmieras rajona uzņēmēji par efektīvākajiem pasākumiem darbinieku noturēšanai uzņēmumā atzīst piemaksu sistēmu (52,36% no visiem respondentiem) un sociālo labumu nodrošināšanu (44,50% no visiem respondentiem). Valmieras lielo uzņēmumu prioritāšu skalā darbinieku noturēšanai, kā nozīmīgāko aiz algas un sociālo garantiju nodrošinājuma vadītāji minēja darbinieku izglītības izdevumu apmaksu.

Uzņēmēji novērtēja arī iespējās piesaistīt kvalificētu personālu savos uzņēmumos.

40.attēls

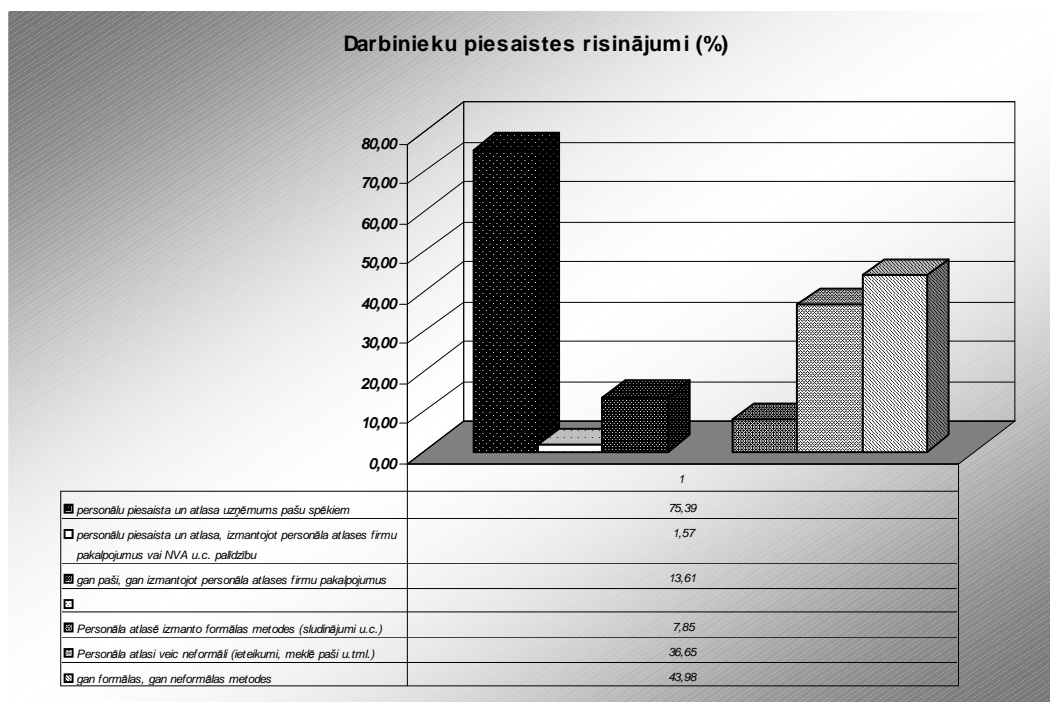
Iespēju piesaistīt kvalificētu personālu uzņēmēji, attiecībā uz dažādiem darbinieku līmeņiem, vērtē samērā līdzīgi. Vairums uzņēmēju uzskata, ka ir vidējas iespējas piesaistīt gan vadošo, gan vidējā līmeņa, gan arī tehniskā līmeņa personālu. Lai gan aptuveni ¼ daļa uzņēmēju norāda, ka izredzes piesaistīt kvalificētu personālu jebkurā organizācijas līmenī ir ļoti labas vai labas, tajā pat laikā aptuveni 1/3 uzņēmēju šīs izredzes vērtē kā ļoti sliktas vai sliktas. Kopumā atbildes ļauj secināt, ka gandrīz ceturtajai daļai uzņēmēju ir problēmas ar visu līmeņu personāla piesaisti. To intervijās atzīst arī lielo uzņēmumu vadītāji, kuri akcentē grūtības atrast tehniskos darbiniekus un inženierpersonālu.

Atbildot uz jautājumu par brīvajām darba vietām uzņēmumā, lielākā daļa, kas ir 61,26%, respondentu atzīst, ka viņu uzņēmumos brīvu darba vietu nav, bet 38,74% norāda, ka viņu uzņēmumos ir vakances, kas liecina par ievērojamu darbaspēka trūkumu Valmieras rajona uzņēmumos.

9,46% uzņēmēju, kas atzinuši, ka viņu uzņēmumos ir brīvas darba vietas, norāda uz vadošā personāla trūkumu. Ievērojami vairāk trūkst vidējā vadības līmeņa un tehniskā personāla darbinieku, pie tam šis rādītājs abiem darbinieku līmeņiem ir vienāds: gan vidējā līmeņa vadītāji un speciālisti, gan tehniskais personāls nepieciešami 58,11% aptaujāto uzņēmēju.

Aptauja noskaidroja arī tās profesijas, kurās Valmieras rajonā darbinieku pietrūkst visvairāk. Tika minētas šādas profesijas: iekārtu un mašīnu operatori un izstrādājumu montieri (55), kvalificēti lauksaimniecības un zivsaimniecības darbinieki (48), pakalpojumu un tirdzniecības darbinieki (33), vecākie speciālisti un speciālisti (36).

Intervētie lielo uzņēmumu vadītāji uzsvēra, ka vērojams gan kvalificētu visu līmeņu inženiertehnisko darbinieku (inženieri, konstruktori, elektriķi, izstrādājumu iekārtu un mašīnu operatori u.c.), gan arī nekvalificētā darbaspēka, kurš vēlētos un spētu veikt uzticētos darba pienākumus, trūkums. Darbinieku piesaistes jautājumus pamatā uzņēmēji cenšas risināt pašu spēkiem.

Lielākā daļa uzņēmumu – 75,39% - personālu piesaista un atlasa saviem spēkiem. Mazāk kā 2% respondentu personāla piesaistei izmanto personāla atlasē firmas vai Nodarbinātības Valsts Aģentūras palīdzību, kas skaidrojams ar augstajām atlasē firmas pakalpojumu izmaksām, kā arī neuzticēšanos NVA piedāvāto kandidātu kvalifikācijai. Lielie Valmieras uzņēmumi pamatā paši veic darbinieku atlasē, norādot, ka nav lietderīgi izmantot personāla atlasē firmas, kuras tāpat nespēj atrast darbiniekus ierobežoto cilvēkresursu dēļ.

Gandrīz 44% uzņēmumu personāla piesaistē izmanto gan formālas, gan neformālas metodes. Tie, kas izmanto vienu no šīm iespējām – veikt formālo vai neformālo piesaisti, - galvenokārt izvēlas neformālo, to norāda 36,65% respondentu. Visi lielo uzņēmumu vadītāji intervijās atzina, ka augsti kvalificētos darbiniekus pārpērk vai pārvilina no citiem uzņēmumiem un iestādēm. Lielie uzņēmumi ir izveidojuši stipendiju fondus, ko izmanto nepieciešamo speciālistu sagatavošanai. Uzņēmēji intervijās atzinīgi vērtēja arī Vidzemes augstskolas ieguldījumu uzņēmējdarbības speciālistu sagatavošanā, norādot nepieciešamību veidot inženiertehniskās studiju programmas.

Noskaidrojot uzņēmēju viedokli par Latvijas iedzīvotāju migrācijas ietekmi uz uzņēmuma darbu, 46,60% aptaujāto uzņēmēju uzskata, ka ietekme ir jūtama. 53,40% tomēr uzskata, ka migrācija viņu uzņēmuma darbu neietekmē. Atbildes gan neļauj spriest, vai tā ir iekšējā vai ārējā migrācija, bet tomēr tas ir nopietns drauds uzņēmējdarbībai, ja tas skar tik lielu daļu uzņēmumu. Lielie Valmieras uzņēmumi migrācijas ietekmi jutuši pamatā 2005.gadā un 2006. gada sākumā, uzsverot, ka darbinieku aizbraukšana uz ārzemēm šobrīd ir samazinājusies.

Rajona uzņēmēji darbaspēka problēmas pagaidām risina izmantojot vietējos cilvēkresursus. Pēc uzņēmēju sniegtajiem datiem redzams, ka Valmieras rajonā ir niecīgs skaits to uzņēmēju, kas nodarbina cilvēkus no citām valstīm. To dara tikai 2,09% aptaujāto uzņēmēju.

Nākotnē 45,55% Valmieras rajona uzņēmēju gatavi savos uzņēmumos nodarbināt citu valstu iedzīvotājus, bet 52,36% nav gatavi to darīt. Tas norāda uz samilzušajām darbaspēka problēmām arī Valmieras rajonā. Aptauja parāda, ka nākotnē arī pašvaldībām var nākties, papildus likumā noteiktajām funkcijām, veikt papildus pakalpojumus, risinot problēmas saistībā ar ieviesto darbaspēku. Valmieras lielāko uzņēmumu vadība intervijās atzina, ka nākotnē nepietiks vietējo cilvēkresursu, radot nepieciešamību piesaistīt ārvalstu darbaspēku. Šobrīd lielie uzņēmumi par to vēl nedomā, tikai vienā uzņēmumā strādā divi ārzemju speciālisti.

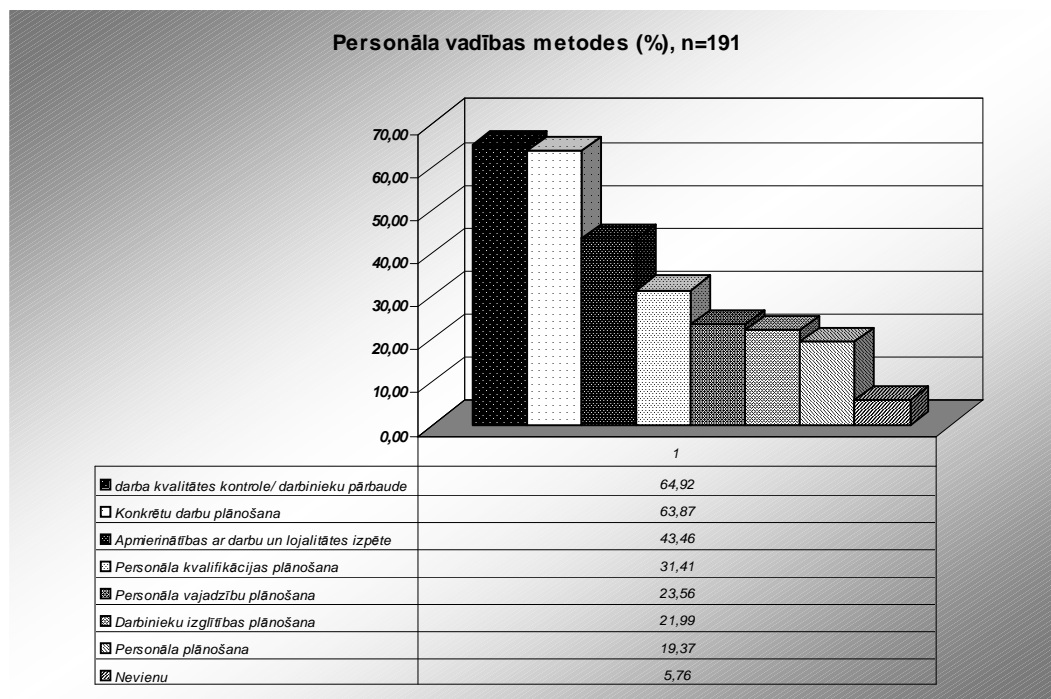
Ārvalstu darbaspēka izmantošana saistās ar noteiktu birokrātisko procedūru izpildi, tāpēc uzņēmēji vērtēja arī darba un uzturēšanās atļaujas iegūšanas sarežģītību. No uzņēmējiem, kuriem bijusi saistība ar citu valstu strādniekiem, 36,36% uzskata, ka darba un uzturēšanās atļaujas iegūšana nav sarežģīta lieta, bet tikpat daudz - arī 36,36% - uzņēmēju uzskata, ka šo atļauju iegūt ir sarežģīti vai pat ļoti sarežģīti. Par vidēji komplicētu vai sarežģītu procedūru to uzskata nepilna trešdaļa aptaujāto - 27,27%.

Uzņēmēji vērtēja arī Nodarbinātības Valsts aģentūras un Pilsonības un imigrācijas lietu pārvaldes darbinieku izpalīdzību, veicot imigrācijas formalitāšu kārtošanu ārzemniekam. Uzņēmēji, kuriem bijusi sadarbība ar Nodarbinātības Valsts aģentūru 62,50% atzīst, ka tā darbinieki ir pretimnākoši, tomēr ceturtdaļa - 25% uzskata, ka tie ir traucējoši un darbību apgrūtinājoši, 12,50% uzņēmēju tas nav bijis, ne atbalstoši, ne

traucējoši. Pilsonības un imigrācijas lietu pārvaldes darbiniekus uzņēmēji galvenokārt – (42,86%) vērtē pozitīvi. Vienāds skaits jeb 28,57% uzņēmēju šīs institūcijas darbu vērtē neitrāli vai negatīvi. Abu institūciju darbs uzņēmējus kopumā apmierina, kaut gan ceturtdaļa neapmierināto liek domāt vai nu par imigrācijas formalitāšu kārtēšanas procedūras sarežģītību vai arī par iestāžu darbinieku komunikācijas problēmām.

Jebkura uzņēmuma nodrošināšana ar cilvēkresursiem ir sekmīgas personāla politikas īstenošanas rezultāts, kas lielā mērā atkarīgs no pielietotajām personāla vadības metodēm.

42. attēls

Aptaujājot uzņēmējus par to, kuras no personāla vadības metodēm viņi izmanto, pārliecinoši vairāk uzņēmēju atzina, ka tās ir darba kvalitātes kontrole/ darbinieku pārbaude un konkrētu darbu plānošana, kas minēts attiecīgi 64,92% un 63,87% gadījumu. Gandrīz pusei uzņēmēju būtiska liekas darbinieku apmierinātība ar darbu un ar to saistītā lojalitāte. Retāk pielietota personāla vadības metode ir personāla plānošana, ko izmanto nedaudz vairāk kā 19% uzņēmēju. 5,76% uzņēmēju neizmanto nevienu no personāla vadības metodēm.

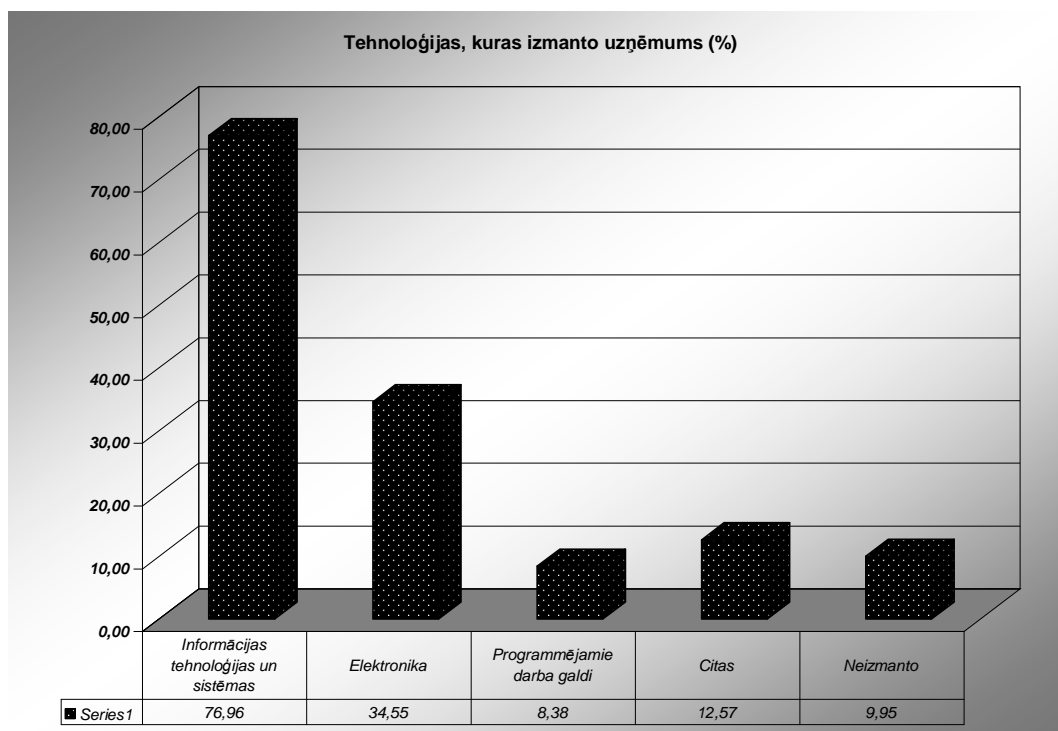
Respondentu atbildes ļauj secināt, ka ceturtnā daļa uzņēmēju nenodarbojas ar personāla plānošanas un attīstības jautājumiem, kas liecina par samērā vieglprātīgu attieksmi pret personāla jautājumiem, kas jau ir vai ar laiku kļūs par nopietnu uzņēmuma problēmu. Lielie Valmieras uzņēmumi personāla politikas jautājumiem šobrīd pievērš daudz lielāku vērību nekā mazie un vidējie uzņēmēji. Par to liecina tas, ka intervijās ar vadību tika akcentēti tādi personāla plānošanas aspekti kā: personāla plānošana kopumā, personāla vajadzību plānošana, personāla kvalifikācijas un izglītības plānošana.

2.3. Tehnoloģiju izmantošana Valmieras rajona uzņēmumos

Tehnoloģiju jēga ir ražošanas optimizācija, pārdošanas procesu un informācijas apmaiņas atvieglošana un paātrināšana, kā arī masveidīga un nepārtraukta informēšanas iespēja.

Valmieras rajona uzņēmējiem tika jautāts, vai viņi savā uzņēmumā izmanto tehnoloģijas un apstiprinošas atbildes gadījumā tika piedāvāti vairāki atbilžu varianti, kas palīdzētu noskaidrot pielietotās tehnoloģijas veidu.

43.attēls

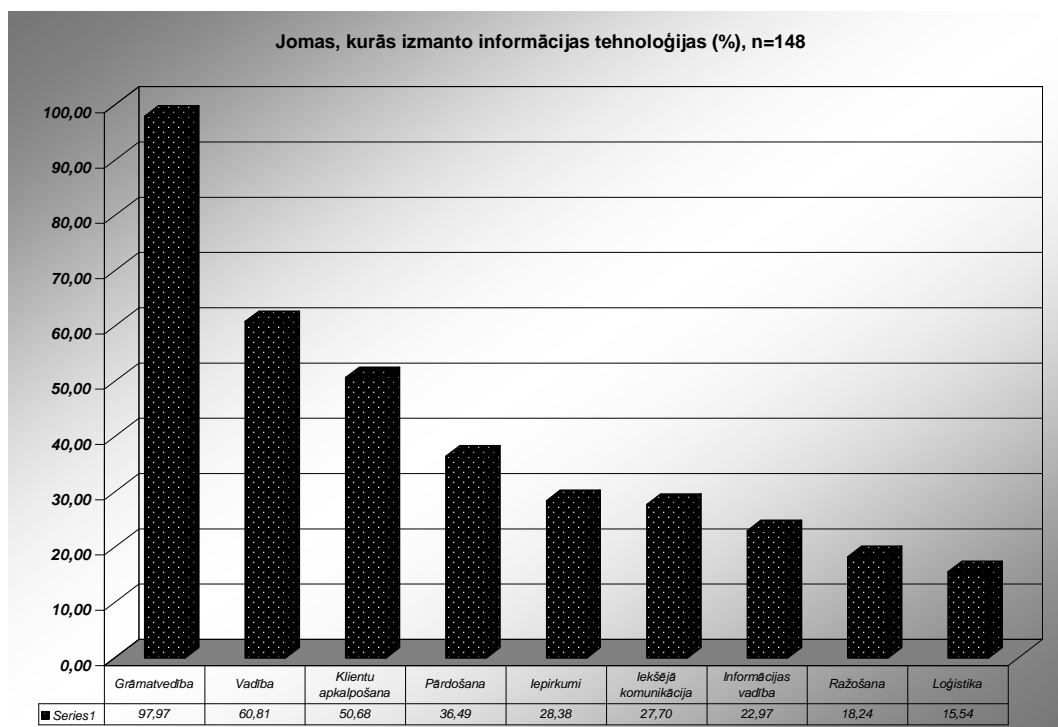
Uzņēmēju atbildes rāda, ka 171 uzņēmumā tiek izmantotas tehnoloģijas, bet 20 – netiek. No aptaujātajiem, kas izmanto savā darbībā tehnoloģijas, būtiska daļa (77%) tās izmanto informācijas apstrādē, kā otru nozīmīgāko (35%) tehnoloģiju uzņēmumi izmanto elektroniku, bet programmējamos darba galdus izmanto 8% aptaujāto. Bez aptaujā piedāvātajiem atbilžu variantiem alternatīvo atbildi „citas tehnoloģijas” atzīmējuši

aptuveni 13% respondentu, norādot, ka izmanto iekārtas, kas ir specifiskas attiecīgajā nozarē (piemēram, iekārtas alus ražošanai, saldējamās iekārtas, solārija iekārtas, virtuves iekārtas, tīšanas tehnoloģijas, tehnoloģijas traktoru ražošanas komplektācijai, remonta tehnoloģijas, kaltes, lauksaimniecības tehniku u.c.).

Arī piecu lielo Valmieras rajona uzņēmumu pārstāvji interviju laikā atzina, ka savā darbībā izmanto dažādas tehnoloģijas.

Turpinājumā 148 respondenti konkretizēja, kurā no jomām izmanto informācijas tehnoloģijas. Tika piedāvāti vairāki atbilžu varianti. Gandrīz visi (98%) uzņēmēji, kuri savā darbībā izmanto informācijas tehnoloģijas un sistēmas, tās pielieto grāmatvedībā, tādējādi automatizējot un padarot efektīvāku šo procesu. 61% uzņēmēju informācijas apstrādei nepieciešamās tehnoloģijas izmanto lēmumu pieņemšanas procesā, 51% - klientu apkalpošanā, 36% - produkta realizācijas procesā, gandrīz vienāds skaits respondentu (28%) – iepirkumu veikšanas procesā un iekšējā komunikācijā.

44. attēls.

Vairums aptaujāto uzņēmēju izmanto tieši informācijas tehnoloģijas. Informācija mūsdienās ir kļuvusi par vienu no būtiskākajiem priekšnoteikumiem veiksmīgai darbībai gandrīz jebkurā uzņēmējdarbības nozarē. Tas, vai ir iespējams ātri apkopot un analizēt datus, ļoti bieži ir galvenais priekšnosacījums pareizu lēmumu pieņemšanai, jo bez nepieciešamās informācijas uzņēmuma attīstība nav droši vadāma. Moderni informācijas tehnoloģiju risinājumi ļauj iedziļināties procesos, atklāt sakarības starp dažādām norisēm un spēj palīdzēt vienlaikus palūkoties uz savāktajiem datiem no dažādiem skatupunktiem un gūt gan vispārīgu, gan ļoti specifisku informāciju, izvēloties katrai situācijai nepieciešamos kritērijus. Bet ne mazāk svarīgs ir priekšnoteikums attiecīgo darbinieku prasme izmantot tehnoloģiju dāvātās iespējas pēc iespējas vispusīgāk un efektīvāk.

Liels skaits respondentu izmanto tehnoloģijas klientu apkalpošanā un produktu realizācijas procesā, kas var palīdzēt labāk izprast klientu vajadzības, uzlabot tirdzniecības efektivitāti, apkalpošanu un attiecības ar klientiem. Tehnoloģiju izmantošana var sniegt jaunas iespējas apsteigt konkurentus.

Jaunas tehnoloģijas ieviešana uzņēmumā samazina darbam nepieciešamo laiku, kā arī vienkāršo resursu plūsmu uzņēmumā, tādējādi samazinot cilvēka fiziskā darba patēriņu.

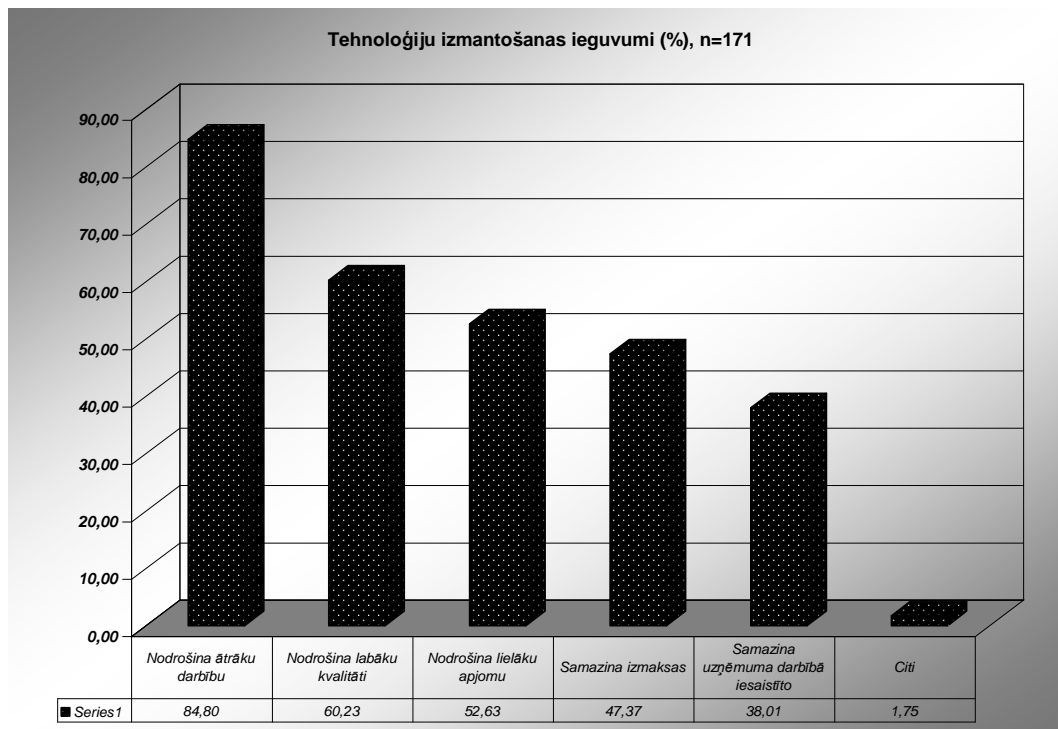
Ja uzņēmums efektīvi izmanto tehnoloģijas, parasti tas sasniedz rezultātus, kurus grūti izteikt kādos daudzuma rādītājos, bet, kas kopumā izraisa ievērojamu uzņēmuma ienesīguma pieaugumu. Iespējamie ieguvumi ir šādi:

1. Īsāks produkta ražošanas laiks, kas samazina ražošanas procesā piesaistīto kapitāla daudzumu.
2. Palielināta ražošanas elastība, jo būtiski samazinās izmēģinājuma laiks, uzsākot ražot kādu jaunu produkcijas veidu.
3. Zemākas remonta izmaksas.
4. Labāka uz vienmērīgāka ražošanas kvalitāte, jo samazinās brāķa produkcijas daudzums un tas neizraisa nepieciešamību pēc dārga kvalitātes kontroles mehānisma ieviešanas.

5. Labāka darba vide. Jaunā tehnika ierobežo troksni darba vietā un apkārtējās vides piesārņošanu (mazāk eļļas izraisītā piesārņojuma utt.) salīdzinājumā ar vecajām iekārtām (K.G.Hofs, 2002., 409.)

Nākamais jautājums palīdzēja noskaidrot, kādi ir galvenie ieguvumi tehnoloģiju izmantošanā 171 uzņēmēja skatījumā. Kā vislielāko ieguvumu tehnoloģiju izmantošanā 85% uzņēmēji saskata ātrāku darbību tad seko – labāka kvalitāte (60%), lielāks darbības apjoms (53%), izmaksu samazinājums (47%), iesaistīto cilvēkresursu samazinājums (38%). Daži respondenti vēl piebilda, ka bez tehnoloģijām vairs nevarētu iedomāties strādāt un tās sekmē informētības līmeņa celšanos.

45. attēls.

Valmieras rajona lielie uzņēmumi tehnoloģiju priekšrocības saskata šādi:

- produkta ražošana kļūst videi draudzīgāka, līdz ar to samazinās arī dabas resursu nodokļa maksājumi, sabiedrībā veidojas labāks uzņēmuma tēls;
- uzlabojas uzņēmuma iekšējās vides kvalitāte, kas ir nozīmīgs aspekts cilvēkresursu vadībā;

- iespējams uzlabot produktivitāti, samazināt materiālu un izejvielu zudumus, pilnvērtīgāk izmantot blakusproduktus, palielināt ražošanas jaudu, kas veiksmīgas finanšu vadības gadījumā pozitīvi ietekmē uzņēmuma darbības efektivitāti;
- iespējams paplašināt preču sortimentu, paaugstināt produkta kvalitāti, radot iespēju palielināt uzņēmuma konkurētspēju un realizācijas apgrozījumu;
- iespējams iegūt papildus informāciju, kas palīdz operatīvo lēmumu pieņemšanas un arī uzņēmumu turpmākās attīstības plānošanas procesos;
- ar tehnoloģiju iegādi var daļēji risināt šobrīd vissāpīgāko problēmu - darbaspēka deficītu.

Tika minēti arī šādi aspekti:

- ne vienmēr uzņēmumā ieviestās tehnoloģijas nodrošina izmaksu ekonomiju, dažkārt sistēmas ir dārgas un to uzturēšana prasa ievērojamus līdzekļus, tādēļ, pirms to iegādes, rūpīgi jāapsver, kādas tehnoloģijas konkrēti iegādāties, kā nodrošināt to pietiekošu noslodzi, kāda būs veikto investīciju atdeve u.tml.;
- atbrīvojoties cilvēkresursiem, samazinās kontrole pār tiem, kā rezultātā uzņēmēji biežāk sastopas ar negodprātīgu darbinieku rīcību;
- ja trūks kvalificēta darbaspēka, tehnoloģijai nav nozīmes. Vislielākais efekts tiks panākts, ja izdosies apvienot cilvēka meistarību ar mūsdienu tehnoloģiju.

Kopumā jāatzīst, ka Valmieras rajona uzņēmēji apzinās tehnoloģiju izmantošanas ieguvumus un galvenokārt tos novērtē kā iespēju paaugstināt uzņēmuma darbības efektivitāti, kā arī konkurētspēju.

20 respondentiem, kuri savā saimnieciskajā darbībā neizmanto tehnoloģijas, tika jautāts, kāpēc tās netiek iegādātas vai izmantotas? Lielākā daļa šo aptaujas dalībnieku apgalvoja, ka tehnoloģijas viņu saimnieciskajā darbībā nav nepieciešamas. Taču tika pausti arī šādi neizmantošanas iemesli: nav iespējams pieslēgt internetu, drosmes un zināšanu vai specifisku programmu, vai arī tehnisko iespēju trūkums tehnoloģiju ieviešanā.

2.4. Valmieras rajona uzņēmumu resursi, finanses, investīcijas

Lēmumi, kas ļauj uzņēmumam izšķirties par pamatlīdzekļu iegādi vai kapitāla ieguldīšanu uz ilgāku laika periodu, ir lēmumi par ieguldījumiem.

Parasti ieguldītais kapitāls izraisa vai nu pārdošanas ieņēmumu palielināšanos, vai arī izmaksu samazināšanos.

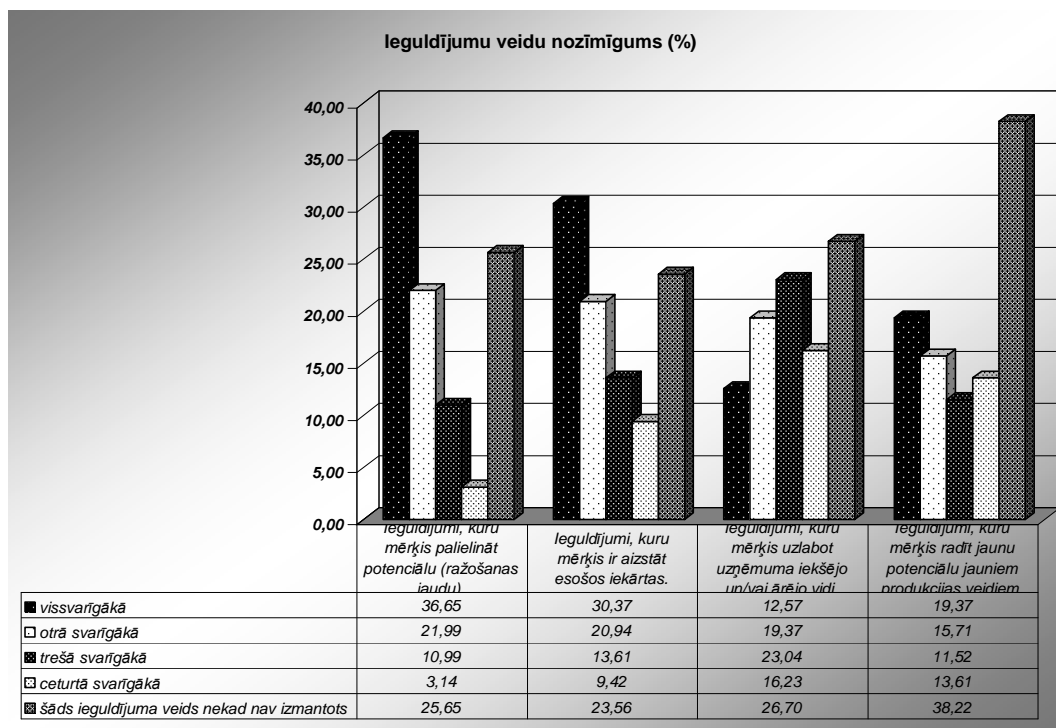
Ieguldījumus var iedalīt četros pamatveidos:

1. Ieguldījumu, kuru mērķis ir aizstāt esošās iekārtas.
2. Ieguldījumi, kuru mērķis ir palielināt ražošanas jaudu, lai apmierinātu pieprasījumu pēc uzņēmuma produkcijas.
3. Ieguldījumi, kuru mērķis ir radīt jaunas ražošanas jaudas jauniem produkcijas veidiem.
4. Ieguldījumi, kuru mērķis ir uzlabot uzņēmuma iekšējo vidi (mikroklimatu, piemēram, labsajūtu) vai ārējo vidi (piemēram, samazināt kaitīgo vielu izplūdi) (Hofs, 2002., 401.-402.)

Lai noskaidrotu, cik nozīmīgi (vērtības ziņā) uzņēmumam bijuši ieguldījuma veidi, respondentiem tika lūgts atzīmēt prioritārā secībā četrus pamatveidus.

Vērtējot uzņēmēju atbildes (skat. 46. un 47. attēlu), var secināt, ka visbiežāk kā pirmā prioritāte atzīmēta ieguldījumi, kuru mērķis ir palielināt potenciālu. Tas varētu liecināt, ka pieprasījums pēc uzņēmuma piedāvātā produkta palielinās un tas var kalpot par pamatu pozitīvi vērtējamām attīstības tendencēm.

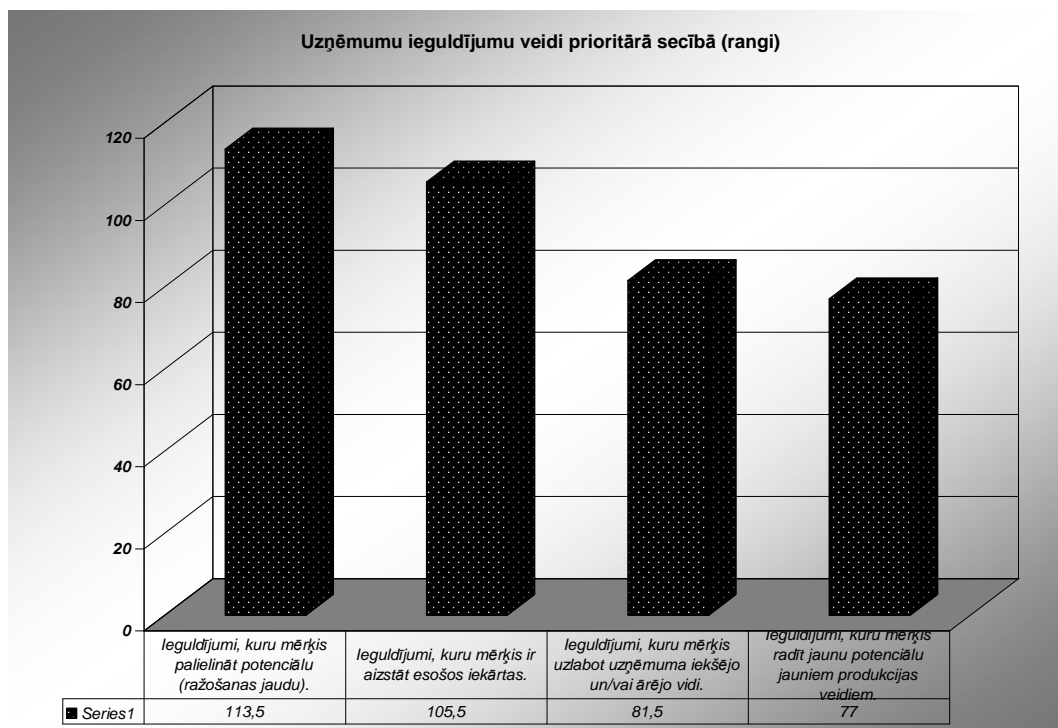
Kā otru vissvarīgāko ieguldījumu veidu aptaujātie visbiežāk min ieguldījumus, kuru mērķis ir aizstāt esošās iekārtas. Šo ieguldījumu veidu varētu izmantot, lai samazinātu ražošanas izmaksas un nepieļautu to augšanu un/vai lai uzlabotu produkta kvalitāti. Iespējams, ka šie kapitāla ieguldījumu projekti gan palielina uzņēmuma darbības efektivitāti, gan arī var ļoti nozīmīgi uzlabot iekšējo mikroklimatu.

Trešajā vietā nozīmības ziņā uzņēmēji visbiežāk ierindojuši izmantotos kapitāla ieguldījumus, kuru mērķis ir uzlabot iekšējo un ārējo vidi. Priecē, ka uzņēmējiem nav vienaldzīga darbinieku labsajūta un apkārtējās vides kvalitāte, jo šis ieguldījuma veids salīdzinājumā ar pārējiem ir mazāk ienesīgs.

Kā vismaznozīmīgāko uzņēmēji visbiežāk vērtē realizētos ieguldījuma projektus, kuru mērķis radīt jaunu potenciālu jauniem produkcijas veidiem. Veiksmīga jauna produkcijas veida ieviešana var kalpot par pamatu lielākai tirgus daļas apgūšanai un pārdošanas ieņēmumu palielinājumam.

Kā kapitāla ieguldījuma veidu, kas nekad nav izmantots, lielākais respondentu īpatsvars (aptuveni 38%) ir atzīmējis ieguldījumus jauna potenciāla radīšanai, lai varētu paplašināt produkcijas sortimentu. Salīdzinājumam jāteic, ka pārējos trīs ieguldījuma veidus nekad vēl nav izmantojusi apmēram ceturrtā daļa aptaujas dalībnieku.

Turpinājumā tika jautāts pēc kādiem kritērijiem galvenokārt uzņēmēji izvērtē ieguldījumu projektu priekšlikumu atlasi?

Šis jautājums uzņēmējdarbības praksē ir nozīmīgs lēmumu pieņemšanas procesā, ja ir jāizšķiras par to:

- vai pieņemt vai noraidīt kapitāla ieguldījumu projektu;
- kuru no kapitāla ieguldījumu projektiem pieņemt, ja ir jāizdara izvēle starp vairākiem projektiem, kas viens otru savstarpēji izslēdz.

Lai varētu atšķirt labus kapitāla ieguldījumu projektus no sliktiem, priekšlikumu atlases procesā vajadzīgs izmantot metodes katra atsevišķa kapitāla ieguldījuma projekta ienesīguma vai atdeves noteikšanai (Hofs, 2002., 401.) Ideāli būtu, ja uzņēmēji izvēlētos to ieguldījumu projektu, kurš dod vislielāko atdevi un kuram ir vismazākais risks (Hofs, 2002., 404.)

Izvērtējot aptaujas dalībnieku atbildes, var secināt, ka lielākoties Valmieras rajona uzņēmēji ieguldījumu projektu priekšlikumu atlasī izvērtē, balstoties uz ekonomisko izdevīgumu. Šajā sakarībā visbiežāk tika minēti tādi kritēriji kā peļņa (20 reizes), atdeve (13), ražošanas jaudas/darba ražīguma palielinājums (10), finanses (8), cena (7), izmaksu samazinājums (6), efektivitāte (6), atmaksāšanās laiks (6), rentabilitāte (5), izdevīgums (5). Divi respondenti savos komentāros norādījuši, ka iegulda tajās jomās, kur var saņemt valsts/ES finansiālo atbalstu.

Vairāki uzņēmēji kapitāla ieguldījuma projektus izvērtē, raugoties no cilvēkresursu vadības aspekta, minot šādus projektu atlasē kritērijus: nepieciešamā darbaspēka/roku darba apjoma samazinājums (9 reizes), darba vides apstākļu uzlabojums (6), darbu atvieglojums strādniekiem (4). Viens no respondentiem komentāros piebilda, ka, pirms kapitāla ieguldījumu veikšanas, izvērtē, vai darbiniekiem ir pietiekams zināšanu un prasmju līmenis, lai varētu veikt kādu tehniskas dabas jauninājumu.

Vēl kā praksē izmantotie kritēriji ieguldījumu projektu priekšlikumu atlasē biežāk tiek minēti: produkta kvalitātes uzlabošanās un atbilstība prasībām (20), nepieciešamība (19), atbilstība uzņēmuma pārējiem tehnoloģiskajiem procesiem (18), pieprasījums (11), klienti (6), konkurence (6), stratēģiskais/biznesa plāns (3), u.c.

Interviju apkopojums uzrāda arī dažas negatīvas pazīmes:

- tiek atzīts, ka lēmumi par ieguldījumiem tiek pieņemti subjektīvu viedokļu, sajūtu vai iepriekšējās pieredzes ietekmes rezultātā;
- vairāki respondenti apgalvo, ka ieguldījumu projektu atlasē neizmanto nevienu kritēriju;
- neviens intervijas dalībnieks nav pieminējis tādu svarīgu kritēriju kā risks;
- vairākas atbildes liecina, ka respondents nav sapratis jautājumu.

Kapitāla piesaiste ilgst daudzu gadu garumā, un bieži vien investīcijas ir neatgriezeniskas vai arī to atgūšana saistīta ar lielām izmaksām, tādēļ pirms galīgā lēmuma pieņemšanas, balstoties uz dažādiem kritērijiem, jāveic rūpīgs investīciju

projekta izvērtējums. Diemžēl atsevišķas pazīmes norāda, ka vairāki uzņēmēji pietiekoši neapzinās un nenovērtē šīs aktivitātes nozīmību.

Jebkura uzņēmuma attīstībai ir svarīgas tā finansiālās iespējas.

Pietiekams naudas līdzekļu daudzums ir viens no uzņēmuma normālas darbības priekšnosacījumiem (Rurāne M., 2006, 7.).

Uzņēmuma aktīvu finansēšanā tiek izmantoti un kapitāla struktūru veido divi kapitāla avoti – pašu kapitāls (kas izpaužas kā īpašnieku daļa uzņēmumā) un aizņemtais jeb svešais kapitāls (kas izpaužas kā uzņēmuma aizņēmums vai parāds trešajai personai).

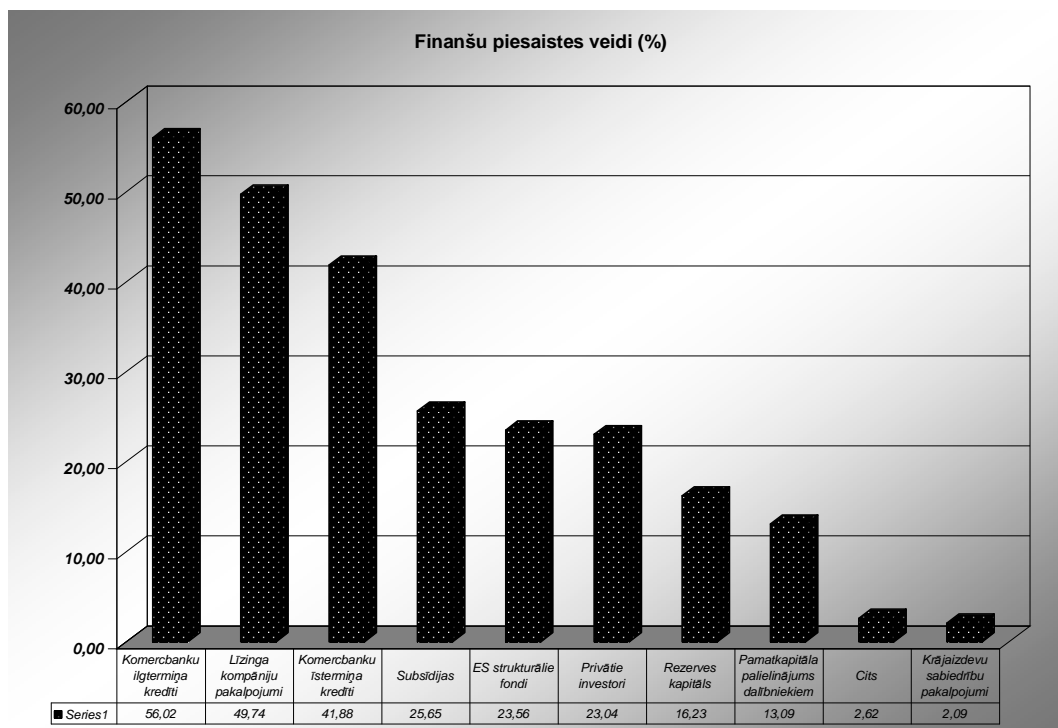
Uzņēmuma līdzekļu (aktīvu) un to rašanās avotu (pasīvu) termiņu struktūra jāveido tā, lai finansējuma termiņi būtu saskaņoti ar iegūto aktīvu izmantošanas ilgumu:

- ilgtermiņa finansējums tiek izmantots ilgtermiņa ieguldījumu finansēšanai;
- īstermiņa finansējums tiek izmantots apgrozāmā kapitāla finansēšanai.

To, vai pašu un svešais kapitāls tiek racionāli izmantots, uzņēmums var noskaidrot ar finanšu analīzes metožu palīdzību.

Piesaistot kapitālu, svarīgi izvērtēt vajadzīgo finanšu resursu apjomu, piešķiršanas formu (ilgtermiņa/īstermiņa kredīts), attiecīgā resursa veida izmaksas (procentu likmes un citi noteikumi), risku, kas asociējas ar doto līdzekļu avotu (pašu kapitāls ir mazāk riskants nekā bankas aizdevums) (Rurāne M., 2006., 11.)

Kā uzrāda aptaujas rezultāti (skat. 48. attēlu), vairāk kā puse respondentu (56%) izmantojuši komercbanku ilgtermiņa kredītus, puse – līzinga kompāniju pakalpojumus; liela daļa (42%) izmantojusi arī īstermiņa kredītus, minēti arī tādi finanšu piesaistes veidi kā subsīdijas (26%), ES strukturālie fondi (24%), privātie investori (23%), rezerves kapitāls (16%), pamatkapitāla palielinājums (ieguldot papildu kapitālu) (13%) un citi avoti.

Kopumā vērtējot situāciju, populārāks finanšu piesaistes veids respondentu vidū ir svešais kapitāls.

Aizņemtā kapitāla izmantošanas priekšrocība ir tā, ka tas veicina uzņēmuma straujāku attīstības tempu, ļauj paplašināt apjomu, realizēt jaunus projektus. Bet izmantojot aizņemto kapitālu, jāņem vērā šādi aspekti:

- aizņemtais kapitāls (kaut arī ilgtermiņa) uzņēmuma rīcībā ir tikai noteiktu termiņu;
- ja ir liels aizņemtā kapitāla īpatsvars, paaugstinās finanšu risks;
- par kredīta izmantošanu uzņēmumam jāmaksā procenti, kas rada papildu izdevumus;
- procentu paaugstināšanās risks, ja aizdevumam tiek piemērota mainīga likme (Finanšu vadības rokasgrāmata).

Tāpēc vadībai rekomendējams sistemātiski un rūpīgi sekot uzņēmuma maksātspējas stāvoklim, izmantojot finanšu analīzes metodes, jo augsts finanšu risks bremsē attīstību.

Pašu kapitāls ieņem goda vietu finanšu vadības jomā, un tā detalizētāka izpēte var būt vērtīga lēmumu pieņemšanā un alternatīvu novērtēšanā finansēšanas politikas noteikšanas brīdī (Finanšu vadības rokasgrāmata).

Pašu kapitāla struktūru nosaka „Gada pārskatu likums” un tā ir atkarīga no uzņēmējdarbības formas (Gada pārskatu likums, 22.11.2006.). Kapitālsabiedrību gadījumā (sabiedrības ar ierobežotu atbildību (SIA) un akciju sabiedrības) visraksturīgākās sastāvdaļas ir pamatkapitāls, rezerves kapitāls un nesadalītā peļņa.

Pašu kapitālam kā finansēšanas avotam ir vairākas priekšrocības, piemēram:

- neatkarība no aizdevēja un darbības brīvība;
- finanšu risks nav augsts;
- ja ir negatīvi finanšu rezultāti, uzņēmuma zaudējumi ir mazāki.

Vērtējot pašu kapitālu kā finanšu avotu, jāņem vērā arī vairāki trūkumi, piemēram:

- parasti ar pašu kapitālu finansē ļoti riskantus darījumus, tādējādi tas var palielināt riskanto darījumu skaitu;
- izmantojot tikai pašu kapitālu kā finansēšanas avotu, uzņēmums zaudē iespēju izmantot finanšu sviru kā pašu kapitāla atdeves paaugstināšanas mehānismu (Finanšu vadības rokasgrāmata).

Pamatkapitāls kā finansēšanas avots ir tikai SIA un akciju sabiedrībām. Kapitālietilpīgām nozarēm mazs pamatkapitāla apjoms nav piemērots, jo ilgtermiņa ieguldījumi ir jāfinansē ar ilgtermiņa kapitālu. Lai gan tas var tikt finansēts ar citām pašu kapitāla sastāvdaļām, uzņēmuma stabilitāte no finanšu viedokļa ir apšaubāma (Finanšu vadības rokasgrāmata).

Pamatkapitāla palielināšanas darījumus SIA un akciju sabiedrībās šobrīd nosaka Komerclikums (Komerclikums, 13.04.2000).

Diemžēl aptaujas dalībnieku atbilžu apkopojums liecina, ka vairākiem uzņēmējiem nav izpratnes, ko sevī ietver jēdzieni „pamatkapitāls” un „rezerves kapitāls”.

12. tabula.

Uzņēmumu kopējais reģistrētais pamatkapitāls pa Latvijas rajoniem (LVL)

Rajons	Reģistrētais pamatkapitāls	Skaitis	Vidējais
Ventspils rajons	442 929 614	3 383	130 928
Rīgas rajons	4 828 545 744	81 271	59 413
Daugavpils rajons	187 982 615	4 481	41 951
Liepājas rajons	170 375 487	7 967	21 385
Valmieras rajons	68 292 768	3 825	17 854
Jelgavas rajons	84 184 728	5 100	16 507
Ogres rajons	49 487 608	3 399	14 559
Dobeles rajons	25 933 654	1 909	13 585
Rēzeknes rajons	38 291 321	3 175	12 060
Cēsu rajons	56 452 663	4 694	12 027
Krāslavas rajons	11 226 912	1 001	11 216
Talsu rajons	29 391 442	3 061	9 602
Aizkraukles rajons	18 640 954	2 017	9 242
Saldus rajons	21 246 221	2 517	8 441
Tukuma rajons	31 754 478	3 780	8 401
Kuldīgas rajons	22 089 175	2 646	8 348
Jēkabpils rajons	19 874 464	2 636	7 540
Bauskas rajons	21 245 354	3 046	6 975
Limbažu rajons	16 164 577	2 489	6 494
Valkas rajons	11 961 766	1 846	6 480
Gulbenes rajons	7 512 397	1 175	6 394
Madonas rajons	15 530 061	2 596	5 982
Preiļu rajons	11 182 699	2 108	5 305
Ludzas rajons	4 401 022	1 031	4 269
Balvu rajons	5 696 040	1 357	4 198
Alūksnes rajons	3 357 996	1 780	1 887
Kopā:	6 203 751 760	154 290	40 208

Avots: Lursoft, http://www.lursoft.lv/stat/ur_stat_054.html

Vērtējot statistikas datus (skat. 12. tabulu), var secināt, ka Valmieras rajona uzņēmumi pēc pamatkapitāla vidējā apjoma uz vienu uzņēmumu līdz 30.05.2007. ierindojas 5. vietā valstī.

Ārvalstu investori sadalīti pa Latvijas rajoniem (LVL)

Rajons	Ieguldījumi
(nav reģistrēta)	1 539 723 975
Ventspils	113 572 064
Daugavpils	50 210 933
Valmiera	25 777 795
Bauska	13 855 110
Ogre	10 643 575
Talsi	9 009 948
Jelgava	7 090 065
Tukums	6 328 008
Aizkraukle	4 425 832
Valka	3 910 069
Dobele	3 334 833
Saldus	1 634 133
Madona	1 512 099
Balvi	1 067 910
Ludza	568 147
Gulbene	424 415
Kopā:	1 793 088 909

Avots: Lursoft, [http://www.lursoft.lv/stat/ur_stat_053.html]

Balstoties uz statistikas datiem (sadalījumā pa rajoniem) līdz 30.05.2007. par ārvalstu personu tiešajām investīcijām Latvijas uzņēmumu reģistrētajos pamatkapitālos (skat. 13. tabulu), var izteikt pieņēmumu, ka ārvalstu investori salīdzinoši atzinīgi novērtē Valmieras rajona uzņēmumus un uzņēmējdarbības vidi.

Aptaujas turpinājumā tika precizēts mērķis un termiņš katram izmantotajam finanšu piesaistes veidam.

22 intervijas dalībnieki apgalvojuši, kas savā saimnieciskajā darbībā ir izmantojuši komercbanku piešķirto ilgtermiņa kredītu uz 5 gadiem. Vēl starp biežāk minētajiem kredītu atmaksas termiņiem ir atzīmēti 10 gadi (16 respondenti), 15 gadi (6) un 4 gadi (6). Ilgtermiņa kredīta mērķis vairumā gadījumu ir bijis ilgtermiņa ieguldījumu iegāde: 31 aptaujas dalībnieks kredītu izmantojis iekārtu un tehnikas iegādei, 13 – nekustamā īpašuma iegādei, 10 – darbības paplašināšanai, 9 - objektu būvniecībai un celtniecībai, 9 – pamatlīdzekļu iegādei (nekonkretizējot – tieši kādu), 8 – darbības

uzsākšanai, 7 – ēku un būvju renovācijai u.c. Pozitīvi vērtējams ir fakts, ka praktiski visi aptaujātie uzņēmēji, kas ir izmantojuši ilgtermiņa kredītus, tos izmantojuši ilgtermiņa ieguldījumu iegādei vai to vērtības paaugstināšanai, tādējādi veidojot finansēšanas avotu racionālu struktūru. Izmantojot aizņemto kapitālu, uzņēmumiem nepieciešams periodiski veikt saimnieciskās darbības analīzi un rūpīgi apzināt maksātnespējas riska līmeni. Finansējuma ieguldījuma mērķu uzskaitījums ļauj izdarīt secinājumu, ka vairumā gadījumu kredīta izmantošana paredzēta uzņēmuma darbības paplašināšanai vai attīstībai un tādējādi to var klasificēt kā investīciju kredītu.

Kā liecina aptaujas dati, apmēram puse respondentu ir izmantojuši līzings pakalpojumus. Līzings ir sevišķa kredīta attiecību forma, kas dod iespēju uzņēmējam iegādāties kustamo un nekustamo īpašumu, neizņemot no apgrozības lielas naudas līdzekļu summas investīciju veikšanai [M.Rurāne, 192.lpp.]. Visbiežāk aptaujas dalībnieki norādījuši, ka izmantotā līzings atmaksas termiņš ir no 4 līdz 5 gadiem (27 respondenti), tālāk seko 2 – 3 gadi (23), līdz 1 gadam (7) un 6 – 7 gadi (5). Līzings izmantots iekārtu un tehnikas (38 gadījumos), transporta (35) pamatlīdzekļu (5) iegādei u.c. vajadzībām. Salīdzinājumā ar komercbanku piešķirto kredītu, līzings ir šādas priekšrocības: nav prasību pēc kredītu garantijām un līzings kredīta procentu likme ir zemāka.

Pēc kredīta atmaksas perioda ilguma par īstermiņa kredītiem tiek uzskatīti kredīti ar atmaksāšanas laiku līdz vienam gadam. Norādot īstermiņa kredīta atmaksas termiņu, 19 respondenti to atzīmējuši virs viena gada, kas apliecina uzņēmēju neinformētību šajā jautājumā.

Aptaujas dati uzrāda, ka subsīdijas kā finanšu piesaistes veidu lielākoties izmanto lauksaimniecības nozares uzņēmumi, kas šo finansējumu galvenokārt izmanto saimnieciskās darbības izdevumu segšanai un ražošanas attīstībai. Arī ES strukturālo fondu finansējums galvenokārt tiek izmantots uzņēmumu darbības attīstībai (piemēram, tehnikas un iekārtu iegādei, telpu paplašināšanai, tehnoloģiju modernizācijai u.c.), kā arī ES standartu sasniegšanai, produkta kvalitātes uzlabošanai, vides sakārtošanai, darbinieku apmācībai u.c.

Uz jautājumu, vai finanšu piesaistes procesā ir nācies saskarties ar grūtībām, aptuveni trešdaļa respondentu atbildēja apstiprinoši. 21 respondents problēmas saskatījis komercbanku darbībā. Neapmierinātībai tiek minēti šādi iemesli:

- pārāk augstas prasības attiecībā pret aizdevuma nodrošinājumu (mazajiem uzņēmumiem ir grūtības nodrošināt kredīta apjomam pieprasīto ķīlas un peļņas apmēru, savukārt jaunizveidotajiem – iegūt bankas uzticību);
- ķīlai paredzētais nekustamā īpašuma objekts netiek novērtēts patiesajā vērtībā (banka novērtē zemāk);
- konservatīva pieeja kredītu piešķiršanai;
- augstas kredītu procentu likmes;
- nepieciešams liels laika patēriņš, lai nokārtotu formalitātes (īpaši, ja tas saistīts ar objektu ieķīlāšanu);
- pastāv daudzas, pat nejēdzīgas formalitātes, ilgs kredītpieteikumu izskatīšanas laiks;
- bankas nepiedāvā tieši to produktu, kas būtu vajadzīgs attiecīgās nozares uzņēmumam;
- slikta pakalpojumu kvalitāte un darbinieki nav pretimnākoši.

Kā otru nozīmīgāko problēmu, kas traucē finanšu piesaistes procesā, 14 respondenti minējuši birokrātiju, diemžēl vairumā gadījumu sīkāk nepaskaidrojot konkrēto jomu. Daži respondenti vien snieguši šādas piebildes: pastāv garas rindas pie notāriem, neapmierina birokrātija ES finansējuma piesaistīšanā un būvniecībā. Izskan cerība, ka situāciju varētu uzlabot elektroniskā paraksta aktīvāka un plašāka pielietošana.

Pieci aptaujas dalībnieki minējuši, ka grūtības viņiem sagādājusi ES strukturālo fondu apguve, pamatojot to šādi: trūkst zināšanu par projektu rakstību; pastāv bailes riskēt; trūkst pārliecināšanas spēju pierādīt, ka attiecīgais projekts ir vislabākais; informācijas trūkums par fondiem un subsīdijām.

Jo lielāka kompānijas vērtība, jo veiksmīgāka tās attīstība, jo vieglāk piesaistīt jaunu kapitālu (Finanšu vadības rokasgrāmata).

Piecu Valmieras rajona lielo uzņēmumu pārstāvji minēja, ka finanšu resursu ieguvei ir izmantojuši valsts piešķirtās dotācijas (divi uzņēmumi), ilgtermiņa un īstermiņa kredītus, ES struktūrfondu līdzekļus, kā arī iekšējos finansēšanas avotus.

Nākotnē vēl tiek plānots piedalīties ES finansējuma piesaistē. ES fondu līdzekļi tiek izmantoti galvenokārt ilgtermiņa ieguldījumu iegādē (tehnoloģijām), bet vēl arī infrastruktūras sakārtošanā un darbinieku apmācībā.

Viena uzņēmuma pārstāvis apgalvoja, ka pamatdarbībai nepieciešamo pamatlīdzekļu iegādei nav iespējas tieši piesaistīt ES finansējumu, kas izskaidrojams ar valsts politiku šajā nozarē. Arī pilsētas pašvaldībai attiecīgās nozares attīstība nav prioritāra un tādēļ nav jūtams atbalsts.

Daži interviju dalībnieki atzina, ka ir gatavojuši projektu pieteikumus Eiropas Savienības struktūrfondu, diemžēl ne visi pieteikumi ir bijuši veiksmīgi un tādēļ atbalsts nav saņemts par prasīto finansējumu.

Uzņēmuma, kas ir atkarīgs no valsts finansējuma atbilstoši pasūtījumam, vadība norādīja, ka finansējums ir otrs vājākais punkts pēc cilvēkresursu deficīta un akcentēja šādas galvenās problēmas:

- nevar plānot savu darbību ilgtermiņā, jo nosacījumi bieži mainās;
- valsts pērk pakalpojumu zem to pašizmaksas;
- atbildīgajās valsts institūcijās padziļināta reālās situācijas izpēte un analīze notiek novēloti – ar 2 gadu nobīdi (tas nav normāli pie straujās attīstības un inflācijas tempiem);
- ES projektu pieteikuma sagatavošana ir dārgs process, tāpēc iesaistās tikai tajos, kuros ir lielāka iespējamība saņemt finansējumu.

Raksturojot banku darbību, kāds lielā uzņēmuma pārstāvis izteica viedokli, ka komercbankas nav izrādījušas interesi par ilgtermiņa kredīta piedāvājumu, iespējams, ka tās ir ieinteresētas patēriņa kredītā. Savukārt cita uzņēmuma pārstāvis apgalvoja, ka pateicoties banku sīvajai konkurencei, izdodas saņemt labvēlīgākus kredītnosacījumus.

2.5. Vides faktoru ietekme uz Valmieras rajona uzņēmumiem

Ārējā vide tiek definēta kā organizācijas funkcionēšanas nosacījumi un faktori, kas izveidojas samērā neatkarīgi no tās menedžmenta un var ietekmēt organizācijas darbību (Caune, Dzedons, Pētersons, 47). Uzņēmumi praktiski ir atkarīgi no ārējās vides, kas citkārt ir definēta kā visi elementi ārpus uzņēmuma, kam ir jebkāda saistība ar to un tā darbību. Uzņēmums saņem resursus, piemēram, materiālus, darbaspēku un enerģiju, no ārējās vides, pārveido tos produktos vai pakalpojumos un tad sūta tos atpakaļ kā savas darbības rezultātus uz ārējo vidi, to ietekmējot un izmainot. (Stoner, Freeman, Gilbert, 1995:63).

Ārējā vide tiek iedalīta divos veidos. Viens no variantiem ir sadalīt ārējo uzņēmējdarbības vides faktoros trīs kategorijās. Pirmkārt, izdala attālo vidi, kas ietver globālos un iekšzemes politikas, sociālos un tehnoloģiskos faktoros. Otrkārt, izdalīta industrijas vide jeb konkurences vide. Treškārt, izdalīta darba vide, kas ietver vairāku grupu spēlētājus, iekļaujot piegādātājus un klientus. (Brooks, Weatherston, 1997:8).

Otrs dalījums ir daudz populārāks un tā pielietojums ir biežāk novērojams. Ārējo vidi iedala arī kā tieši ietekmējošo ārējo vidi un netieši ietekmējošo ārējo vidi (Stoner, Freeman, Gilbert, 1995:63.).

Pie tieši ietekmējošās ārējās vides pieder patērētāji, konkurenti, piegādātāji, valsts likumdošana, sabiedriskās organizācijas un prese, kas ietekmē uzņēmuma spēju piesaistīt resursus (Jones, 2001:164). Šie ir tie faktori, kas tiešā veidā ietekmē organizācijas darbību. Reizēm konkurences vide tiek izdalīta atsevišķi, zem kuras tiek pieskaitīti patērētāji un piegādātāji (Caune, Dzedons, Pētersons, 52).

Konkurence resursus padara vērtīgākus un nepietiekamākus un jo lielāka konkurence ir par resursiem, jo grūtāk tos ir piesaistīt (Jones, 2001:165). Tāpēc, lai paaugstinātu savu pozīciju tirgū, organizācijai var gūt labumu vienā no diviem veidiem: 1) tā var gūt papildu klientus, 2) tā var pārspēt savus konkurentus, tāpēc nepieciešams analizēt organizācijas vidi un noteikt skaidru mārketinga stratēģiju (Stoner, Freeman, Gilbert, 1995:70).

Organizācijas ir atkarīgas no preču piegādātājiem un potenciālā darbaspēka un mēģina gūt labumu, iegūstot zemākas cenas pie piegādātājiem, labākas kvalitātes darbu un ātrāku preču piegādi (Stoner, Freeman, Gilbert, 1995:65).

Piegādātāji īpaši konkurētspējīgā vidē ir vērā ņemams faktors, jo ir spējīgi ietekmēt nozares attīstību, galvenokārt, ja piegādājamā produkcija ir ļoti svarīga pircējiem, piegādātāji var atļauties augstākas izmaksas, tie ir vairāk koncentrēti nekā pircēji, un piegādātāji paši var ienākt tirgū (Caune, Dzedons, Pētersons, 53).

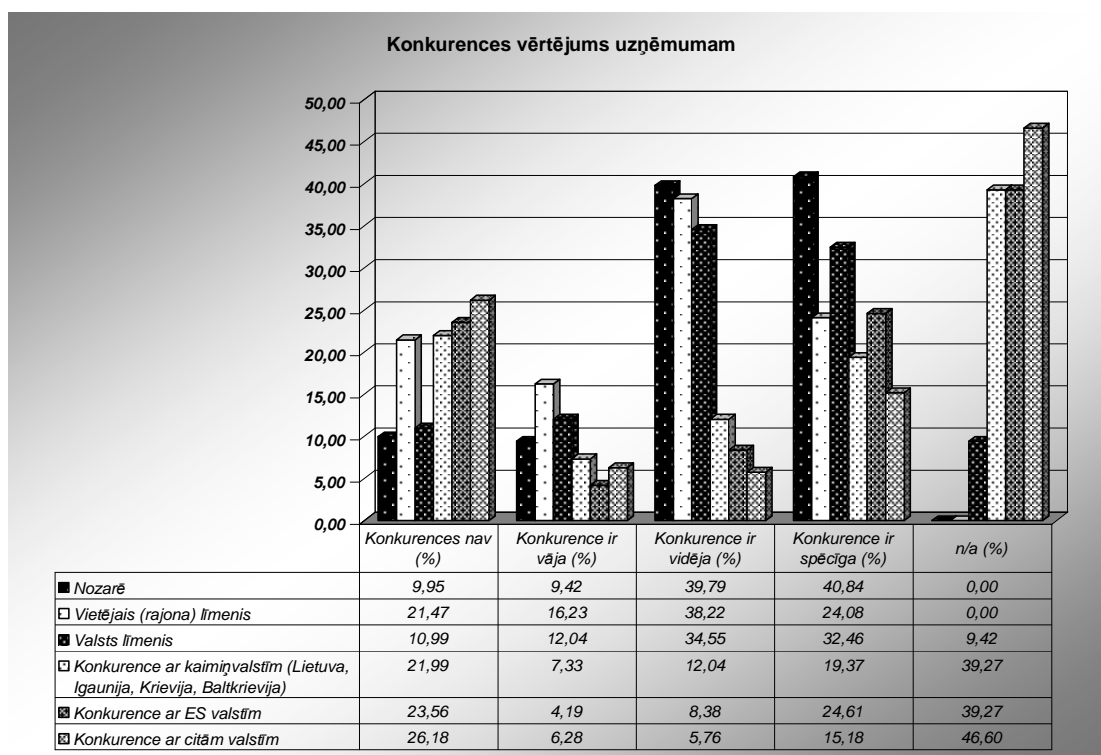
Valsts likumdošana ir viens no faktoriem, kuram uzņēmumiem ir jāpakļaujas un kas konkrētā jautājumā nostāda uzņēmumus vienādā situācijā. Valsts likumdošana ietekmē menedžmenta galvenās funkcijas uzņēmumā, pie kā pieder plānošana, organizēšana, koordinēšana, motivēšana un kontrole (Praude, Beļčikovs, 2001:93). Likumdošanu var dalīt galvenokārt četrās kategorijās – tā, kura aizsargā darba ņēmēju drošību un tiesības, klientus vai patērētājus, tirgu, un tā, kura aizsargā vidi (Megginson, Mosley, Pietri, 1992: 92). Tādējādi katrai no pusēm, kas iesaistās jebkādās attiecībās ar uzņēmumiem, ir nodrošinātas savas tiesības.

2.5.1. Tirgus un konkurence

Veicot Valmieras rajona uzņēmējdarbības vides izpēti un analīzi, tika noskaidrots arī uzņēmēju vērtējums par konkurences situāciju.

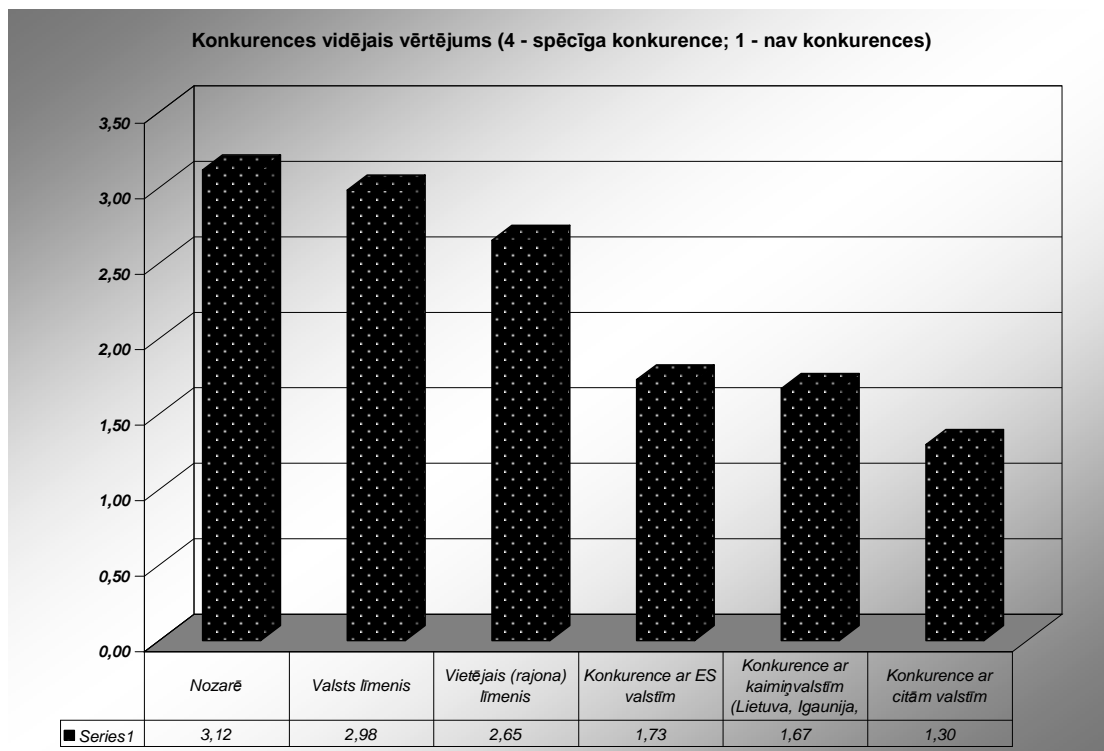
Izvērtējot konkurenci no sava uzņēmuma perspektīvas, uzņēmumu vadītāji vai īpašnieki uzskata, ka visspēcīgākā konkurence izjūtama nozarē, - vairāk kā 80% to vērtē kā vidēju vai spēcīgu. Vērā ņemama nozīme, pēc uzņēmēju domām, ir arī konkurencei valsts (67%) un vietējā līmenī (62%). Kā mazāk nozīmīga tiek uzskatīta konkurence ar citām valstīm.

49.attēls

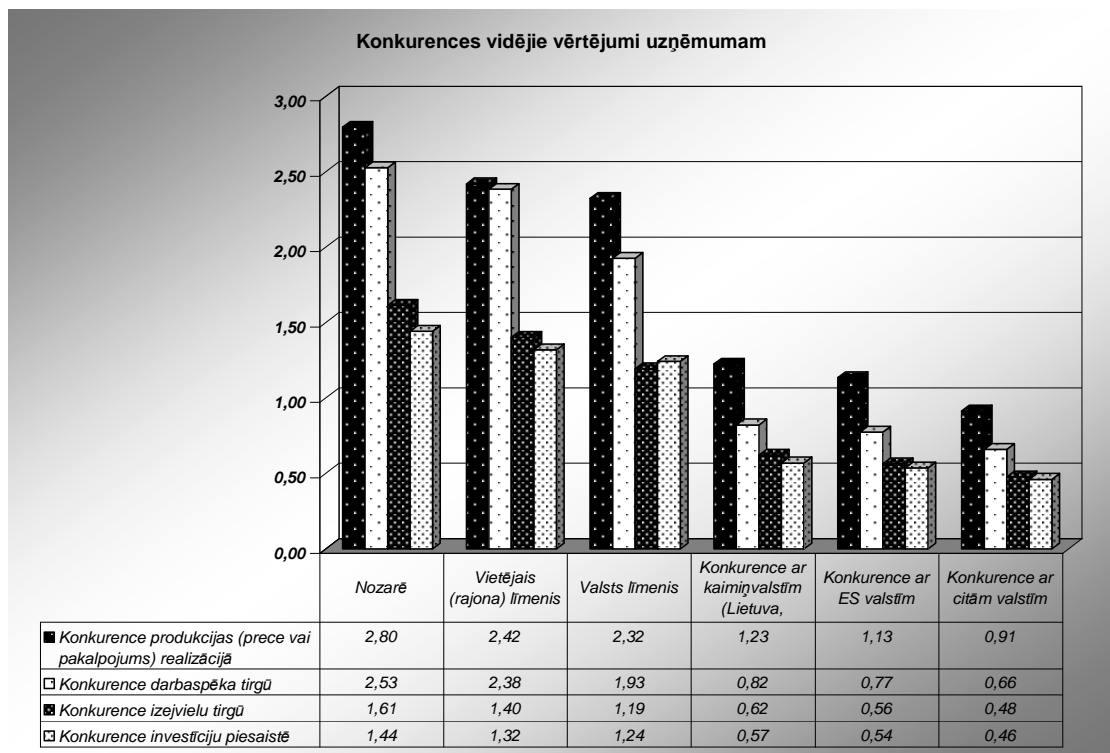
Tomēr, analizējot uzņēmēju vērtējumu par konkurences situāciju, ar zināmām bažām jāvērtē lielais nesniegto atbilžu īpatsvars, it īpaši attiecībā uz konkurenci ārpus valsts robežām. Kopumā turpat 40% uzņēmēju nav viedokļa par konkurences situāciju ar tuvākajām kaimiņvalstīm un par konkurenci ar uzņēmumiem no ES valstīm, bet 46,6% respondentu nesniedz savu vērtējumu par konkurenci ar uzņēmumiem no valstīm, kas nav minētas iepriekš. Savukārt tie, kas vērtējumu konkurencei šajā valstu grupā sniedz, galvenokārt vērtē to kā nenozīmīgu vai ne visai izteiktu. Tā, skalā no 1 (nav konkurences) līdz 4 (spēcīga konkurence) vērtējumi parāda, ka vidējais vērtējums konkurencei nozarē ir 3,12 balles, kā salīdzinoši spēcīga konkurence tiek vērtēta arī valsts līmenī (2,98) un vietējā (rajona) līmenī (2,65). Savukārt konkurence ārpus valsts robežām tiek vērtēta intervālā no 1,73 (ES valstis) līdz 1,3 (citas valstis). Globalizācijas apstākļos šīs tendences konkurences izvērtējumā var interpretēt kā nepietiekamu ārējo faktoru ietekmes uz biznesa vidi novērtējumu.

50.attēls

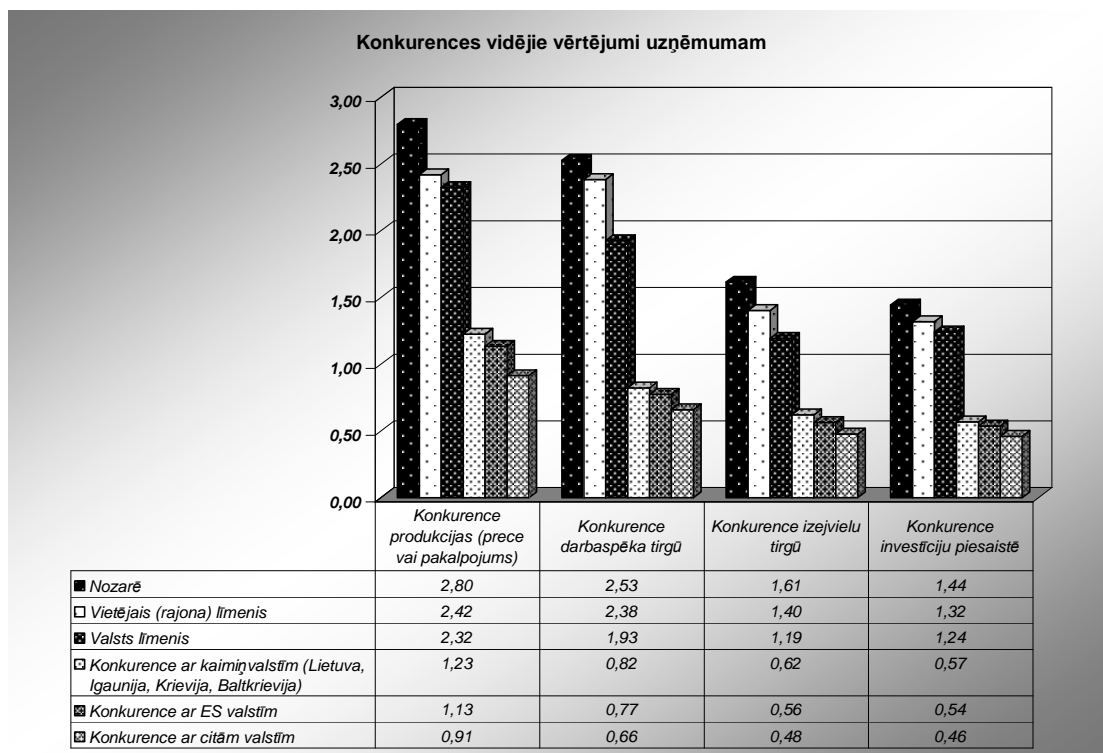
Noskaidrojot uzņēmēju domas par konkurenci produkcijas realizācijā, darbaspēka tirgū, izejvielu tirgū un investīciju piesaistē, atklājas, ka visos gadījumos konkurence galvenokārt izjūtama nozarē, tad vietējā līmenī un tad valsts līmenī. Attiecībā uz visiem šiem konkurences veidiem, kā visnozīmīgākā ir norādīta konkurence ar citām valstīm. Redzams arī, ka visizteiktākā konkurence ir produkcijas realizācijā, tad darbaspēka tirgū, bet kā mazāk nozīmīga konkurence tiek vērtēta izejvielu tirgū un investīciju piesaistē.

51.attēls

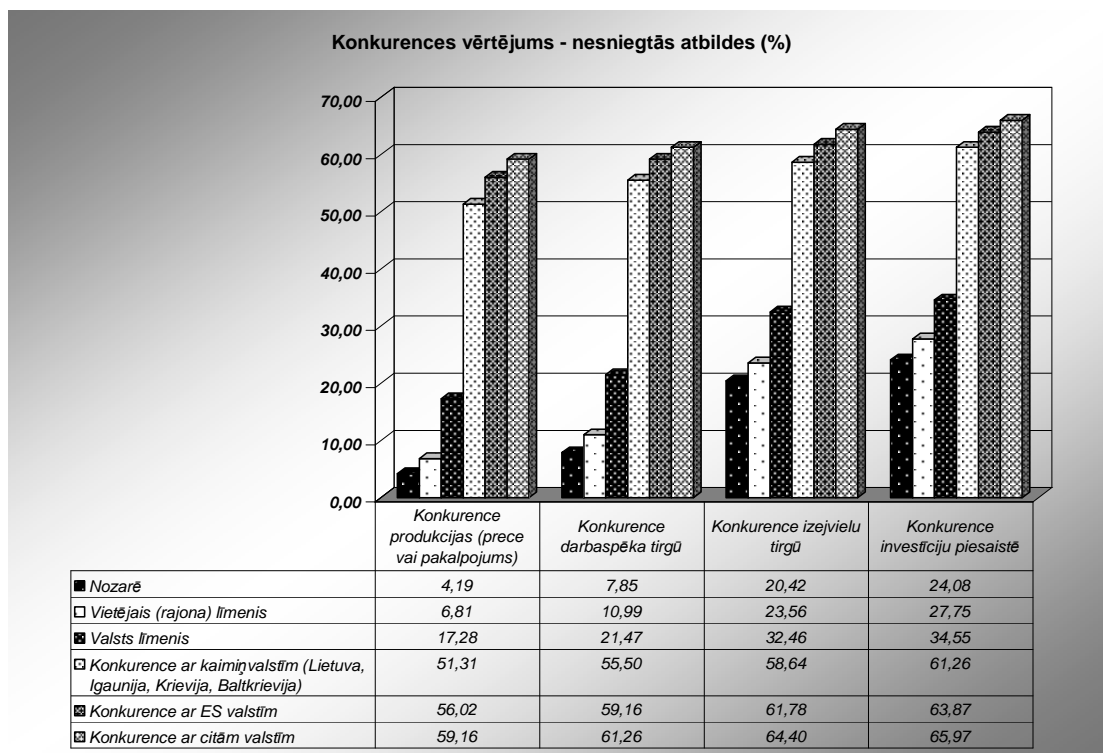
Kā visizteiktākā tiek raksturota konkurence nozarē attiecībā uz produkcijas noietu un darbaspēku – attiecīgi 2,8 un 2,53 balles skalā no 1 līdz 4.

Nākamais līmenis, kurā konkurence tiek vērtēta kā pietiekami nozīmīga ir vietējais jeb rajona līmenis, kā arī uz konkurence attiecībā uz produkcijas realizāciju (2,42) un konkurence darbaspēka tirgū (2,38)

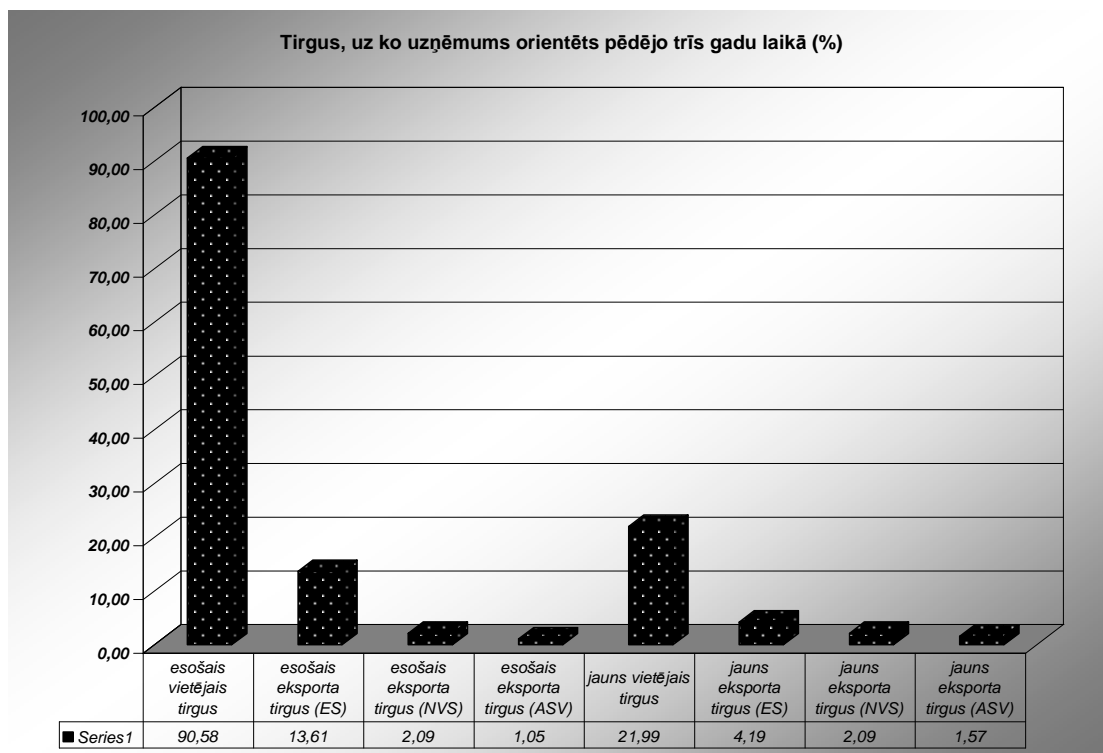

Līdzīgi, kā vērtējot konkurences situāciju kopumā, arī attiecībā uz konkurences situācijas izvērtējumu atsevišķos tirgus segmentos augsts ir nesniegto atbilžu īpatsvars. Ir redzams, ka respondenti salīdzinoši bieži nav spējuši formulēt savu viedokli attiecībā pret citām valstīm, un tajā pat laikā ir redzams, ka daudzos gadījumos analīze netiek veikta arī attiecībā uz investīciju piesaisti un konkurenci izejvielu tirgū.

Salīdzinoši dziļāka analīze tiek veikta par konkurences situāciju produkcijas (preces vai pakalpojuma) noieta tirgū un attiecībā uz konkurenci darbaspēka tirgū. Konkurence nozarē un vietējā līmenī arī tiek analizēta un vērtēta vairāk nekā konkurence valsts mērogā.

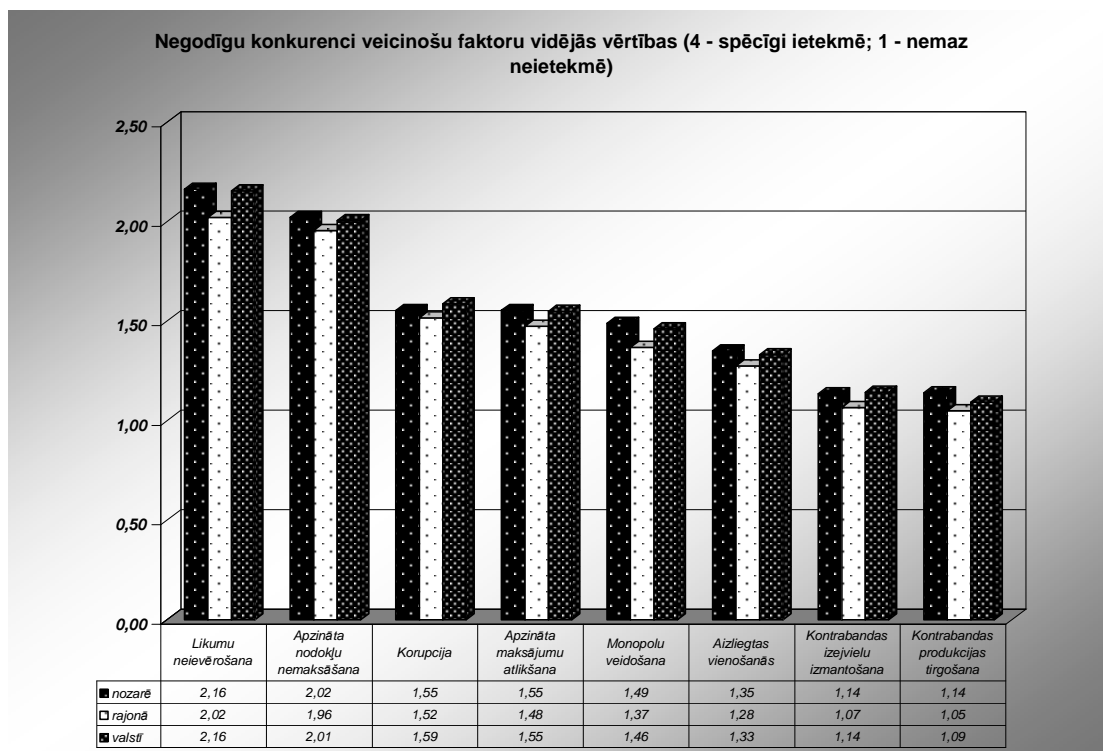

Zināmā mērā šīs un iepriekšminētās tendences attiecībā uz nesniegtajām atbildēm var skaidrot ar vairāk kā 90% respondentu atzīto - pēdējo trīs gadu laikā uzņēmums ir bijis orientēts uz esošo vietējo tirgu vai arī ir darbojušies jauna vietējā tirgus apgūšanā (21,99%). Uz jau apgūto eksporta tirgu ir bijuši orientēti aptuveni 16% uzņēmēju, pie tam vairākums no tiem uz ES valstīm (13,61%), bet nepilni 8% uzņēmēju ir meklējuši iespējas apgūt jaunu eksporta tirgu, arī galvenokārt (4,19%) orientējoties uz ES valstīm. Tas varētu nozīmēt, ka par ārējo konkurenci domā tikai tie, kas savu darbību saista ar eksportu. Tas varētu nozīmēt arī to, ka Valmieras rajona uzņēmēji neanalizē situāciju, kāda var veidoties, ārvalstu uzņēmumiem ienākot Latvijas tirgū.

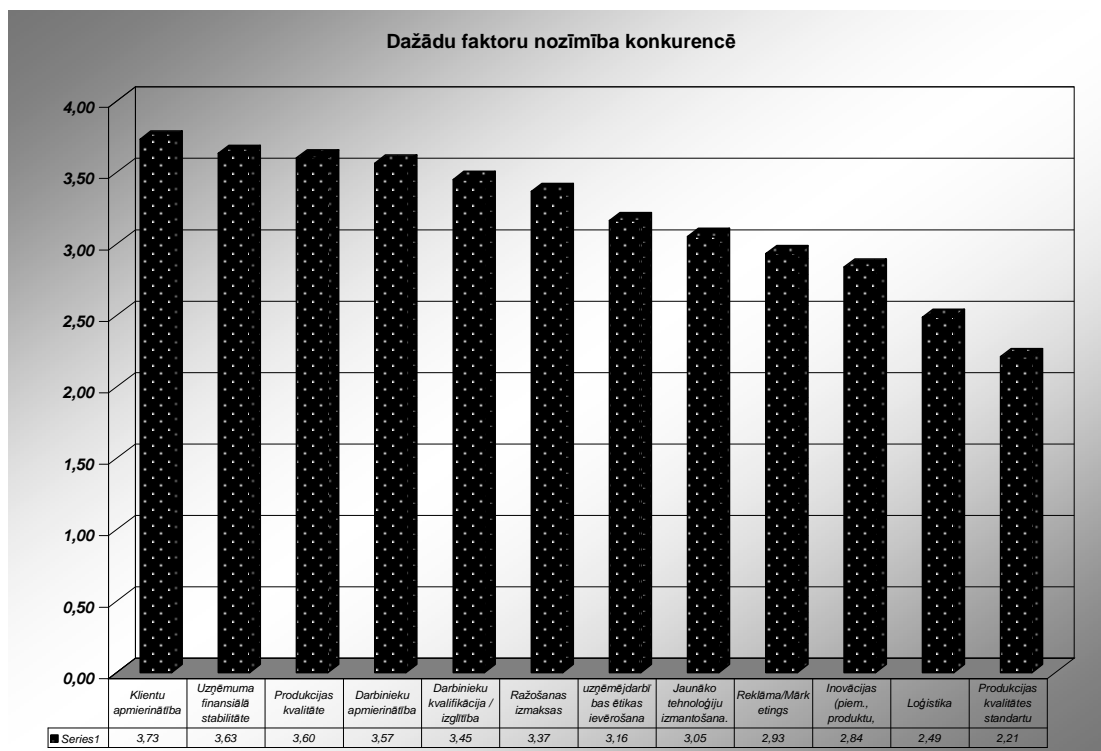
Kā vēl viena konkurences vidi raksturojoša dimensija ir jautājums par to, cik godīga vai negodīga ir konkurence starp uzņēmumiem.

Sniedzot vērtējumu par negodīgas konkurences gadījumiem, Valmieras rajona uzņēmēji savos vērtējumos neuzrāda, ka tā būtu liela problēma. Vērtējot skalā no 1 līdz 4, kā visvairāk ietekmējošo faktoru ar 2,16 ballēm gan nozares ietvaros, gan valsts līmenī norāda likumu neievērošanu.

Bez likumu neievērošanas, pēc uzņēmēju domām, negodīgu konkurenci kā nozarē, tā rajona un valsts līmenī, veicina arī tādi faktori kā apzināta nodokļu nemaksāšana un apzināta maksājumu atlikšana, arī korupcija. Kā mazāk nozīmīgi negodīgas konkurences faktori tiek minēti kontrabandas izejvielu izmantošana un kontrabandas produkcijas tirgošana. Kā citas negodīgu konkurenci veicinošas darbības tiek minētas arī izvairīšanās no algas maksāšanas, piem., atlaišana pēc pārbaudes laika; citu valstu zemnieku atbalstīšana, samazinot ievestās produkcijas cenu Latvijā, un nelegālā darbaspēka izmantošana.

Lūgti izvērtēt, cik nozīmīga loma konkurences cīņā ir dažādiem faktoriem, Valmieras rajona uzņēmēji savos vērtējumos ir visumā vienoti.

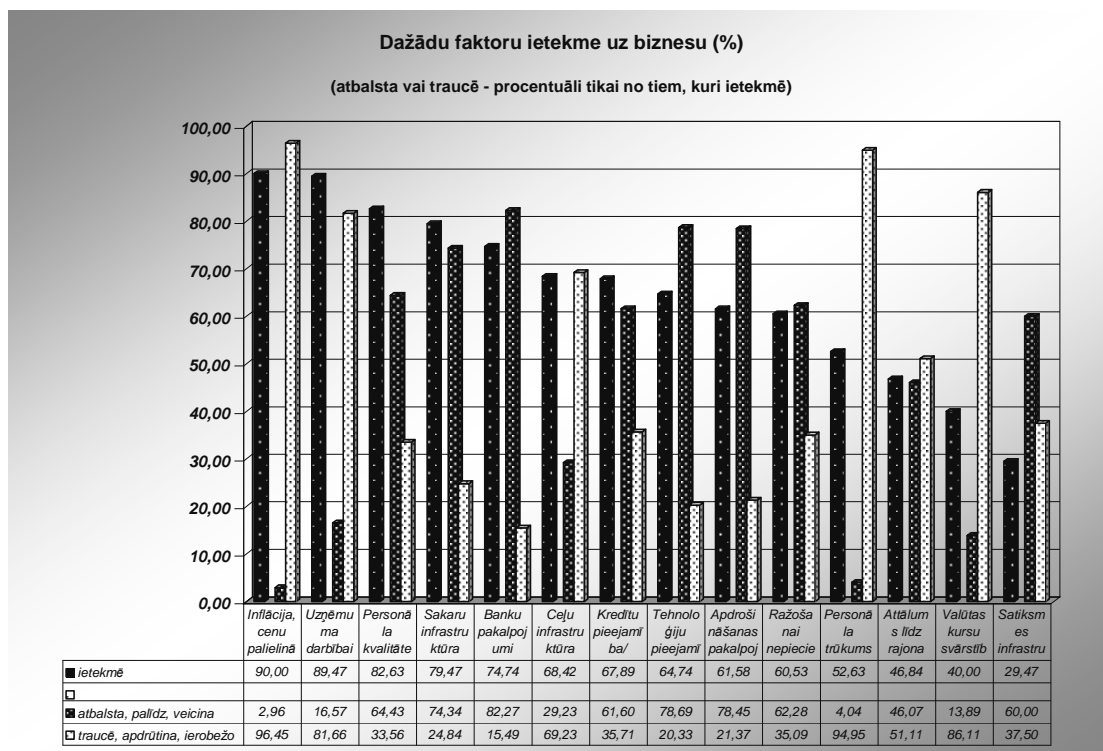
Kā visnozīmīgākos konkurenci ietekmējošos faktoros aptaujātie uzņēmēji ir norādījuši klientu apmierinātību (3,73 balles no 4), uzņēmuma finansiālo stabilitāti (3,63), produkcijas kvalitāti (3,6), darbinieku apmierinātību (3,57). Kā būtiski konkurenci ietekmējošie faktori ir minēta arī darbinieku kvalifikācija un izglītība, ražošanas izmaksas, uzņēmējdarbības ētikas ievērošana un jaunāko tehnoloģiju izmantošana. Par mazāk nozīmīgiem konkurenci ietekmējošajiem faktoriem tiek uzskatīta loģistika un produkcijas kvalitātes standartu ieviešana.

2.5.2. Ārējās vides faktori

Uzņēmējdarbības vidi raksturo ne tikai konkurences situācija, to ietekmē arī virkne ārējo faktoru. Izvērtējot pašreiz aktuālo dažādu faktoru ietekmi uz uzņēmumu, respondenti vislielāko ietekmi (90%) saskata inflācijā.

Vēl ievērojams skaits respondentu (89,47%) uzskata, ka viņu uzņēmuma darbību šobrīd ietekmē uzņēmuma darbībai nepieciešamie enerģētiskie resursi, piem., gāze, elektrība – gan šo resursu pieejamība, gan cena. 82,63% respondentu kā būtisku pašreiz biznesa attīstību ietekmējošu faktoru min arī personāla kvalitāti. Kā ļoti nozīmīgi faktori tiek minēti arī sakaru infrastruktūra (79,47%), banku pakalpojumi (74,74%), ceļu infrastruktūra (68,42%)

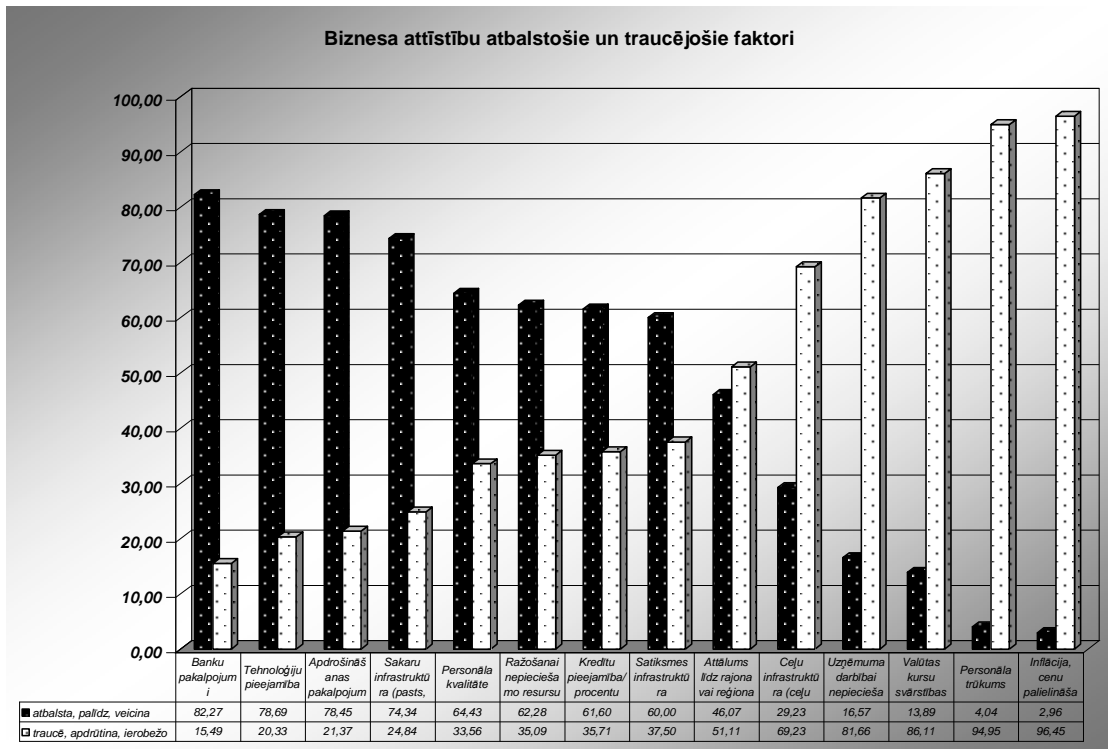
57.attēls

Savukārt vērtējot šo faktoru ietekmi, t.i., vai tie veicina vai kavē biznesa attīstību, kā veicinošos faktorus uzņēmēji ir minējuši banku sniegtos pakalpojumus (82,27%),

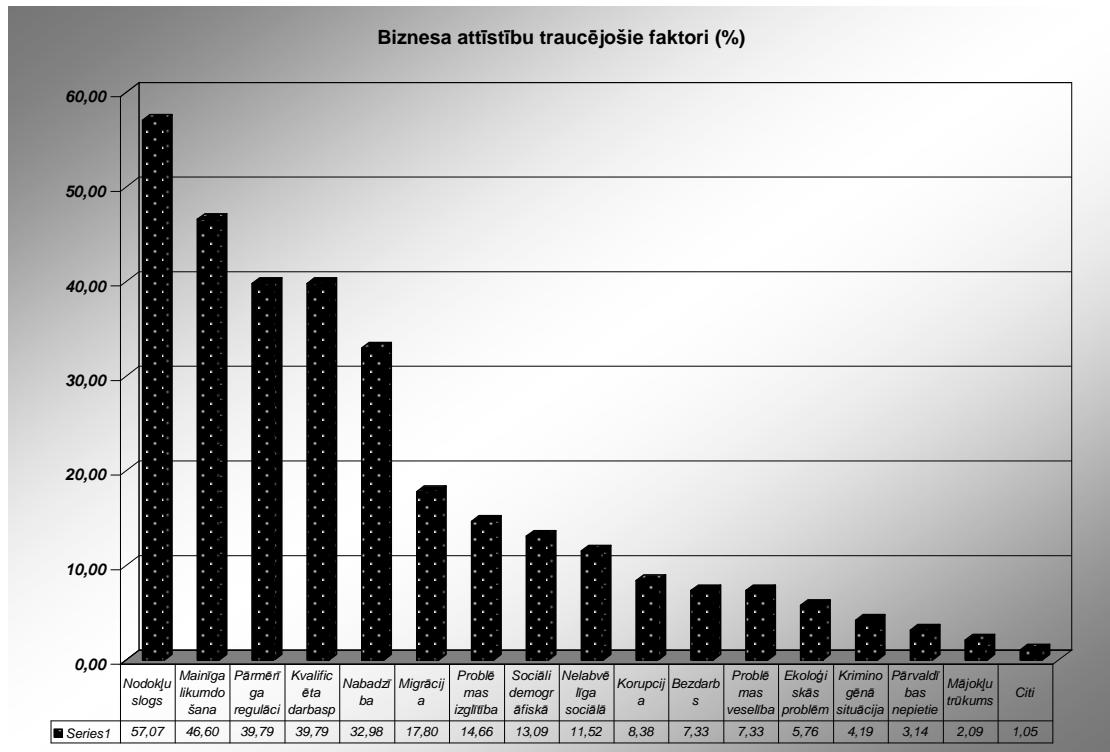
tehnoloģiju pieejamību (78,69%), apdrošināšanas pakalpojumus (78,45%) un sakaru infrastruktūru (74,34%), ar to saprotot telefona, pasta un interneta pakalpojumus. Kā vairāk biznesa attīstību veicinošu nekā kavējošu uzņēmēji vērtē arī esošā personāla kvalitāti (pozitīvi to vērtē 64,43%, bet negatīvi 33,56%), ražošanai nepieciešamo resursu pieejamību (veicina 62,28%, bet kavē 35,56%), kredītu pieejamību (pozitīvi 61,60%, bet negatīvi 35,71) un satiksmes infrastruktūru - autobusu un vilcienu satiksmi pozitīvi vērtē 60%, bet negatīvi 37,50% respondentu. Savukārt kā vairāk kavējošus nekā veicinošus faktorus uzņēmēji norāda ceļu infrastruktūru (negatīvi vērtē 69,23%, pozitīvi 29,23%), uzņēmuma darbībai nepieciešamo enerģētisko resursu pieejamību, (kā ierobežojošu norāda 81,66%, kā veicinošu tikai 16,57%) un, kas ir nedaudz pārsteidzoši, ņemot vērā nelielo uz eksporta tirgu orientēto uzņēmumu skaitu, 86,11% respondentu kā traucējošu faktoru norāda valūtas kursu svārstības. Kā nozīmīgākos attīstību kavējošos faktorus 94,95% uzņēmēju norāda personāla trūkumu un inflāciju, cenu paaugstināšanos, - par to ir vienisprātis 96,45 no intervētajiem uzņēmējiem.

58.attēls

Valmieras rajona uzņēmēji tika aicināti arī nosaukt trīs galvenos faktorus, kas tos uztrauc no biznesa attīstības viedokļa nākotnes perspektīvā.

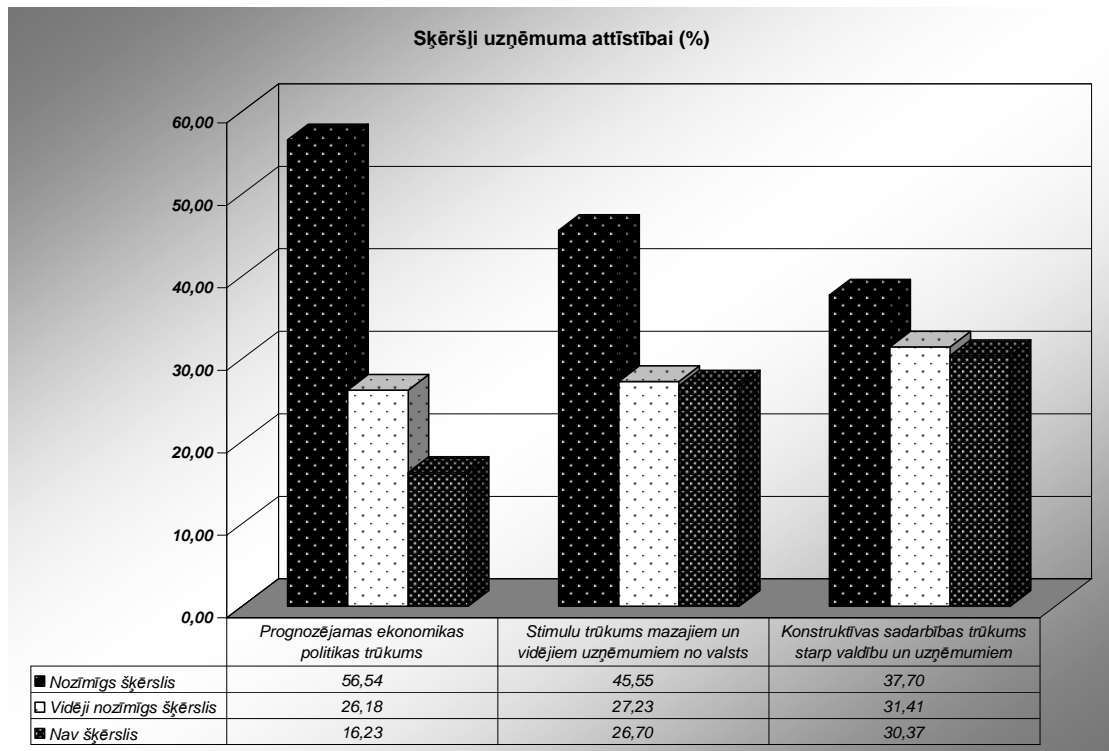
59.attēls

No biznesa attīstības viedokļa nākotnē uzņēmējus galvenokārt uztrauc nodokļu slogs. To, kā vienu no trīs galvenajiem faktoriem, norāda 57,07% respondentu. Vēl redzams, ka par potenciāliem biznesa attīstību kavējošiem faktoriem uzņēmēji nosauc mainīgo likumdošanu (46,60%), pārmērīgu regulāciju un birokrātiju (39,79%), kvalificēta darbaspēka trūkumu (39,79%), un nabadzību (32,98%). Retāk kā biznesa attīstību traucējoši faktori ir minēta migrācija (17,80), problēmas izglītības sistēmā (14,66%), valsts sociāli demogrāfiskā situācija (13,09%) un nelabvēlīga sociālā vide (11,52%). Salīdzinoši reti kā biznesa attīstību traucējošie faktori tika norādīta korupcija, bezdarbs, problēmas veselības aprūpes sistēmā, ekoloģiskās problēmas, kriminogēnā situācija, pārvaldības nepietiekama kapacitāte, mājokļu trūkums.

Turpinot analizēt attīstību kavējošos faktoros, uzņēmēji tika aicināti norādīt, cik lielā mērā uzņēmuma attīstību kavē tādi faktori, kā stimula trūkums mazajiem un vidējiem uzņēmumiem, konstruktīvas sadarbības trūkums starp valdību un uzņēmējiem, un prognozējamās ekonomiskās politikas trūkums.

60.attēls

Kā visnozīmīgākais šķērslis tiek identificēts prognozējamās ekonomiskās politikas trūkums, ko norāda turpat 57% respondentu, tam seko stimulu trūkums MVU no valsts puses, ko par nozīmīgu nosauc 45,55% respondentu, savukārt par sadarbības konstruktivitāti starp valdību un uzņēmējiem domas dalās – 30,37% uzskata, ka šajā ziņā problēmu nav, bet 37,70% sadarbības trūkumu min kā nozīmīgu šķērslī attīstībai.

2.5.2.1. Sadarbībā ar valsts un pašvaldību institūcijām risināmie jautājumi

Valsts politika uzņēmumu darbību var ietekmēt divējādi – kā valsts ekonomiskā regulēšana un kā valsts institūciju attieksme pret biznesa organizācijām-, kas nosaka noteiktus organizācijas darbības ierobežojumus, lai tiktu ievērotu sabiedrības intereses; ekonomiskā politika var atbalstīt, motivēt vai neatbalstīt biznesa attīstību; stabila politika veicina ilgtermiņa plānošanu biznesā, bet nestabila politika apdraud normālu uzņēmējdarbības attīstību (Praude, Beļčikovs, 2001:99).

Valdība ir tā, kas aizsargā likumu un sabiedrību, kā arī nodrošina brīvo tirgu (Stoner, Freeman, Gilbert, 1995:66). Valdībai ir nenoliedzami liela loma uzņēmējdarbības attīstībā valstī. Lai attīstītu uzņēmējdarbību, valdības var iedrošināt uzņēmējus darboties. Tai var būt redzama ietekme uz uzņēmējdarbību, piem., piedāvājot kapitālieguldījumu nodokļu kredītus, pārveidojot nācīgas infrastruktūru, piemēram, ceļus, tiltus. Jauno uzņēmēju atbalstīšanai valsts var veidot inkubatorus un tehnoloģiju centrus. (Nickels, McHugh, McHugh, 2002:175).

Lai noskaidrotu, kāda veida palīdzība uzņēmējiem būtu visnepieciešamākā, Valmieras rajona uzņēmēji tika aicināti ne vien vērtēt ne tikai problēmas, kas skar viņu darbību, bet arī izteikt priekšlikumus – formulēt trīs prioritāros jautājumus, ko vajadzētu vispirms risināt, lai uzlabotu uzņēmējdarbības vidi pašvaldībā, rajonā un reģionā, kā arī valstī kopumā.

Savu viedokli par prioritārajiem jautājumiem, kas būtu jārisina pašvaldību līmenī izteica 137 jeb 71% respondentu.

Kā izteikta prioritāte, ko uzņēmēji sagaida no pašvaldībām, iezīmējas jautājums par infrastruktūras uzlabošanu, to norāda 42 respondenti, kas sniedza atbildi uz šo jautājumu. Konkrētāk priekšlikumos par infrastruktūras attīstīšanu tika akcentēti tādi jautājumi kā ceļu kvalitātes uzlabošana, t.sk. arī ceļa zīmju sistēmas pilnveidošana, daudzdzīvokļu rajonu vides sakārtošana, interneta pārklājuma uzlabošana, telekomunikāciju sistēmas uzlabošana laukos, mājokļu jautājuma risināšana, ūdens

apgādes sistēmas uzlabošana, bērnu dārzu izveidošana, biznesa inkubatoru veidošana, autostāvvietu ierīkošana.

Uzņēmēji arī sagaida atbalstu no pašvaldības (26) – lai priekšroka tiktu dota vietējiem, nevis svešiem (piem., būvniecību ļautu veikt vietējiem), lai aizstāvētu vietējo uzņēmēju intereses ne tikai savā pagastā, bet arī valsts līmenī, palīdzētu lobēt, piešķirtu vietējiem uzņēmējiem atlaides, atvieglojumus, palīdzētu piesaistīt finansējumu, sagaida palīdzību arī uzņēmējdarbībai nepieciešamo telpu iegādē, noteikt zemākas nomas maksas. Daudzi kā atbalstu no pašvaldības puses, ir minējuši konsultācijas un apmācības, izglītošanu (11) – sākot no tā, ka pašvaldības varētu uzņēmējus konsultēt grāmatvedības jautājumos, konsultēt par uzņēmējdarbības uzsākšanu, dokumentu sagatavošanu, gan arī par ES struktūrfondiem, projektiem.

Kā nākamo prioritāti uzņēmēji norāda pašvaldību sadarbību ar uzņēmējiem (18). Sadarbība tiek saprasta dažādos veidos – sākot ar to, ka pašvaldība vispār izrāda interesi par tās teritorijā esošajiem uzņēmējiem un viņu problēmām, aicina piedalīties pašvaldības organizētos pasākumos, līdz pretimnākšanai gadījumos, kad uzņēmēji vērsas savā pašvaldībā ar priekšlikumiem – iesaistoties ideju īstenošanā. Aptaujās izskan priekšlikums saglabāt tradīciju nominēt labākos pašvaldības uzņēmējus, kā arī veicināt cilvēkos interesi veidot savus uzņēmumus un atbalstīt jaunus uzņēmējus.

Kā nākamais prioritāri risināmais jautājums tiek norādīta nepieciešamība mazināt birokrātiju (12). Tiesa, ne visos gadījumos tas viennozīmīgi attiecas tikai uz pašvaldības darbību, - daudzos gadījumos tas ir vispārināts apgalvojums, ka birokrātija ir pārāk liela. Tomēr atsevišķos gadījumos tas ir precizēts – kā nepieciešamība vienkāršot dažādu atļauju iegūšanu.

Kā vēl viena no prioritātēm, kas pēc uzņēmēju domām būtu jārisina pašvaldībām – tā ir informēšana, informācijas aprites nodrošināšana (11). Uzņēmēju atbildēs redzams, ka būtu nepieciešams uzlabot informācijas apriti par visdažādākajiem jautājumiem – sākot no informācijas par pašvaldības plāniem, par uzņēmējdarbību Valmieras rajonā, par uzņēmējdarbību ietekmējošām izmaiņām normatīvajos dokumentos, par aktualitātēm, par pieejamajām konsultācijām uzņēmējiem, par ES struktūrfondiem.

Vēl kā pietiekami nozīmīgu jautājumu uzņēmēji (7) norāda to, ka daudzās pašvaldībās nav skaidras attīstības vīzijas, attīstības plāna, nav noteiktas attīstības prioritātes, nenotiek ilgtermiņa plānošana, nav izstrādāts teritoriālais plānojums, netiek risināti ar administratīvi teritoriālo reformu saistīti jautājumi, pagasta attīstība netiek skatīta kontekstā ar reģiona attīstību.

Retāk ir minēts, ka pašvaldībām kā prioritāri būtu jārisina sociālie jautājumi – atbalsts pensionāriem, bezdarbnieku problēmu risināšana, motivēšana atgriezties darba tirgū, iedzīvotāju noturēšana pagastā, izglītības jautājumu risināšana, medicīnisko pakalpojumu paplašināšana, sporta veicināšana.

Jāuzsver vairāku uzņēmēju (aptuveni 10) vēlme, lai pašvaldība risinātu tādas jautājumus, kas nav tās kompetencē, piemēram, mainītu nodokļu politiku, panāktu izmaiņas normatīvajos aktos, sakārtotu uzņēmējdarbību regulējošos noteikumus, mainītu uzņēmējdarbības uzsākšanas procedūras, ietekmētu kontrolējošo institūciju darbības noteikumus, risinātu nozares attīstības jautājumus, ietekmētu Eiropas Savienības finansēto projektu konkursu kārtību, mainītu iepirkumu procedūras.

Attiecībā uz prioritārajiem jautājumiem, kas būtu risināmi rajona līmenī, lai uzlabotu uzņēmējdarbības vidi atbildēs faktiski tiek dublēti tie paši priekšlikumi, kas tika izteikti pašvaldībām. Savu viedokli izteica 103 jeb 54% respondentu. Izteikta prioritāte ir infrastruktūras, īpaši ceļu kvalitātes jautājumi, kam seko priekšlikumi sadarboties un atbalstīt uzņēmējus, kā arī norādes uz nepieciešamību uzlabot informācijas apriti.

Atsevišķi priekšlikumi aicina vairāk veidot rajona līmeņa pasākumus uzņēmējiem – gadatirgus, sporta pasākumus, tūrisma veicinošus pasākumus, pieredzes apmaiņas seminārus; informēt par sadarbības iespējām ar ārvalstu partneriem; par projektiem subsīdiju saņemšanai, par netradicionālajiem uzņēmējdarbības veidiem, vairāk atbalstīt uzņēmējus lauku teritorijās. Tiek izteikti arī priekšlikumi koordinēt un uzlabot reģionālo institūciju darbu, t.sk. sakārtot iestāžu darba laikus ērtākai pieejai tiem, kam tālu jābrauc, uzlabot ierēdņu profesionalitāti, mazināt korupciju un izspiešanu no valsts iestāžu puses, nelikvidēt filiāles, jo tas pakalpojumus sadārdzina vai padara nepieejamākus.

Attiecībā uz prioritārajiem jautājumiem, kas būtu risināmi valsts līmenī, lai uzlabotu uzņēmējdarbības vidi savu viedokli izteica 173 jeb 90% respondentu.

Kā izteikta prioritāte valsts līmenī tiek norādīta nepieciešamība sakārtot nodokļu sistēmu (84%) konkretizējot to kā nodokļu sloga samazināšanu MVU, lauksaimniecības uzņēmumiem, jaunajiem uzņēmumiem, vai piešķirt nodokļu atvieglojuma periodu jaunajiem uzņēmumiem, samazināt uzņēmuma ienākuma nodokli, samazināt sociālo nodokli, samazināt PVN, veidot ilgtermiņā prognozējamu nodokļu politiku.

Kā otrā biežāk minētā prioritāte ir jautājumi, kas saistīti ar likumdošanu. 46 respondenti norāda, ka traucējošas ir likumu biežās izmaiņas; nekonsekvences, neskaidrie un neprecīzie formulējumi; normas, kas nav sabalansētas ar reālajām iespējām. Uzņēmēji vēlētos, lai normatīvie akti tiktu izstrādāti sadarbībā ar uzņēmējiem, lai tie būtu vienkāršāki, ne tikai juristiem saprotami. Būtu svarīgi savlaicīgi saņemt informāciju par paredzētajām izmaiņām likumos un noteikumos. Kā jomas, kur būtu nepieciešami normatīvās bāzes uzlabojumi, biežāk minēta lauksaimniecība, vides aizsardzība, uzņēmējdarbība, nekustamo īpašumu joma, sports, mediji. Vairākos gadījumos tiek norādīts, ka Darba likumā noteiktie pārbaudes laika termiņi nav piemēroti uzņēmuma darba specifikai.

33 Valmieras rajona uzņēmēji arī valsts līmenī kā prioritāri risināmu problēmu min birokrātisko procedūru vienkāršošanu – atvieglot procedūras (īpaši bieži minēts Valsts ieņēmumu dienests), mazāku regulāciju, atvieglot dokumentu iesniegšanu un atļauju saņemšanu, vienkāršot atskaites, vienkāršot uzņēmumu izveidošanas un reģistrācijas procedūras. Tiek izteikti aicinājumi mazināt birokrātiju un uzlabot valsts iestāžu darbu kopumā, paātrināt lēmumu pieņemšanu, vairāk palīdzēt risināt problēmas nevis sodīt par jebkāda veida pārkāpumiem.

Kā ceturrtā prioritāte (22) tiek norādīta nepieciešamība pēc prognozējamās, paredzamas ilgtermiņa ekonomiskās politikas, bet 20 uzņēmēji uzskata, ka arī valstij aktīvāk ir jārisina ceļu un sakaru infrastruktūras problēmas.

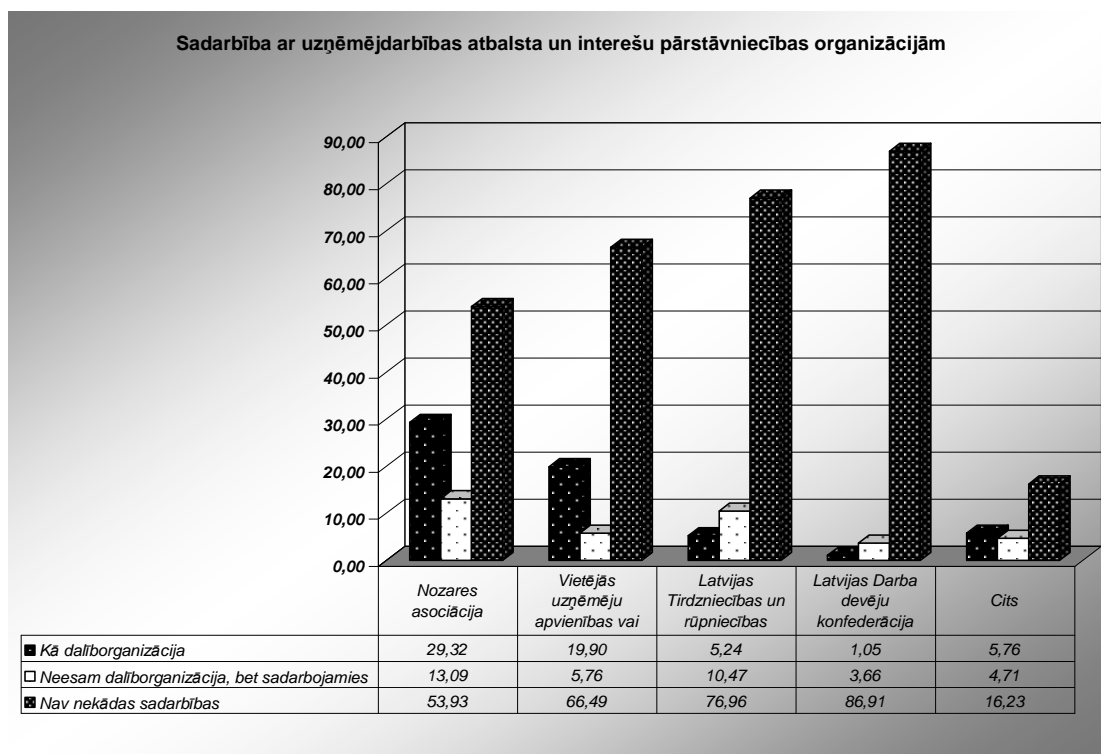
Kā vēl būtiski un valsts līmenī risināmi jautājumi tiek norādīts, ka nepieciešams lielāks atbalsts lauksaimniecībai – valsts garantēti kredīti, atvieglojumi nodokļiem un kredītu procentiem, regulācija noieta tirgū, cenu regulāciju; nepieciešams lielāks atbalsts MVU, īpaši jaunajiem, un attiecībā uz kredītu atdošanas nosacījumiem, stingrāka konkurences politiku, kas apkarotu negodīgu konkurenci, nepieciešams uzlabot arodskolu

sistēmu, izglītības plānošanu un palielināt tehnisko izglītību ieguvušo speciālistu skaitu. Uzņēmēji vēlētos, lai valsts veidotu mērķtiecīgāku sociālo politiku, kas celtu kopējo labklājības līmeni valstī, veicinātu vidusslāņa palielināšanos, risinātu problēmas, lai cilvēki nebrauc prom no Latvijas.

2.5.2.2. Sadarbība ar NVO sektoru

Jebkuras organizācijas attīstībai svarīgs nosacījums ir spēja sadarboties ar līdzīgām organizācijām un spēja apvienojoties aizstāvēt savas intereses dažādos pārvaldības līmeņos.

61.attēls

Atbildot uz jautājumu, vai uzņēmumam ir sadarbība ar kādu no uzņēmējdarbības atbalsta un interešu pārstāvniecības organizācijām, lielākā daļa aptaujāto uzņēmēju atzīst,

ka sadarbības nav un ar interešu pārstāvības organizācijām nesadarbojas gandrīz 87% aptaujāto. Visvairāk uzņēmēju (29,32%) darbojas nozares asociācijā. Tam seko sadarbība ar vietējām uzņēmēju apvienībām vai klubiem, kur kā dalīborganizācijas darbojas nepilna piektā daļa uzņēmēju. Salīdzinoši maz uzņēmēju sadarbojas ar Latvijas Tirdzniecības un rūpniecības kameru (5,42% uzņēmumu) un vēl mazāk uzņēmēju sadarbojas ar Latvijas Darba devēju konfederāciju, kurā kā dalīborganizācijas darbojas nedaudz vairāk kā 1% uzņēmumu.

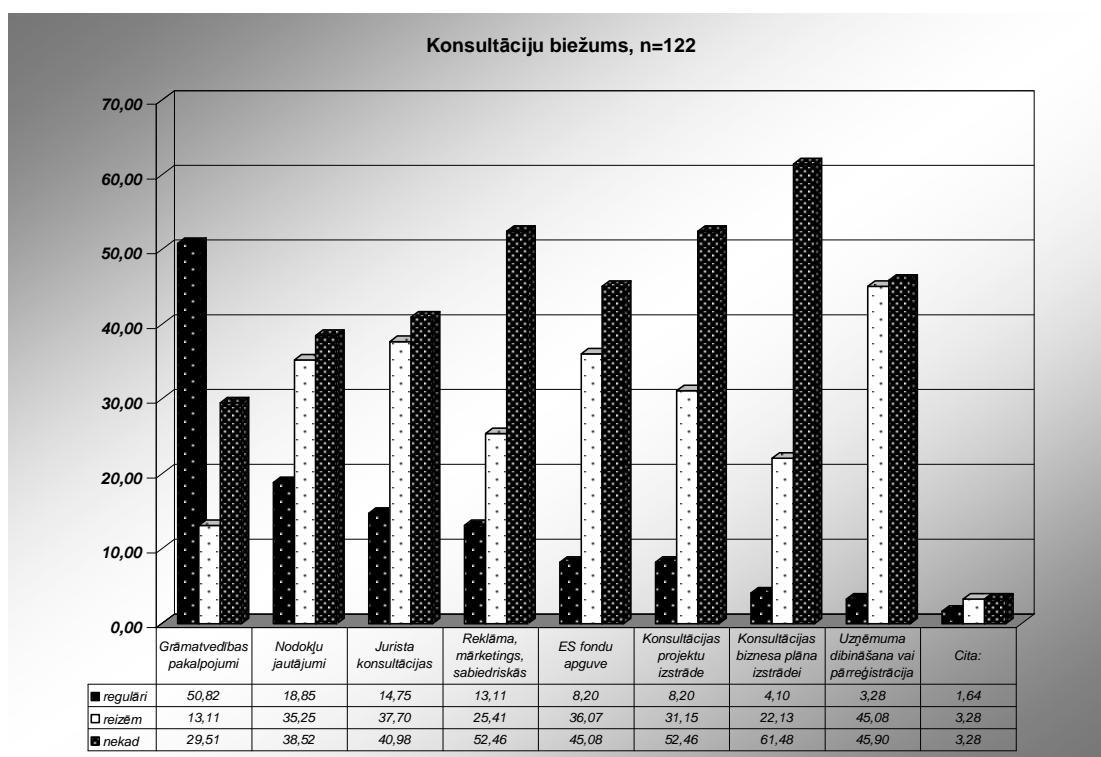
Kā nozīmīgākos ieguvumus no dalības vai sadarbības ar uzņēmējdarbības atbalsta un interešu pārstāvniecības organizācijām uzņēmēji norāda: iespēju iegūt informāciju, uzzināt par aktualitātēm, jaunumiem nozarē (69 respondenti); iespējas saņemt atbalstu un palīdzību dažādu problēmu risināšanā, t.sk. arī finansiālo (26); iespēja ietekmēt likumdošanas procesu (25), panākt izmaiņas, nodrošināt savu interešu aizstāvēšanu, lobēt; iespēja veidot kontaktus (12). Retāk tiek minēti tādi ieguvumi kā iespējas izglītoties, celt kvalifikāciju, saņemt konsultācijas, iespējas saņemt atlaides, atlikt maksājumus, saņemt atļaujas, veidot kopīgus mārketinga, reklāmas pasākumus.

Kā problēmas, kas pavada dalību organizācijās, respondenti norāda nereti sastopamo formālo līdzdalību, lielo dalības maksu, problēmas ar informācijas apriti – maz, nekonkrēta, lēna, vāji nodrošināta sadarbība, organizācijā jūtama nevienlīdzīgā attieksme pret dažādiem uzņēmumiem (dalījums Rīgas un reģionu organizācijās, lielajos un mazajos uzņēmumos), politizācija, organizācijas vispārējs vājums – nespēja aizstāvēt nozares intereses, lobēt valdībā.

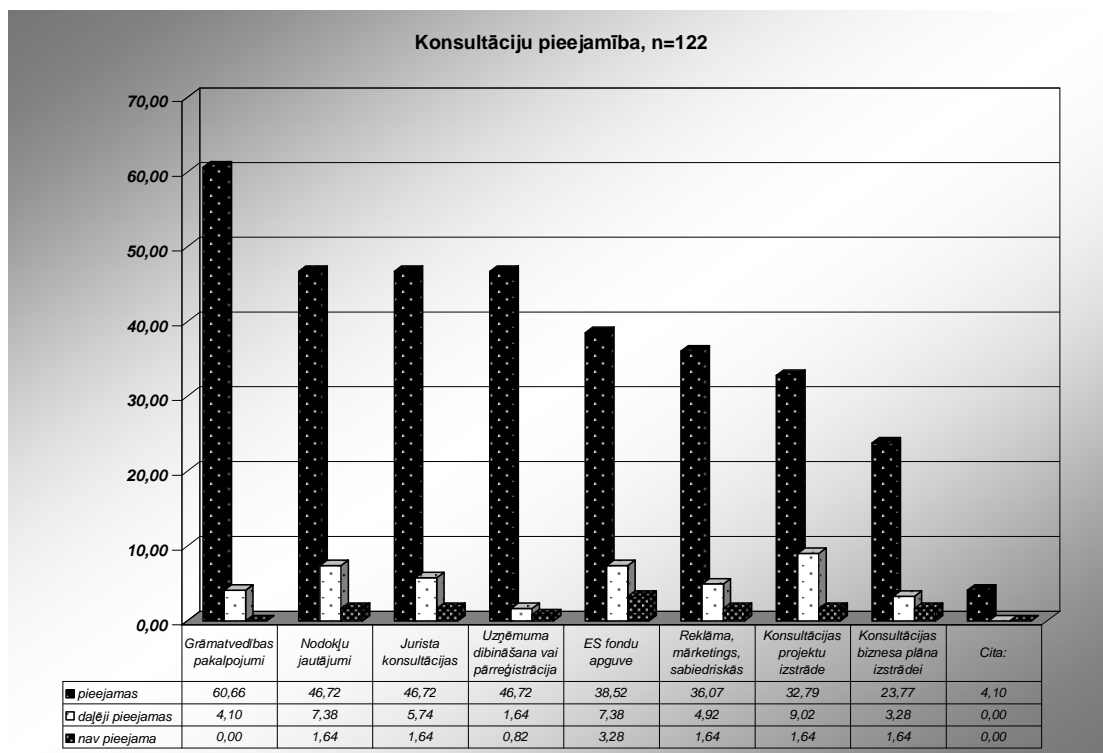
2.5.2.3. Sadarbība ar privāto sektoru

Atbildot par to, vai pēdējo trīs gadu laikā uzņēmējdarbības vajadzībām ir izmantoti konsultanta vai privātfirmas pakalpojumi, lielākā daļa respondentu (63,87%) atzīst, ka to izmantojuši.

62.attēls

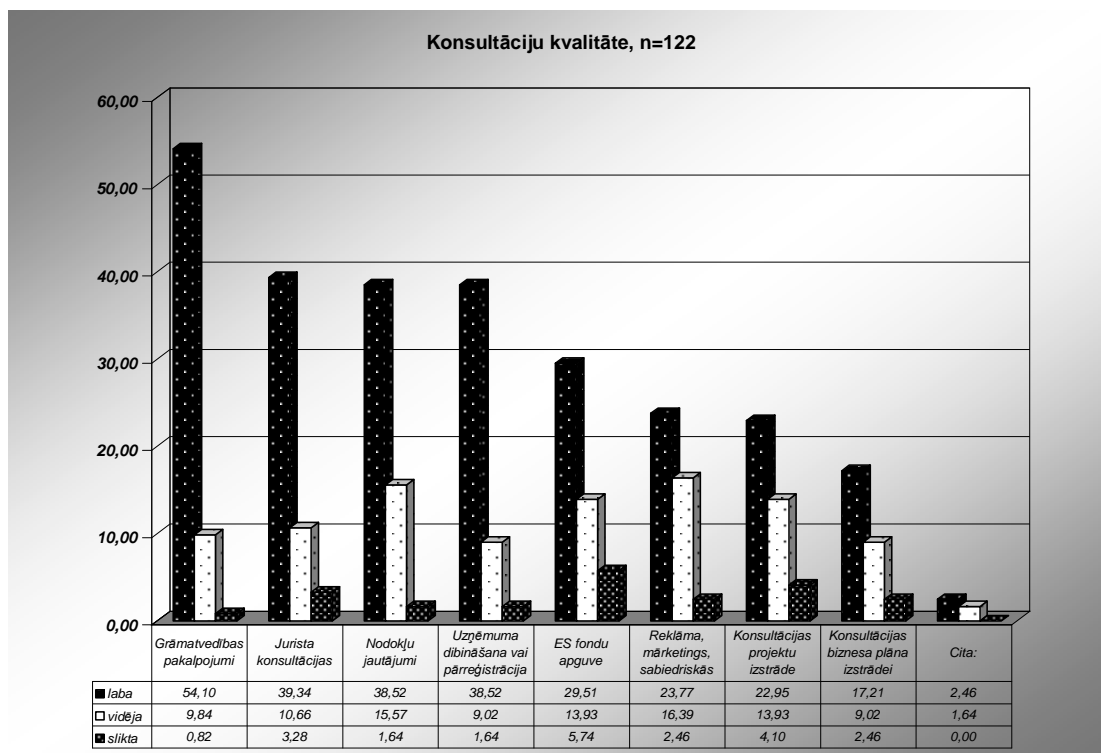
No uzņēmējiem, kas uzņēmējdarbības vajadzībām izmantojuši privātfirmas vai konsultanta pakalpojumus, visbiežāk izmantoti grāmatvedības pakalpojumi. Retāk uzņēmēji izmanto juristu konsultācijas un konsultācijas Eiropas Savienības fondu apguvei. No tiem, kas izmanto firmu vai konsultāciju pakalpojumus, 61,48% nekad nav izmantojuši konsultācijas biznesa plāna izstrādei, 52,46% nav izmantojuši konsultācijas projektu izstrādei un 52,4% nav izmantojuši reklāmas, mārketinga, sabiedrisko attiecību pakalpojumus.

Kopumā konsultāciju pieejamība tiek vērtēta pozitīvi. Nepilns 61% respondentu, kas jebkad izmantojuši privātfirmu pakalpojumus vai konsultācijas, atzīst, ka vispieejamākās konsultācijas ir grāmatvedībā.

Salīdzinoši augstu pieejamības ziņā tiek vērtētas arī konsultācijas nodokļu jautājumos un juristu sniegtās konsultācijas.

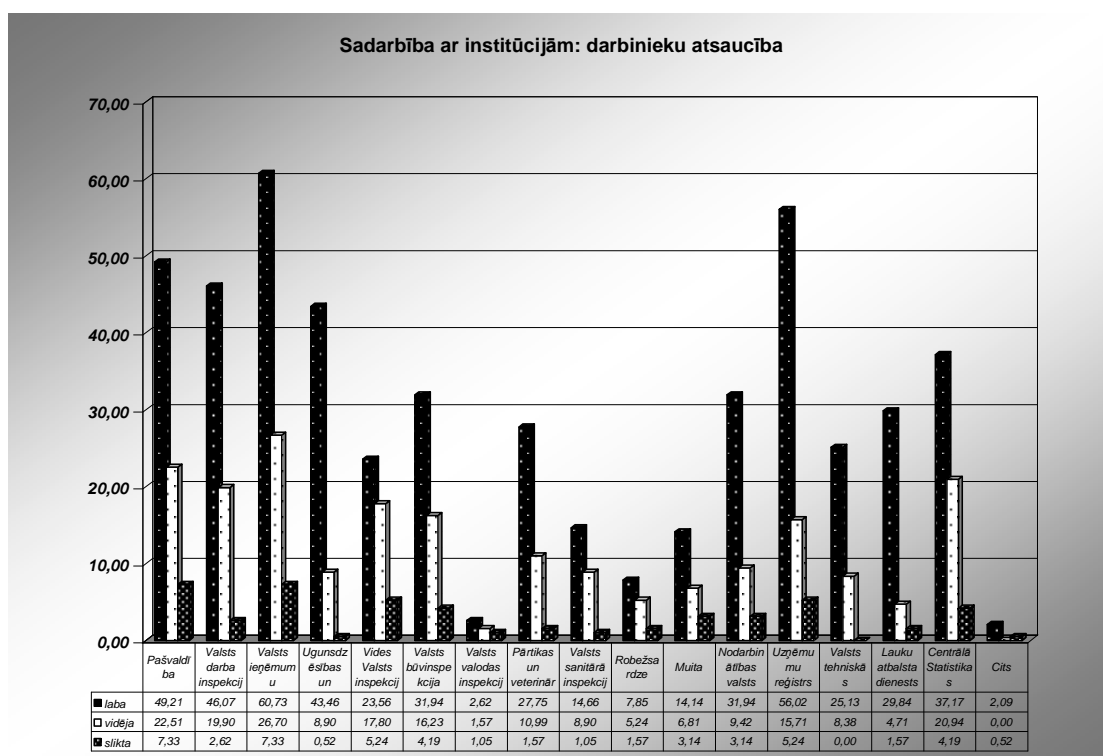
Kā salīdzinoši nepieejamākas tiek vērtētas konsultācijas Eiropas Savienības fondu apgūvē – tā vērtē 3,28% uz jautājumu atbildējušo.

Konsultāciju kvalitāte galvenokārt tiek vērtēta kā laba. Visaugstāk novērtēti grāmatvedības pakalpojumi. Konsultācijas, par kurām respondenti sniedz zemāku vērtējumu, ir par Eiropas Savienības fondu apguvi un par projektu izstrādi.

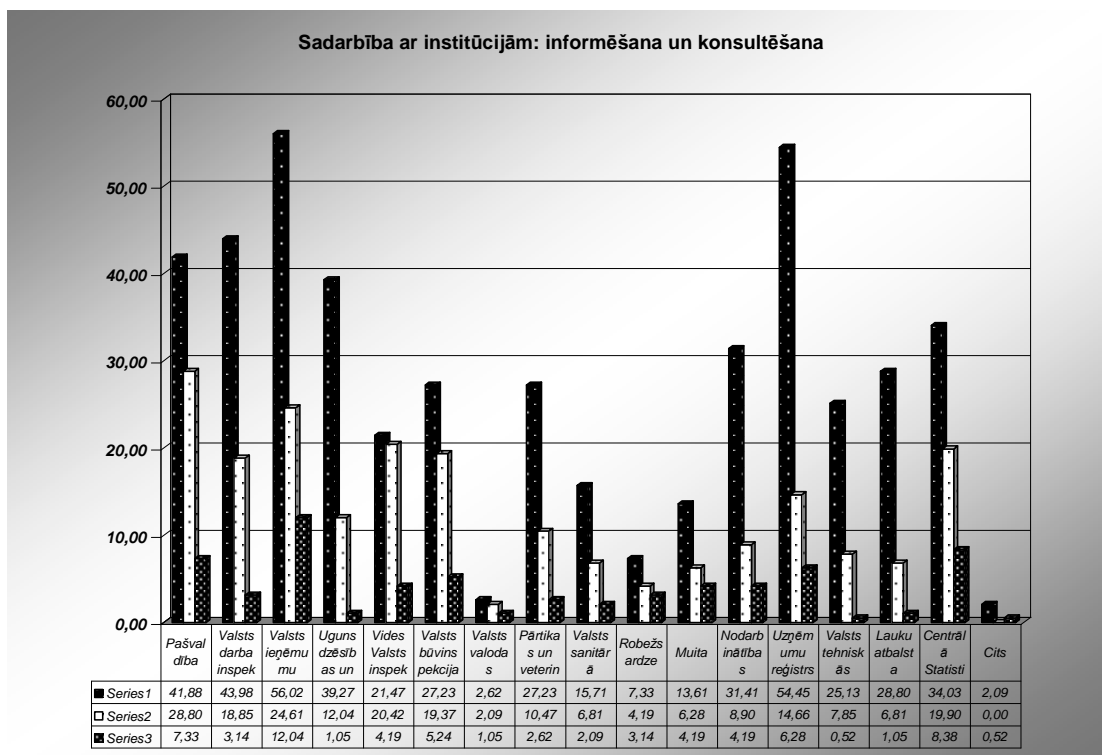
2.5.2.4. Sadarbība ar publisko sektoru

Aptaujājot uzņēmējus par to, vai viņi ir izmantojuši valsts vai pašvaldību institūciju piedāvātās bezmaksas konsultācijas, nedaudz vairāk kā 51% atzīst, ka tās nav izmantojuši, bet gandrīz 47% ir izmantojuši.

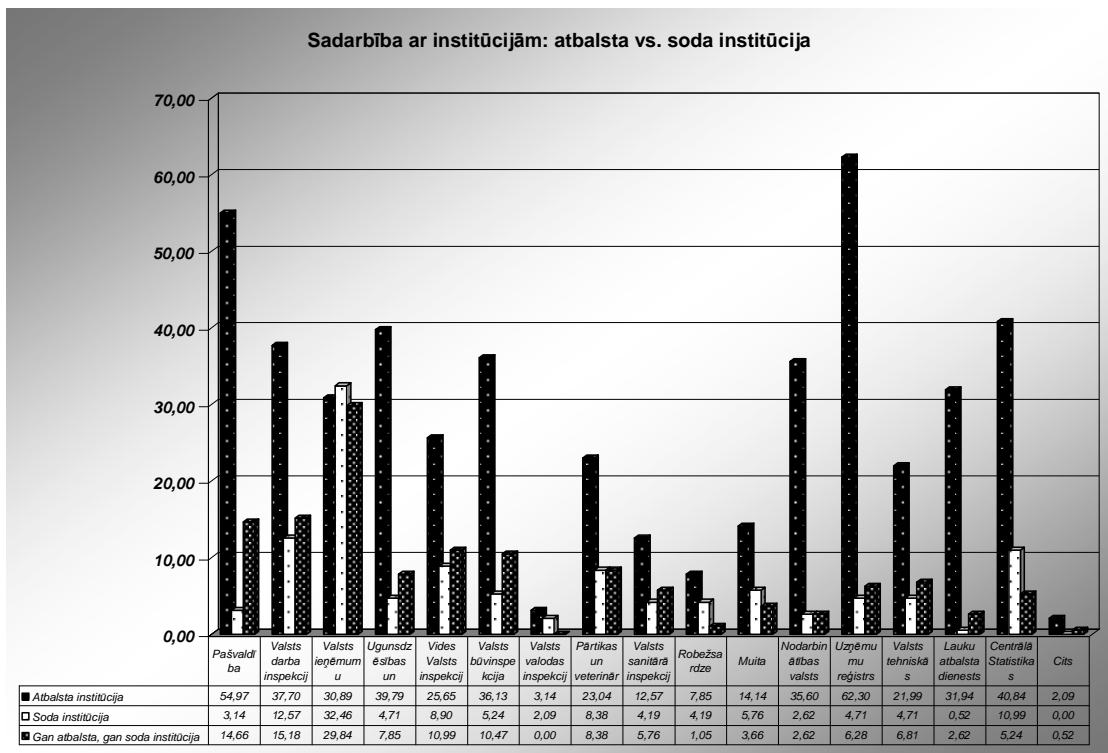

Izvērtējot darbinieku atsaucību dažādās valsts un pašvaldību institūcijās, vispozitīvāk tiek vērtēts Valsts ieņēmumu dienests un Uzņēmumu reģistrs, ko labi novērtē attiecīgi 60,73% un 56,02% respondentu, kā labu gandrīz puse (49,21%) no respondentiem atzīmē pašvaldības darbinieku atsaucību. Darbinieku atsaucību kā vidēju uzņēmēji vērtē Valsts ieņēmumu dienestā (26,70%), pašvaldībās (22,51%), Centrālajā statistikas pārvaldē (20,94%), Valsts darba inspekcijā (19,90%) un Vides valsts inspekcijā (17,80%). No negatīvajiem vērtējumiem visbiežāk ir minētas pašvaldības un Valsts ieņēmumu dienests (7,33%).

Izvērtējot informēšanu un konsultēšanu dažādās valsts un pašvaldību institūcijās, dominē pozitīvs vērtējums. Vislabākā informēšana un konsultācija ir Valsts ieņēmumu dienestā, ko norāda nedaudz vairāk kā 56% respondentu, un Uzņēmumu reģistrā, ko min 54,45% aptaujāto. Kā vidēju vai sliktu informēšanas un konsultēšanas pieredzi uzņēmēji biežāk norāda Valsts ieņēmumu dienestā un pašvaldībās.

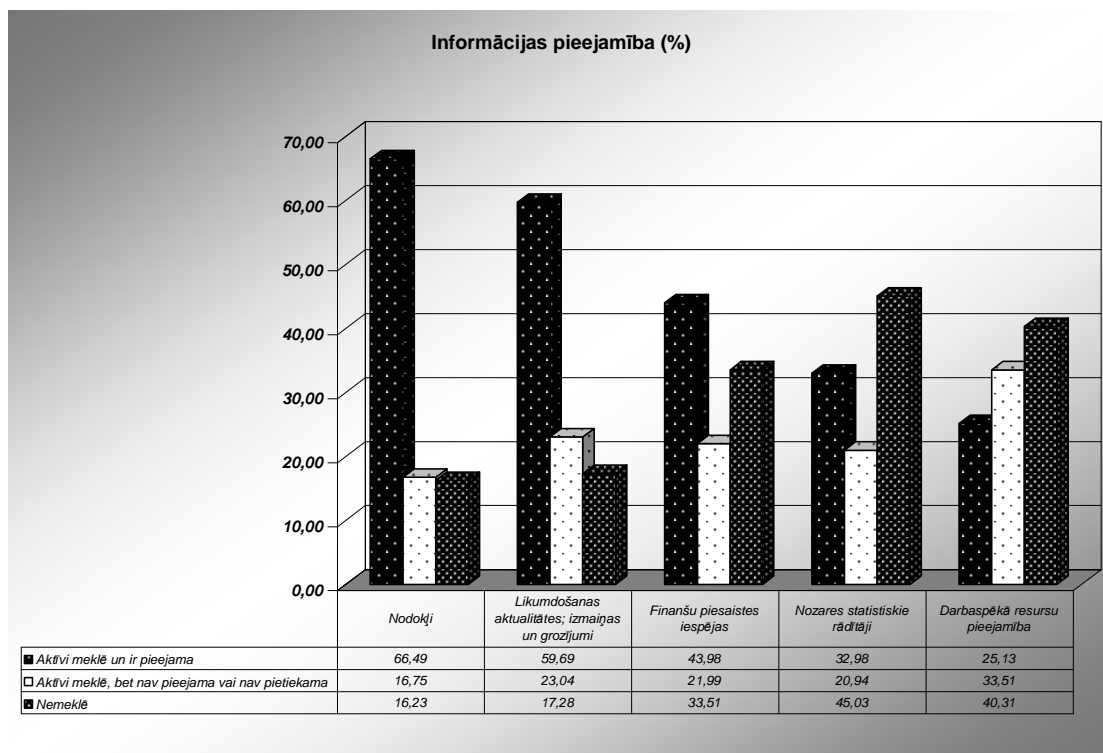
Izvērtējot sadarbību ar valsts vai pašvaldību institūcijām, lielākā daļa institūciju vairāk tiek atzītas par atbalsta institūcijām. Kā visatbalstošākais novērtēts Uzņēmumu reģistrs (62,3%) un pašvaldība (55%). Kā izteiktākās soda institūcijas tiek vērtētas Valsts ieņēmumu dienests (32,46%), Valsts darba inspekcija (13%) un Centrālā statistikas pārvalde (11%). Valsts ieņēmumu dienests (30% gadījumu), Valsts darba inspekcija (15%) un pašvaldība (15%) nereti vienlaikus tiek uzskatītas kā atbalsta un arī soda institūcijas.

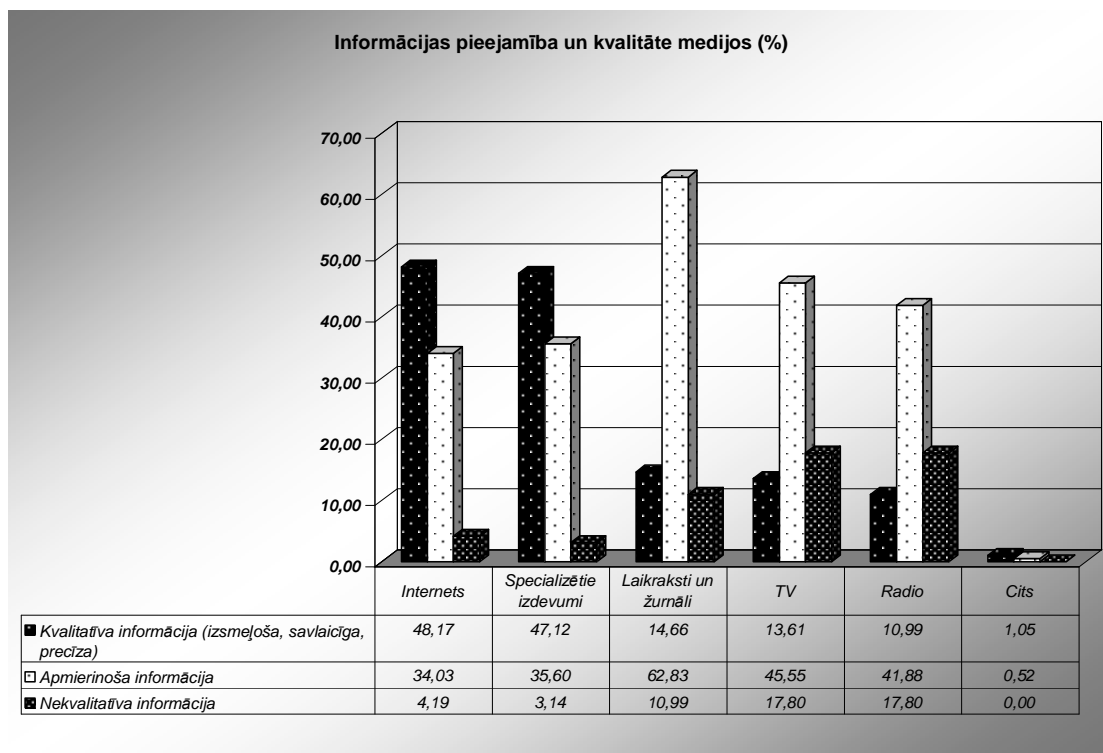
2.5.2.5. Informācijas pieejamība

Izvērtējot informācijas pieejamību uzņēmējdarbībai svarīgos jautājumos, visvairāk meklētākā un pieejamā informācija ir par nodokļiem (66,49% respondentu) un likumdošanas aktualitātēm (60%), tai skaitā par izmaiņām un grozījumiem normatīvajos aktos.

68.attēls

Kā aktīvi meklēta, bet nepieejama vai nepietiekama informācija galvenokārt ir par darbaspēka resursu pieejamību, ko atzīst 33,51% aptaujāto un likumdošanas aktualitātes, ko norāda nedaudz vairāk kā 23% respondentu. Vismazāk informācija tiek meklēta par nozares statistiku (45%) un darbaspēka resursiem (40%).

Izvērtējot informācijas pieejamību par uzņēmējdarbībai svarīgiem jautājumiem medijos, viskvalitatīvākā informācija, pēc uzņēmēju domām, ir pieejama internetā, ko norāda gandrīz puse (48%) respondentu, un specializētajos izdevumos (47%). Pēc 62,83% respondentu domām, apmierinoša informācija ir atrodama laikrakstos un žurnālos. Nozīmīgi apmierinošas informācijas sniedzēji ir arī TV un radio, taču tie tiek atzīti arī par medijiem, kas sniedz visnekvalitatīvāko informāciju.

Lai gan 45% respondentu norāda, ka viņiem nav problēmu ar informācijas iegūšanu, tomēr komentējot, kāda ar uzņēmējdarbības vidi saistītā informācija ir visnepilnīgākā un visgrūtāk pieejamā, 42% uzņēmēju norāda, ka trūkst aktuālās informācijas par likumdošanas izmaiņām, kā arī skaidrojumu par šīm izmaiņām, trūkst pieņemto normu interpretācijas, t.sk. 7% neapmierina informēšana par nodokļu izmaiņām un to skaidrojumi. 15% norāda, ka viņus neapmierina informācija par ES struktūrfondiem, ES finansētajiem projektiem. 11% nav apmierināti ar statistikas datu pieejamību – gan attiecībā uz nozares attīstības jautājumiem, gan attiecībā uz tirgus analīzei nepieciešamajiem datiem.

3. Pašvaldību loma ekonomiskās attīstības veicināšanā

Vietējā ekonomiskā attīstība (VEA) gan starptautiskajā, gan nacionālajā mērogā kopš 1970-ajiem ir kļuvusi par nozīmīgu jēdzienu. Vietējā ekonomiskā attīstība fokusējas uz specifiskiem apstākļiem, kas rodas vietējās pašvaldībās, un tā ir ļoti lielā mērā atkarīga no vietējiem resursiem, līderiem un institūcijām (Rhodes University, 2003: 6-11). Līdz ar to vietējā ekonomiskā attīstība tiek definēta kā process, kurā sadarbojas privātā, publiskā un nevalstiskā sektora aktieri, lai radītu labākus apstākļus ekonomiskās izaugsmes un nodarbinātības veicināšanai. Ekonomiskās attīstības galvenais mērķis parasti ir kopienas iedzīvotāju dzīves kvalitātes uzlabošana (ILO, 2002; Bringham, Mier, 1993: 7, Canzanelli, 2001: 9; Helmsing, 2001: 64, Simpson, 2002: 2).

No tā, kā veidojas attiecības starp pašvaldību un uzņēmumiem, lielā mērā ir atkarīga pašvaldības sociālā un ekonomiskā attīstība. Jo bagātāki vietējie iedzīvotāji un uzņēmumi, jo lielākus nodokļus tie maksā, un līdz ar to arī lielāki budžeta ieņēmumi pašvaldībai. Pašvaldību finanšu resursi ir tieši proporcionāli to ekonomiskajai attīstībai. Pašvaldības uzdevums ir sekmēt saimniecisko darbību attiecīgajā administratīvajā teritorijā, un rūpēties par bezdarba samazināšanu.

Arī šeit ir vērojama tieša sakarība – ekonomiski attīstītākās teritorijās ir zemāks bezdarba līmenis. Tādēļ tirgus ekonomiskas apstākļos pašvaldības ir ieinteresētas veidot patstāvīgu ekonomisko politiku, kas atbalsta gan vietējo uzņēmējdarbību, gan piesaista jaunas investīcijas (Vilka, Vanags, 2005: 230).

Vietējo ekonomisko attīstību ietekmē visas pašvaldības aktivitātes. Tomēr vietējās ekonomiskās attīstības politikas parasti tiek definētas šaurāk - kā specifiskas aktivitātes, ko veic publiskās vai privātās grupas, ar mērķi veicināt vietējo ekonomisko attīstību (Bartik, 1995: 2; 2003: 2). Vietējās ekonomiskās attīstības politikas svarīgākās sastāvdaļas ir: vietējā nodokļu un nodevu politika; investīciju politika; zemes izmantošanas politika; vietējās ekonomiskās attīstības politikai nepieciešamo organizatorisko struktūru - tirdzniecības un rūpniecības palātu, uzņēmējdarbības attīstības centru, uzņēmēju apvienību, tirgotāju biedrību, mazā biznesa konsultāciju nodaļu un firmu u.c.

izveidošanas programmas; rūpniecības un infrastruktūras radīšanas un attīstības projektu realizācijas programmas u.c.(Vanags, Vilka, 2005: 230-231).

Viena no svarīgākajām pēdējo gadu tendencēm, kas saistīta ar vietējās attīstības pieejas veidošanos, ir ekonomiskās un sociālās politikas pārorientācija no lejupejošās pieejas uz augšupejošajām vietējās attīstības pieejām un stratēģijām. Tiek atzīts, ka atbalsts no apakšas var būt efektīvāks, jo tādējādi ilgtermiņa attīstība tiek veicināta caur tādiem resursiem kā vietējās uzņēmējdarbības un cilvēkresursu attīstīšana, investīciju piesaistīšana konkrētai teritorijai un vietējo institūciju un firmu tīklu veidošana (Canzanelli, 2001: 9).

Pieredze rāda, ka vietējai ekonomiskajai attīstībai vienmēr jābalstās uz stratēģiju. Ideālā variantā VEA stratēģija ir plašāks stratēģiskās attīstības plāna komponents, kurš ietver sociālās un apkārtējās vides komponentus. Stratēģija ir vērsta uz vietējās ekonomikas nostiprināšanu un vietējās kapacitātes palielināšanu. VEA stratēģijas termiņš parasti ir no trim līdz astoņiem gadiem un tas ietver ikgadējus īstenošanas plānus (Svinbērna, Goga, Mērfijs, 2004: 11).

A. Pose (Pose, 2001: 8) izdala četras iezīmes, kas raksturo vietējās ekonomiskās attīstības stratēģijas: pirmkārt, tām ir nepieciešama plaša ieinteresēto pušu līdzdalība un sociālais dialogs; otrkārt, tās ir balstītas uz teritoriju; treškārt, tās ir saistītas ar vietējo resursu un konkurētspējīgo priekšrocību mobilizēšanu, un, ceturtkārt, tās tiek veidotas un īstenotas vietējā (pašvaldību) līmenī (Pose, 2001: 8). Tas, cik labi dažādas ekonomiskās attīstības stratēģijas atbilst noteiktai situācijai, ir atkarīgs no tā, cik labi tās saskan ar noteiktiem ekonomikas apstākļiem. Tomēr ekonomika nav vienīgais noteicošais faktors, stratēģijām ir jābilst ar sabiedrības vērtībām un tām ir jāatbilst arī sociālajai un politiskajai situācijai (Wiesel, Teitz, Giloth, 1993: 90).

Kopumā laba prakse veiksmīgai stratēģijai tiek raksturota ar šādām iezīmēm: pirmkārt, vispusīga pieeja sociālajiem, vides un ekonomiskajiem jautājumiem; otrkārt, rūpīgi izstrādāta stratēģija, kuru sagatavojuši visi attiecīgie partneri un kas balstīta kopējā skatījumā uz problēmām; treškārt, līderība, kas apvieno vietējās pašvaldības, kopienas un privātā sektora cilvēkresursus, zināšanas un finansējumu, lai sasniegtu kopējus mērķus;

vietējā pašvaldība viena nav spējīga nodrošināt vietējo ekonomisko attīstību, tādēļ ir nepieciešama sadarbības starp šiem trim sektoriem (Simpson, 2002: 2).

Programmu izpildei svarīgs priekšnosacījums ir vadības kapacitātes uzlabošana un darba grupu izveide. Svarīg, ka vietējā ekonomiskā stratēģija pieder vietējai pašvaldībai, un tai ir skaidri saskatāma vēlēšanās to īstenot. Stratēģijas vērtību palielina politisks, finansiāls un tehnisks atbalsts no citiem valdības līmeņiem. Ļoti svarīgi, ka ir izstrādāti kritēriji pēc kā tiek novērtēta vietējā ekonomiskā attīstība, kā arī nepieciešams ik pa laikam pārstrādāt attīstības politikas (Pilsētvides attīstības nodaļa, 2003: 2 – 13; Svinbērna, Goga, Mērfijs, 2004: 11). Centrālās un Austrumeiropas valstīm ir īpaši svarīgas izmaiņas domāšanas veidā no uzskata, ka „tā ir centrālās valdības atbildība” uz viedokli, ka tā ir „kopienas nepieciešamība noteikt savu nākotni”. Nepieciešams nostiprināt pārliecību, ka vietējās ekonomiskās attīstības stratēģija jāveido, balstoties uz kopienas/ reģiona atrašanās vietu un skaidru izpratni par teritorijas salīdzinošajām priekšrocībām (USAID, 2005: 4; Simpson, 2002: 2).

Attīstības stratēģija vienmēr ir kompromisu veidošana starp vietējo, jau pastāvošo firmu attīstības veicināšanu un ārējo investīciju piesaistīšanu. Attīstības, kas balstās tikai uz vietējiem uzņēmumiem, risks ir nekonkurējoša sistēma vai slēgts tirgus. Risks, attīstību balstot tikai uz ārējām investīcijām, ir atkarība un nespēja reaģēt uz nacionālajām vai starptautiskajām krīzēm. Tādēļ, lai izvairītos no viena vai otra veida riskiem, nepieciešama sabalansēta attīstības stratēģija (Canzanelli, 2001: 14).

Vietējās ekonomikas kāpumu veicina galvenokārt mazi un vidēji uzņēmumi, kas jau darbojas kopienā. Izaugsmi sekmē konsultācijas, palīdzība, resursu pieejamība, institucionālais atbalsts, kas ļautu vietējiem uzņēmumiem attīstīties. Šīs stratēģijas tiek dēvētas par uzņēmumu saglabāšanas un paplašināšanas stratēģijām (Svinbērna, Goga, Mērfijs, 2004: 49; Innovation & Information Consultants, 2006: 11).

Koncentrēšanās uz esošo uzņēmumu saglabāšanu ir svarīga vismaz divu iemeslu dēļ. Pirmkārt, lēmumiem par esošā biznesa paplašināšanu, samazināšanu, vai slēgšanu var būt milzīga ietekme uz vietējās ekonomikas bāzi. Otrkārt, vietējais bizness ir saistīts ar vietējo teritoriju un tās iespējām izmantot vietējo darbaspēku, vietējos piegādātājus, kā arī citas vietējās institūcijas. Piesaistīšanas programmas ietver risku, ka tiks izmantoti

resursi uzņēmumu piesaistīšanai, kuriem esošajā teritorijā nav iespēju attīstīties. Tā kā jau pastāvošās firmas, salīdzinājumā ar jaunām, spēj labāk darboties vietējos specifiskajos apstākļos, produkcijas palielināšanās vietējām firmām sniegs daudz lielākus un daudzpusīgākus ieguvumus vietējai ekonomikai zemākas iekšējās migrācijas dēļ (Bartik, 2003: 19-20).

Uzņēmumu saglabāšanas programmas ietver informācijas iegūšanu par vietējo uzņēmumu vajadzībām, un valdības darbības veicināšanu, lai labāk apmierinātu šīs vajadzības un palielinātu vietējos labumus. Saglabāšanas programmas ir atkarīgas no valdības aktivitātes pakāpes, kas var būt, pirmkārt, relatīvi zema ar biznesa apskatu un aptauju programmām, otrkārt, lielāka - ar ražošanas vai biznesa paplašināšanas programmām, un, treškārt, - liela kas izpaužas kā valdības stratēģiskā loma darbojoties ar biznesa klasteriem un tīkliem. Visas trīs pieejas var tikt īstenotas vienlaicīgi, un praksē tās bieži pārklāj viena otru (Bartik, 2003: 20).

Svarīgi, lemjot par uzņēmuma atrašanās vietu, ir arī tādi pakalpojumi, kā laba informācija un uzņēmumu iespējas risināt problēmas. Informācijas nodrošināšana par teritoriju un palīdzība jautājumos, kas saistītas ar biznesa atļaujām un regulācijām, var palīdzēt piesaistīt uzņēmumus, ļaujot tiem ietaupīt laiku. Mārketinga centieni arī var ietekmēt lēmumus par uzņēmuma novietojumu. Mārketinga pieeja pieņem, ka kopienai nepieciešams attīstīt pieeju, kas uzsver dažādas teritorijai piemītošās salīdzinošās priekšrocības, kas varētu būt pievilcīgas uzņēmumiem. Pētījumi parāda, ka ekonomiskās attīstības iniciatīvām ir vidēja, bet nozīmīga ietekme uz biznesa novietojuma lēmumiem, bet tiem ir lielas izmaksas attiecībā uz darbavietām (Bartik, 2003: 14-16).

3.1. Ekonomiskās attīstības veicināšana Valmieras rajona pašvaldībās

Latvijā pašvaldību kompetence saistībā ar ekonomiskās attīstības veicināšanu ir noteikta likumos: „Par pašvaldībām” 15.pants: „Pagastu un pilsētu pašvaldību kompetencē ir valsts vietējās pārvaldes un sociāli ekonomiskās, kā arī kultūras un izglītības veicināšanas funkcijas, bet to pienākumi it īpaši ir [..]: 9) sekmēt

uzņēmējdarbību savā administratīvajā teritorijā (pasākumi monopoldarbības ierobežošanai un konkurences veicināšanai; atļauju un licenču izsniegšana uzņēmējdarbībai, ja tas paredzēts likumos); 10) rūpēties par bezdarba samazināšanu; organizēt bezdarbniekiem algotos pagaidu sabiedriskos darbus” (Par pašvaldībām, 19.05.1994).

Obligāts pienākums attiecībā uz pašvaldību plānošanu ir izstrādāt pašvaldības sociāli ekonomiskās attīstības plānu un teritorijas apbūves ģenerālplānu (teritorijas attīstības plānu) (Par pašvaldībām, 19.05.1994).

„Bezdarbnieku un darba meklētāju atbalsta likumā” 8. pantā arī ir noteikti pašvaldību pienākumi attiecībā uz ekonomiskās attīstības veicināšanu: „Pašvaldības, pildot ar komercdarbības veicināšanu un bezdarba samazināšanu saistītās funkcijas, sadarbojas ar Nodarbinātības valsts aģentūru un Profesionālās karjeras izvēles aģentūru” (Bezdarbnieku un darba meklētāju likums, 8.pants, 09.05.2002.).

Lai noskaidrotu tendences ekonomiskās attīstības politikas veidošanas un īstenošanas jomā Valmieras rajonā, tika intervēti Valmieras rajona pašvaldību pārstāvji, kuru kompetencē ietilpst ekonomiskās attīstības politikas veidošana un īstenošana. Situācijas plašākai izpētei tika analizēta arī cita pieejamā informācija, par ekonomiskās attīstības politikas veidošanu un īstenošanu Valmieras rajona pašvaldībās (pašvaldību dokumenti, publicētā informācija), kā arī analizēti pašvaldību attīstības plānošanas dokumenti. Izvērtējot apkopoto informāciju par ekonomiskās attīstības politikas veidošanu un īstenošanu Valmieras rajona pašvaldībās, iespējams identificēt tendences attiecībā uz faktoriem, kas veicina un ierobežo vietējās ekonomiskās attīstības politiku veidošanu un īstenošanu vietējo pašvaldību līmenī.

Tālākā izklāstā tiks izvērtēts, kā Valmieras rajona pašvaldībās tiek izmantotas iespējas veicināt vietējās ekonomiskās attīstības politikas, kā arī analizēti ierobežojumi šo politiku veidošanai un īstenošanai pēc pieciem ierobežojošajiem faktoriem: politiskie, stratēģiskie, ar darbību saistītie, finansiālie un prasmju ierobežojumi.

3.2. Vietējās ekonomiskās politikas veidošanas iespēju izmantošana Valmieras rajona pašvaldībās

Pašvaldību attīstības politika lielā mērā ir atkarīga no tā, vai un kā pašvaldības spēj izmantot iespējas noteikt attīstību savā teritorijā un izmantot teritorijas salīdzinošās priekšrocības. To atzīst arī lielākā daļa no intervētajiem Valmieras rajona pašvaldību pārstāvjiem, piebilstot, ka šīs iespējas ir ierobežotas, kā arī atkarīgas gan no pašvaldības rīcībā esošajiem finanšu resursiem, gan arī iespējām piesaistīt finanšu resursus pašvaldībām no valsts un Eiropas Savienības (ES) institūcijām. Finanšu resursu piesaistīšanas iespējas tiek vērtētas kā nevienlīdzīgas. Līdz ar to kā risinājumi tiek minēti gan pieejamo finanšu resursu paplašināšana pašvaldībām, gan iespēju paplašināšana finansējuma iegūšanai, nodrošinot adekvātu informācijas plūsmu no valsts un reģionālā līmeņa par pašvaldību iespējām piesaistīt finansējumu. Šādā kontekstā kā nozīmīgs līdzeklis tiek minēts arī sadarbības paplašināšana starp pašvaldību, privāto un nevalstisko sektoru.

Ekonomiskās attīstības veicināšanai un pašvaldību atbildības un kapacitātes stiprināšanai kā risinājums tiek minēta arī nepieciešamība palielināt pašvaldību iespējas regulēt nodokļu sistēmu, lai pašvaldībām būtu iespējas noteikt ne tikai nekustamā īpašuma nodokļa atlaides kā tas ir pašlaik, bet arī ar likumu noteiktās robežās noteikt uzņēmumu ienākumu nodokli. Nekustamā īpašuma nodokļa regulācija daudzu pašvaldību skatījumā ir vienīgais iespējamais līdzeklis ekonomiskās attīstības veicināšanai un uzņēmējdarbības atbalstīšanai vietējā teritorijā, turklāt daudzās pašvaldībās šis līdzeklis netiek piemērots, jo tiek uzskatīts par nebūtisku palīdzību. Līdz ar to pašvaldībās pastāv uzskats, ka vietējām pašvaldībām ekonomiskā politika būtu jāveido, izstrādājot teritorijas plānojumu un stratēģisko attīstības plānu, savukārt īstenošanu nepieciešams veikt valstiskā līmenī ar nodokļu atlaižu politiku, atvieglotu kredītu pieejamību un pa reģioniem kvotētu ES finansējuma piesaistīšanu.

Daļa pašvaldību pārstāvju uzskata, ka vietējām pašvaldībām ir atbilstošas funkcijas, tās iespēju robežās var ietekmēt ekonomisko attīstību pašvaldībā, un nekādas izmaiņas nebūtu nepieciešamas ne pienākumu, ne atbildību pārdales ziņā, jo, lai kaut ko

mainītu, būtu nepieciešamas izmaiņas sistēmā kopumā, tomēr nav īsta priekšstata par to, kādai šai izmainītajai sistēmai vajadzētu izskatīties. Pašvaldību pārstāvji pastāv uzskata arī, ka nav nozīmes, kurā pārvaldes līmenī tiek īstenota ekonomiskās attīstības politika, jo galvenais ir, lai šī politika tiktu īstenota, un lai attīstība tiktu veicināta un tā notiktu. Kā problēma gan tiek minēts fakts, ka pašvaldības ir pārāk mazas, lai tām būtu lielas iespējas veidot un īstenot vietējās ekonomiskās attīstības politikas.

Vietējā ekonomiskā attīstība sākas, kad tiek atzīts, ka ne valsts, ne tirgus ekonomika pati par sevi nerisina vietējās attīstības problēmas, kad vietējie aktieri apzinās, ka tiem ir jāsniedz ieguldījums vietējās attīstības veicināšanā (Birkholzer, 2006: 2). Ne visās aplūkotajās pašvaldībās vērojamas šādas tendences, galvenokārt dominē viedoklis, ka pašvaldībām jāīsteno valsts noteiktā politika, izmantojot to attīstības veicināšanai pieejamās ierobežotās iespējas. Arī iniciatīva veidot attīstības plānošanas dokumentus – Teritorijas attīstības plānus un Attīstības programmas ir ar likumdošanu noteikta prasība, kuru pašvaldības īsteno drīzāk, lai izpildītu noteiktos pienākumus, nevis lai pēc pašu iniciatīvas mēģinātu veicināt attīstību vietējā līmenī.

Likums „Par pašvaldībām”, kā obligātu pašvaldības pienākumu attiecībā uz plānošanu, nosaka pašvaldības sociāli ekonomiskās attīstības plāna un teritorijas apbūves ģenerālplāna (teritorijas attīstības plāna) izstrādi. Pašlaik visas Valmieras rajona pašvaldības ir izstrādājušas vai strādā pie Teritorijas attīstības plāna izstrādes vai pārstrādes (skatīt 16.pielikumu). Vairumā gadījumu Teritorijas attīstības plāns ir vienīgais attīstības plānošanas dokuments pašvaldībās, un tajās tiek iekļautas arī pašvaldību attīstības programmas, kas kā atsevišķi dokumenti vairumā pašvaldību netiek izstrādātas. Lielākajā daļā pašvaldību Teritorijas attīstības plāns tiek uzskatīts par pagasta attīstības programmu un citus attīstības dokumentus tuvākajā laikā izstrādāt dažādu apstākļu dēļ nav paredzēts (skatīt 16.pielikumu). Teritorijas Attīstības plāna paskaidrojuma rakstos tiek iekļautas arī nodaļas par pašvaldības vīziju un attīstības mērķiem, kam vairumā gadījumu nav paredzēti atsevišķi rīcības un īstenošanas plāni. Tādi stratēģiskās attīstības dokumenti kā pagasta attīstības programma vai sociālekonomiskās attīstības stratēģija ir pieņemti tikai dažās pašvaldībās, turklāt, vairumā gadījumu, šie dokumenti jau ir novecojuši un, kā apgalvo paši pašvaldību pārstāvji, reāli darbībā nav izmantojami (skatīt 16.pielikumu).

Analizējot pašvaldību Teritoriju Attīstības plānu paskaidrojumu daļu, kas lielākajā daļā pašvaldību uzskatāma arī par Attīstības stratēģiju, nākas secināt, ka tas drīzāk ir deklaratīvu, vispārīgu, ļoti daudzu pašvaldības attīstības mērķu uzskaitījums, kuriem netiek piemēroti atbilstoši konkrēti un izmērāmi uzdevumi, programmas un projekti. Pašvaldību attīstības politikām un programmām netiek noteikti novērtēšanas indikatori un netiek veikta dokumentu un tajos noteikto politiku sistemātiska izvērtēšana. Līdz ar to teritorijas attīstības programmas galvenokārt ir vispārīgas, ar vāji izstrādātām plānotās attīstības sadaļām, netiek izstrādāti konkrēti rīcības un īstenošanas plāni, kā arī nav izstrādātas novērtēšanas un ieviešanas sadaļas – paredzamās programmas, projekti, to ieviešanas laiks un paredzētais finansējuma ieguves avots (skatīt 16.pielikumu).

Tiesa, ir viens izņēmums, - šādas problēmas nav vērojamas Valmieras pilsētas Sociālekonomiskās attīstības stratēģijā, kurā ietverti visi priekšnosacījumi labai ekonomiskajai attīstībai. Tas skaidrojams arī ar to, ka Valmieras pilsētas sociālekonomiskās attīstības programma veidota Pasaules Bankas projekta „Latvia Cities Program – City Development Strategies for Economic Development” ietvaros, kas ir Pasaules Bankas Pilsētvides attīstības departamenta projekts „Pārmaiņu pilsētas”, kura uzdevums ir sekmēt politikas un administrācijas reformas vietējās ekonomiskās attīstības un apkārtējās vides pārvaldē. Projekts aizsākts 1999. gadā, tā mērķis - palielināt pašvaldību stratēģiskās plānošanas vadīšanas un rīcības plānu izstrādi, kā arī veicināt labas prakses apmaiņu starp pašvaldībām (Svinberna, Goga, Mērfijs, 2004: 5).

Neskatoties uz pasivitāti stratēģisko attīstības dokumentu izstrādē, arī Valmieras rajona pašvaldību vidū vērojama pozitīva tendence, proti, tās sāk apzināties, ka vietējās iniciatīvas ir ļoti nozīmīgs faktors, lai notiktu vietējā attīstība, un ka situācija pati no sevis nemainīsies. Līdz ar to pašvaldības izmanto dažādas iespējas vietējās ekonomiskās attīstības veicināšanai: tiek veidotas Teritorijas attīstības programmas, nosakot ierobežojošos faktorus attīstībai un meklējot tiem iespējamus risinājumus; apzinot pašvaldību salīdzinošās priekšrocības un attīstības iespējas, nosakot attīstības mērķus, un novirzot finansējumu nozarēm, kam ir lielāka pievienotā vērtība konkrētajā teritorijā. Vietējo ekonomisko attīstību paredzēts veicināt arī, izmantojot ES piedāvātās iespējas, ko laba piemēra veidā parāda LEADER+ programmas ietvaros izveidotā biedrība „No Rūjas līdz Salacai”. Biedrības mērķis ir apzināt lauku iedzīvotāju vajadzības un dzīves

kvalitātes uzlabošanas iespējas, izstrādāt un ieviest integrētās lauku attīstības stratēģijas Valmieras rajonā, kā arī atbalstīt uzņēmējdarbību saskaņā ar izstrādāto stratēģiju (Biedrības „No Salacas līdz Rūjai” statūti, 2006). Ar šīs programmas palīdzību paredzēts palielināt pašvaldību izpratni par vietējās attīstības plānošanas nozīmi, kā arī par dažādu ieinteresēto pušu līdzdalības nozīmi attīstības plānošanas procesos. Šī līdzdalība ir būtisks priekšnoteikums veiksmīgai stratēģijas izstrādei un īstenošanai.

Pašvaldības, veidojot attīstības plānošanas dokumentus un programmas, cenšas pēc iespējas vairāk iesaistīt vietējos iedzīvotājus, uzņēmējus un NVO, tomēr vajadzīgo atsaucību šajā jomā bieži vien nesaņem. Iedzīvotāji un uzņēmēji galvenokārt ir pasīvi un iesaistās tikai tajos gadījumos, kad attīstības plānošana skar tieši viņu privātīpašuma teritoriju.

Valmieras rajona pašvaldības ekonomiskās attīstības iespēju paplašināšanai vietējā līmenī un iedzīvotāju labklājības palielināšanai, ir izmantojušas iespējas arī apvienoties, veidojot novadu apvienības (Rūjienas un Mazsalacas novadu apvienības, kas tomēr dažādu ierobežojumu dēļ pašlaik aktīvi nedarbojas), un izveidojot Burtnieku novadu. Ekonomiskās kapacitātes stiprināšanai divi Valmieras rajona pagasti - Vecate un Matīši - ir apvienojušies Burtnieku novadā, tādējādi atzīstot, ka nepieciešams stiprināt pašvaldību lomu vietējās ekonomiskās attīstības politikas veidošanā un īstenošanā, nodrošinot gan efektīvāku pašvaldību funkciju un pienākumu izpildi, gan lielāku labklājību vietējiem iedzīvotājiem. Apvienojoties novadā, pašvaldībām veidojas labākas iespējas risināt problēmas, kas saistītas ar speciālistu trūkumu pašvaldībās, jo kopīgiem spēkiem iespējams finansēt kvalificētu darbinieku, kas savu darba laiku sadala starp pagastiem; tādējādi paredzēts pakāpeniski risināt pagastos pastāvošās problēmas un veicināt kopējo novada attīstību (Burtnieku novada apvienošanās projekts, 2006). Nākotnē paredzēta novada paplašināšanās, tajā apvienojoties Burtnieku, Rencēnu un Valmieras pagastiem (Reģionālās attīstības un pašvaldību lietu ministrija, Informācija).

Uzņēmējdarbības atbalsta programmas Valmieras rajona pašvaldībās

Lielākā daļa pagastu pašvaldību pārstāvju apgalvo, ka netiek plānotas un īstenotas īpašas uzņēmējdarbības programmas, to pamatojot ar iespēju un informācijas trūkumu par pašvaldību iespējām atbalstīt uzņēmējus. Lauku pašvaldības nepiedāvā sistemātisku atbalstu uzņēmējiem. Tas, ka pašvaldībās netiek veicināti dažādi pasākumi uzņēmējdarbības atbalstīšanai, skaidrojams ar nelielo uzņēmēju skaitu mazajās lauku pašvaldībās, kā arī uzskatu, ka pašvaldībām ir ļoti ierobežotas iespējas atbalstīt uzņēmējdarbību. Kā vienīgais iespējamais atbalsta veids bieži tiek minētas nekustamā īpašuma nodokļa atlaides, kas arī to nenozīmīguma dēļ daudzās pašvaldībās netiek piemērotas. Tam, ka netiek veidotas uzņēmējdarbības atbalsta programmas un netiek aktīvi atbalstīti uzņēmēji, pašvaldībām ir savi argumenti, proti, tās nesaista lokālo attīstību ar uzņēmējdarbību un ekonomisko izaugsmi, ar to saprotot ražošanas uzņēmumus. Īpaši uzņēmējdarbības atbalstīšanas nepieciešamību neredz pašvaldības, kas atrodas tuvu Valmierai, kuru budžeta ieņēmumu ievērojamu daļu veido ieņēmumi no iedzīvotāju ienākuma nodokļa, kas ir nodarbināti Valmieras pilsētā. Šādās pašvaldībās netiek uzskatīts par nepieciešamu veidot jaunus uzņēmumus, lai būtu iespējams nodarbināt vietējos iedzīvotājus, un līdz ar ko netiek uzskatīts par nepieciešamu veidot īpašas ekonomiskās attīstības stratēģijas, kaut arī finanšu resursi tam būtu pietiekoši (skatīt 17.pielikumu).

Ekonomiskās attīstības politiku pašvaldībās sekmēt un ietekmēt vieglāk ir lielajās pašvaldībās, problemātiskāk tas ir mazajās lauku pašvaldībās, jo ekonomiskā attīstība balstās uz kvalificēta darbaspēka, kvalitatīvas infrastruktūras un sociālo pakalpojumu pieejamību. Līdz ar to veiksmīgāka ekonomiskās politikas plānošana un īstenošana vērojama pašvaldībās, kur ir pietiekami resursi veiksmīgu politiku veidošanai un īstenošanai. Valmieras rajona pašvaldības, izņemot Valmieru un Rūjieni, kur darbojas gan uzņēmējdarbības atbalsta centri, gan tiek piedāvāti visai plaši atbalsta pakalpojumi uzņēmējiem, nepiedāvā sistemātisku atbalstu uzņēmējiem. Valmieras uzņēmēju konsultatīvā padome, kura apvieno Valmieras uzņēmēju klubu deleģētos pārstāvjus un lielo uzņēmumu vadītājus darbojas jau trešo gadu un ir būtiska saite starp pašvaldību un uzņēmējiem gan informācijas aprites optimizācijas ziņā, gan priekšlikumu izstrādē pilsētas sociāli ekonomiskās attīstības nodrošināšanā.

Ir pašvaldības, kas nepiedāvā nekādus pasākumus uzņēmējdarbības atbalstīšanai un veicināšanai, un ir pašvaldības, kas tomēr cenšas iesaistīties dažādos pasākumos un veicināt sadarbību starp pašvaldību un uzņēmējiem. Tiek piemērotas nekustamā īpašuma nodokļu atlaides, nodrošinātas iespējas uzņēmējiem piekļūt informāciju komunikāciju tehnoloģijām un iesaistīties dažādās apmācības programmās, piedāvātas bezmaksas reklamēšanās iespējas vietējos informatīvajos materiālos; dažās pašvaldībās darbojas attīstības speciālisti, kas palīdz uzņēmējiem noformēt projektu pieteikumus, un informē par dažādām finansējuma piesaistes iespējām (skatīt 16.pielikumu).

Valmieras rajona mazpilsētas – Mazsalaca un Rūjiena – izvēlējušās interesantu uzņēmējdarbības veicināšanas risinājumu. Tā kā abas mazpilsētas lielā mērā saista savu attīstību ar tūrismu un ārējo apmeklētāju piesaistīšanu, uzņēmējdarbības atbalsta institūcija ir apvienota ar tūrisma informācijas centru. Šo centru uzdevumos ietilpst arī dažāda veida atbalsta sniegšana jau pastāvošajiem uzņēmumiem un veikt mārketinga aktivitātes jaunu uzņēmēju piesaistei konkrētajai teritorijai.

Visplašākās iespējas veicināt un atbalstīt uzņēmējdarbību Valmieras rajonā ir Valmieras pilsētai. To nosaka gan resursu, gan ģeogrāfiskais novietojums, gan aktīvā uzņēmējdarbības vide pilsētā, radot nepieciešamību pēc dažādiem atbalsta pasākumiem. Valmieras priekšrocības uzņēmējdarbības vides veicināšanā un jaunu uzņēmumu piesaistīšanā rada tas, ka tā ir lielākā Vidzemes reģiona pilsēta, kas parāda uzņēmējiem un potenciālajiem investoriem stabilas vietējās ekonomikas vides pastāvēšanu un ilgspējīgas vides veicināšanu (Valmieras pilsētas dome, 2006: 12). Sakņojoties idejā par vietējās pašvaldības lomu uzņēmējdarbībai labvēlīgas vides radīšana, Valmieras attīstības stratēģijā noteikts, ka Valmieras pilsētā izdevīgāk būtu sekmēt esošo uzņēmumu pievienotās vērtības pieaugumu, tajā pašā laikā neaizmirstot pilsētai piesaistīt tādas uzņēmumus, kuru pakalpojumi vai produkcija trūkst pilsētā, rajonā un reģionā (Valmieras Teritorijas attīstības plāna paskaidrojuma raksts, 2007: 28).

Kopumā aplūkojot minētos pagastu pašvaldību iespējamus minētos uzņēmēju atbalstīšanas veidus, jāsecina, ka ir jūtams resursu – gan finanšu, gan zināšanu, gan informācijas un vēlmju, motivācijas - trūkums, un mazo pašvaldību ierobežotās iespējas atbalstīt un veicināt uzņēmējdarbību savā teritorijā.

3.3. Ierobežojumi ekonomiskās attīstības politikas veidošanai un īstenošanai

Analizējot vietējās ekonomiskās attīstības politikas veidošanu un īstenošanu Valmieras rajona pašvaldībās, vērojami tādi ierobežojoši faktori, kā maza sabiedrības un privātā sektora ieinteresētības un līdzdalības pakāpe; ilgtermiņa attīstības plānošanas dokumenti tiek izstrādāti, neparedzot konkrētas rīcības programmas mērķu sasniegšanai, uzsvāru liekot drīzāk uz īstermiņa, redzamu rezultātu sasniegšanu; vērojams darbības kontinuitātes trūkums; atkarība no ārējā finansējuma.

Iespējams nosaukt vairākus faktorus, kas ierobežo veiksmīgu vietējo ekonomiskās attīstības programmu īstenošanu pašvaldībās: koordinācijas trūkums starp dažādiem departamentiem; maza privātā sektora iesaistes pakāpe; uzsvārs uz īstermiņa un redzamu rezultātu sasniegšanu; tendence atdarināt veiksmīgas programmas, neskatoties uz to kontekstu vietējos apstākļos; attīstības „politizācija” – individuālās intereses pārspēj iespējamos kopējos labumus; paļaušanās uz „modernām” attīstības programmām; darbības kontinuitātes trūkums; atkarība no ārējā finansējuma; neadekvāti novirzīts atbalsts u.c. (Rhodes University, 2003: 18-19; Rodriguez-Pose, 2001: 14-15). Ierobežojumus vietējai ekonomiskajai attīstībai iespējams iedalīt piecās kategorijās: politiskie, stratēģiskie, kvalifikācijas, finansiālie un ar darbību saistītie ierobežojumi.

Politiskie ierobežojumi

Teritorijas attīstības plānu izstrādi pašvaldībās veicina stingrā valsts kontrole un Reģionālās attīstības un pašvaldību lietu ministrijas attīstības plānu uzskaites sistēma. Tomēr atsevišķu attīstības programmu un stratēģiju izstrāde pašvaldībās netiek kontrolēta, līdz ar to pašvaldības nejūt spiedienu no valsts puses šādu stratēģiju izstrādei, savukārt pašās pašvaldībās trūkst dažādu resursu šādu stratēģiju izstrādei, kā arī trūkst motivācijas.

Politiskie ierobežojumi skaidrojami arī ar nepietiekošu pašvaldību informētību par to lomu vietējās ekonomiskās politikas veidošanā un īstenošanā, par ko liecina pašvaldību

pārštāvju atbildes uz jautājumiem par pašvaldību iespējām ietekmēt ekonomiskās attīstības politiku savā pašvaldībā. Tas, ka starp pašvaldību vadītājiem pastāv arī tāds viedoklis, ka nav svarīgi, kurā līmenī tiek veidota un īstenota attīstības politika, galvenais, ka attīstība notiek, parāda pašvaldību ierobežotās zināšanas par to būtisko lomu vietējās attīstības stimulēšanā un to iespējām, izmantojot vietējās salīdzinošās priekšrocības, resursus un zināšanas veiksmīgāk veidot un īstenot attīstības politiku savā pašvaldībā. Valmieras rajona lauku pagastu pašvaldību domāšanā joprojām vērojama tendence, ka attīstības veidošana un īstenošana ir „centrālās valdības atbildība”, nevis „kopienas nepieciešamība noteikt savu nākotni”.

Kā ierobežojums ekonomiskās attīstības stratēģiju izveidei tiek minēta arī pārlietu ieilgusī Administratīvi teritoriālā reforma valstī, jo situācijā, kad pašvaldībām nav skaidrības par savu nākotni, tās neizstrādā ilgtermiņa attīstības stratēģijas un rīcības plānus. Izstrādātās attīstības programmas galvenokārt jau ir novecojušas, programmas, kas izstrādātas vairākām pašvaldībām sadarbojoties, arī vairs nav aktuālas, līdz ar to pašvaldībās nenotiek sistemātiska plānošana, kas apgrūtina veiksmīgu Eiropas Savienības finansējuma piesaisti pašvaldību ekonomiskās attīstības veicināšanai.

Lai izvairītos no dažādiem politiskajiem riskiem, nepieciešama plašāka informācijas plūsma no nacionālā un reģionālā līmeņa par pašvaldību būtisko lomu reģionālās politikas veidošanā un īstenošanā, to nozīmi reģionālajā attīstībā. Nepieciešams arī veicināt sadarbību starp dažādām ieinteresētajām pusēm vietējā līmenī, motivēt sabiedrību iesaistīties savas teritorijas attīstībā, jo, kā rāda citu valstu pieredze, politikām, kuru veidošanā ir iesaistījušies dažādi aktieri, ir lielāks atbalsts arī vēlāk - īstenošanas posmā -, un tās ir veiksmīgākas.

Stratēģiskie ierobežojumi

Analizējot pašvaldību Teritoriju Attīstības plānu paskaidrojumu daļu, kas daudzās pašvaldībās tiek uzskatīta par Attīstības stratēģiju, nākas secināt, ka tas ir drīzāk deklaratīvu, vispārīgu, pašvaldības attīstības mērķu uzskaitījums, kam netiek attiecināti atbilstoši konkrēti un izmērāmi uzdevumi un projekti, kas iekļautos konkrētā laika posmā un kam noteikts konkrēts finansējuma ieguves avots. Attīstības politikām un

programmām arī netiek noteikti novērtēšanas indikatori un netiek veikta politiku un programmu sistemātiska izvērtēšana pašvaldībās. Līdz ar to pastāv risks, ka vīzijas un mērķu īstenošanas posmā saikne starp stratēģijām un darbībām var netikt nodrošināta, radot situāciju, ka bieži vien līdzekļi nosaka stratēģiju, un attīstības mērķi tiek pakārtoti iespējām iegūt finansējumu, nevis finansējums tiek meklēts konkrētu problēmu risināšanai.

Lai izvairītos no stratēģiskajiem ierobežojumiem, pašvaldībām būtu jāveido stratēģiskās plānošanas dokumenti, kuros skaidri noteikta pašvaldības attīstības vīzija, mērķi, uzdevumi, programmas un projekti, kuru rezultāti ir izmērāmi un kuriem ir paredzēts konkrēts finansējuma ieguves avots. Kā piemērs Valmieras rajona ekonomiskās attīstības stratēģiju ziņā ir Valmieras pilsēta, kurai ir izstrādāta stratēģija ar skaidri noteiktajiem stratēģiskajiem virzieniem, programmām un projektiem. Lai arī likumdošanā nav noteiktas monitoringa procedūras, Valmieras domes attīstības nodaļā tās ir izstrādātas, un attīstības politikas tiek sistemātiski izvērtētas. Arī citām pašvaldībām šādi stratēģiskās attīstības dokumenti lielā mērā atvieglotu pašvaldības darbību un attīstības procesus padarītu sistemātiskākus un mērķtiecīgākus. Tiktu risinātas reālas problēmas un attīstības mērķi īstenoti saskaņā ar ilgtermiņa attīstības stratēģiju, nevis īstermiņa finansējuma ieguves iespējām.

Ar darbību saistītie ierobežojumi

Ar darbību saistītie ierobežojumi var rasties no neatbilstoša lēmumu pieņemšanas procesa, pakalpojumu organizācijas un rezultātu monitoringa un novērtēšanas sistēmas.

Problēmas tiek saistītas ar iedzīvotāju nevēlēšanos līdzdarboties, radot iespēju viņiem atsvešināties no attīstības programmas un tajā noteiktajiem attīstības mērķiem, kas arī turpmāk var ierobežot šo politiku un programmu īstenošanu. Kā apgalvo pašvaldību pārstāvji, dažādās pašvaldību piedāvātajās bezdarbnieku apmācības programmās iedzīvotāju līdzdalība un iesaistīšanās vērtējama kā ļoti zema. Līdz ar to vērojama situācija, ka pašvaldība īsteno programmas, kas iedzīvotājiem nemaz nav vajadzīgas. Pārvalde būtu efektīvāka, ja šīs nepieciešamās programmas tiktu noteiktas, pašvaldībai sadarbojoties ar iedzīvotājiem, ļaujot ietaupīt izmantotos resursus

programmām, kas patiesībā nav nepieciešamas, un izlietot tos programmām un attīstības stratēģijām, kas patiešām veicinātu kopienas iedzīvotāju labklājību.

Pašvaldībās vērojama problēma, ka varas decentralizācija no nacionālās valdības uz vietējo „pleciem” uzlikusi papildus slogu vietējās ekonomiskās attīstības atbildības pārvaldes līmenim, kam ir ierobežotas iespējas to īstenot efektīvi.

Lai privātā sektora pārstāvji īstenotu savu individuālo tirgus stratēģiju saistībā ar pašvaldības visaptverošo ekonomiskās attīstības plānu, nepieciešams arī tos iesaistīt lēmumu pieņemšanas procesos, kas Valmieras rajona pašvaldībās ir problemātiski.

Pastāv arī risks, ka vietējie aktieri nespēs noteikt, izveidot un īstenot atbilstošāko attīstības stratēģiju. Vietējo aktieru iesaistīšanās nav garantija, ka tiks izvēlētas atbilstošas un tehniski korektas stratēģijas. Sabiedrības vēlmes pēc ātriem rezultātiem, bieži vien kombinācijā ar populistiskiem politiķu solījumiem, var novest pie īstermiņa politikas veidošanas un īstenošanas, balansētu stratēģiju noraidīšanas, kuru ilgtermiņa ietekme sabiedrībā būtu redzama tikai pēc ilgāka laika (Pose, 2001: 12). Šādas situācijas novēršanai nepieciešams veidot stratēģijas ar pēc iespējas vairāk iesaistīto pušu līdzdalību, kas nodrošinātu programmas atbildību un caurspīdīgumu. Nepieciešams arī veikt politiku izvērtēšanu pēc noteikta laika posma, lai noteiktu to ietekmi uz pašvaldību kopējo attīstību.

Finansiālie ierobežojumi

Problēmas, kas saistītas ar finansējuma nepietiekamību, iespējams attiecināt uz diviem aspektiem: ekonomiskās attīstības iniciatīvu uzsākšanu un projektu ilgtspējīgumu. Valmieras rajona pašvaldībās finansējuma ierobežojumi kā šķērslis vietējai ekonomiskajai attīstībai tiek minēti gan politiku veidošanas, gan īstenošanas posmos. Daļā pašvaldību, kur nenotiek sistemātiska ekonomiskās attīstības plānošana, kā iemesls tiek minēts speciālistu trūkums pašvaldībās, kas nodarbotos ar attīstības jautājumiem. Šis speciālistu trūkums, savukārt tiek skaidrots ar ierobežotajiem finanšu resursiem speciālistu algošanai, apgalvojot, ka pašvaldībām ir daudzas citas akūtākas vajadzības.

Tomēr par to, ka finanšu resursi nav galvenais ierobežojums stratēģiskās attīstības plānošanas neesamībai, liecina fakts, ka arī tajās pašvaldībās, kas apgalvo, ka finanšu resursi nav ierobežojums attīstības plānošanai, netiek pieņemti attīstības speciālisti, un netiek atzīta nepieciešamība pēc tiem. Šāda situācija parāda, ka bieži nozīme ir nevis resursu nepietiekamībai, bet gan tam, kādas prioritātes tiek noteiktas. Situācijā, kad finanšu resursi pietiek, lai īstenotu citus attīstības mērķus, netiek atzīta nepieciešamība veidot un attīstīt īpašas ekonomiskās attīstības stratēģijas.

Finansējuma ierobežojumi tiek minēti ne tikai kā ierobežojums ekonomiskās attīstības stratēģiju veidošanai, bet arī kā ierobežojums to īstenošanai. Liela daļa pašvaldību amatpersonu uzskata, ka tas, cik labi tiks īstenota ekonomiskās attīstības politika ir atkarīgs no finanšu līdzekļu piesaistes iespējām pašvaldībās, kas netiek uzskatītas par vienādām. Finanšu līdzekļu piesaiste kā problēma stratēģiju un politiku īstenošanai tiek minēta ne tikai mazajās lauku pašvaldībās, bet arī Valmieras pilsētas pašvaldībā. Problēmas rodas ar programmu un projektu kontinuitātes nodrošināšanu, pēc tam, kad sākotnēji pieejamais finansējums ir beidzies. Kā problēma vērojama arī informācijas trūkums par vietējās ekonomiskās attīstības programmām un to pieejamo finansējumu, kā arī harmonizācijas trūkums starp dažādām programmām. Harmonizācijas trūkums skaidrojams ar to, ka netiek veidotas ilgtermiņa ekonomiskās attīstības stratēģijas un rīcības plāni, kuros tiktu saskaņoti dažādi projekti un programmas, kas izvēlēti, lai risinātu konkrētas pašvaldību problēmas.

Finanšu resursu nepietiekamību iespējams risināt pašvaldībām apvienojoties, tādējādi nodrošinot iespējas algot speciālistus, kuri nodarbotos ar pašvaldības attīstības plānošanu, projektu piesaisti.

Prasmju ierobežojumi

Vietējās ekonomiskās attīstības procesos nepieciešamas dažādas specializētas prasmes, kas dažādu, iepriekš aprakstītu, ierobežojumu dēļ pašvaldībās nav pieejamas. Līdz ar to ekonomiskās attīstības stratēģijas netiek veidotas un attīstības dokumenti neatbilst veiksmīgu stratēģiju principiem, jo lielākajā daļā pašvaldību nav speciālistu,

kam būtu prasmes stratēģiskajā plānošanā un dažādu projektu pieteikumu veidošanā un īstenošanā.

Pašvaldībās vērojams izpratnes trūkums par vietējās ekonomiskās attīstības veicināšanas iespējām vietējo pašvaldību līmenī, kā arī izpratnes trūkums par stratēģisko vadību un stratēģiskās attīstības dokumentu izstrādi un to būtisko lomu pašvaldības attīstības veicināšanā. Pašvaldībām trūkst zināšanu arī par iespējām atbalstīt uzņēmējdarbību savā teritorijā. Pašvaldības vairumā gadījumu veic savas ikdienas funkcijas, un plānošanu neuzskata par būtisku savas darbības uzdevumu un pienākumu.

Prasmju ierobežojumus, ja tie ir finanšu resursu trūkuma noteikti, iespējams risināt pašvaldībām apvienojoties novadā, tādējādi nodrošinot iespēju kopīgi algot attīstības plānošanas speciālistus. Tomēr vispirms pašvaldību vadības līmenī nepieciešams nostiprināt apziņu par šādu speciālistu būtisko nozīmi pašvaldības attīstības veicināšanas procesos.

Tomēr attīstības speciālistu darbošanās pašvaldībā vēl nav pietiekams priekšnoteikums veiksmīgu ilgtermiņa attīstības stratēģiju izstrādei, jo ir Valmieras rajonā ir pašvaldības, kurās ir atbilstoši speciālisti, bet nav attīstības plānu, un ir pašvaldības, kurās nav attīstības speciālista, bet attīstības programmu un stratēģisko dokumentu nepieciešamība tiek atzīta pagasta vadības līmenī, un šādi dokumenti tiek izstrādāti, neskatoties uz dažādiem iekšējiem ierobežojumiem. Tas liecina par līderu būtisko lomu attīstības politiku veidošanas un īstenošanas procesos.

Prasmju ierobežojumi var izpausties arī dažādām ieinteresētajām pusēm līdzdarbojoties stratēģijas veidošanā, jo sabiedrības iesaistīšana automātiski nenodrošina to, ka tiks pieņemta atbilstošākā stratēģija. Līdz ar to, ka pašvaldībās netiek izstrādāti ilgtermiņa attīstības stratēģijas dokumenti, nenotiek politiku un programmu monitorings; pašvaldībās pastāv iespēja, ka tiks īstenots politiskais populisms un pieņemti lēmumi par programmām un projektiem, kas sniegs ātrus un redzamus rezultātā, tomēr ilgtermiņā tie nebūs ilgtspējīgi.

Līdz ar to iespējams secināt, ka galvenie ierobežojumi veiksmīgu ekonomiskās attīstības politiku veidošanai un īstenošanai ir saistāmi nevis ar finanšu resursiem, bet gan ar pašvaldībā noteiktajām prioritātēm, kas savukārt ir atkarīgs no pašvaldībās darbošos

personu kompetences un informētības un priekšstatu līmeņa par to, kā veidrojama un īstenojama veiksmīga vietējās ekonomiskās attīstības politika.

Valmieras rajona pašvaldībās situācija ar vietējās ekonomiskās attīstības politiku no vienas puses ir atšķirīga, bet no otras - ir ļoti daudz kopīgu iezīmju un ierobežojumu šādu politiku veidošanai un īstenošanai vietējā līmenī. Daļa pašvaldību apzinās nepieciešamību veidot vietējās ekonomiskās attīstības stratēģijas, tomēr tās netiek veidotas dažādu finansiālu un organizatorisku jautājumu, kā arī citu ierobežojošo faktoru dēļ. Daļā pašvaldību stratēģiskie dokumenti netiek izstrādāti un pašvaldību amatpersonas arī neredz nepieciešamību kādu īpašu stratēģiju izstrādēt. Šāda tendence vērojama pašvaldībās, kuras nesūdzas par finanšu resursu ierobežotību un nepietiekamību, tajā pašā laikā pašvaldībās nav attīstības plānošanas speciālistu, kas būtu kompetenti attīstības plānošanas dokumentu izstrādēt. Daļa pašvaldību, iespēju robežās, veicina ekonomiskās attīstības politiku, pieņemot attīstības plānošanas speciālistus un veidojot attīstības nodaļas pilsētas domēs – Valmiera un Rūjiena, kā arī Burtnieku novada domē; veido partnerības, lai būtu iespējams vietējās ekonomiskās attīstības veicināšanai piesaistīt starptautisko organizāciju finansējumu.

Pētījuma rezultātu kopsavilkums

1. Valmieras pilsēta izveidojusies kā Vidzemes un rajona ekonomiskās attīstības centrs, kurā koncentrētas dažāda līmeņa pārvaldes institūcijas un izglītības iestādes, uzņēmējdarbība un cilvēkresursi. Valmieras rajona kopējā attīstība lielā mēra notiek uz Valmieras pilsētas attīstības rēķina, kas neveicina sabalansētu reģiona kopējo attīstību. Cilvēkresursu migrācija un uzņēmējdarbības attīstība Valmierā sekmē pakalpojumu sfēras pastiprinātu attīstību.
2. Valmieras rajona uzņēmēji jūtas stabili un nākotnē raugās optimistiski: gandrīz divas trešdaļas uzņēmēju attīstības iespējas vērtē kā labas un ļoti labas un nākotnē plāno paplašināt sava uzņēmuma darbību, tikai 3,14% uzņēmēju uzskata, ka tās ir sliktas vai ļoti sliktas.
3. Daļai mikro un mazo uzņēmēju ir profesionālās identitātes problēmas un par to liecina vairāki faktori: neapzinās sevi kā uzņēmējus un līdz ar to maz iesaistās profesionālās organizācijās, no kā tālākās sekas ir nerēķināšanas no pārējo uzņēmēju puses.
4. Valmieras rajona uzņēmēji kā uzņēmējdarbības uzsākšanu apgrūtinājošus faktorus visbiežāk min finanšu nepietiekamību, zināšanu un informācijas trūkumu, birokrātiskās barjeras un uzņēmējdarbības uzsākšanai nepieciešamo resursu ierobežotību. Pēdējo 5-7 gadu parādās tendence, ka uzņēmēji kļūst vairāk izglītoti, bet pastiprinās uzņēmējdarbības uzsākšanai nepieciešamo resursu piesaistes problēma.
5. Uzņēmumu vadībā tiek izmantotas dažādas metodes un visbiežāk tiek pielietota finanšu rādītāju analīze, atalgojuma politika un budžeta plānošana. Nepietiekami tiek izmantota personāla vadība un stratēģiskā plānošana, īpaši tirdzniecības sektorā.
6. Valmieras uzņēmēji un īpašnieki sava personāla izglītību, kvalifikāciju un tās atbilstību uzņēmuma vajadzībām kopumā vērtē kā optimālu vai piemērotu. Aptuveni 80% respondentu vadītāja darbu vērtē kā optimālu, bet kritiski vērtē pārējo personālu, kas liek domāt par aptaujāto (īpašnieku vai arī uzņēmuma vadītāju) mazāk kritisku attieksmi pret uzņēmuma vadības kompetencēm. Uzņēmēji

pamatā apmierināti ar vidējās vadības līmeni, bet gandrīz piektdaļu neapmierina tehniskā personāla izglītība, kvalifikācija un tās atbilstība uzņēmuma vajadzībām. Darba efektivitāte uzņēmējus pamatā apmierina.

7. Daļai uzņēmēju ir noliedzoša attieksme pret darbinieku izglītošanas un kvalifikācijas vajadzību izvērtēšanu. Tikai puse uzņēmēju plāno līdzekļus darbinieku kvalifikācijas uzlabošanai, kas parāda nepieciešamību lielāku uzmanību pievērst personālā politikas ilgtermiņa plānošanai. Ievērojami lielākā uzņēmēju daļa atbalsta izglītības iegūšanu atbilstošos specializētos izglītības centros. Valmieras lielo uzņēmumu vadītāji atzīmē Vidzemes Augstskolas ieguldījumu speciālistu sagatavošanā rajonā, uzsverot nepieciešamību atvērt inženiertehniskās studiju programmas.
8. Darbinieku noturēšanai uzņēmumā lielākā daļa uzņēmēju izmanto piemaksas sistēmas, nodrošina sociālās garantijas, kā arī citus materiālos labumus. Kopumā gandrīz ceturtajai daļai uzņēmēju ir problēmas ar visu līmeņu personāla piesaisti.
9. Lielākā daļa uzņēmumu (75,39%) personālu piesaista un atlasa saviem spēkiem, galvenokārt izvēloties neformālās piesaistes formas. Lielie Valmieras uzņēmumi nepieciešamo speciālistu piesaistē izmanto arī pārpirkšanu.
10. Valmieras rajona uzņēmumos jūtams darbaspēka trūkums (ap 39% uzņēmumu ir vakances). Divas trešdaļas uzņēmumu meklē vidējā vadības līmeņa un tehniskā personāla darbiniekus. Visvairāk trūkst iekārtu un mašīnu operatori un izstrādājumu montieri, kvalificēti lauksaimniecības un zivsaimniecības darbinieki, pakalpojumu un tirdzniecības darbinieki, vecākie speciālisti un speciālisti.
11. 46,6% aptaujāto uzņēmēju uzskata, ka Latvijas iedzīvotāju migrācija būtiski ietekmē rajona uzņēmumu darbu, kas ir nopietns drauds uzņēmējdarbībai. Tikai nepilni 3% uzņēmēju nodarbina cilvēkus no citām valstīm, bet 45,55% Valmieras rajona uzņēmēju gatavi nākotnē nodarbināt citu valstu iedzīvotājus. Šos jautājumus būtu svarīgi risināt arī plašākā kontekstā, piemēram, savlaicīgi uzsākot diskusijas par iedzīvotāju, uzņēmēju, pašvaldību un valsts institūciju gatavību ārvalstu darbaspēka ieplūšanai.
12. Uzņēmēju viedokļi dalās par darba un uzturēšanās atļauju iegūšanas kārtību – 36,36% uzskata to par sarežģītu, bet tikpat daudzi to noliedz. Lielākā daļa uzņēmēju

atzinīgi vērtē sadarbību ar Nodarbinātības Valsts aģentūru, pozitīvi tiek vērtēta arī Pilsonības un imigrācijas lietu pārvaldes darbība.

13. Kā biežāk izmantotās personāla vadības metodes ikdienas darbā ar personālu ir darba kvalitātes kontroles un darbinieku pārbaudes (64,92%), un konkrētu darbu plānošana (63,87%). Gandrīz pusei uzņēmēju būtiska ir darbinieku apmierinātība ar darbu un lojalitāte uzņēmumam. Ceturtā daļa uzņēmēju nenodarbojas ar personāla plānošanas un attīstības jautājumiem, kas varētu liecināt par samērā nepārdomātu attieksmi pret personāla jautājumiem, kas ir vai ar laiku kļūs par nopietnu uzņēmuma problēmu. Valmieras lielākajos uzņēmumos personāla politika tiek rūpīgi plānota un pilnveidota.
14. Gandrīz 90% Valmieras rajona vidusskolu 12.klašu jauniešu ir izlēmuši, ko darīs pēc vidusskolas beigšanas un 90% no viņiem iecerējuši mācīties, ko varētu skaidrot, ka jaunieši apzinās izglītības līmeņa nozīmību savas nākotnes karjeras veidošanā. Tajā pat laikā jaunieši vēl aizvien saskaras ar problēmām karjeras un profesijas izvēlē, ko varētu skaidrot ar vecumposmu attīstības īpatnībām.
15. Valmieras rajona vidusskolu 12.klašu jauniešu profesijas izvēli visvairāk ietekmē individuālie faktori: interese par kādu jomu vai specialitāti un spējas noteiktā jomā, taču vēl aizvien profesijas izvēlē svarīgu lomu spēlē arī sociālekonomiskie faktori: profesijas prestižs un atalgojums. Savu nākotnes karjeru Valmieras rajona vidusskolu 12.klašu jaunieši vēlas veidot profesijās, kuras atzīst par prestižām un labi atalgotām.
16. Pastāv viedokļu atšķirība starp Valmieras pilsētas un Valmieras rajona vidusskolu skolēniem, jo Valmieras rajona vidusskolu skolēni bija mazāk informēti par dažādām karjeras veidošanas iespējām, ko varētu skaidrot ar to, ka pilsētā vieglāk pieejama nepieciešamā informācija par profesijas un karjeras izvēli.
17. Vairāk kā trešā daļa Valmieras rajona vidusskolēnu nolēmuši pēc tālākajām studijām neatgriezties dzimtajā vietā, aptuveni piektdaļai skolēnu nav noteikta viedokļa par pastāvīgās dzīves un darba vietu nākotnē.
18. Liela daļa Valmieras rajona vidusskolu 12.klašu jaunieši apzinās darba tirgus pieprasījumu un piedāvājumu, jo vēlas savu karjeru veidot inženierzinātnēs, kurās šobrīd trūkst kvalificēta darbaspēka. Vienlaikus jauniešu vidū nav mazinājusies

jurista un ekonomista specialitātes popularitāte, kurās savukārt pastāv darbaspēka pārprodukcijas risks, kas nozīmē, ka jauniešiem būtu jāsniedz vēl detalizētāks skaidrojums par Latvijas darba tirgus specifiku.

19. Kopumā Valmieras rajona uzņēmēji apzinās tehnoloģiju izmantošanas ieguvumus un galvenokārt tos novērtē kā iespēju paaugstināt uzņēmuma darbības efektivitāti, kā arī konkurētspēju. Aptuveni 90% respondentu sava uzņēmuma saimnieciskajā darbībā izmanto tehnoloģijas, kas varētu kalpot par priekšnoteikumu ražošanas optimizācijai, pārdošanas procesu un informācijas apmaiņas atvieglošanai un paātrināšanai.
20. Praktiski visi uzņēmumi savā darbībā izmanto informācijas tehnoloģijas, tomēr to izmantošana varētu būt daudzpusīgāka, jo uzņēmēji galvenokārt informācijas tehnoloģijas pielieto grāmatvedībā (98%) un klientu apkalpošanā (51%).
21. Uzņēmumi ir orientēti uz esošo produktu attīstīšanu un mazāk uz jaunu produktu izstrādi. Vērtējot, cik nozīmīgi ir bijuši uzņēmumam dažādi kapitāla ieguldījuma veidi, visbiežāk kā pirmā prioritāte atzīmēta ieguldījumi, kuru mērķis ir palielināt potenciālu, kā otrā – ieguldījumi, kuru mērķis ir aizstāt esošās iekārtas, kā trešā – ieguldījumi, kuru mērķis ir uzlabot iekšējo un ārējo vidi, bet kā vismaznozīmīgākā – ieguldījumi, kuru mērķis radīt jaunu potenciālu jauniem produkcijas veidiem.
22. Uzņēmēju atbildes par kritērijiem, pēc kuriem galvenokārt uzņēmēji izvērtē ieguldījumu projektu priekšlikumu atlasī, liecina, ka lielākoties Valmieras rajona uzņēmēji kapitāla ieguldījumu projektus izvērtē, balstoties uz ekonomisko izdevīgumu. Atsevišķas pazīmes norāda, ka daļai uzņēmēju nav pietiekami skaidri projektu vērtēšanas kritēriji.
23. Liela daļa uzņēmēju kā finanšu piesaistes veidu izmanto aizņemto kapitālu, kas salīdzinājumā ar pašu kapitālu var veicināt uzņēmuma straujāku attīstības tempu un palīdzēt realizēt jaunus projektus. Aizņemtā kapitāla piesaiste ir saistīta ar lielāku risku, tāpēc uzņēmumu vadībai būtu ieteicams sistemātiski un rūpīgi sekot uzņēmuma maksātspējas stāvoklim, izmantojot finanšu analīzes metodes.
24. Praktiski visi aptaujātie uzņēmēji, kas ir izmantojuši ilgtermiņa kredītus, tos izmantojuši ilgtermiņa ieguldījumu iegādei vai to vērtības paaugstināšanai, tādējādi veidojot finansēšanas avotu racionālu struktūru. Vairumā gadījumu kredīta

izmantošana paredzēta uzņēmuma darbības paplašināšanai vai attīstībai, un tādējādi to var klasificēt kā investīciju kredītu.

25. Konkurences vidi uzņēmēji kopumā vērtē pozitīvi un negodīga konkurence netiek identificēta kā būtiska problēma. Valmieras rajona uzņēmēji visvairāk konkurenci izjūt nozarē (80%), valsts (67%) un vietējā līmenī (62%), kā arī attiecībā uz produkcijas realizāciju, darbaspēku un izejvielām.
26. Liela daļa uzņēmumu (~40%) nerēķinās ar konkurenci no citu valstu uzņēmēju puses, kas nākotnē var radīt papildu risku.
27. No vietējām un rajona pašvaldībām uzņēmēji sagaida infrastruktūras (ceļu, sakaru, ēku) pilnveidošanu un uzlabošanu, lielāku atbalstu un sadarbību ar vietējiem uzņēmumiem. No rajona pašvaldības uzņēmēji vēlas vairāk informēšanu par uzņēmējdarbībai būtiskiem jautājumiem. No valsts sagaida nodokļu sistēmas sakārtošanu un nodokļu sloga mazināšanu, stabilāku un paredzamāku politikas veidošanu, kā arī uzņēmēju (vai to organizāciju) plašāku iesaistīšanu politikas veidošanas procesā.
28. Uzņēmējiem ir pretrunīga attieksme pret valsts un pašvaldību lomu uzņēmējdarbībā: no vienas puses viņi sagaida lielāku atbalstu un līdzdalību, bet no otras puses – iebilst pret regulāciju.
29. Vairums Valmieras rajona pašvaldību tikai daļēji izmanto visas uzņēmējdarbības veicināšanas un vietējās ekonomiskās politikas veidošanas iespējas, un bieži vien aktivitātes ir tikai formālas.
30. Valmieras rajona uzņēmējdarbības vidi var raksturot kā ekonomiski stabili un uz attīstību orientētu, ko sekmējusi Valmieras pilsētas pašvaldības un Valmieras rajona padomes stratēģiska darbība, bet pastāv risks, ka attīstība nākotnē var nebūt līdzsvarota, jo uzņēmēji ne vienmēr kritiski izvērtē perspektīvas un riskus. Uzņēmējdarbībā dominē lokālisms un īstermiņa pieeja, kuru uzņēmēji apzinās, bet šobrīd neredz tam risinājumus.

Pētījumā izmantotā literatūra

Augustovska, O. (2004). *Pētījums par Latvijas pašvaldību un Nodarbinātības valsts aģentūras izstrādātajiem Nodarbinātības veicināšanas ikgadējiem plāniem. Ziņojums par pētījuma rezultātiem*. Rīga: Latvijas Pašvaldību savienība.

Baron, D. P. (1996). *Business and its Environment*. 2nd edition. New Jersey: Prentice Hall.

Bartik, T.J. (1995). *Economic Development Strategies*. Upjohn Institute Working Paper 95-33. Kalamazoo, Michigan.

Bartik, T.J. (2002). Evaluating the Impacts of Local Economic Development Policies on Local Economic Outcomes: What Has Been Done and What is Doable? Upjohn Institute Staff Working Paper No.03-89. <http://www.upjohninstitute.org/publications/wp/03-89.pdf>

Bartik, T.J. (2003). Local Economic Development Policies. Upjohn Institute Staff Working Paper No. 03-91. <http://www.upjohninstitute.org/publications/wp/03-91.pdf>

Bela-Krūmiņa, B., Eglīte, P., Karnītis, E. u.c.(2006). *Latvijas iedzīvotāju dzīves kvalitātes indekss*. Stratēģiskās komisijas darba grupas atskaite. Rīga.

Bērzaines pagasta padome (2007). *Bērzaines pagasta teritoriālais plānojums 2007.- 2019.1. redakcija*. Paskaidrojuma raksts. Reģionālie projekti.

Bezdarbnieku un darba meklētāju atbalsta likums, 09.05.2002., Latvijas Vēstnesis, Nr. 80, 01.07.2002.

Biedrības statūti (2006) *No Salacas līdz Rūjai*, Valmiera.

Bikse V., (2003) Makroekonomika. Tālmācības kurss. Rīga: Izglītības soļi.

Bringham, R, D., Robert Mier, Eds.(1993). *Theories of Local Economic Development: Perspectives Form Across the Disciplines*. Sage Publications, CA.

Brooks, I., Weatherston, J. (1997). *The business environment. Challenges and changes*. London, New York, Toronto: Prentice Hall.

Burtnieku pagasta padome (2005). *Burtnieku pagasta teritoriālais plānojums 2005-2017*. Paskaidrojuma raksts. Reģionālie projekti.

Canzaneli, G. (2001). Overview and Learned Lessons on Local Economic Development, Human Development, and Decent Work. ILO Universitas Working Paper. <http://www.ilo.org/public/english/universitas/publi.htm>.

Caune, J., Dzedons, A., Pētersons, L. *Stratēģiskā vadīšana*. Rīga: Kamene.

Ebert, R.J., Griffin, R.W. (2000). *Business Essentials* 3rd edition. New Jersey, Upper Saddle River: Prentice Hall.

Eiropas Komisija (2006). *LEADER pieeja: rokasgrāmata iesācējiem*.

Finanšu vadības rokasgrāmata. Rīga: Diena – Bonnier.

Forands, I. (2000.) *Stratēģija. Kvalitāte*. Rīga: Latvijas Izglītības fonds.

Gada pārskatu likums. <http://www.ur.gov.lv/drukat.php?t=8&id=171&v=lv>, 15.06.2007.

Hofs, K. G. (2002.) *Biznesa ekonomika*. Rīga: Jāņa Rozes apgāds.

Innovation & Information Consultants (2006). An Empirical Approach to Characterize Rural Small Business Growth and Profitability. SBA. www.sba.gov/advo

International Labor Organization. Local Economic Development. http://www.ilo.org/dyn/empent/empent.portal?p_prog=L

- Jones, G. R. (2001). *Organizational theory. Text and cases* 3rd edition. New Jersey: Prentice Hall
- Kocēnu pagasta padome (2007). *Kocēnu pagasta teritoriālais plānojums līdz 2019. gadam*. Paskaidrojuma raksts. Reģionālie projekti.
- Komerclikums. <http://www.ur.gov.lv/index.php?t=3&a=42&v=lv>, 15.06.2007.
- Kotler, P., Keller, K.L. (2006). *Marketing Management* 12th edition. Upper Saddle River, New Jersey: Prentice Hall.
- Kuratko, D. F., Hodgetts, R. M. (1992). *Entrepreneurship. A contemporary approach* 2nd edition. Orlando: The Dryden press.
- Lambing, P., Kuehl, C. R. (2000). *Entrepreneurship* 2nd edition. New Jersey: Prentice Hall.
- Latvijas Attīstības aģentūra, Ārvalstu investīciju konsultatīvais dienests, Starptautiskās finanšu korporācijas un Pasaules Bankas apvienotais dienests (2003). *Pašnovērtējuma pētījums par administratīvo procedūru ietekmi uz uzņēmējdarbības vidi Latvijā*.
- Latvijas lauku forums. www.llf.partneribas.lv, 15.05.2007.
- Latvijas nacionālā plānojuma koncepcija, 27.01.1998., Latvijas Vēstnesis, Nr.73/74. 19.03.1998.
- Latvijas Pašvaldību savienība (2003). *Pašvaldību gadagrāmata*. Rīga.
- Latvijas Republikas Centrālā statistikas pārvalde (2007). *Uzņēmējdarbības veiksmes faktori Latvijā*. Apsekojuma rezultāti.
- Latvijas Republikas Ekonomikas ministrija (1994). *Ziņojums par Latvijas tautsaimniecības attīstību*. Rīga.
- Latvijas Republikas Ekonomikas ministrija (1996). *Ziņojums par Latvijas tautsaimniecības attīstību*. Rīga.
- Latvijas Republikas Ekonomikas ministrija (1997). *Ziņojums par Latvijas tautsaimniecības attīstību*. Rīga: Krauklītis.
- Latvijas Republikas Ekonomikas ministrija (1999). *Ziņojums par Latvijas tautsaimniecības attīstību*. Rīga: Madonas Poligrāfists.
- Latvijas Republikas Ekonomikas ministrija (2006). *Ziņojums par Latvijas tautsaimniecības attīstību*. Rīga: ABC JUMS.
- Latvijas Republikas Ekonomikas ministrijas mājas lapa. Uzņēmējdarbība. <http://www.em.gov.lv/em/2nd/?cat=49>, 04.06.2007.
- Local Economic and Employment Development Programme (1998). *Best Practices in Local Economic Development*. OECD.
- LR Finanšu Ministrija (2006). *Operacionālās programmas „Cilvēkresursi un nodarbinātība” projekts*. Rīga.
- LR Reģionālās attīstības un pašvaldību lietu ministrijas mājas lapa. <http://www.rapl.m.gov.lv/lat/>
- Lursoft mājas lapa. Ārvalstu investori sadalīti pa Latvijas rajoniem (LVL). http://www.lursoft.lv/stat/ur_stat_053.html, 30.05.2007.
- Lursoft mājas lapa. Jaunumi. <http://www.lursoft.lv/?a=9&z=461&v=lv>, 08.06.2007.
- Lursoft mājas lapa. Statistika. <http://www.lursoft.lv/?a=152&v=lv>, 08.06.2007.
- Lursoft mājas lapa. Uzņēmumu kopējais reģistrētais pamatkapitāls pa Latvijas rajoniem (LVL). http://www.lursoft.lv/stat/ur_stat_054.html (aplūkots 30.05.2007.).
- Matīšu pagasta padome (2005). *Matīšu pagasta teritorijas plānojums 2005.-2017*. Paskaidrojuma raksts. Reģionālie projekti.
- Matīšu pagasta padome (2006). *Burtnieku novada apvienošanās projekts*.

- Mazsalacas pilsētas dome (2007). *Mazsalacas pilsētas ar lauku teritoriju teritorijas plānojuma 2007.-2019.* Paskaidrojuma raksts. Nagla IF.
- MK noteikumi Nr. 742, Par Valmieras rajona Burtnieku novada izveidošanu, Latvijas Vēstnesis, Nr.144. 08.09.2006.
- MK noteikumi Nr.34, Vietējās pašvaldības teritorijas plānojuma noteikumi, 19.10.2004., Latvijas Vēstnesis, Nr.16, 30.01.2004.
- MK rīkojums Nr.188, Reģionālās politikas pamatnostādnes, 02.04.2004., Latvijas Vēstnesis, Nr. 55, 07.04.2004.
- Naukšēnu pagasta padome (2006). Naukšēnu pagasta padomes publiskais pārskats par 2005. gadu. www.naukseni.lv, 24.03.2007.
- Nickels, W.G., McHugh, J.M., McHugh, S.M. (2002). *Understanding Business* 6th edition. Boston, Madison, New York: McGraw-Hill Irwin.
- Nodarbinātības valsts aģentūra (2007). *Nodarbinātības veicināšanas pasākumu plāns 2007. gadam Valmieras rajonam.*
- Nolan, A. (2003). *Entrepreneurship and Local Economic Development: Programme and Policy Recommendations.* OECD.
- Par nodokļiem un nodevām, likums 01.04.1995, Latvijas Vēstnesis mājas lapa. Tiesību akti. http://www.latvijavestnesis.lv/index.php?menu_top=TA&naveids=SEV&naorder=SEV, 07.06.2007.
- Par pašvaldībām, likums, 06.09.1994, spēkā ar grozījumiem, kas veikti 17.02.2005, Latvijas Vēstnesis, Nr.36, 02.03.2005. Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?mode=DOC&id=57255>, 29.03.2007.
- Pasaules Banka (2004). *Ātrais pašvaldību datu audits.*
- Pētījums par uzņēmējdarbības tendencēm Latvijas statistisko reģionu un tautsaimniecības griezumā 2000.-2004. gadā. (2005).
- Porteer, M. E. (2000). Location, competition, and economics development: Local Clusters in a global economy. *Economics development quarterly*, 14 (1), 15-33.
- Pose, A.R. (2001). *The role of the ILO in implementing local economic development strategies in globalized world.* London.
- Praude, V., Beļčikovs, J. (2001). *Menedžments.* Otrais izdevums. Rīga: Vaidelote.
- Reģionālās attīstības likums, 21.03.2002. Latvijas Vēstnesis Nr.53., 09.04.2002.
- Rhodes University (2003). *Evaluation of Local Economic Development (LED) in the Free State Province.* Rhodes University, Human Sciences Research Council, University of the Free State.
- Rūjienas pilsētas dome (2006). Rūjienas pilsētas publiskais pārskats, 2005. www.rujiena.lv, 25.01.2007.
- Rurāne, M. (2002). *Uzņēmējdarbības organizācija un plānošana.* Rīga: Biznesa augstskola Turība.
- Rurāne, M. *Finanšu menedžments.*(2006). Rīga: Rīgas Starptautiskā ekonomikas un biznesa administrācijas augstskola, 384.
- SIA „Kodoliņš, Ostaškovs un partneri” (2005). *Ziņojums par pētījumu „Par uzņēmējdarbības vidi reglamentējošās institucionālās kapacitātes optimizēšanu MVU Latvijā salīdzinājumā ar Eiropas Savienības dalībvalstu praksi” izpildi.* Rīga.
- Skaņkalnes pagasta padome (2002) *Skaņkalnes pagasta Attīstības programma.*
- Skaņkalnes pagasta padome (2002). *Skaņkalnes pagasta teritoriālais plānojums.* Paskaidrojuma raksts.
- Spurdziņa A., (2007) *Nodarbinātības un bezdarba raksturojums Valmieras rajonā.* Diplomdarbs. Vidzemes augstskola, Valmiera

Starling, G. (1996). *The Changing Environment of Business* 4th edition. Cincinnati, Ohio: South-Western College Publishing.

Statistisko datu krājums 1998. 2. daļa. (1998). Valmieras rajons. // *Latvijas Rajonu pilsētas un pagasti*. Rīga. Latvijas Statistikas institūts. Latvijas Republikas Valsts Statistikas komiteja, 370-394.

Stoner, J.A.F., Freeman, R.E., Gilbert, J.R.D.R. (1995). *Management* 6th edition. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall.

Svinbērna, G., Goga, S., Mērfijs, F. (2004). *Vietējās ekonomiskās attīstības rokasgrāmata. Cities of Change*. World Bank.

Swianiewicz, P., Herbst, M., Lukomska, J. (2004). *Local Government and Economic Development – What Works and What Does Not?* Report of the Polish Research Team. Warsaw University Centre for European Regional and Local Studies.

Šļara, A. (2005). *Latvijas pašvaldību teritorijas programmu kvalitātes izvērtēšanas sistēma*. Promocijas darba kopsavilkums. LLU.

Teritorijas plānošanas likums, 26.06.2002, Latvijas Vēstnesis, Nr. 88 12.06.2002.

Tirgus un Sabiedriskās domas aptaujas centrs SKDS (2005). *Administratīvo procedūru ietekme uz uzņēmējdarbības vidi Latvijā. Latvijas uzņēmēju aptaujas rezultāti. 2005. gada septembris – novembris*. Npublicēts materiāls.

Vaidavas pagasta padome (2004). *Vaidavas pagasta teritorijas plānojums*.

Vaidere, I., Vanags, E., Vanags, I., Vilka, I. (2006). *Reģionālā politika un pašvaldību attīstība Eiropas Savienībā un Latvijā*. LU Akadēmiskais apgāds.

Valmieras pilsētas dome (2004). *Pilsētas sociālekonomiskās attīstības stratēģija 2005.-2012. gadam*.

Valmieras pilsētas dome (2004). *Publiskais gada pārskats par 2003. gadu*. Valmiera.

Valmieras pilsētas dome (2005). *Valmieras sociālekonomiskās attīstības programma 2005.-2012.*

Valmieras pilsētas pašvaldība (2006). *Valmieras pilsētas sociāli ekonomiskās attīstības programma 2005.-2012. gads. Pārskats par situāciju 2005. gadā*.

Valmieras pilsētas pašvaldība (2006). *Valmieras pilsētas teritorijas plānojums 2006.-2018. gadam*. Paskaidrojuma raksts.

Vanaga, S., Jeļisejevs, D., Kostjukova, S. (2006). *Pašvaldības attīstības stratēģiju analīze*. Ziņojums. Eiropas Kopienas iniciatīvas EQUAL projekts „Profesiju segregācijas cēloņu mazināšana”. Rīga.

Vanags, E. (Red.) (2006). *Pašvaldību pirmais pašnovērtējums*. Rīga: Latvijas Statistikas institūts.

Vanags, E., Krastiņš, O. (2004). *Dažādā Latvijā: pagasti, novadi, pilsētas, rajoni, reģioni. Vērtējumi, perspektīvas, vīzijas*. Rīga: Latvijas Statistikas institūts: Valsts reģionālā attīstības aģentūra.

Vanags, E., Krastiņš, O., Vilka, I. u.c. (2004). *Dažādā Latvijā: pagasti, novadi, pilsētas, rajoni, reģioni. Vērtējumi, perspektīvas, vīzijas*. Rīga. Latvijas Statistikas aģentūra. Valsts reģionālās attīstības aģentūra.

Vanags, E., Vilka, I. (2005). *Pašvaldību darbība un attīstība*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds.

Zemkopības ministrijas mājas lapa. LEADER. www.zm.gov.lv, 15.05.2007.

Zilākalna pagasta padome (2005). *Zilākalna pagasta Teritorijas plānojums 2005.-2017*. Paskaidrojuma raksts. SIA GIS projekts.

Pielikumi

1. anketa – skolēnu aptaujai
2. anketa – uzņēmēju aptaujai
3. attīstības indekss
4. bezdarba rādītāji Valmieras rajonā
5. datoru un interneta izmantošana Valmieras rajonā
6. ekonomiski aktīvās vienības Valmieras rajonā
7. ekonomiski aktīvās vienības pēc darbības veida
8. iedzīvotāju ienākuma nodoklis Valmieras rajonā
9. iedzīvotāju skaits Valmieras rajonā
10. IKP republikas pilsētās un rajonos
11. investīcijas Valmieras pilsētas un Valmieras rajona uzņēmumos
12. Latvijas iedzīvotāji rajonos
13. lauksaimniecība Valmieras rajonā
14. mājoķļu statistika Valmieras rajonā
15. pamatdarbā strādājošie Valmieras rajonā
16. Valmieras rajona pašvaldību attīstības programmu izvērtējums
17. Valmieras rajona pašvaldību plānotais atbalsts uzņēmējiem
18. pašvaldību uzņēmumi Valmieras rajonā
19. rūpniecības produkcijas kopapjoms Valmieras rajonā
20. uzņēmumi pēc nodarbināto skaita
21. uzņēmumu kopējais reģistrētais pamatkapitāls Valmieras rajonā
22. uzņēmumu peļņa pa gadiem Valmieras rajonā
23. uzņēmumu dibināšana – likvidēšana Valmieras rajonā
24. visi dati Valmieras rajona pašvaldību griezumā
25. zemes izmantošana Valmieras rajonā
26. zemes vidējā kadastrālā vērtība Valmieras rajonā